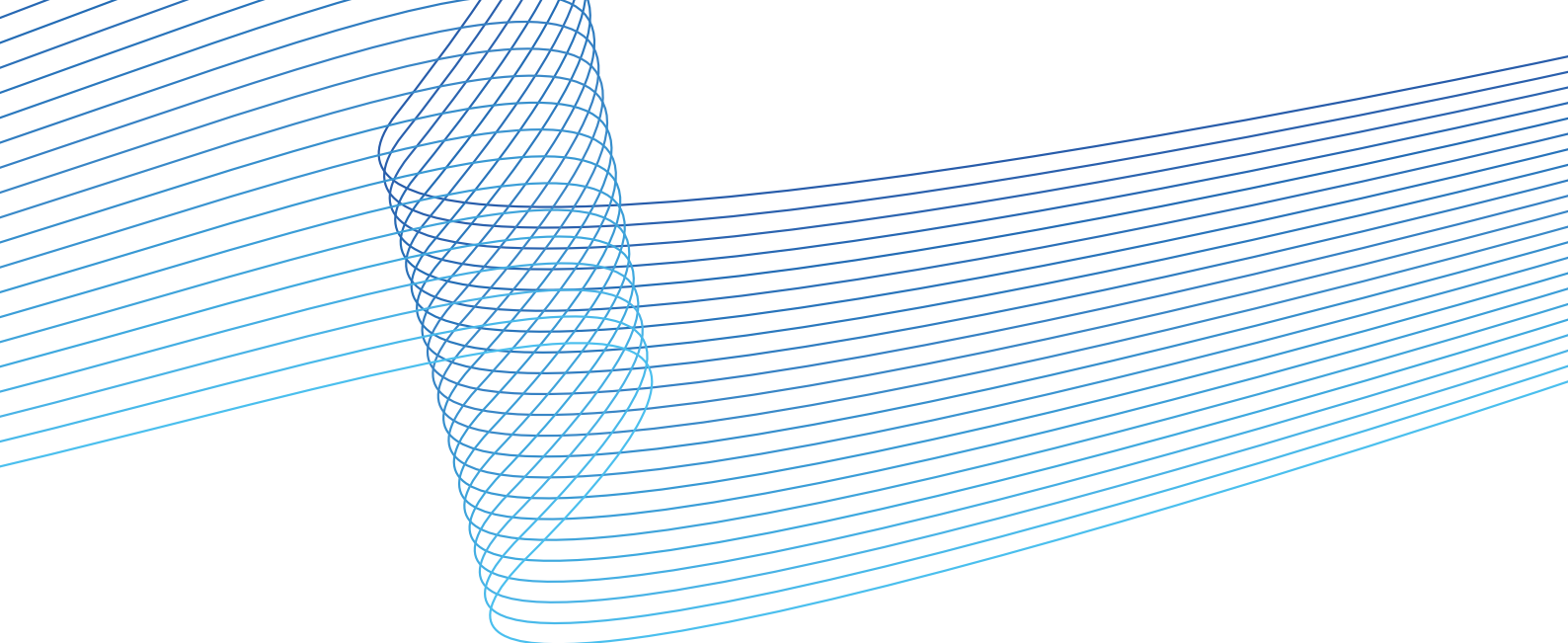

SRBIJA I EU: BEZBEDNOST I POLITIKA NEUTRALNOSTI

Septembar 2017.

Evropski
pokret
Srbija

EVROPA
za
MENE

Predgovor	3
------------------	---

Prof. dr Dragan R. Simić

IZMENJENI GLOBALNI STRATEŠKI KONTEKST U DRUGOJ DECENIJI 21. STOLEĆA	4
--	---

Dr Igor Novaković

Kompatibilnosti neutralnog statusa sa članstvom u Evropskoj uniji	10
--	----

Uvod	10
------	----

Neutralnost, kolektivni sistemi bezbednosti i Evropska zajednica	10
--	----

Neutralnost i Evropska unija	13
------------------------------	----

Pitanje dubljih integracija u domenima bezbednosti i odbrane u okvirima EU 1995-2008	14
--	----

Novi procesi – ka „Evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj uniji“	16
--	----

Umesto zaključka: Pristupanje Srbije EU i pitanja vezana za neutralnost	18
---	----

Literatura	19
------------	----

Mr Nataša Dragojlović

ODNOSI SRBIJE I EVROPSKE UNIJE U OBLASTI SPOLJNE I BEZBEDNOSNE POLITIKE	
--	--

-mogućnosti i izazovi-	20
-------------------------------	----

Evropska spoljna i bezbednosna politika	20
---	----

Srbija u evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici	26
--	----

PREDGOVOR

Srbija svoju bezbednosnu politiku mora da uskladi sa bezbednosnom politikom EU, tokom pregovora o pristupanju Evropskoj uniji u Poglavlju 31 Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika. Od decembra 2007. godine Srbija sebe zvanično definiše kao vojno neutralnu zemlju prema postojećim vojnim savezima.

Neutralnost u Srbiji mora biti utemeljena na principu i moraju da je reflektuju i drugi strateški dokumenti, koji pri tom, moraju i da daju odgovor kako ovaj status odgovara na stvarne bezbednosne prioritete Srbije i njenih građana. Međutim, čak i ovako „nedovoljno“ definisan koncept neutralnosti, teoretski gledano, ne predstavlja prepreku Srbiji da uđe u članstvo EU.

Međutim, potencijalni problem mogu biti treće države, koje mogu da imaju interes da Srbija ne postane članica EU i da status vojne neutralnosti tumače kao nekompatibilan sa članstvom.

Debata održana u Novom Sadu pod nazivom „Srbija i EU: Bezbednost i politika neutralnosti“ bila je jedna u nizu od dvadeset debata koje je Evropski pokret u Srbiji i Fakultet političkih nauka organizovao u još sedamnaest gradova tokom 2017. i 2018. godine, u saradnji sa Evropskim pokretom u Srbiji – Sremska Mitrovica i Evropskim pokretom u Srbiji – Kraljevo. Debate su deo projekta „Evropa za mene“ koji finansijski podržava Delegacija Evropske unije, sa idejom da se u javnosti pokrenu teme značajne za Srbiju u procesu evropske integracije i pruže proverene i korisne informacije o tom procesu.

U Beogradu, septembra 2017.

Prof. dr Dragan R. Simić¹

IZMENJENI GLOBALNI STRATEŠKI KONTEKST U DRUGOJ DECENIJI 21. STOLEĆA

Cilj ovog osvrta je da, u najkraćem, skicira stanje stvari u međunarodnom i globalnom poretku u razdoblju od početka drugog mandata Baraka Obame, sve do prvih nekoliko meseci na vlasti novoizabranog Predsednika Sjedinjenih Američkih Država, Donalda Trampa. Ne samo kao vremenske graničnike uzimamo upravo ovu dvojicu američkih predsednika, zbog toga što baš ova zemlja, kao i u odnosu prema njenoj moći u relativnom opadanju i prebražavanju se odigravaju dalekosežne i dubinske promene koje oblikuju današnji međunarodni i globalni poredak *In statu nascendi*. U ovom trenutku se teško može govoriti o postojanju iole trajnije slike svetskog poretka, sa relativno jasnom strukturom, utvrđenim subjektima, prepoznatljivim, stabilnim rasporedom moći, „zategnutom” interesnom mrežom i, posebno, poretku sa široko, globalno, prihvaćenim vrednostima kojima kao takav teži.

Da i ne pominjemo, kako uz silne promene u svetu u poslednjih dve do tri decenije, posebno kad se ima u vidu tehnička, tehnološka i informatička revolucija Gutenbergovskih razmera i domašaja, i dalje se pouzdano može govoriti samo o međunarodnom, u preovlađujućem broju dimenzija i o svetskom, ali svega u nekoliko strana i odlika o globalnom poretku: upravo je tako nešto jedino opravdano kad je reč o globalnim, kolosalnim informatičko-komunikacijskim dosezima. Otuda, ne treba da čudi što se sve više koristi, doduše radi se o značajnoj redukciji značenjskog sadržaja pojmova međunarodni, svetski i/ili globalni poredak, kovanica „globalizovana svetska politika”.² Takav složeni, rogovatni izraz je u najmanju ruku, barem u nivou jezičke metastvarnosti, „uključiviji”, i što je najvažnije, odslikava pravo stanje stvari na međunarodnoj i globalnoj pozornici.

Ovakav, svojevrsni limb između dva poretka, starog liberalnog, nastalog pre sedam decenija posle Drugog svetskog rata, i novog odnosa snaga koji iscrtava obrise nekog drugačijeg poretka u poslednjih nekoliko godina, kada je još teško razlučiti da li se radi o promenama u postojećem

1 Dekan i profesor Međunarodnih odnosa na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu; imejl: draganrsimic@yahoo.com
2 Videti John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, Eds., *The Globalization of World Politics – An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2017, Seventh Edition

poretku ili promeni samog tog poretka...za „običnog“ posmatrača, promene su najvidljivije u pomeranju i rasporedu moći. Svet je, svakako, „multipolarniji“ u poređenju sa npr., apogejem američke nadmoći ove „hipersile“ krajem devedesetih godina prošloga stoleća, takozvanog „unipolarnog momenta“³, sve negde do sredine prve decenije nastupajućeg 21. veka: ipak, i pored vidnog „uspona drugih“, današnji svetski poredak se ne može označiti kao m u l t i p o l a r n a n.

Neizvesnost i brzina su ključne odlike ovakvog stanja stvari. Mnogo je razloga zašto su nepoznanice budućnosti svetskog poretka tako i toliko obespokojavajuće u ravni njegovog emocionalnog doživljaja i opažanja, kao malo kada u istoriji. Ovde se treba osvrnuti podjednako i na dubinu promena koje su skoro bez presedana: gusta događajna prašina ometa gotovo svaki pokušaj racionalnog poimanja smera, starih/novih subjekata, strukture, interesa i ideja o poretku koji se nagoveštava...

Dalje, pomenuti tegobni i često unutar sebe protivrečni procesi mogu da budu preokrenuti na takav način, da se svako predviđanje može učiniti izlišnim: sa strateškog obzorja mogu da doplove ne više pojedini, nego čitava jata crnih labudova.⁴ Svi pobrojani i neki drugi razlozi, dovode i samo neuralgično jezgro strateškog mišljenja, njegovu osnovnu svrhu: da se iznađe ravnoteža između ciljeva i sredstava u jedinici vremena... Naime, bez mogućnosti promišljanja budućnosti, strategija mišljena kao „plan za akciju“, gubi vremenski horizont i ostaje zaglibljena u prošlost i sadašnjost. Onda kada se ne vide pejzaži iza brda „događaja koji se ore“ (Brodell), tada i paradoks dostignuća industrijskog i informatičkog doba koje oblikuju svet i poredak koji se stvara, u isto vreme nose opasnosti i prilike, više nego ikada ranije....⁵

Ukoliko spustimo istraživački periskop niže na lestvici svetskog poretka, ka malim i srednjim državama koje svakako ne oblikuju presudno poredak moći u kome živimo i njegovu ideološku matricu, promene i pomeranja o kojima smo govorili stvaraju kod njih stanje naglašene nesigurnosti. Posebno su izložene male i srednje države na dodirnim linijama između sile hegemonu i sve nasrtljivijih izazivača, u potrazi za vlastitom sigurnošću, mišljenju i delovanju u ogoljenom obrascu bezbednosne dileme.

Opadanje i/ili pomeranje interesa sile zaštitnice na druge delove sveta, npr., iako formalni savezi još postoje i svi se u njih ritualno zaklinju, u stvarnosti, u Makijavelijevoj „zbiljskoj istini stvari“ (verita effettuale delle cose), stavljaju ih položaj koji nužno zahteva strateško redefinisavanje: zapravo, radi

3 Za kovanicu „unipolarni momenat“ videti Charles Krauthammer, „Unipolar moment“, *Foreign Affairs*, Winter 1990/1991, pp. 23-33.; i Charles Krauthammer, „The Unipolar Moment Revisited“, *The National Interest*, Winter 2002/03, pp. 5 – 17. Za različita shvatanja rasporeda moći posle Hladnog rata videti šire u Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, „Različita viđenja rasporeda moći u međunarodnim odnosima posle Hladnog rata“, u: Radmila Nakarada, Dragan Živojinović, Ur., *Srbija u u evropskom i globalnom kontekstu*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2012, str. 17 – 45.; Videti takođe i Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, „predgovor: Sjedinjene Američke Države i izazivači na početku 21. veka“, u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Jović, Ur., *Sjedinjene Američke Države i izazivači*, Ur., Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2015, str. 9 – 26.

4 Za kovanicu „Crni labud“ videti Nasim Nikolas Taleb, *Crni labud – uticaj krajnje neverovatnih zbivanja*, Heliks, Smederevo, 2010. Videti takođe i Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, Drugo izdanje, str. 288 – 328.

5 Fernan Brodel, *Mediterran i mediteranski svet u doba Filipa II*, Geopoetika, Beograd, 2001.

se o nalogu opstanka. To naročito važi za male države, koje neočekivanim obrtima u odnosima hegemonu i izazivača i/ili u odnosima velikih lako mogu da postanu moneta za potkusurivanje za namirivanje određenih računa, objekti a ne subjekti međudržavnih i međunarodnih odnosa...u krajnjem ishodu, kao što pokazuje milenijumska istorija u odnosima jakih i slabih, takve države ukoliko ne preduzmu dodatne, neodložne korake da preduprede razvoj događaja u novonastaloj situaciji, gube i svoju nezavisnost, ponekad i nestaju sa geografske karte...⁶

Napetost i nemir su glavne crte doživljaja kod slabijih „igrača“ u sistemu država kad započne nadgornjavanje u moći između velikih: otuda, ništa nije važnije za male i srednje države od racionalnog promišljanja i delovanja u izmenjenom odnosu snaga. Umesto strateške usredsređenosti na samo jedan oblik zaštite vlastitog opstanka i sigurnosti, takve države su prinuđene da diversifikuju, razigraju više strateških usmerenja i oslonaca, ne dajući nužno pri tome nijednom od njih prednost. Jezikom kockara kazano, gotovo „sve karte se stavljaju na sto“, „sva gvožđa se drže istovremeno u vatri“...⁷

Na drugi način to isto, zbog opasnosti gubitka nezavisnosti ili ugrožavanja samog opstanka, ne treba „staviti sva jaja u istu korpu“... Jedino strateška diversifikacija može da smanji moguće rizike po vlastite životne interese kod manjih i srednjih država...⁸

Najčešće takve države, uznemirene i uplašene od mogućnosti da ne budu zaštićene od agresivnih namera i koraka države izazivača, uprkos tome što najčešće imaju i formalna, ugovorna jemstva da neće biti prepušteni vlastitoj sudbini(npr., član 5. Vašingtonske povelje), preduzimaju dodatne mere zaštite.

Ovde ćemo razmotriti slučaj zemalja članica NATO-a u analiziranom razdoblju, premda istorija međunarodnih odnosa, ne samo u HH stoleću, pruža obilje primera da male države u situaciji kada hegemon ili „veliki zaštitnik“ iz bilo kojih razloga smanjuje svoje prisustvo i jemstva njihovoj nezavisnosti i bezbednosti a, istovremeno sila izazivač koja ima revizionističke namere otvoreno i agresivno napada postojeći poredak, pribegavaju, najopštije kazano, strateškom prilagođavanju, tj., povećavaju broj vlastitih rezervnih opcija.⁹

Takva strateška diversifikacija se kreće od pasivne odbrane na jednom kraju, preko de facto neutralnosti i/ili zauzimanja jednakog odstojanja između hegemonu i izazivača (ekvidistance),

6 Za politiku velikih sila jednih prema drugima ali i prema manjim silama videti šire u Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa, Beograd, 2017, Izmenjeno i dopunjeno izdanje

7 Videti šire o tome u Jakub J. Grygiel, A. Wess Mitchel, *The Unquiet Frontier – Rising Rivals, Vulnerable Allies and Crisis of American Power*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2016.

8 Isto, naročito strane 109-111. i Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, „Savezi, savezništva i svrstavanje u međunarodnim odnosima posle Hladnog rata“, u: Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović, Ur., *Neutralnost u međunarodnim odnosima – šta možemo da naučimo iz iskustva Švajcarske?*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, Beograd, 2016., str. 31 – 60.

9 Videti Jakub J. Grygiel, A. Wess Mitchel, *The Unquiet Frontier – Rising Rivals, Vulnerable Allies and Crisis of American Power*, pp. 109 – 111.

sve do diplomatskog prilagođavanja, pa čak i otvorene podrške revizionističkim stavovima, na drugom kraju...jednom rečju, sva scenarija se razigravaju, dok se napregnuto prate pomeranja u odmeravanju snaga između vodećih aktera u međunarodnom sistemu: hegemonu u poretku i njegovih izazivača....¹⁰

Verovatno najpoznatiji primer za ovakvo ponašanje u XX veku jeste grupisanje zemalja u međuratnom razdoblju, pred opasnošću koju su za novouspostavljeni Versajski poredak predstavljale nacistička Nemačka i komunistički Sovjetski Savez. Odmah posle Prvog svetskog rata najveći izazov novom poretku predstavljala je za zemlje Istočne i Jugoistočne Evrope mogućnost obnavljanja Austro-Ugarske imperije. Upravo su Mala Antanta koju su sačinjavale Čehoslovačka, Rumunija i Jugoslavija, kao i Nordijska Antanta koju su obrazovale Letonija, Estonija, Poljska i Finska bile zamišljene kao brana promenama koje su svojim postupcima nagoveštavale revizionističke države toga vremena. Male i srednje države su, očekivano, posegnule za drugim sredstvima i merama: od strateške usredsređenosti na jemstva hegemonu u cilju zaštite vlastitih interesa, bezbednosti i nezavisnosti, okrenule su se raznovrsnim drugim potezima; počev od jačanja svojih snaga, preko čvršće i bliže saradnje sa susedima, sve do otvorenog diplomatsko-političkog orijentisanja prema sili i/ili državama izazivačima postojećeg odnosa snaga...

Kad je reč o zemljama Istočne i Jugoistočne Evrope u novije vreme, njihovo strateško mišljenje i delovanje ne odudara mnogo od navedenog primera iz međuratnog razdoblja. Naime, globalno pomeranje koje se nužno odražava i na regionalne konstelacije moći, izmeštanje fokusa Američkog angažovanja, vojnog, diplomatskog i političkog prema zemljama Bliskog i Srednjeg Istoka i, naročito, prema Istočnoj Aziji, uz doslednu politiku nečinjenja Baraka Obame, s jedne, te povratak Rusije kao velike regionalne i svetske sile, s druge strane, prinudili su u većoj ili manjoj meri sve male i srednje države na „liniji dodira“ prema izazivaču, da posegnu za u istoriji dobro poznatim strateškim potezima...¹¹

Najpre, ove zemlje, Poljska i Baltičke države više od drugih, započele su u poslednjoj deceniji dodatna ulaganja u vlastitu vojnu moć kroz modernizaciju, nabavku ubojitijih oružja, opremanju vojske i povećanju brojnog stanja žive sile. Uz liniju dodira NATO-a i Ruske Federacije odigrava se u posmatranom razdoblju neskrivena remilitarizacija pretećih razmera. Poljska je, primera radi, naročito posle Obaminog odustajanja od izgradnje ranije najavljenog raketnog štita u Istočnoj Evropi, zabrinute za vlastitu bezbednost uz izvesnost da budu ostavljene na cedilu u slučaju napada sa Istoka, preduzela je odlučujuće korake u jačanju vlastitih sposobnosti da odgovori na ovakvu stvarnu ili od strane Poljaka pretpostavljenu pretnju. Ovde, razume se, ne raspravljamo koliko su ovakvi strahovi i predviđanja utemeljeni, tj. da li Rusija uopšte ima agresivne namere prema susedima na njenim zapadnim granicama...¹²

¹⁰ Isto, pp. 77 – 116.

¹¹ Isto, pp. 99-101.

¹² Isto, pp. 86 – 95.

Svi pobrojani razlozi koji se tiču pomeranja moći i promena u postojećem međunarodnom i globalnom poretku, uz intervenciju Ruske Federacije u Gruziji 2008. godine, dalje, uticali su da Poljska započne desetogodišnji program modernizacije vojske vredan 40 milijardi dolara.¹³ Nove okolnosti uslovile su i da se male i srednje države okrenu tešnjoj saradnji sa susedima i usmere ka različitim oblicima regionalnih okupljanja: suočene sa, u osnovi, sličnim izazovima, ove države nisu stale samo na ad hoc diplomatsko-političkim konsultacijama, nego su započele i/ili nastavile i međusobnu institucionalnu saradnju, čak i na temama kao što su odbrana, bezbednost i energetika što su, inače, ranije činile isključivo u okviru NATO-a. Već 2011. godine Višegradaska grupa (Poljska, Češka Republika, Slovačka i Mađarska) oformile su regionalnu borbenu grupu pod Poljskim vođstvom koja je predviđena da preraste u zajedničke borbene jedinice do 2016. godine.¹⁴

Severnije, opet, na „liniji dodira“, neformalni vojni savez pod imenom Nordijsko-Baltička grupa, okupio je Letoniju, Litvaniju, Estoniju, Švedsku, Finsku, Norvešku i Dansku. Ova grupa nastala je svega godinu dana od ruske intervencije u Gruziji. Pri svemu ovome, nijedna od pomenutih zemalja koje su članice i NATO-a, nisu prekinule formalno svoje veze sa Severno-atlanskim savezom: štaviše, na listi njihovih prioriteta jemstvima koja proističu iz člana 5. Vašingtonske povelje se najviše veruje. Stvaranje pomenutih grupa, jesu neka vrsta „podsaveza“, unutar šireg institucionalnog okupljanja¹⁵.

Na ovako razuđenom i raznovrsnom „strateškom meniju“, pojedine male i srednje države pribegavaju i drugačijim načinima zaštite vlastitih vitalnih nacionalnih interesa u izmenjenom globalnom kontekstu. Kada politiku prilagođavanja i strateške diversifikacije i ne vode legalno izabrani nosioci vlasti u jednoj zemlji, to čine opozicioni i/ili drugi uticajni krugovi: da li uopšte treba reći da takva opredeljenja i ponašanje, javno i još više prikriveno, podržava Ruska Federacija u skladu sa svojom naraslom moći i nacionalnim interesima. To se čini posebno kroz upliv u bankarsko-finansijski i ukupan privredni sektor, a saradnja ovih država na mogućoj „liniji vatre“ u oblasti energetike sa ruskim državnim gigantom Gaspromom je potpuno otvorena...¹⁶

Svojevrsni političko-interesni „brakovi iz računa“ predstavljaju još jedan od načina putem kojih male i srednje i države nastoje da izbegnu krajnje nepovoljne posledice „bezbednosne dileme“ u vremenima krize starog i pomaljanja obrisa novog međunarodnog i svetskog poretka.

Ovakvi oblici prilagođavanja su prisutni kod zemalja „na liniji dodira“; kad je reč o samoproglashenoj vojnoj neutralnosti Srbije koja je gotovo u celini okružena državama, članicama NATO-a, javljaju se i neke dodatne nepoznanice i izazovi. Počev od načelnog pitanja, koliko je uopšte moguće voditi neutralnu spoljnu i bezbednosnu, politiku (u slučaju Srbije radi se, kao što je poznato, o

¹³ Isto, p. 87.

¹⁴ Isto, p. 99.

¹⁵ Isto, p. 100.

¹⁶ Isto, pp. 109-112.

neutralnosti u odnosu na postojeće vojne saveze) kada je bezbednost nedeljiva, regionalna i globalna, skoro podjednako; jedno od konkretnih pitanja koje je vitalno važno za našu zemlju, tiče se i interesa u regionu Jugoistočne Evrope velikih „igrača“ svetske politike: EU, SAD, Rusije, Turske,...

LITERATURA:

- Baylis, John, Steve Smith, Patricia Owens, Eds., *The Globalization of World Politics – An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2017, Seventh Edition
- Grygiel, Jakub J., A. Wess Mitchel, *The Unquiet Frontier – Rising Rivals, Vulnerable Allies and Crisis of American Power*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2016.
- Ikenberry, G. John, "The Rise, Character, and Evolution of International Order", in: Orfeo Fioretos, Ed., *International Politics and Institutions in Time*, Oxford University Press, New York, 2017, pp. 59 – 75.
- Krauthammer, Charles, "Unipolar moment", *Foreign Affairs*, Winter 1990/1991, pp. 23-33.
- Krauthammer, Charles, "The Unipolar Moment Revisited", *The National Interest*, Winter 2002/03, pp. 5 – 17.
- Miršajmer, Džon, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa, Beograd, 2017, Izmenjeno i dopunjeno izdanje.
- Simić, Dragan R., *Rasprava o poretku*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, Drugo izdanje, str. 288 – 328.
- Simić, Dragan R., Dragan Živojinović, „Različita viđenja rasporeda moći u međunarodnim odnosima posle Hladnog rata“, u: Radmila Nakarada, Dragan Živojinović, Ur., *Srbija u u evropskom i globalnom kontekstu*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2012, str. 17 – 45.
- Simić, Dragan R., Dragan Živojinović, „predgovor: Sjedinjene Američke Države i izazivači na početku 21. veka“, u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Jović, Ur., *Sjedinjene Američke Države i izazivači*, Ur., Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2015, str. 9 – 26.
- Simić, Dragan R., Dragan Živojinović, „Savezi, savezništva i svrstavanje u međunarodnim odnosima posle Hladnog rata“, u: Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović, Ur., *Neutralnost u međunarodnim odnosima – šta možemo da naučimo iz iskustva Švajcarske?*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, Beograd, 2016., str. 31 – 60.

Dr Igor Novaković¹

KOMPATIBILNOSTI NEUTRALNOG STATUSA SA ČLANSTVOM U EVROPSKOJ UNIJI

Uvod

Iako je relativno retko predmet izučavanja, kako za vreme svojih „zlatnih dana“ tokom Hladnog rata, tako i danas, neutralnost predstavlja zanimljiv fenomen, koji je uprkos svim metamorfozama globalnog političkog sistema u nekoj formi opstao i do danas. Posebno zanimljiv aspekt kompatibilnosti procesa nadnacionalnih integracija sa stalnom neutralnošću, pošto već više od pedeset godina traje debata da li i u kojoj meri stalno neutralne države mogu biti članice u ovoj vrsti integracija, gde se *de facto*, a i *de jure* deo suvereniteta (za sad i dalje samo u određenim oblastima) prenosi na nadnacionalne organe. U ovom tekstu sagledaćemo ukratko proces integracije četiri evropske stalno neutralne države u Evropsku uniju i debate koje su vođene prilikom produbljivanja integracija, kroz izmenu ugovora o osnivanju EZ i EU. Potom ćemo sagledati najnovije procese u EU u domenu bezbednosti i odbrane koji su počeli decembra 2013. i razmotriti kako se oni reflektuju na stavove stalno neutralnih država. Na posletku, biće razmotren položaj Srbije kao države kandidata za članstvo u EU koja je proklamovala vojnu neutralnost u kontekstu potencijalnih ograničenja koja joj ovaj status nameće.

Neutralnost, kolektivni sistemi bezbednosti i Evropska zajednica

Neutralnost predstavlja kategoriju međunarodnog prava koja se odnosi uglavnom samo na ratno stanje. Naime, Haške konvencije V (O ratu na kopnu) i XIII (i ratu na moru) kodifikovali su prava i obaveze neutralnih država u odnosu na konkretni ratni sukob. Ta pravila bi se mogla sumirati u sledeće postulate a) države koje su u ratu moraju da poštuju status država koje su proglasile neutralnost odnosno moraju da poštuju prava i da zahtevaju ispunjavanje obaveza koji iz statusa

1 direktor istraživanja Centra za međunarodne i bezbednosne poslove – ISAC fond. Svi stavovi koje je autor izneo u ovom tekstu su isključivo lični i ne odražavaju nužno stavove ISAC fonda.

proizilaze b) neutralne države moraju da brane svoju teritoriju u slučaju napada druge države, a ako se napad desi mogu da pozovu druge države da im pomognu,, c) neutralne države moraju da sve zaraćene strane nepristrasno, u svim oblastima, d) zaraćene strane nemaju pravo da regrutuju ljudstvo ili formiraju jedinice na teritoriji neutralnih država, e) zaraćene strane nemaju pravo da pomeraju trupe preko teritorije neutralnih država niti da se preko nje snabdevaju, f) zaraćene strane ne smeju da postavljaju i da se služe telekomunikacionom opremu na teritoriji država članica itd. ²

Međutim, prava i obaveze stalno neutralnih država, odnosno onih koje su na sebe preuzele obavezu (svojevoljno ili je bila nametnuta od strane drugih, tzv. neutralizacijom) da i tokom perioda mira sprovode tzv. „politiku neutralnosti, odnosno takve politike koja bi drugim državama garantovala da stalno neutralna država neće ući u neki novi potencijalni rat i da će primenjivati odredbe međunarodnog prava. Ta politika neutralnosti, što se tiče „lako“ merljivih elemenata bi svakako podrazumevala zabranu stalnog stacioniranja trupa i vojne opreme druge države na teritoriji stalno neutralne države, kao i zabranu ulaska u savez sa drugim državama koji bi podrazumevao obavezu zajedničke odbrane, odnosno veliku mogućnost ulaska u rat zbog napada na neku državu sa kojom je neutralna država u savezu. Upravo iz tih razloga dovođeno je u pitanje i učešće stalno neutralnih država u sistemima kolektivne bezbednosti, ekonomskim i političkim nadnacionalnim integracijama i savezima. Odnosno sporna je bila bilo kakva vrsta saradnje ili učešća u kolektivnim akcijama koje bi mogle navesti na zaključak da stalno neutralna država ne planira da se pridržava ovih obaveza.

Što se tiče sistema kolektivne bezbednosti, rasprava se vodila oko pitanja da li stalno neutralna država može da učestvuje u kolektivnim merama (političkim, ekonomskim i vojnim) protiv države koja je označena kao krivac za izbijanje sukoba, pošto bi time bila narušena nepristrasnost na koju se ona obavezala. Što se tiče Društva naroda, jedino je Švajcarska tražila da uđe u članstvo pod priznatim statusom stalno neutralne države, kao i da joj bude odobreno da učestvuje samo u kolektivnim merama ekonomske prirode. Drugim rečima, Švajcarska je uspela da joj bude priznato pravo diferenciranja između suprotstavljenih snaga i određivanja strane koja je kriva, te da učestvuje u primeni isključivo ekonomskih i političkih sankcija protiv krivca za izbijanje sukoba ukoliko je postojala validna odluka Saveta Društva naroda, a da apstinira u slučaju vojnih. Stoga se ovaj status Švajcarske nazivao i „diferencijalna“ neutralnosti, koja se ponekad nazivala i „vojna“ neutralnost. ³

Posle propasti Društva naroda u predvečerje Drugog svetskog rata, bilo je jasno da će novi sistem kolektivne bezbednosti morati da bude čvršći. Prilikom osnivanja Ujedinjenih nacija (UN), Švajcarskoj je bilo odbijeno da bude primljena u članstvo kao stalno neutralna država, te je ostala

2 "Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land. The Hague", 18 October 1907, International Red Cross Internet portal, Internet [retrieved 18 April 2017], <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/200?OpenDocument>

3 Igor Novaković. „Tumačenja neutralnosti“, u Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović, *Neutralnost u međunarodnim odnosima. Šta možemo da naučimo iz iskustva Švajcarske?*, Fakultet političkih nauka u Beogradu, Čigoja Štampa, Beograd, 2016, str. 68-71

van UN sve do 2002. godine. Iako je teoretski neutralnost bila nemoguća pod kapom UN, zbog institucionalizacije prava veta stalnih država članica Saveta bezbednosti UN, stvorene su „sive zone“ u kome su odredbe međunarodnog prava o neutralnosti bile i dalje aktuelne. Drugim rečima, kada se odvija sukob oko kojeg ne postoji odluka Saveta bezbednosti, u tom slučaju važi odredbe međunarodnog prava koje se tiču neutralnosti, a u slučajevima da odluka postoji, stalno neutralna država koja je članica je obavezna da učestvuje u kolektivnim merama (što se uglavnom odnosilo na dozvolu prelaska trupa preko teritorije i učestvovanje u ekonomskim sankcijama). Potvrda da je neutralnost moguća u okvirima UN dobijena je i ulaskom stalno neutralne Austrije u članstvo UN 1955, a potom i izglasavanjem Rezolucije Generalne skupštine UN pod nazivom „Stalna neutralnost Turkmenistana“ 1995. Konačno uvidevši da ulazak u UN i funkcionisanje po ovom sistemu ne može da ugrozi percepciju drugih o validnosti njene neutralnosti, i Švajcarska se odlučila da uđe u punopravno članstvo UN 2002. godine.

Kao što smo već naveli drugo pitanje koje se postavilo je da li stalno neutralna država može biti deo nadnacionalnih integracija, ili bar u statusu pridružene države. Stav najvažnije države posmatrača odnosno kontrolora, Sovjetskog saveza, bio je da stalno neutralne države ne mogu da učestvuju u ovim procesima, pošto su politički veoma približavali stalno neutralne države Zapadnim državama, te je stoga i njihova nepristrasnost bila pod znakom pitanja. S, druge strane neke stalno neutralne države se samostalno odrekle mogućnosti participacije u integracijama.

Austrija se poigravala sa mogućnošću ulaska u Evropsku (ekonomsku) zajednicu (EZ), međutim rukovodstvo Sovjetskog saveza, koji je i bio jedan od četiri države potpisnice Državnog ugovora, joj je kroz štampu poručilo da se na takav potez u Moskvi ne bi blagonaklono gledalo.⁴ Sa druge strane, samo rukovodstvo Austrije se plašilo da bi bilo kakav potez u pravcu članstva u EEZ mogao da ugrozi specifičnu ulogu Austrije između istoka i zapada.⁵ Umesto toga, optirala je da uđe u Evropsku zonu slobodne trgovine (EFTA), da bi 1972. sklopila ugovor o slobodnoj trgovini sa EZ. Švedska pod dugotrajnom vlašću Socijaldemokratske partije nije ni pokušavala da uđe u EZ, već je odmah po osnivanju ušla u EFTU. Švajcarska je sa druge strane kreirala najrestriktivnije samostalno tumačenje neutralnosti, tzv. Bindšnedlerovu doktrinu, po kojoj bi ulazak u nadnacionalne integracije ili političke saveze narušio kredibilitet neutralnosti.⁶ Finska je zbog blizine Sovjetskog Saveza vodila toliko restriktivnu politiku da nije ni razmišljala o ulasku u EZ, čak se je u UN i Nordijski savet ušla tek 1955, a u EFTU tek 1986. (iako je bila u pridruženom statusu od 1969). Finska je takođe bila i posmatrač pri Savetu za uzajamnu ekonomski pomoć, ekonomskoj međunarodnoj organizaciji komunističkog bloka. Irska je svakako bila najzanimljiviji slučaj, pošto je bez ikakvih problema ušla u punopravno članstvo EZ zajedno sa Velikom Britanijom i Danskom 1973. Snažnijih protesta od strane Sovjetskog Saveza nije bilo pošto je Irska svakako bila veoma antikomunistički nastrojena i duboko u zapadnoj sferi uticaja.

4 Ranko Petković, *Teorijski pojmovi neutralnosti*, Beograd, Rad, 1982, str.86

5 Rolf Steininger, Gunter Bischof, Michael Gehler, *Austria in the Twentieth Century*, Transaction Publishers, 2011, p. 311

6 Čak je i u Savet Evrope, koji takođe ima određene nadnacionalne kompetencije u pravnoj sferi, Švajcarska ušla tek 1964. godine, pošto nije bila sigurna oko političkih implikacija članstva.

Neutralnost i Evropska unija

PRIJEM STALNO NEUTRALNIH DRŽAVA U ČLANSTVO EU

Austrija je bila prva koja je iskoristila pad komunizma te je svoju prijavu za članstvo u EZ podnela još 1989. godine, ne obazirući se na sovjetske proteste.⁷ To je bio signal da će i ostale države u ovom statusu moći da započnu proces pridruživanja, i da ovog puta treće države neće moći da utiču na proces. Međutim, pojavila se nova prepreka. EZ je nakon usvajanja Jedinstvenog evropskog akta bila rešena da prevaziđe integracije koje su se manje više dešavale samo u ekonomskoj sferi i da se čvršće politički poveže, odnosno da stvori EU u kojoj bi postojao i zajednički pristup u domenu spoljne i bezbednosne politike, i naposljetku i u odbrambenoj. U tom smislu, restriktivna politika neutralnosti koju su propagirale stalno neutralne države bila bi u neskladu sa ambicijama starih država članica.

U odgovoru na prijavu Austrije, Evropska komisija je zahtevala da Beč modifikuje svoju politiku neutralnosti, kako bi bila u skladu sa planiranom Zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom (ZSBP).⁸ Austrija je stoga dopunila svoj Ustav, na način da politika neutralnosti ostaje na snazi, ali da odluke donete u okviru ZSBP (kako je ova politika definisana Ugovorom iz Maastrichta) imaju primat nad politikom neutralnosti (u suštini, uglavnom se odnosilo na uvođenje sankcija prema trećim državama). Videvši da insistiranje na punoj hladnoratovskoj neutralnosti nije od pomoći prilikom integracija, Švedska i Finska su lako prešle preko ovog aspekta njihove politike. U slučaju Švedske to je bio čak i potez u skladu sa tradicijom, pošto su oni svoj status uvek definisali kao „nesvrstanost tokom mira i neutralnost tokom ratnog stanja“. Stoga su oni bez većih problema, kao i u slučaju ulaska u Društvo naroda i Ujedinjene nacije, modifikovali svoj pristup. Finskoj je neposredno pred prijavu istekla važnost „Sporazumom o prijateljstvu, saradnji i međusobnoj pomoći“ sa SSSR-om odnosno Rusijom, koji je i utemeljio hladnoratovsku stalnu neutralnost ove države, te je Finska, nakon potpisivanja novog sporazuma koji nije bio restriktivan sa lakoćom izašla iz svog hladnoratovskog statusa, odbacujući i samu reč neutralnost. U svakom slučaju, argumenti koje su sve države primenile u internoj debati su se temeljili na radikalno izmenjenom bezbednosnom okruženju i izostanku potrebe za održanjem restriktivnog statusa, koji bi podrazumevao i ostanak van EZ/EU. Treba spomenuti da je Švajcarska je pokušala da se takođe uhvati na voz evropskih integracija, aplicirajući prvo za prijem u Evropski ekonomski prostor, koristeći sličnu argumentaciju. Međutim, građani su zaustavili ovaj proces na referendumu 1992, te Švajcarska i danas reguliše svoj status prema EU bilateralnim sporazumima.

⁷ Igor Novaković, „Tumačenja...op.cit, str. 75

⁸ „The challenge of enlargement Commission opinion on Austria's application for membership“, *Bulletin of the European Communities*, 1 August 1991, p. 5

Kao što vidimo, u zapadnoj Evropi, sem u slučaju Švajcarske, preovladalo je mišljenje da se nadnacionalne integracije, barem u obimu u kom su bile pregovarane i sprovedene krajem 1980-ih i početkom 1990-ih, bile prihvatljive za stalno neutralne države, kao i za države posmatračke/kontrolore koje ili nisu želele ili nisu mogle da reaguju na ovaj proces. Time se politika neutralnosti tokom perioda mira svela suštinski na dve komponente: zabrana postojanja vojnih baza odnosno stalnog stacioniranja trupa i opreme na teritoriji stalno neutralne države i zabrana ulaska u saveze koji podrazumevaju zajedničku odbranu. U periodu nakon ulaska ove tri države u EU 1995. godine, težište debate se upravo prebacilo na pitanje zajedničke odbrane.

Pitanje dubljih integracija u domenima bezbednosti i odbrane u okvirima EU 1995-2008.

Debata oko uvođenja zajedničke odbrane na nivou EU tekla je neprestano, još od donošenja Jedinstvenog evropskog akta. Sve vreme postojanja EZ većina država članica je bila istovremeno u članstvu Zapadnoevropske unije (ZEU), odbrambenog saveza koji je suštinski osnovan Briselskim sporazumom iz 1948, i koji nije igrao veliku ulogu tokom Hladnog rata, pre svega zato što je većina država članica istovremeno bila i u članstvu NATO. Određenu ulogu ova organizacija dobija tek početkom sredinom 1980-ih, ali je u suštini ostala dodatna karakteristika evropske komponente NATO, kako kaže Džon Roper (John Roper), „više formalna nego suštinska.”⁹ Međutim, pojedine države članice su iskazivale jasnu želju da se proces evropskih integracija suštinski proširi i na dimenziju bezbednosti i odbrane u punom kapacitetu, odnosno da ZEU ili postane integralni deo zajednice/unije ili da sama zajednica/unija preuzme njene funkcije.

Već prilikom pregovora oko ugovora u Mاستrihtu, postavilo se pitanje statusa ZEU u odnosu na novoosnovanu EU, kao i obima ZSBP čije je uspostavljanje bilo planirano. Irska je zahtevala da se na neki način zaštiti njen status, odnosno da postoji mogućnost da zajednička odbrana, koju su mnogi priželjkivali, ne bude obavezna za sve. To je rešeno ubacivanjem Člana J4.4 u Ugovor iz Mاستrihta, poznatiji kao „Irska klauzula”:

„Politika Unije u skladu sa ovim članom neće uticati na specifičan karakter bezbednosne i odbrambene politike određenih država članica i poštovaće obaveze određenih država članica NATO i biće kompatibilna sa zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom uspostavljenom u tom okviru.”¹⁰

Ovim članom je stvorena osnova za očuvanje neutralnosti u okvirima EU. ZEU je postala „alatka” EU, koja je trebala da, na osnovu člana J4.2 Ugovora iz Mاستrihta implementira odluke unije koje

9 John Roper, „The Working Relationships between the EU, WEU and NATO”, in *Afers Internacionais*, no. 38-39, p. 78

10 Ugovor o Evropskoj uniji (Ugovor iz Mاستrihta), 7. februar 1992.

su imale odbrambene i bezbednosne implikacije,¹¹ kao i most između EU i NATO, na osnovu deklaracije koja država članica koje su istovremeno bile i države članice ZEU.¹² U međuvremenu, ZEU je, pre svega zbog izbijanja krize u bivšoj Jugoslaviji, uvidela potrebu za stvaranjem nove oblasti delovanja koja je prevazilazila zajedničku odbranu. Naime, članice su shvatile da moraju da definišu instrumente za upravljanje krizama ukoliko žele da spreče prelivanje konflikta iz bliskog okruženja, što je rezultovalo u stvaranju Peterburških zadataka.¹³

Kako je Ugovor iz Matrihta predvideo novu reviziju ugovora za tri godine po njegovoj ratifikaciji, države članice su želele da Peterburške zadatke unesu u okvir EU čemu se protivila „atlantistička“ struja u okviru EU koju je predvodila Velika Britanija, koja je u bilo kakvom jačanju evropske autonomije u okviru bezbednosti i odbrane videla mogućnost za slabljenje kohezije NATO i veze sa SAD. Kompromis je pronađen na način da su Peterburški zadaci eksplicitno uneti u tekst Ugovora iz Amsterdama, dok je za njihovo sprovođenje bila zadužena ZEU, koja je uprkos insistiranju „komunitarističke“ struje ostala van EU. Peterburški zadaci su upravo bili „slamka“ za koje su se pojedine neutralne države članice uhvatile, videći ih kao šansu za svoj doprinos u domenu odbrane, pošto su se svakako protivile razvijanju zajedničke odbrane na nivou EU.

Postojao je izazov, koji se ugledao u činjenici da je trajanje ZEU po slovu Briselskog ugovora bilo ograničeno na 50 godina, što je značilo da će ili ugovor biti produžen, ili će funkcije preuzeti EU, najmanje za oblast Peterburških zadataka, koji su sada postali i zadatak Unije.

Međutim, Velika Britanija 1998. godine na samitu sa Francuskom u St. Malou popustila i pristala da za Peterburške zadatke bude zadužena buduća Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP) u okviru ZSBP, koja će biti autonomni institucionalni bezbednosni okvir EU komplementaran NATO, koji je i dalje ostao zadužen za teritorijalnu odbranu. Ugovor o ZEU je ipak produžen, ali pre svega zato da se njene institucije prebace u okvir ZBOP ili da neke novoosnovane institucije okviru ZBOP preuzmu funkcije nekih institucija ZEU. Međutim, ostalo je pitanje zajedničke odbrane, koja je i dalje ostala isključivo funkcija u nadležnosti ZEU i NATO.

Stalno neutralne države su i sada bile izazov, pošto je novi reformski Ugovor iz Nice, kojim je ZBOP institucionalizovana „pao“ na prvom referendumu u Irskoj 2001. godine, pre svega zbog Glavnog cilja sa Evropskog samita u Helsinkiju, koji je predviđao stvaranje jedinica za brzo reagovanje, u čemu su irski glasači videli „militarizaciju unije.“ Na Evropskom samitu u Sevilji, šefovi država i vlada su usvojili Deklaraciju koju je predložila Irska. U Deklaraciji, pored potvrđivanja „Irske klauzule“ koja potvrđuje da ZBOP nije pretnja irskoj politici vojne neutralnosti, kao i obaveze referendumu u slučaju da se nešto promeni, Irska vlada je uvela i tzv. „Irsku trostruku bravu“ (Irish Triple Lock). Ovaj mehanizam podrazumeva da u slučaju slanja Irskih trupa van teritorije Irske, podrazumevajući tu

¹¹ Ibid

¹² „Declaration on Western European Union“, in Treaty on the European Union (Maastricht Treaty), 7 February 1992.

¹³ Humanitarni i spasilački zadaci; zadaci očuvanja mira ; zadatci borbenih snaga u upravljanju krizama, uključujući i nametanje mira.

i EBOP, mora da postoji odobrenje od Saveta bezbednosti i Generalne skupštine UN, saglasnost Vlade Irske i dozvola irskog parlamenta, u skladu sa zakonom..¹⁴ Zahvaljujući ovom potezu, na drugom referendumu Ugovor iz Nice je prošao.

Sledeći korak je bio unošenje jedinog preostalog elementa ZEU u okvir unije – zajedničke odbrane, koja je bila korak preko kojeg većina država članica nije bila spremna da pređe. Naime, pokrenuta je inicijativa za stvaranje Ugovora o Evropskom ustavu, u koji je, između ostalog, trebala biti uneta i klauzula o zajedničkoj odbrani, odnosno integralni član 5. Briselskog sporazuma, bez, kako su neki od predstavnika „komunitarističke struje“ predviđali, unošenja Irske klauzule. Međutim, nakon čvrste reakcije Irske, Švedske i Finske, kojima se, relativno nevoljno, pridružila i Austrija, i u član Ugovora o Evropskom ustavu koji je sadržavao odredbu o zajedničkoj odbrani uneta je i Irska klauzula. Pokrenut je proces ratifikacije Ustava, koji je propao na referendumima u Francuskoj i Holandiji.

Odlučeno je da se umesto Ustava usvoji novi reformski Ugovor iz Lisabona, u koji je u članu 42.7 prenet klauzula o zajedničkoj odbrani odnosno, kako je sada nazivaju klauzula o zajedničkoj pomoći, zajedno sa Irskom klauzulom. Međutim, i ovaj ugovor nije prošao test kod irskih birača. Evropski savet je stoga juna 2008. usvojio još jednu deklaraciju kojom je ponovo potvrđena neupitnost posebnih karaktera bezbednosnih i odbrambenih politika. Ova deklaracija je postala integralni deo Ugovora iz Lisabona, i Hrvatska ju je ratifikovala prilikom pristupanja.

Novi procesi – ka „Evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj uniji“

Od 2008. godine strateško okruženje Evropske unije je veoma degradiralo, i sama stabilnost unije bila je izazvana događajima poput Arapskog proleća, a potom i migrantskom krizom i novom ruskom spoljnom politikom. Shvatajući da će u budućnosti na brojne izazove EU morati da odgovori sama, Evropski savet je u svojim zaključcima od decembra 2013. izneo stav da je „odbrana važna“ i da EU u budućnosti mora da se fokusira na unapređenje saradnje u ovoj oblasti. Savet se je izneo da u budućnosti ZBOP mora da postane efektivnija i vidljivija, i samim tim uticajnija, potom da se sposobnosti moraju unaprediti i da se mora prevazići trenutna fragmentarnost odbrambene industrije. Konačno, ovlašćena je tadašnja Visoka predstavnikica Ketrin Ešton (Catherine Ashton), da do sredine 2015. godine izradi dokument u kojem bi bili razmotreni i popisani izazovi sa kojima se unija suočava, i da predoči mogućnosti koje pred unijom leže u novom, modernom dobu.¹⁵ Ovaj zadatak je prešao na novu Visoku predstavnicu, Federiku Mogerini (Federica Mogherini), i juna 2015. je predstavljen traženi izveštaj *Strateški pregled – Evropska unija u sredini koja se*

¹⁴ Igor Novaković, „Pitanje zajedničke odbrane u okviru evropskih integracija od osnivanja EU do terorističkih napada u Parizu novembra 2015. godine“, Miša Đurković, Milan Igrutinović, *Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU. Aktuelni izazovi*, Institut za evropske studije, 2016, str. 89

¹⁵ „European Council Conclusions“, Brussels, December 20th, 2013, p. 4

menja. U ovom dokumentu identifikovani osnovni izazovi sa kojima se svet i sama EU suočavaju, kao i mogućnosti i načini na koji bi unija mogla da se angažuje. Postalo je jasno da je postojeći strateški okvir definisan *Evropskom strategijom bezbednosti* ne odgovara istorijskom trenutku, i da je potrebno da se isti promeni. Tim Federike Mogerini je, nakon ovlašćenja Evropskog saveta, započeo opsežan proces konsultacija kako sa vladama i institucijama država članica, tako i sa građanima i civilnim društvom, na osnovu kojeg je podignut javni profil procesa stvaranja dokumenta i prikupljeni stavovi o svim relevantnim aspektima sa različitih strana koje su bile zainteresovane za debatu. Krajnji rezultat procesa bio je dokument pod nazivom „Zajednička vizija, udruženo delovanje: jača Evropa. Globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije“, koji je objavljen neposredno posle referenduma o bregzitu. Iako su teme vezane za odbranu samo jedan od elemenata koje su spomenuti, upravo zbog najave izlaska Velike Britanije, to je postala centralna tema.

U sledećih nekoliko meseci usledile su brojne najave koje su dolazile iz različitih evropskih država, od kojih su bile najglasnije one o stvaranju „bezbednosne i odbrambene unije“ odnosno o Evropi u više brzina, mada su neki glasovi zagovarali i stvaranje evropske armije. Međutim, do sada je fokus uglavnom stavljen na prioritete koje zagovara nova strategija, odnosno jačanje kapaciteta, veću ulaganja odbranu i „sinhronizaciju kapaciteta“, kako bi se ostvarila „strateška autonomija unije.“ Istina, Globalna strategija spominje i „iskorištavanja punog potencijala Ugovora iz Lisabona“, koji bi mogao da se odnosi na stvaranje stalne strukturne saradnje koju predviđa član 46 Ugovora iz Lisabona, što bi moglo biti pravo ime „najavljene bezbednosne i odbrambene unije.“

Tokom novembra 2016. Spoljnopolitički savet EU je usvojio „Implementacioni plan (Globalne strategije) oko bezbednosti i odbrane“ koji treba da razradi konkretne mogućnosti za ostvarivanje planiranih mera, uključujući tu i PESCO. Takođe, Evropski parlament je usvojio, na predlog Spoljnopolitičkog saveta „Akcioni plan za evropsku odbranu“, koji je fokusiran na unapređenje tehnoloških i industrijskih sposobnosti u domenu odbrane i unije kao celine i država članica, i koji bi treba da rezultira u tri pravca: stvaranje Evropskog fonda za odbranu, pokretanje stimulativnih akcija koji bi unapredili lance snabdevanja u domenu odbrane, i jačanje jedinstvenog tržišta u odbrani.

Kako sada stvari stoje, za neutralne članice ovde ne postoje prepreke, pošto se uglavnom radi o jačanju sposobnosti i kapaciteta za upravo one akcije u kojima sve ove države već učestvuju. Takođe, kako neke od njih imaju jake odbrambene industrije to se može pokazati i kao jedan od faktora za jačanje nacionalnih ekonomija. Međutim, jasno je da će se protiviti bilo kakvom stvaranju evropske armije, pogotovo takve strukture koja bi bila zadužena za teritorijalnu odbranu¹⁶. Ostaje da se vidi razvoj situacije, ali dosadašnje iskustvo govori da će stalno neutralne države,

16 Vidi „Shaping European Union's Security and Defence Identity“, Swedish Defence University, Stockholm, 14 February 2017, p.7-8, Internet [retrieved 2 June 2017], https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20170214_ceumc_speech_at_the_swedish_defence_university_0.pdf

pogotovo one nordijske će iskoristiti svaku priliku da što bliže sarađuju sa ostalim državama ako to ne podrazumeva obavezu zajedničke odbrane ili stvaranje zajedničke armije. Sva je prilika da će se situacija tako i odvijati, pošto se čini da je klauzula o zajedničkoj odbrani dobila i svoj konačan oblik Ugovorom iz Lisabona, i da je niko više neće dovoditi u pitanje, pogotovo što se već video način funkcionisanja koncepta nakon poziva Francuske na ovaj član nakon terorističkih napada u Parizu.

Umesto zaključka: Pristupanje Srbije EU i pitanja vezana za neutralnost

Vojna neutralnost Republike Srbije je koncept koji nije dovoljno definisan i može da se tumači na različite načine. Iako danas postoji manje više nedvosmislena podrška većinskog stanovništva za ovaj status, niti jedna politička elita ni njeni predstavnici, nisu izašli ni sa naznakom koji su principi i elementi ovog statusa, sem činjenice da „Srbija neće u NATO“ i „Srbija sarađuje sa svima.“ Ovaj status je do sada definisan jedino skupštinskom Rezolucijom o zaštiti suvereniteta i teritorijalnog integriteta Republike Srbije iz decembra 2017, odnosno članom 6. koji kaže:

„Zbog ukupne uloge NATO-a, od protivpravnog bombardovanja Srbije bez odluke SB do Aneksa 11 odbačenog Ahtisarijevog plana, u kome se određuje da je NATO „konačan organ“ vlasti u „nezavisnom Kosovu“, Narodna skupština donosi odluku o proglašavanju vojne neutralnosti Republike Srbije u odnosu na postojeće vojne saveze do eventualnog raspisivanja referenduma na kojem bi se donela konačna odluka po tom pitanju.“¹⁷

Vojna neutralnost Srbije ne može se razlikovati od stalne neutralnosti (čak i redukovanu na osnovna dva elementa – neulazak u saveze sa zajedničkom odbranom i nepostojanje vojnih baza), ukoliko želi da bude shvaćena ozbiljno. U tom pogledu, vojna neutralnost Srbije mora da pretenduje da bude relativno trajna kategorija, kako bi bila ozbiljno shvaćena. Drugim rečima, ona ne sme i ne može da bude vremenski ograničena na „postojeće vojne saveze“. Takođe, neutralnost mora biti utemeljena na principu, i kao takvu, moraju da je reflektuju i drugi strateški dokumenti, koji pritom, moraju i da daju odgovor kako ovaj status daje odgovor na stvarne bezbednosne prioritete Srbije i njenih građana. Princip je već donekle narušen postojanjem Rusko-srpskog humanitarnog centra u Nišu. Bez obzira da li ovaj centar zaista ima ili nema veze sa Vojskom i Ministarstvom odbrane Ruske federacije,¹⁸ već samo postojanje trajne baze koja bi se mogla tumačiti kao vojni objekat ili objekat povezan sa vojskom druge države podriva temelje neutralnog statusa, pošto je status neutralnosti validan onoliko koliko ga priznaju drugi, a bezbednosno za Srbiju su najvažnije zemlje okruženja, EU i NATO.

¹⁷ Rezolucija

¹⁸ Prema informacijama koje je dobio autor teksta govore da se do vremena pisanja ovog teksta centar isključivo bavio namenom zbog koje je i zvanično stvoren. Međutim, da bi mogao da bude i nešto drugo govore i zahtevi za davanjem diplomatskog statusa osoblju centra, a koji s vremena na vreme stižu iz Ruske federacije.

Međutim, čak i ovako „nedovoljno“ definisan koncept neutralnosti teoretski gledano ne predstavlja prepreku Srbiji da uđe u EU. Srbija već danas u velikoj meri participira u aktivnostima ZBOP i daje značajan doprinos. Trenutno, ona učestvuje u četiri vojne misije EU i započela je razvijanje sistema za odabir, obuku i upućivanje stručnjaka iz Srbije u civilne misije EU. Od 2016. Srbija participira u borbenoj grupi EU „Helbrok.“ I na posletku, Srbija ima potpisan administrativni ugovor sa Evropskom odbrambenom agencijom i već učestvuje u nekoliko projekata.

Ukoliko Srbija zadrži vojnu neutralnost, u ovom obliku, čak i da se postavi pitanje kompatibilnosti ovog statusa sa članstvom u EU, Srbija uvek može da opravda pristupanje činjenicom da je Ugovor iz Lisabona stupio na snagu tek 1. decembra 2009, što je skoro dve godine nakon Rezolucije kojom je proglašena neutralnost. Takođe, „Irska klauzula“ u članu 42.7 daje mogućnost optiranja iz zajedničke odbrane, a i već najavljeno stvaranje „Evropa u više brzina govori da će članice moći da biraju meru sopstvenog članstva i participacije. Međutim, potencijalni problem mogu biti treće države, koje mogu da imaju interes da Srbija ne postane član, i da status vojne neutralnosti tumače kao nekompatibilan sa članstvom.

Literatura

“Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land. The Hague”, 18 October 1907, International Red Cross Internet portal, Internet [retrieved 18 April 2017], <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/200?OpenDocument>

„European Council Conclusions“, Brussels, December 20th, 2013

Igor Novaković, „Pitanje zajedničke odbrane u okviru evropskih integracija od osnivanja EU do terorističkih napada u Parizu novembra 2015. godine“, Miša Đurković, Milan Igrutinović, *Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU. Aktuelni izazovi*, Institut za evropske studije, 2016

Igor Novaković. „Tumačenja neutralnosti“, u Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović, *Neutralnost u međunarodnim odnosima. Šta možemo da naučimo iz iskustva Švajcarske?*, Fakultet političkih nauka u Beogradu, Čigoja Štampa, Beograd, 2016

Ranko Petković, *Teorijski pojmovi neutralnosti*, Beograd, Rad, 1982

John Roper, „The Working Relationships between the EU, WEU and NATO“, in *Afers Internacionais*, no. 38-39

“Shaping European Union’s Security and Defence Identity“, Swedish Defence University, Stockholm, 14 February 2017, p.7-8, Internet [retrieved 2 June 2017], https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20170214_ceumc_speech_at_the_swedish_defence_university_0.pdf Rolf Steininger, Gunter Bischof, Michael Gehler, *Austria in the Twentieth Century*, Transaction Publishers, 2011

„The challenge of enlargement Commission opinion on Austria s application for membership“, *Bulletin of the European Communities*, 1 August 1991

Ugovor o Evropskoj uniji (Ugovor iz Mاستrihta), 7. februar1992.

Mr Nataša Dragojlović

Evropski pokret u Srbiji

ODNOSI SRBIJE I EVROPSKE UNIJE U OBLASTI SPOLJNE I BEZBEDNOSNE POLITIKE -mogućnosti i izazovi-

Evropska spoljna i bezbednosna politika

Evropska unija je međunarodna tvorevina bez presedana u istoriji države i prava. Ona predstavlja vrhunac napora da se urede evropski odnosi nakon Drugog svetskog rata. Ideja evropskog ujedinjenja pretočena je u niz konstitutivnih ugovora a tok kreiranja i sprovođenja evropskih zajedničkih politika uređen je i omeđan mrežom institucija Evropske unije. Ova jedinstvena nadnacionalna tvorevina baštini istoriju dugu 70 godina, koja je ujedno i najduži period mira među vodećim evropskim državama. Nastala najpre kao mirovni projekat i stabilizujući projekat, ona počiva na davno usaglašenim i stalno dograđivanim vrednostima i principima. Produbljujući saradnju postepeno u nizu horizontalnih oblasti i politika, istovremeno je proširivala zonu mira i stabilnosti izvan granica država osnivača. Privlačnost evropskih ideja saradnje i razvoja, solidarnosti i zaštite ljudskih prava i sigurnosti njenih građana privlačila je u ovaj ekskluzivni klub mnoge države i narode. Danas je Evropska unija zajednica 28 država članica sa preko pola milijarde građana Evropske unije, druga je trgovinska sila u svetu i značajan politički i bezbednosni činilac u međunarodnim odnosima.

Kako je EU sasvim nova pojava i tvorevina na polju međunarodnih odnosa, tek je njeno faktičko prisustvo najpre u međunarodnoj ekonomiji i trgovini, a zatim i političko u međunarodnim organizacijama i forumima dovelo do porasta interesovanja kako za prirodu i opseg njenog delovanja i uticaja, tako i za projekcije toga šta bi ona, s obzirom na realne kapacitete u kategorijama tvrde i meke moći, trebalo da bude i koje instrumente bi trebalo da razvija kako bi se konstituisala kao akter u veoma izmenjenim uslovima i izazovima posthladnoratovske ere. Empirijska realnost potvrđuje da ova nadnacionalna tvorevina, koja ima značajne ekonomske i političke potencijale,

može trajno dospeti u centar svetske politike kao akter i kao model multilateralne saradnje među državama u suočavanju sa izazovima koje donosi 21. vek.

Od svog nastanka početkom pedesetih godina dvadesetog veka današnja Evropska unija (EU), a tadašnja Evropska zajednica (EZ), pokušavala je da pronađe svoje mesto u hladnoratovskoj međunarodnoj areni. Početna ideja o stvaranju Evropske odbrambene zajednice 1954. godine, bila je preuranjena, pa je u jeku Hladnog rata, karakter saradnje država koje su je osnovale bio pretežno ekonomski. Krajem ovog razdoblja evropske istorije, u kome je bila ideološki i vojno podeljena između istoka i zapada, otvorena je mogućnost za jačanje političke i bezbednosne uloge EU u međunarodnim odnosima. Rat u Iraku 1991. godine i početno nesnalaženje u balkanskim sukobima, učinili su da tadašnji ministar spoljnih poslova Belgije Mark Ejskens definiše EU kao „ekonomskog džina, političkog patuljka i vojnog mrava”.¹

Nakon usvajanja Ugovora iz Mاستrihta 1992. godine,² počinje razvoj Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP) EU. Član B ovog Ugovora odražava saglasnost svih država članica da Evropska unija „potvrđuje svoj identitet na međunarodnoj sceni, posebno sprovođenjem ZSBP, uključujući eventualno uobličavanje Zajedničke odbrambene politike, koja tokom vremena može dovesti do zajedničke odbrane”. Prvi test za novouspostavljenu evropsku politiku odbrane, bio je pokušaj da se spreči rat u bivšoj SFRJ, u kome je nažalost učinjeno niz diplomatskih neuspeha. Jedan od osnovnih razloga jeste činjenica da EU, za razliku od SAD, svoje diplomatske napore nije mogla da podupre uverljivom vojnom silom. Ona je na raspolaganju imala samo instrumente meke moći a i njih je nevešto koristila.

U decembru 1998. godine, na francusko-britanskom samitu održanom u francuskoj luci Sen Malo, postignuta je saglasnost da EU mora preuzeti značajniju ulogu na međunarodnoj sceni. Deklaracija koju su tada potpisali Žak Širak i Toni Bler, između ostalog se kaže da „EU mora imati kapacitet za preduzimanje autonomne akcije podržane uverljivom vojnom silom, sredstvima koja omogućavaju da se ona upotrebi i spremnošću da ih sprovede kao odgovor na međunarodne krize”.³

U junu naredne godine, na sastanku Evropskog saveta u Kelnu, šefovi država i vlada doneli su istorijsku odluku da uspostave Evropsku bezbednosnu i odbrambenu politiku (EBOP) i otpočeli reformu evropskih institucija sa ciljem da se omogući podrži sprovođenje u delo nove i osetljive politike, koja ostaje u domenu međudržavne saradnje.

U tom pravcu je Evropski savet, iste godine u Helsinkiju, definisao i *Helsinški naslovni cilj* 2003 (eng. *Helsinki Headlines Goal*).⁴ Ovim dokumentom se iskazuje namera da EU do 2003. godine

1 Navedeno prema: Filip Ejodus, *Razvoj spoljnih odnosa EU od međunarodnog 'prisustva' do zajedničke spoljne politike*, Međunarodna politika br. 1132, God. LIX, br. 1132, str. 32–43 Izvorni naučni rad Novembar 2008.

2 <http://www.euro-know.org/europages/dictionary/m.html>

3 JOINT DECLARATION ISSUED AT THE BRITISH-FRENCH SUMMIT, SAINT-MALO, FRANCE, 3-4 DECEMBER 1998 <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>

4 <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20Headline%20Goal.pdf> (pristupljeno 13.5.2015)

postane sposobna za to da „u roku od 60 dana nakon izbijanja krize koja bi bila na udaljenosti do četiri hiljada kilometara od Brisela pošalje do šezdeset hiljada vojnika i da ih tamo održi najmanje godinu dana”.⁵ Na Samitu je osim toga odlučeno da se posebna pažnja posveti „snagama za brzo reagovanje”. Ovim je postavljen temelj onome što će kasnije biti nazvano „borbena grupa” EU (eng. *EU Battle Group*). Evropska unija je 2003. godine usvojila Evropsku strategiju bezbednosti pod nazivom *Bezbedna Evropa u boljem svetu*.⁶ Ovim dokumentom, kojim je EU pokušala da definiše a zatim i formuliše svoj jedinstveni bezbednosni identitet, navodi se pet osnovnih pretnji po bezbednost Evrope: terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje, neuspeh država, regionalni konflikti i organizovani kriminal. EU izražava primarni bezbednosni interes u jačanju bezbednosti i stabilnosti u svom susedstvu, kao i stvaranje međunarodnog poretka koji će biti zasnovan na efektivnom multilateralizmu, međunarodnom pravu i jačanju OUN. Iste godine, države članice EU saglasile su se i o strukturnoj saradnji, odnosno o stvaranju borbenih grupa. Presudna za konačni uspeh politike i strategije evropske bezbednosti bila je 2003. godina, u kojoj je pokrenuta prva civilna misija – EUPM u Bosni i Hercegovini, a zatim i prva vojna misija EU – CONCORDIA u Makedoniji. Misija EULEX razmeštena je pet godina kasnije na Kosovu i Metohiji (Srbija) i predstavlja najveću civilnu misiju EU (kojoj je uprkos aferama i neuspehu da ispuni ciljeve, produžen mandat i odobren budžet do juna 2017. godine)⁷, dok je misija EUFOR ALTEA u Bosni i Hercegovini njena, za sada, najveća vojna operacija. Operacije na Zapadnom Balkanu i na Bliskom istoku dokazuju da EU ima ambiciju da brine kako o svom „dvorištu”, tako i da projektuje moć u svom najbližem susedstvu. Od 2003. godine EU je pokazala da ima sposobnost da deluje i kao globalni akter. Misija ARTEMIS u Kongu, ali i brojne druge razmeštene po čitavom svetu, dokaz su da je Unija sposobna da, nezavisno od NATO, pokrene autonomnu vojnu operaciju daleko od svojih granica., pa je 2008. godine pokrenuta je i prva pomorska misija EU uz obalu Somalije pod nazivom ATALANTA. Ovom operacijom EU se uključila u borbu protiv piraterije u Adenskom zalivu, koja sve više predstavlja globalnu pretnju slobodnoj pomorskoj trgovini, a u nju su danas uključeni i pripadnici srpske vojske. Visoki predstavnik za spoljnu i bezbednosnu politiku Havijer Solana, za čijeg je mandata doneta *Evropska strategija bezbednosti* i uspostavljen koncept zajedničke evropske odbrane i bezbednosti, izjavio je da je on i praktično primenjen i da se EBOP sa svakom novom operacijom razvija učeći na sopstvenom iskustvu.

Ugovor iz Lisabona, koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine, uneo je neke značajne novine u oblast spoljne, bezbednosne i odbrambene politike. Što se tiče spoljne politike, umesto dosadašnjeg rotirajućeg Predsedništva ulogu predstavljanja Unije u međunarodnim odnosima preuzeo je novouspostavljeni predsednik Evropskog saveta. Takođe, Visoki predstavnik Unije za spoljne odnose i bezbednosnu politiku, koji je nasledio Visokog predstavnika za spoljnu i bezbednosnu politiku, istovremeno je preuzeo i ulogu evropskog komesara za spoljne poslove,

⁵ Isto

⁶ A SECURE EUROPE IN A BETTER WORLD EUROPEAN SECURITY STRATEGY Brussels, 12 December 2003 <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (pristupljeno 18.5.2015)

⁷ <http://europa.rs/eulex-kosovo-mandat-produzen-budzet-odobren/#prettyPhoto> (pristupljeno 20.7.2016)

odnosno potpredsednika Evropske komisije. U službi Visokog predstavnika, osnovana je i Služba za spoljne poslove EU, sastavljena od zvaničnika iz Generalnog sekretarijata Saveta EU, iz Evropske komisije i iz nacionalnih diplomatskih predstavništava. U oblast bezbednosne i odbrambene politike je, takođe, uvedeno niz novina. Prvo, EBOP je promenila ime u Zajednička bezbednosna i odbrambena politika (ZBOP). Drugo, iako su odbrana i bezbednost ostale u domenu međuvladine saradnje, u okviru koga se sve odlike donose konsenzusom, neke odluke, od stupanja na snagu, donosiće se i većinski, što nije bilo moguće dogovoriti u Mاستrihtu, pre svega zbog snažnog protivljenja Britanije. To je bio preduslov za uspostavljanje „trajne strukturne saradnje“, koncepta koji znači da jedna grupa država članica, ukoliko želi, može da donese većinsku odluku da ubrza međusobnu saradnju u oblasti odbrane, a ostale ne moraju u njoj da učestvuju i mogu ostati „konstruktivno uzdržane“. I ovaj mehanizam je tekovina britanskog protivljenja produbljivanju saradnje u oblasti evropske bezbednosti i odbrane. Zahvaljujući ovakvom rešenju, otvorena je pravna mogućnost za to da se intenzivira i olakša odbrambena integracija u okviru koncepta borbenih grupa EU. Peterburški zadaci⁸ prošireni su novim zadacima, kao što su združene misije razoružavanja, vojno savetovanje i pomaganje, nametanje mira i postkonfliktna stabilizacija, prevencija konflikata i pomoć trećim državama u borbi protiv terorizma. Evropska odbrambena agencija (European Defence Agency – EDA), koja je osnovana 2004. godine iz potrebe da se koordinira evropske odbrambena industrija, postaje deo ugovornog okvira. Konačno, Ugovor iz Lisabona uvodi i klauzulu o međusobnoj odbrani, kao i klauzulu o solidarnosti⁹ država članica. Iako ove klauzule ne utiču na postojeće obaveze i odbrambene politike država, njima se članice EU obavezuju da pruže pomoć jedna drugoj u slučaju da neka od njih bude objekat oružanog ili terorističkog napada, odnosno prirodne ili industrijske katastrofe.

Lisabonskim ugovorom omogućeno je da EU vodi koherentniju i delotvorniju spoljnu, bezbednosnu i odbrambenu politiku. Ugovorom iz Mاستrihta uspostavljen je koncept *Pojačane saradnje* (eng. *Enhanced Cooperation*) između najmanje devet država članica u oblasti spoljne i bezbednosne politike, ali ne i u oblasti odbrane. To je promenjeno Ugovorom iz Lisabona, kojim se državama članicama daje mogućnost *Trajne strukturne saradnje* (eng. *Permanent Structured Cooperation*) u oblasti odbrane ukoliko ispunjavaju visoke kriterijume i žele da preuzmu određene obaveze.¹⁰

Imajući u vidu trenutnu poziciju i kapacitete (još uvek) 28 država članica EU, treba razjasniti da li ona ima ili nema kapacitet, interes i volju da se od sile u nastajanju pretvori u veliku silu i deli odgovornost za sudbinu svojih građana i multipolarnog posthladnoratovskog sveta. “U eri globalizacije, udaljeni konflikti nas čine zabrinutim kao da su nam sacvim blizu. Zbog toga će prva linija odbrane često biti izvan naših granica, što potvrđuje da EU ne može biti ništa drugo do

8 http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/petersberg/index_en.htm

9 <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union-and-comments/part-5-external-action-by-the-union/title-7-solidarity-clause.html> (приступљено 1.6.2015)

10 Navedeno prema: *Ka Bo rbenoj grupi Zapadni Balkan – Vizija odbrambene integracije Srbije u EU 2010–2020.*, Filip Ejodus, Marko Savković, Nataša Dragojlović, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, maj 2010; str 15

globalni igrač.”¹¹ U tom smislu značajna je uloga svake njene pojedinačne članice, ali i država koje su kandidati za članstvo. Svaka od njih tvori zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku EU svojim sopstvenim interesima, kapacitetima, percepcijom pretnji, ali i istorijskim iskustvom, vrednostima i kulturom, pa i strateškom kulturom.

Američka dominacija u Evropi glavni je ograničavajući faktor za EU kao za strateškog partnera. Teritorijalni integritet većine država-članica EU štite američke bezbednosne garancije posredstvom NATO. To je organizacija koja se zasniva na individualnom, a ne kolektivnom članstvu i u njoj EU ne nastupa kao blok država.

Cilj EU je da u kontestu kriznog menadžmenta postigne kapacitete za autonomnu akciju koju će podržati kredibilna vojna snaga.¹² Ako se imaju u vidu njeni realni parametri tvrde moći kao što su teritorija, broj stanovnika, ekonomska snaga i vojna moć njenih država članica, pitanje koje se ponovo nameće jeste, šta je sprečava da ofanzivnije reaguje i vojno interveniše. Osim vojnim kapacitetima, EU je ograničena i procedurama za donošenje odluka u oblasti politike odbrane. EU nema sopstvenu vojsku već Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku u okvirima šire postvaljene Zajedničke spoljne i bezbednosne politike i funkcioniše na nivou međudržavne saradnje, gde se odluke donose konsenzusom u okviru Saveta EU. One su tako osmišljene i usaglašene da je legitimnost i zakonitost iznad efikasnosti.

„Za EU kao aktera u međunarodnim odnosima vrednosti zauzimaju onaj prostor koji obično zauzimaju nacionalni interesi u državama.”¹³ Glavne vrednosti na kojima počiva današnja Evropska unija pobrojane su vrlo jasno u njenim strategijskim dokumentima. Tu nalazimo odgovore na centralna pitanja: ko smo mi, kako sebe vidimo, kako vidimo druge, kako percipiramo pretnje i šta je naš strateški izbor u kom se opredeljujemo za različite političke odgovore i sredstva na tako shvaćene bezbednosne pretnje našem sistemu vrednosti. Na ovom mestu ćemo pobrojati najznačajnije a to su: mir i bezbednost za njene građane i teritoriju, kao i mir i bezbednost u svetu, prosperitet, demokratija, na pravilima zasnovan svetski poredak. Osnovni principi EU u spoljopolitičkom delovanju su: jedinstvo, angažovanost, odgovornost, partnerstvo a prioriteti spoljne politike: bezbednost Unije, odbrana od spoljnog ugrožavanja, borba protiv terorizma, sajber bezbednost, energetska bezbednost, zaštita strateških komunikacija.¹⁴

U nameri da stabilizuje prilike i održi jedinstvo, nakon što je zadesio čitav talas kriza (ekonomska, ukrajinska, izbeglička i napokon rezultati bregzita) Evropska unija je požurila da objavi tek usvojenju Strategiju bezbednosti, drugu po redu od 2003. godine, koja nosi naziv „Zajednička

11 Dr Sven Biscop, *The European Security strategy, Implementing a distinctive Approach to security*, Royal institute for international relations, Brisel, www.irri-kiib.be, str. 18

12 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aa19000> приступљено 1.6.2015.

13 Asle Toje, *Strateška kultura kao analitički alat: Istorija, mogućnosti, geopolitika i vrednosti – primer EU* str 17

14 *Shared vision, Common Action: A Stronger Europe – A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*, https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (приступљено 15.7.2016)

vizija, zajednička akcija: Globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije”.¹⁵ Federika Mogherini, Visoka predstavnik za spoljnu i bezbednosnu politiku EU, za čijeg je mandata ova strategija doneta u inkluzivnom procesu širokih konsultacija, i usvojena saglasnošću svih 28 država članica, prezentovala je viziju i ciljeve razvoja zajedničke spoljne i bezbednosne politike, koju Evropska unija namerava da sprovodi, kako bi postala globalni igrač u punom smislu značenja tog pojma. Razlog za donošenje strategije baš u ovom trenutku obrazlaže time da „su svrha i opstanak naše unije dovedeni u pitanje a našim građanima i svetu nikad nije bila potrebija jaka Evropska unija. Kriza unutar naših granica direktno pogađa živote naših građana. U izazovnim vremenima Evropska unija misli strateški deleći viziju i delujući zajednički. Ovo je posebno tačno nakon britanskog referenduma”.¹⁶ Ona dalje u uvodniku Strategije izražava nameru članica da se preispita način na koji Unija funkcioniše, sa napomenom da nijedna država članica ne može sama da odgovara na pretnje i uvećava mogućnosti. Takođe, kao jedan od razloga za donošenje strategije, navodi očekivanja, „koja su iskazali svi sagovornici koje je imala u svetu”¹⁷, da EU treba da preuzme glavnu ulogu u osiguranju globalne bezbednosti. Pri tome, termin globalno, pojašnjava ona, nije samo geografska odrednica, već politika i instrument globalne promocije ove strategije. U istu ravan stavlja jačanje vojnih sposobnosti sa povećanjem zaposlenosti, socijalnom inkluzijom i ljudskim pravima, čime se vrlo eksplicitno sugerše, da će se politike koje su u domenu međudržavne saradnje izjednačiti sa zajedničkim politikama Unije, poput ekonomskih. Ovo je najveći iskorak u strateškom mišljenju Evropske unije i zaokret u strateškoj kulturi od civilne i ekonomske sile i instrumenata „meke moći” – prema vojnoj moći i njenim instrumentima u spoljnoj politici. „Za Evropu, tvrda i meka moć idu ruku pod ruku”¹⁸ a EU namerava da u budućnosti ima stratešku autonomiju. Ipak, NATO ostaje ključni saveznik i Visoka predstavnik ne zaboravlja da to eksplicitno kaže, ali uz jasnu nameru da se „poveže sa novim akterima i ispita nove formate i mogućnosti i to vođeni principijelnim i praktičnim ciljevima. Rečenica u kojoj se kaže da u rešavanju međunarodnih konflikata EU „teži *win-win* rešenjima a ne *zero-sum* jer se tako ne postižu održiva rešenja, predstavlja primer suštinske razlike između strateških kultura EU i SAD, ali i velike Britanije. Strategija eksplicitno odgovara, doduše teoretski, na rasprave među proučavaocima strateške kulture EU i na čestu opasku da se iz prostog zbira različitih kultura ne može izroditi zajednička strateška kultura, što posledično Uniju trajno hendikepira i onemogućava u nameri da postane globalni igrač. „ Udruživanje naših kultura u ostvarenju zajedničkih ciljeva i interesa, jeste izazov na dnevnoj bazi, ali predstavlja i našu snagu: različitost je ono što nas čini snažnima”. Na kraju nije izostalo podsećanje na 70 godina uspeha u održavanju mira u Evropi, što svakako predstavlja, kako trajni interes država i naroda Evrope, tako i trajnu odliku zajedničke strateške kulture EU. Glavni interesi i ciljevi koje strategija identifikuje su: mir i

15 *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*
<https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union> (pristupljeno 19.6.2016.)

16 <https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union>

17 Isto

18 isto

bezbednost, prosperitet, demokratija i na pravilima uspostavljen svetski poredak. Glavni principi kojima se EU vodi su: jedinstvo, angažovanost, odgovornost, partnerstvo a prioriteta spoljne politike: bezbednost Unije, jačanje kapaciteta za odbranu, izgradnja bezbednosne zajednice, borba protiv terorizma, sajber i energetska bezbednost, strateške komunikacije.¹⁹ Strategija sadrži čitav niz mera i instrumenata tvrde i meke moći, koje EU po potrebi namerava da koristi u angažovanju na svim tačkama sveta. Imajući u vidu slabe domete Solanine strategije „Bezbedna Evropa u boljem svetu“ iz 2003. godine, kritičari i skeptici su davali preliminarne ocene prema kojima u strategiji vide deklarativno zalaganje i listu lepih želja ali ne i kapacitete za ostvarenje takve uloge EU u svetu. Kada je o odnosu prema SAD reč, u strategiji stoji da će „EU investirati i dalje u čvrstu saradnju preko Atlantika, i na severu i na jugu. Solidni transatlantski odnosi će nam pomoći da pokažemo prilagodljivost, odgovorimo na konflikte i doprinesemo efektivnom globalnom upravljanju“²⁰. Ovo je vrlo ilustrativno mesto u strategiji gde se eksplicitno vidi da se SAD ne razlikuju po značaju od Kanade ili Latinske Amerike, osim po redosledu²¹. U oblikovanju ove strategije su učestvovali i britanski predstavnici u EU ali njihov uticaj, po svemu sudeći nije bio presudan za finalni izgled ovih formulacija, za razliku od 2003. godine kada se u strategiji mnogo drugačijim tonom oblikovala formulacija o značaju evroatlantskog partnerstva i partnerstva sa SAD posebno. Uticaj zajedničkog istorijskog iskustva, sećanja i svakako interesa država članica učinio je da se još čvršće i bliže povežu. Namera da zajednički oblikuju i dele sudbinu, samostalno u odnosu na druge svetske aktere ali i ravnopravno sarađujući sa njima, je jasno i nedvosmisleno iskazana u ovoj strategiji .

Srbija u evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici

Poglavlje 31 – Zajednička spoljna, bezbednosna i odbrambena politika je poglavlje koje se često klasifikuje kao političko. Pravnu tekovinu Evropske unije čine Odluke Saveta i političke deklaracije, aktivnosti i sporazumi. Ovo poglavlje je pre svega usmereno na prilagođavanje domaćih institucija, koje su zadužene za spoljnu, bezbednosnu i odbrambenu politiku zemlje, za funkcionisanje i proaktivno delovanje unutar sistema EU. Takođe, ono se sastoji i od progresivnog usklađivanja spoljnopoličkog delovanja Republike Srbije sa spoljnopoličkim pristupom EU što podrazumeva i pridruživanje spoljnopoličkim deklaracijama EU, te primenu mera na nacionalnom nivou koje iz deklaracija proizilaze.

U slučaju Srbije, prilagođavanje institucionalnom okviru EU u okviru pregovora u poglavlju 31 sa EU podrazumeva:

19 Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016. https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf

20 isto

21 isto

- prilagođavanje domaćih institucija načinu i procedurama po kojima funkcioniše Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU (ZSBP) i sa njom povezane politike koje imaju spoljne implikacije (npr. spoljna trgovina)
- usaglašavanje sa spoljnopolitičkim deklaracijama i merama EU, postepeno u periodu tokom pregovora, i u potpunosti neposredno pred pristupanje u članstvo EU.
- usvajanje prioriternih stavova i vrednosti na kojima počiva zajednički spoljnopolitički i bezbednosni pristup EU
- razumevanje strateškog izbora EU ka multilateralizmu kao osnovi za dalju izgradnju funkcionalnih i predvidivih međunarodnih odnosa, te funkcionisanju EU kao celine unutar međunarodnih institucija (UN, OEBS, MMF, Svetska banka, STO i druge) i usklađivanje sa zajedničkim pristupom u slučajevima kada postoji.
- razumevanje i prilagođavanje domaćih bezbednosnih institucija institucionalnom okviru za funkcionisanje Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP) kao integralnog dela, te prilagođavanje državnih institucija za podršku i učešće u vojnim i civilnim misijama i operacija Evropske unije u okviru ovog mehanizma.
- rešavanje bilateralnih sporova sa susednim zemljama i unapređenje regionalne saradnje.

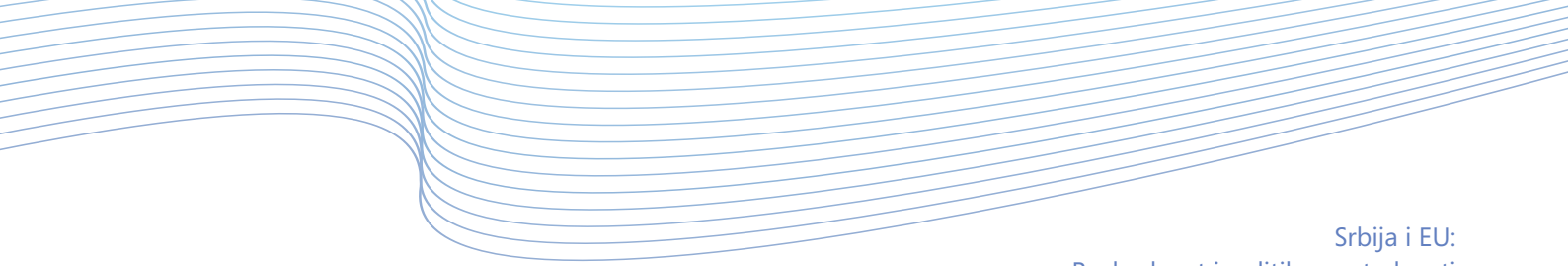
Poglavlje 31 do sada nije shvatano kao problematično, i tretirano je uglavnom kao tehničko poglavlje koje se lako zatvara. Međutim, sve dosadašnje države kandidati su imale spoljnu politiku koja je uglavnom bila usklađena sa spoljnopolitičkim pristupom EU. Takođe, sve dosadašnje države kandidati, od 2004. godine (osim Kipra i Malte), bile su članice NATO, ti nedvosmislene spoljnopolitičke orijentacije. Ukrajinska kriza i tzv. uravnoteženi pristup Srbije spoljnoj politici dao je poglavlju 31 mnogo veći značaj nego što je to do sada bio slučaj. Polovinom 2017. godine Srbija je sa EU usaglasila sve spoljnopolitičke odluke, osim onih koje se tiču trgovinskih sankcija EU prema Rusiji.

U Knjizi preporuka Nacionalnog konventa o EU, Radna grupa koja prati poglavlje 31 i koju čine brojne organizacije civilnog društva, koje su posredstvom Konventa uključene u proces pregovora Srbije sa EU, na čelu sa ISAK fondom, dat je prikaz trenutnog stanja odnosa Srbije i EU u ovom poglavlju. Eksplanatorni i bilateralni skringing za poglavlje 31 završeni su oktobra 2014. godine, a Izveštaj o skringingu za ovo poglavlje Srbija još uvek nije dobila. U diskusiji članova NKEU sa predstavnicima Ministarstva spoljnih poslova i Ministarstvom odbrane, kao i sa drugim članovima Pregovaračke grupe Vlade za poglavlje 31, konstatovano je da pripadnici vojske Srbije već učestvuju u vojnim misijama i operacijama Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU, u čemu daju vodeći doprinos na Zapadnom Balkanu, kao i da je pokrenut proces kreiranja i stvaranja sistema za slanje civila u mirovne misije. Cilj je da se u što kraćem roku uspostavi kvalitetan sistem, kao i da se da konkretan doprinos civilnim misijama EU kroz slanje srpskih eksperata. Takođe, Srbija je postala član borbene grupe koju predvodi Grčka – EU „Helbrok“, zajedno sa Rumunijom, Bugarskom, Kiprom i

Ukrajinom. Takođe, nakon objavljivanja predloga Globalne strategije za zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku EU, čijom izradom je koordinirala Visoka predstavница za ESBP, Federika Mogerini, Srbija je pokrenula proces pripreme nove Strategije nacionalne bezbednosti i Strategije nacionalne odbrane. Konačno, tokom 2016. godine, Srbija je usvojila i Zakon o međunarodnim merama ograničavanja, kojim je stvoren zakonski i tehnički osnov za uvođenje restriktivnih mera prema trećim državama, dok će uvođenje konkretnih mera zavisiti od političkih odluka.

U očekivanju da se poglavlje 31 uskoro otvori, stigao je i govor predsednika Evropske komisije Žan Klod Junkera o Stanju Evropske unije. U tom govoru se eksplicitno kaže da su Srbije i Crna Gora, države kandidati koje su najviše napredovale na putu ka članstvu u EU. Perspektiva članstva otvara se sa jasnim rokom do 2015. godine. Tokom sledeće godine biće usaglašena i objavljena posebna strategija koja treba da pomogne ovim dvema državama da brzo i efikasno ispunjavaju kriterijume za članstvo i vrše harmonizaciju zakona i prilagođavanje institucija u svakom od poglavlja tako da garantuju primenu svih zakona, standarda i procedura koje već funkcionišu u državama članicama EU. U poglavlju 31 biće dosta toga što Srbija treba da uradi uprkos tome što je pohvaljen njen dosadašnji doprinos Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici EU. Johannes Han, evropski komesar za susedsku politiku i proširenje je, u govoru "Srbija i EU – strateško partnerstvo za budućnost" održanom pred predstavnicima Nacionalnog konventa o EU istakao da je Srbija "već doprinosi civilnim i vojnim misijama EU i sa 20 pripadnika vojske Srbije predstavlja najvećeg kontributora na Zapadnom Balkanu. Podsetio je i da naše spoljnopolitičko opredeljenje ka članstvu u EU podrazumeva i postepeno usklađivanje sa EU u spoljnoj i bezbednosnoj politici, kao i da to ne znači da se moraju prekinuti partnerstva i prijateljstva sa drugima, da to ne smeta Evropskoj uniji sve dok takvi aranžmani Srbije "ne dovode u pitanje zajednički evropski okvir".²²

²² <http://europa.rs/serbias-european-future-lets-shape-it-together-speech-by-johannes-hahn/?lang=en>

Srbija i EU:
Bezbednost i politika neutralnosti

EVROPSKE SVESKE

br. 3/2017

Izdavač

Evropski pokret u Srbiji
Kralja Milana 31, Beograd
www.emins.org

Za izdavača

Maja Bobić

Urednik

prof. dr Dejan Milenković

Autori

Prof. dr Dragan R. Simić
Dr Igor Novaković
Mr Nataša Dragojlović

Dizajn, priprema za štampu

Štampa Grafolik, Beograd

ISBN 978-86-80046-35-8

Beograd, septembar 2017. godine

Evropski
pokret
Srbija

EVROPA
za
MENE

Ova publikacija je napisana uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost autora i ne može ni na koji način predstavljati viđenja Evropske unije.

Rečnik evropske bezbednosti

Centar za civilno-vojne odnose

Beograd 2010.

IMPRESUM

Urednici: Filip Ejđus i Marko Savković

Autori: Nikolina Trivunović, Nikola Živković, Mina Lazarević, Danko Aleksić, Gorana Odanović, Maja Bjeloš, Jelena Bešlin, Zorana Brozović, Saša Đorđević, Filip Ejđus, Marko Savković, Milan S. Milutinović, Predrag Petrović, Aleksandar Đelošević, Nataša Dragojlović i Adel Abusara

Izdavač: Centar za civilno-vojne odnose, Beograd
Kontakt podaci izdavača: Gundulićev venac 48/I, Beograd,
telefon + 381 11 32 87 226, e-mail office@ccmr-bg.org

Lektura i korektura: Tatjana Hadžić

Dizajn i kompjuterska priprema: Saša Janjić

Štampa: Triton, Vršac

Tiraž: 800

Reč urednika

„Rečnik evropske bezbednosti“ predstavlja plod istraživačkih napora Škole za evropsku bezbednost, koju je Centar za civilno-vojne odnose realizovao tokom 2008. i 2009. godine. Cilj Rečnika je da na jednom mestu popiše i objasni ključne pojmove iz oblasti evropske bezbednosti. Poseban naglasak u Rečniku stavljen je na bezbednosnu dimenziju evropskih integracija, koja obuhvata ono što se do stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona nazivalo „drugim“ i „trećim“ stubom EU. U poslednjih 20 godina ove oblasti su se razvijale „brzinom svetlosti“, kako se jednom prilikom slikovito izrazio Havijer Solana. Dalekosežnost ovih promena je za širu javnost, ne samo u Srbiji, u velikoj meri ostala sakrivena iza kompleksne institucionalne površine. Cilj ovog Rečnika je da pomogne čitaocima da se lakše probiju kroz „prašumu“ isprepletanih institucija, politika, dokumenata i koncepata i da jasnije sagledaju temeljnu transformaciju evropske bezbednosti do koje je došlo nakon završetka Hladnog rata.

Urednici Rečnika su sve odrednice podelili u pet kategorija: *institucije* koje stvaraju, učestvuju u izvršenju ili nadziru bezbednosne politike EU; *politike* koje predstavljaju to na koji način EU odgovara na ključne bezbednosne izazove, rizike i pretnje današnjice, kojim sredstvima to čini i koje ciljeve pri tome ima; *koncepte* koji su oblikovali stratešku kulturu EU; *dokumenta* koja su od najvećeg značaja za formulaciju njenih bezbednosnih politika i, najзад, *misije* koje je kao novi akter u međunarodnim odnosima EU realizovala u periodu od kraja Hladnog rata do danas. U želji da Rečnik učinimo preglednim, svaku kategoriju ilustrovali smo odgovarajućim simbolom. Autori odrednica su se pri tom posebno potrudili da tekst prati spisak odabrane literature i linkova koji vode ka izvorima na Internetu, što čitaocima može poslužiti za dalje istraživanje. Rečnik evropske bezbednosti je komplementaran sa još

jednim proizvodom Škole za evropsku bezbednost – onlajn kursom pod nazivom „Uvod u bezbednosne politike EU“, koji je dostupan na adresi <http://eubezbednost.ccmr-bg.org>.

Na ovom mestu želimo da iznesemo i nekoliko važnih metodoloških napomena. Prvo, pojam bezbednosti u ovom rečniku shvaćen je dosta široko. Kao što se vidi iz samog izbora obrađenih pojmova, smatramo da za sveobuhvatno razumevanje evropske bezbednosti nije dovoljno obratiti pažnju samo na pitanja spoljne politike, odbrane ili unutrašnjih poslova. Za bezbednost Evrope i njenog susedstva od podjednakog značaja su proširenje EU, humanitarna i razvojna pomoć EU ili transformativna moć evropskih normi i vrednosti. Stoga je zahvat morao biti ne samo širi, već na momente i površniji. Drugo, oblast koju smo pokušali da „uslikamo“ nalazi se na razmeđu nekoliko akademskih disciplina, kao što su pravo, politikologija, nauka o međunarodnim odnosima, studije bezbednosti i evropske studije. Pronalaženje fine ravnoteže između gorepomenutih pristupa, kako bi tema bila obuhvaćena sa što više različitih strana, bio je izazov sa kojim smo pokušali da izađemo na kraj. Treće, iako se Rečnik evropske bezbednosti u velikoj meri oslanja na praksu sprovedenu do 2010. godine, on takođe pokriva i neke od promena koje je doneo Ugovor iz Lisabona. Ovim reformskim ugovorom, koji je na snagu stupio krajem 2009. godine, ukinuta je između ostalog i struktura stubova koja je od 1992. godine predstavljala mentalnu mapu razumevanja EU. Zbog činjenice da većina čitalaca svoje znanje o evropskim integracijama i dalje organizuje u okvirima ova tri stuba saradnje, u Rečniku nismo u potpunosti napustili referisanje na strukturu stubova. Konačno, poseban izazov prilikom izrade Rečnika predstavljalo je pitanje

prevoda velikog broja engleskih termina i njihovih akronima koji su se odomaćili u žargonu evropskih integracija. Autori rečnika su se, koliko je god to bilo moguće, pridržavali zvaničnog Priručnika za prevođenje pravnih akata Evropske unije (Beograd: Kancelarija za evropske integracije, 2009). Sve pojmove koji nisu izričito pokriveni ovim priručnikom prevodili smo na srpski jezik, osim onda kada su oni u srpskom govornom području već široko usvojeni na engleskom jeziku (npr. NATO) ili tamo gde bi prevođenje otežalo njihovo lakše prepoznavanje (npr. FRONTEX).

Sa naročitim zadovoljstvom ističemo činjenicu da je, pored istraživača Centra za civilno-vojne odnose, u izradi Rečnika evropske bezbednosti učestvovalo i više polaznica i polaznika prve generacije Škole za evropsku bezbednost. Namera Centra za civilno-vojne odnose je da Rečnik evropske bezbednosti ubrzo bude proširen novim odrednicama, koje će pratiti dinamičan razvoj bezbednosnih politika EU.

U Beogradu, aprila 2010.

Filip Ejodus i Marko Savković

Rečnik evropske bezbednosti predstavlja proizvod projekta *Communicating European Security Policies*, koji je Centar za civilno-vojne odnose realizovao uz podršku EU, kroz Fond za EU integracije. Fondom za EU integracije rukovodi Delegacija Evropske komisije u Republici Srbiji, a tehnički ga realizuje *Press Now*.

Dokumenti

Misije

Institucije

Koncepti

Politike

Internet izvori

Štampani izvori

A

Agenda 2000

Agenda 2000 predstavlja akcioni program Evropske komisije (EK), koji je usvojen radi jačanja politika Evropske unije (EU), kao i radi stvaranja novog finansijskog okvira za period od 2000. do 2006. godine, u svetlu tada predstojećeg proširenja EU. Evropska komisija je Agendu 2000 usvojila 1997. godine, a njeni prioriteti dati u obliku 20 zakonodavnih predloga usvojeni su 1999. godine na sastanku Evropskog saveta (ES) u Berlinu. Tada je postignut opšti politički sporazum oko Agende 2000 i njenih prioriteta.

Dokument predstavlja odgovor na izazove sa kojima se EU suočavala u tom trenutku: kako ojačati i reformisati politike EU kako bi nakon proširenja bili obezbeđeni održivi ekonomski razvoj i bolji životni standard za sve građane EU; kako voditi pregovore sa državama kandidatima i pripremiti ih za učlanjenje, kao i kako finansirati proširenje.

Prvi deo dokumenta odnosi se na način unutrašnjeg funkcionisanja EU nakon proširenja, reformu Zajedničke poljoprivredne politike i politike Ekonomske i socijalne kohezije. U ovom delu predložen je i novi finansijski okvir za period od 2000. do 2006. godine.

Drugi deo odnosi se na uvođenje novih strategija za one države koje pristupaju EU: učestvovanje u programima EU za primenu pravnih tekovina EU (fr. *acquis communautaire*) i uvođenje partnerstva za pristupanje. Partnerstvom za pristupanje predviđeno je da države kandidati stvore nacionalni program kojim bi se obavezale na usvajanje pravnih tekovina EU u tačno određenom vremenskom roku i u skladu sa prioritetima EK. Finansijska pomoć EU uslovljava se ispunjavanjem preuzetih obaveza. Predviđena je i mobilizacija svih raspoloživih re-

sursa EU za pomoć državama kandidatima – FARE program i novi oblici programa pomoći.

Deo dokumenta čini i studija o tome koliko je svaka država kandidat ispunila kriterijume postavljene u Kopenhagenu, kao i zaključak o tome da pregovori o prijemu u EU treba da budu započeti sa Češkom Republikom, Kiprom, Estonijom, Mađarskom, Poljskom i Slovenijom.

Bomberg, Elizabeth and Stubb, Alexander (ed). *The European Union: How Does it Work?* Oxford: Oxford University Press, 2003. Vajdenfeld, Verner i Wolfgang Vesels. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Čehulić, Lidija. *Evropska obrana*. Zagreb: Politička kultura, 2006.

Zvanična internet prezentacija Evropske komisije:

<http://ec.europa.eu>

Internet portal o istoriji evropskih integracija „European Navigator”: <http://www.ena.lu>

Internet prezentacija Kancelarije za evropske integracije Vlade Republike Srbije:

<http://www.seio.sr.gov.yu/code/navigate.asp?Id=2>

Akcioni plan EU za borbu protiv narkotika

Evropska komisija je 18. septembra 2008. godine usvojila četvorogodišnji „Akcioni plan EU za borbu protiv droge“. Predloženi plan sadrži izmene prethodnog Akcionog plana, koji je Savet usvojio 2004. godine. Plan je usklađen sa Haškim programom jačanja slobode, bezbednosti i pravde u EU. Ovaj izveštaj istakao je tri osnovna problema. To su problemi uspostavljanja koordinacije, međunarodne saradnje i razmene informacija, kao i problemi istraživanja i evaluacije preduzetih mera.

Prema evaluaciji Evropskog centra za monitoring droga i zavisnosti (ECMDZ), konzumacija heroina, marihuane i sintetičkih droga je stabilizovana i ima tendenciju opadanja, ali je zato upotreba kokaina u velikom broju zemalja članica u porastu. Tako se u njihovom izveštaju procenjuje da ukupan broj ljudi u EU koji konzumiraju marihuanu dostiže 70 miliona, da je onih koji konzumiraju kokain 12 miliona, da 9,5 miliona uzima ekstazi, 11 miliona amfetamine, dok barem pola miliona građana prolazi program odvikavanja od upotrebe heroina. Registrovano je 2 miliona zavisnika, a oko 7.500 osoba svake godine umire od predoziranja.

Nikač, Željko. *Transnacionalna saradnja u borbi protiv kriminaliteta: Europol i Interpol*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2006.

Bogusz, Barbara and King, Mike. „Controlling drug trafficking in Central Europe: the impact of EU policies in the Czech Republic, Hungary and Lithuania“, in: Edwards, Adam and Gill, Peter. *Transnational Organized Crime: Perspectives on Global Security*. London: Routledge, 2003.

Stajić, Ljubomir. *Osnovi sistema bezbednosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2008.

Zvanična internet prezentacija ECMDZ:
<http://www.emcdda.europa.eu/>

AMIS – podrška EU misiji Afričke unije u Darfuru

Evropska unija i njene članice pružaju od januara 2004. godine finansijsku i političku podršku, kao i podršku u osoblju naporima misije Afričke unije u Darfuru (Sudan). Ona joj pomaže kako bi bila obezbeđena primena rezultata *Abuja mirovnih pregovora* i odluka *Komisi-*

je za prekid vatre. Takođe, EU pruža i tehničku pomoć u planiranju i opremanju misije AMIS.

Misija Afričke unije u Sudanu uspostavljena je u maju 2004. godine da bi nadgledala primenu Sporazuma o prekidu vatre, kao i primenu pratećih sporazuma. Zatim, ona pomaže u izgradnji poverenja, obezbeđuje sigurno okruženje za dopremanje humanitarne i druge međunarodne pomoći, kao i za povratak izbeglica i interno raseljenih lica. Sve to čini radi stabilizacije ukupne bezbednosne situacije u Darfuru. Misija je produžena, te se sa proširenim mandatom od 2004. godine sprovodi kao AMIS II. I ova misija je ponovo produžena od aprila 2005. godine.

Evropska unija je pružila konsolidovan paket pomoći, koji podrazumeva upotrebu kombinovanih civilnih i vojnih instrumenata i mera. Ovu misiju pokrenula je na zahtev Afričke unije, a na osnovu odluke Saveta EU od 20. jula 2005. godine (Council Joint Action 2005/557/CFSP, OJ L118). Podrška je pružana kontinuirano do decembra 2007. godine kada je mandat misije AMIS prestao, a preuzela je zajednička misija Afričke unije i Ujedinjenih nacija (UNAMID), u skladu sa Rezolucijom SBUN 1769 iz 2007. godine.

Tokom dve i po godine trajanja mandata misije EU je pružala političku, finansijsku i tehničku pomoć Afričkoj uniji u njenim naporima da reši kriznu situaciju u Darfuru. U tom smislu pomoć EU se ogledala u opremanju misije i u planiranju i odašiljanju vojnih posmatrača. Takođe, značajna pomoć ukazana je time što su obučene afričke trupe, što je omogućen taktički i strateški transport i što je pružena policijska pomoć.

Za tu svrhu EU je angažovala oko 30 policajaca, 15 vojnih eksperata i dva vojna posmatrača. Takođe, vojno osoblje, policijski službenik i politički savetnik pružali su podršku Specijalnom predstavniku EU za Sudan u Adis Abebi prilikom obavljanja njegovih aktivnosti i kontaktiranja tokom saradnje sa Afričkom unijom.

Tokom operacije EU pružala je pomoć Afričkoj uniji u sedištu u Adis Abebi, u Kartumu i El Fašeru. Osnovni zadatak ove misije bio je da pruži podršku AMIS civilnoj policiji (CIVPOL), obučiti personal i razvije policijske jedinice u okviru Sekretarijata Afričke unije. Tokom ovog perioda, države članice pružale su koordiniranu strateški vazdušni transport za više od 2.000 pripadnika Afričke unije.

Evropska unija je za potrebe pružanja podrške AMIS, od juna 2004. do decembra 2007. godine, izdvojila 300 miliona evra. Države članice EU su za pružanje bilateralne finansijske podrške, kao i za pružanje tehničke pomoći, uključujući u to i ekspertizu, opremu i vazdušni transport, ukupno izdvojile oko 500 miliona evra.

U Darfuru je, takođe, bio imenovan Specijalni predstavnik EU (SPEU) za Sudan, čiji je mandat počeo od jula 2005. godine. Njegova nadležnost je, kao deo ovog mandata, bila i da sa vojnim i policijskim savetnicima u Adis Abebi koordinira pomoć EU misiji AMIS.

Savet EU, Sekreterijat Saveta, „EU support to the African Union Mission in Darfur - AMIS- Factsheet”, januar 2008:

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/080109-Factsheet8-AMISII.pdf>

Savet EU, Sekreterijat Saveta, „Darfur - Consolidated EU package in support of AMIS II- factsheet”, mart 2006:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/060307factsheet3AMIS_II.pdf

Council Joint Action 2007/887/CFSP:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:346:0028:0028:EN:PDF>

Council Joint Action 2007/245/CFSP:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:106:0065:0066:EN:PDF>

B

Biro evropske policije
(Evropol)

Na osnovu akta Saveta EU o donošenju Konvencije Evropola (26. jula 1995. godine) osnovan je Biro evropske policije (Evropol), čije je sedište u Hagu (Holandija). Biro evropske policije nastao je kao rezultat pojačane policijske saradnje država članica, a njenim radom bi trebalo da bude poboljšana koordinacija ovih službi u borbi protiv terorizma, trgovine ilegalnim drogama i ostalih formi ozbiljnog međunarodnog kriminala. Odluka o formiranju Evropola zasnovana je na tekstu Glave VI Ugovora o Evropskoj uniji, preciznije na članu 29 (bivši član K. 1). Biro funkcioniše u pravnim okvirima definisanim Konvencijom (i članovima 29, 30 i 31 Ugovora iz Amsterdama iz 1997), koja je stupila je na snagu oktobra 1998. godine, nakon što su je ratifikovale sve države članice. Biro je rad započeo obavljanjem punih operativnih aktivnosti u julu 1999. godine. Evropol ima status pravnog lica koji mu omogućava institucionalnu autonomiju, sticanje pokretne i nepo-

kretno imovine, kao i vođenje pravnih sporova. Bitno je napomenuti da Evropol ne poseduje izvršna ovlašćenja i ne predstavlja telo EU koje ima elemente nadnacionalnosti, već predstavlja specifičan oblik međudržavne policijske saradnje i razmene saznanja.

Rad Evropola zasniva se na razmeni informacija između kancelarije i oficira za vezu, na obavljanju komparativne analize i analize kriminaliteta, kao i na pružanju podrške nacionalnim policijskim službama u njihovim akcijama. Zatim, Evropol obezbeđuje ekspertizu i tehničku podršku istražnim operacijama država članica koje su realizovane sa EU, uz nadzor i pravnu odgovornost država članica. Na kraju, Evropol objavljuje godišnje izveštaje o procenama bezbednosnih pretnji organizovanog kriminala (OCTA).

Guild, Elspeth and Geyer, Florian (eds.). *Security versus Justice: Police and Judicial Cooperation in the European Union*. Hampshire: Ashgate, 2008.

Nikač, Željko. *Transnacionalna saradnja u borbi protiv kriminaliteta – Europol i Interpol*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2003.

EUROPOL Convention:

<http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=legalconv>
European Organised Crime Threat Assessment (OCTA) 2008:
[http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_\(OCTA\)/OCTA2008.pdf](http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_(OCTA)/OCTA2008.pdf)

Zvanična internet prezentacija Biroa evropske policije:
<http://www.europol.europa.eu/>

Borba protiv organizovanog
kriminala EU

Lice organizovanog kriminala radikalno je izmenjeno globalizacijom. Ranije je primarni razlog bavljenja kriminalom bio novac. Sada mo-

derne organizovane kriminalne grupe prvenstveno žele moć ili mogućnost da vaninstitucionalnim putem ostvare uticaj na državu i politiku, odnosno da zauzmu takav položaj u društvu koji nije moguće steći učestvovanjem u normalnim demokratskim procesima.

Ugovor o EU (UEU) reguliše i problematiku u oblasti unutrašnjih poslova, bezbednosti, kao i borbu protiv kriminala. U poglavlju VI UEU posebno je definisana policijska saradnja država članica. Ipak, Šengenski sporazum predstavlja najcelovitiji akt koji reguliše saradnju između država članica u ovoj oblasti. Sporazumom su uređeni kontrola tzv. unutrašnjih granica i sloboda kretanja lica i transport roba. Njime je predviđeno pokretanje posebnog informacionog sistema, definisani su preduslovi za ostvarivanje pravne pomoći, kao i principi saradnje organa unutrašnjih poslova.

Šengenski sistem čine dve baze podataka – baza za registrovanje, tzv. Šengenski informacioni sistem (ŠIS) i Sistem dodatnih informacija šengenskog sporazuma (SIRENE).

Savet EU usvojio je aprila 1997. godine i Akcioni plan za borbu protiv organizovanog kriminala. Odlukom Saveta, donetom u maju 2001. godine, formirana je Evropska mreža za prevenciju kriminala (EMPK).

Samit Evropskog saveta u Tampereu, održan oktobra 1999. godine, bio je prvi samit EU na kome je razgovarano o saradnji u tzv. trećem stubu EU, tj. u domenu Pravosuđa i unutrašnjih poslova (PUP). Objavlivanjem „Strategije prevencije i kontrole organizovanog kriminala“ u maju 2000. godine, EU postavlja i ciljeve razvoja integrisane strategije prevencije i kontrole transnacionalnog organizovanog kriminala. Evropska strategija bezbednosti pod nazivom *Bezbedna Evropa u boljem svetu*, koju je Evropski savet usvojio u decembru 2003. godine, definisala je organizovani kriminal kao jednu od glavnih pretnji po bezbednost EU.

Značajan akter koji učestvuje u izgradnji Prostora bezbednosti, slobode i pravde jeste Biro evropske policije (Evropol). Uspostavljanjem

Organa EU za saradnju u istrazi i krivičnom gonjenju prekograničnog kriminala (Evrojust) 2002. godine, države članice dobile su i instrument za saradnju u krivičnom gonjenju ozbiljnog prekograničnog organizovanog kriminala.

Elvins, Martin. „Europe’s Response to Transnational organized crime”, in Edwards, Adam and Gill, Peter, *Transnational Organized Crime: Perspectives on global security*, Routledge Taylor and Francis Group, London and New York, pp. 28–42.

Nikač, Željko. *Transnacionalna saradnja u borbi protiv kriminaliteta: Europol i Interpol*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2006.

Rhinard, Mark. „EU Counter-Terrorism: An Ascending Sector”, in Boin, Arjen, Magnus Ekengren and Mark Rhinard, *Security in transition: Towards a New Paradigm for the European Union*. Stockholm: Swedish National Defence College, 2008.

Borbena grupa EU

Borbena grupa predstavlja najmanju efektivnu i uverljivu vojnu silu, koja može brzo biti pokrenuta i koja je u stanju samostalno da izvodi operacije ili da pripremi veće operacije. Bobrena grupa EU sastoji se od 1.500 vojnika i može biti pokrenuta od 5 do 10 dana nakon donošenja odluke Saveta EU. Ona mora biti održiva najmanje 30 dana, a najviše 120 dana. Evropska unija danas ima na raspolaganju 15 borbениh grupa, a u stanju je da pošalje dve borbene grupe istovremeno. Struktura borbene grupe, kao i struktura njenih komponenti, zavisi od odluka samih država članica. Države članice nisu zadužene za operativnu komandu borbениh grupa, jer se ona organizuje na nivou EU, ali su u potpunosti, zajedno sa svojim partnerima, zadužene za razvijanje snaga na terenu. Bobrena grupa EU obavlja zadatke koji su

izlistani u članu 172 Ugovora o EU, poznatije kao Petersberške zadatke, i ispunjava ciljeve popisane u Evropskoj strategiji bezbednosti. U zavisnosti od situacije, misije borbenih grupa mogu biti operacije spajanja, operacije inicijalnog i brzog ulaska i samostalne operacije. Pod operacijama spajanja podrazumevaju se operacije u kojima borbene grupe treba da spoje ili osnaže snage koje se već nalaze na terenu. Operacije inicijalnog i brzog ulaska predstavljaju operacije u kojima borbena grupa, kao prethodnica većim snagama koje će doći kasnije, treba brzo da uđe na bojno polje. Konačno, samostalne operacije su operacije ograničenog trajanja i opsega, koje borbena grupa može samostalno da izvrši. Iako ne postoji geografsko ograničenje koje se odnosi na to gde borbene grupe mogu biti poslate, često se pominje distanca od 6.000 km.

Petersberški zadaci	Ciljevi postavljeni u Evropskoj strategiji bezbednosti
Humanitarni i spasilački zadaci	Združene operacije razoružavanja
Zadaci održavanja mira	Operacije podrške trećim državama u borbi protiv terorizma
Borbeni zadaci u upravljanju krizom, uključujući u to i nametanje mira	Operacije podrške reformi sektora bezbednosti koje su deo šire institucionalne izgradnje

Zadaci Borbenih grupa

Lindstrom, Gustav. „Enter the EU Battlegroups”, Chaillot Paper, no 97, EUISS, February 2007.

Savet EU, Sekretarijat, „EU Battlegroups - factsheet”, novembar 2006:
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/esdp/91624.pdf
 European Parliament, „The EU Battlegroups”, septembar 2006:
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/091006eubattlegroups_/091006eubattlegroups_en.pdf
 EurActiv, „EU Battlegroups” : <http://www.euractiv.com/en/security/eu-battlegroups-archived/article-150151>
 Savet EU, „Helsinki Headline Goal 2010”:
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>

C

Civilna moć Evropske unije

Rasprava o prirodi moći kojom Evropska unija raspolaže u međunarodnim odnosima traje u akademskoj javnosti već više od tri decenije. François Dušen (François Duchêne), u knjizi pod nazivom „Uloga Evrope u svetskom miru“ (1972), prvi je o Evropskoj zajednici (EZ) govorio kao o „civilnoj sili“ koja ima snažnu ekonomsku, a slabu vojnu moć. On je smatrao da su narodi Evrope uspostavili vrednosti, prema kojima vojna moć ima drugorazredni značaj. U međunarodnim odnosima EU se, u nedostatku vojnih kapaciteta, oslanja na diplomatske i ekonomske instrumente kako bi uticala na druge aktere i učinila ih spremnim da prihvate ili podrže neki od prioriteta njene spoljne politike. To je ono što je čini civilnom silom u međunarodnim odnosima.

Diplomatski instrumenti EU utemeljeni su na svojstvu pravnog lica kojim raspolaže EZ. Prema slovu Rimskih ugovora, ona može da sklapa ugovore sa drugim međunarodnim organizacijama, sporazume o pridruživanju sa trećim državama i, najzad, sporazume o trgovinskoj politici. Sposobnost EZ da sklapa međunarodne ugovore odnosi se, međutim, isključivo na domen „prvog stuba“. U međunarodnim pregovorima, kao što su, na primer, pregovori o nuklearnoj proliferaciji, predstavnici država članica mogu se dogovoriti da usklade svoje pozicije, ali to ne znači da EU govori „jednim glasom“.

Diplomatski instrumenti kojima se EU kao „civilna sila“ služi su: donošenje demarša i deklaracija, realizovanje poseta „na visokom nivou“, pružanje podrške aktivnostima drugih međunarodnih organizacija, uvođenje diplomatskih sankcija, uključivanje u politički dijalog, prijem zemalja u članstvo, slanje specijalnih izaslanika, davanje predloga za rešavanje krize, sponzorisanje mirovnih konferencija i slanje posmatrača (izbora, prekida vatre i sl.).

Ekonomske instrumente kojima EU raspolaže u najvećoj meri potpadaju pod nadležnost Evropske komisije, osim prava na: izdavanje izvoznih dozvola, potpisivanje sporazuma o ekonomskoj saradnji, zamrzavanje imovine, opraštanje duga i promociju investiranja. Lista ekonomskih instrumenata EU uključuje kako pozitivne mere, kao što su sklapanje sporazuma o trgovini i saradnji, sklapanje sporazuma o pridruživanju, smanjenje dažbina na uvoz, povećanje uvoznih kvota, davanje zajma pod povoljnim uslovima, pružanje finansijske pomoći, tako i negativne, poput uvođenja embarga, odnosno sprečavanja izvoza, bojkotovanja, tj. sprečavanja uvoza, odlaganja ili suspendovanja potpisivanja sporazuma, povećanja dažbina na uvoz, smanjenja uvoznih kvota, povlačenja tranše kredita ili suspendovanja pomoći.

Smith, Karen E. „The Instruments of European Foreign Policy“. in Zielonka, Jan (ed.) *Paradoxes of European Foreign Policy*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1998.

Kagan, Robert. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York, NY: Knopf, 2003.

Duchene, François. „The European Community and the Uncertainties of Interdependence“. in Max Kohnstamm and Wolfgang Hager (ed.) *A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems before the European Community*, London: Macmillan, 1973.

Civilni elementi EBOP

Evropska zajednica ima dug istorijat imidža civilne sile, koja je snažna u ekonomskoj sferi, a slaba u vojnoj. Iako je EU poslednjih godina stekla i ograničene vojne sposobnosti, ovaj epitet civilne sile i dalje stoji. Prva misija koja je u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP) ikada bila sprovedena bila je civilna Policijska misija EU (PMEU) u Bosni i Hercegovini 2003. godine. Evropska unija je do danas pokrenula ukupno 23 misije, od kojih je čak 14 civilne prirode, dok su tri misije mešovite civilno-vojne prirode.

Civilni elementi odnose se na sve nevojne instrumente upravljanja krizom, koji EU stoje na raspolaganju u okviru EBOP. Njihov razvoj otpočeo je 1999. godine nastankom EBOP i tekao je uporedo sa razvojem vojnih sposobnosti EU. Posebno značajan za razvoj civilnih instrumenata EBOP bio je su samit u Kelnu, juna 1999. godine, kada su usvojene *smernice* za razvoj EBOP. Ove smernice uključivale su jačanje nevojnih instrumenata za upravljanje krizom i njihovu bolju koordinaciju. Nakon toga održan je i samit u Helsinkiju decembra 1999. godine kada je usvojen *Akcioni plan za nevojno upravljanje krizom EU* i samit u Feiri, u junu 2000. godine, kada je usvojen plan razvoja sa četiri prioritetne oblasti civilnih instrumenata EBOP. Te oblasti su *policija*, *vladavina prava*, *civilna administracija* i *civilna zaštita*. U Evropskoj strategiji bezbednosti, usvojenoj 2003. godine, istaknuta je posebna vrednost razvijanja operacija „koje bi uključivale i vojne i civilne sposobnosti“. Godinu dana kasnije usvojen je i *Civilni naslovni cilj 2008*, u kome piše da je „koherentna upotreba instrumenata Zajednice i EBOP ključna za kvalitativno poboljšanje kapaciteta EU koji su joj neophodni da deluje“.

Policija

Značaj razvijanja policijskih snaga EU za upravljanje krizama prepoznat je već na samom početku razvoja EBOP. Na samitu u Feiri održanom 2000. godine kao cilj je identifikovano stvaranje policijskih sposobnosti. One su trebale da budu sastavljene od 5.000 policajaca koji mogu biti poslani u međunarodne policijske misije. Od tog broja, njih 1.000 trebalo je da bude opremljeno tako da može biti poslato u roku od 30 dana. Na samitu u Getenburgu, održanom juna 2001. godine, usvojen je i *Polijski akcioni plan*, čiji je cilj bilo stvaranje integrisanih policijskih jedinica. Pet država koje na nacionalnom nivou imaju specijalizovane policijske jedinice osnovale su 2004. godine Evropske žandarmerijske snage (EUROGENDFOR). Zemlje osnivači su Francuska, Španija, Italija, Holandija i Portugal. Rumunija se priključila 2009. godine, a interesovanje je izrazila i Poljska. Glavni štab Evropskih žandarmerijskih snaga nalazi se u Vincenci (Italija). Neke od policijskih misija koje je EU do sada pokrenula su: PMEUI u BiH, EUPOL R.D. Kongo, EUPOL Avganistan i EUPOL COPPS na palestinskim teritorijama.

Vladavina prava

Na samitu održanom u Getenburgu države članice najavile su stvaranje tima na nivou EU, sačinjenog od 200 eksperata iz oblasti vladavine prava, koji su spremni za odlazak u misije upravljanja krizom. Na Konferenciji posvećenoj sposobnostima i privrženosti održanoj u Briselu, u maju 2002. godine, države članice obećale su da će na raspolaganje staviti 282 stručnjaka, od kojih 60 mogu biti poslani u misiju u roku od 60 dana. Nakon toga razvijen je i generički koncept misija vladavine prava u Sekretarijatu Saveta, koji razlikuje misije jačanja vladavine prava i misije privremenog supstituisanja sistema vladavine prava.

Od dosadašnjih misija vladavine prava, u Srbiji je svakako najpoznatija EULEX Kosovo, ali tu se nalaze još i EUJUST LEX u Iraku i EUJUST THEMIS u Gruziji.

Civilna administracija

Civilna misija nije tako precizno definisana u Getenburgu kao ostali instrumenti. Ona podrazumeva pružanje pomoći trećim državama u širokom spektru javne uprave, počev od formiranja imovinskih registara, preko organizovanja izbora i ubiranja poreza, pa sve do pružanja socijalnih i medicinskih usluga i infrastrukturnih funkcija. Cilj pružanja pomoći u oblasti civilne administracije jeste stvaranje uslova u kojima lokalna civilna administracija može sama voditi proces reforme ili, rečeno terminologijom EU, preuzeti lokalno vlasništvo (eng. *local ownership*).

Struktura

U maju 2000. godine osnovan je i Komitet za civilne aspekte upravljanja krizom (CIVCOM). Komitet prevashodno predstavlja savetodavno telo, koje je zaduženo za to da razvija strategije u oblasti koja je od prioriternog značaja, kao i za to da nadgleda upravljanje civilnim operacijama. Sastoji se od predstavnika država članica, kao i od zvaničnika Komisije i Sekretarijata Saveta, što treba da omogući bolju koherentnost tri stuba EU. Komitet za civilne aspekte upravljanja krizom pomaže Političko-bezbednosnom odboru (PBO) i drugim telima

Saveta u tome da steknu sveobuhvatan pogled na instrumente koji EU i državama članicama stoje na raspolaganju.

Nowak, Agnieszka. „Civilian crisis management: the EU way”, *Chaillot Paper*, No. 90, EUISS, June 2006. Dostupno na: <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp090.pdf>

EU Doc. 15863/04, 7 December 2004, Civilian Headline Goal 2008, Dostupno na: <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/04/st15/st15863.en04.pdf>

Bezbedna Evropa u boljem svetu: evropska strategija bezbednosti, Savet EU, decembar 2003. Srpski prevod ISAC fond, Beograd, 2006. Dostupno na: <http://www.isac-fund.org/download/Evropska%20strategija%20bezbednosti.pdf>

Evropske žandarmerijske snage: <http://www.eurogendfor.eu/>

Č

Četiri slobode

Pod terminom „četiri slobode“ podrazumeva se skup odredaba Ugovora, sekundarnih zakonskih akata i sudskih odluka kojima se omogućava slobodno kretanje roba, kapitala, usluga i ljudi unutar prostora koji obuhvata EU. Stvaranje jednog takvog prostora bez unutrašnjih granica smatra se jednim od najvećih dostignuća EU. Ove „četiri slobode“ predstavljaju osnovu Jedinog tržišta EU.

Slobodno kretanje roba

Evropska unija predstavlja carinsku uniju. To znači da su države članice uklonile međusobne carinske barijere i usvojile zajedničku carinsku politiku koju vode prema trećim zemljama. Time se obezbeđuju uslovi za konkurentnost na tržištu i uklanjaju sve smetnje fiskalne prirode koje bi mogle otežati kretanje roba unutar zajedničkog tržišta. Države članice mogu ograničiti slobodno kretanje roba samo u izuzetnim slučajevima, kao na primer onda kada određena vrsta robe predstavlja rizik za javno zdravlje ili životnu sredinu. Kako bi rizik bio sveden na najmanju meru, zakonima EU uvedeni su harmonizovani tehnički zahtevi, naročito u sektorima visokorizičnih proizvoda.

Slobodno kretanje kapitala

Slobodno kretanje kapitala preduslov je za funkcionisanje jedinog tržišta, jer omogućava bolju raspodelu resursa u okviru EU, olakšava prekograničnu trgovinu, podstiče mobilnost radne snage i olakšava kompanijama da započnu poslovanje. Konkretno, to znači da građani imaju mogućnost da brojne poslove obavljaju van svoje zemlje, počev od otvaranja računa, preko kupovina akcija u stranim kompanijama i investiranja tamo gde je profit najveći, pa sve do kupovine nekretnina. Kompanijama pak to pruža mogućnost da investiraju u strane kompanije, kao i da ih poseduju i da njima upravljaju. Unutar

EU može se vršiti transfer kapitala iz jedne države članice u drugu u bilo kom iznosu. Svi transferi koji se u evrima obavljaju unutar EU smatraju se domaćim plaćanjima. To uključuje i one države članice EU koje se nalaze izvan Evrozona, ali se odnosi samo na transakcije izvršene u evrima. Postoje izuzeci u slobodnom kretanju kapitala unutar EU kada je reč o poslovanju sa trećim zemljama. Oni se uglavnom odnose na sprečavanje pranja novca i na finansijske sankcije usvojene u okviru Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP).

Slobodno kretanje usluga

Osnovni principi upravljanja unutrašnjim tržištem usluga postavljene su u Ugovoru o Evropskoj zajednici. Njima se kompanijama u EU garantuje sloboda osnivanja ispostava i sloboda pružanja usluga na teritoriji druge države članice. Ova dva principa su godinama pojašnjavana i razvijana rešavanjem slučajeva pred Sudom pravde EU i smatraju se ključnim elementima efikasnog funkcionisanja jedinog tržišta EU.

Slobodno kretanje ljudi

Princip slobodnog kretanja ljudi datira iz vremena stvaranja Evropske zajednice. Inicijalna svrha principa bila je otvaranje Evropskog tržišta rada za radnike migrante i njihove porodice. Tokom godina princip je proširen, pa danas pokriva sve kategorije građana i otelotvoren je u Pravu građanstva EU. Odnosno, građani mogu slobodno da se kreću po EU isto kao i unutar neke države članice i mogu studirati ili raditi u bilo kojoj zemlji EU. Najveći deo politika EU iz ove oblasti spada u sferu pravde i unutrašnjih poslova.

Barnard, Catherine. *The Substantive Law of the EU – the Four Freedoms*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Evropska komisija, sajt Jedinog tržišta EU: http://ec.europa.eu/internal_market
<http://europa.eu/abc/eurojargon>

D

Deklaracija iz Sen Maloa

Zajedničku deklaraciju o evropskoj odbrani, poznatiju kao Deklaracija iz Sen Maloa, potpisali su premijer Velike Britanije Toni Bler i predsednik Francuske Žak Širak na britansko-francuskom samitu održanom u Sen Malou, u Francuskoj, 3. i 4. decembra 1998. godine. Potpisivanje ove deklaracija znak je velike promene stava Velike Britanije o zajedničkoj evropskoj odbrambenoj politici. Ona nastaje u trenutku kada su se vodeće članice EU suočile sa strahom od novog neuspeha ZSBP EU uoči kosovske krize koja se rasplamsavala.

Deklaracija iz Sen Maloa bila je prvi korak u razvoju Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP), kao i evropskog bezbednosnog identiteta uopšte. Ona je naglasila rešenost EU da prevaziđe okvire „civilne moći“, koja je do tada bila njeno glavno obeležje. Deklaracija naglašava to da EU „mora imati sposobnosti za autonomnu akciju podržanu uverljivom vojnom silom, sredstva da se ona upotrebi i spremnost da to uradi kako bi odgovorila na međunarodne krize“. Ova deklaracija nije poništila postojeće obaveze koje slede iz članstva u NATO i Zapadno evropske unije (ZEU).

Deklaracija je pokrenula razvoj institucionalnog okvira EBOP na samitima Evropskog saveta koji su održani u Kelnu (jun 1999) i u Helsinkiju (decembar 1999).

Hill, Christopher and Karen E Smith (ed.). *European Foreign Policy: Key Documents*. London: Routledge, 2000.
Howorth, Jolyon. „Saint Malo plus five: an interim assessment of ESDP“. *Policy Papers*, No. 7, Paris: Notre Europe, 2003.
Kouchner, Bernard and David Miliband. „Saint-Malo Declaration ten years after“. *Le Monde*, December 6, 2008.
Mathiopoulos, Margarita and Gyarmati. István. „Saint Malo and

Beyond: Toward European Defense“. *The Washington Quarterly*, Vol. 22, No. 4, 1999, pp. 65–76.

Tekst Deklaracije iz St. Maloa, Joint Declaration on European Defence (18/02/2002): Joint Declaration issued at the British-French Summit, Saint-Malo, France, 3–4 December 1998: <http://www.fco.gov.uk/resources/en/news/2002/02/joint-declaration-on-eu-new01795>

Demokratski deficit

Demokratski deficit je pojam kojim se označava manjak demokratskog legitimiteta institucija EU. Demokratski deficit se često vezuje za sistem upravljanja EU, odnosno za njenu složenu institucionalnu arhitekturu, koja je posledica njene nadnacionalnosti.

Prvo, u EU ne postoji institucija evropske vlade izabrane na demokratskim izborima. Članove Komisije sporazumno biraju nacionalne vlade, a Evropski parlament (EP) ih samo potvrđuje. Dalje, proces donošenja odluka u Uniji veoma je kompleksan i uključuje više institucija. Uloga EP, kao jedinog predstavničkog tela građana, marginalizovana je u procesu odlučivanja, a Parlament gotovo da nema kontrolnu ulogu.

Drugi problem predstavlja nepostojanje striktno podele vlasti. Naime, Savet EU je na nivou EU zakonodavno telo, a čine ga predstavnici izvršne vlasti država članica. Institucije jedna drugu ne ograničavaju, već rade na koncentraciji vlasti. Samim tim, nemoguće je locirati nosioce odgovornosti i izvršiti podelu rada koja bi dovela do veće efikasnosti.

Treće, za legitimitet ovih institucija potrebno je da one budu opšte prihvaćene, odnosno potrebno je da ih građani prihvate kao svoje. Osim toga, da bi građani evropskih država institucije EU mogli prihvatiti kao

svoje, oni moraju razviti osećaj evropskog identiteta. Međutim, evropski identitet se danas zasniva na različitim istorijama, nacionalnim pripadnostima, jezicima, kulturama. Jedino što ih spaja jesu neodređene zajedničke „evropske“ vrednosti. Problem identiteta i vezanosti građana za institucije, pokušao je da reši Ugovor iz Maastrichta, u kome je predviđeno postojanje državljanstva EU. Međutim, podeljena suverenost između EU i država-članica, kao i postojanje komplikovane procedure odlučivanja sprečavaju građane da te politike dožive kao svoje.

Političke partije u Uniji, za razliku od nacionalnih partija, nisu uspele da stvore vezu između građana i vlasti. Političko učestvovanje građana sve je manje u Uniji. Procenat izlaznosti građana na izbore za EP pao je sa 63% u 1979. godini na 42% u 2009. godini. Takođe, u Evropi se veoma retko sprovodi referendum, i to najčešće prilikom ratifikovanja Ugovora. Međutim, ti rezultati obično odražavaju stav nacionalnih vlada, a ne kolektivni sud građana o prihvatljivosti predloženih institucionalnih promena.

Federalisti bi rekli da rešenje demokratskog deficita leži u stvaranju Ujedinjenih evropskih država, dok druga struja tvrdi da je poželjno zadržati *status quo*, jer bi napuštanje principa subsidijarnosti u odlučivanju dovelo do centralizacije moći u EU. Treće rešenje bilo bi prihvatanje predloga Komisije iz 2001. godine („Commission's White Paper on Governance“). Ona predlaže prihvatanje sledećih standarda upravljanja u EU: otvorenost, participativnost, odgovornost, efikasnost i koherentnost. Takođe, ona prilikom odlučivanja zahteva veće učestvovanje javnosti, postojanje boljeg menadžmenta javnih poslova, kao i obavezno konsultovanje sa zainteresovanim stranama.

Ukoliko EP ne bude imala veću ulogu i postigla veću efikasnosti i transparentnost u procesima odlučivanja, građani neće povratiti poverenje u institucije EU.

Dobson, Lynn and Albert Weale. „Governance and Legitimacy“. *The European Union: How does it work?*, Blomberg. Elizabeth

and Stubb, Alexander (ed), pp. 156–173. Oxford and New York: Oxford University Press, 2003.

Prokopijević, Miroslav. *Evropska unija: uvod*. Beograd: Službeni glasnik, 2005.

Balme, Richard and Chabanet, Didier. *European Governance and Democracy: Power and Protest in the EU*. Lanham and Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2008.

Vlada Republike Srbije. Kancelarija za pridruživanje EU. *Bukvar evropskih integracija*, novembar, 2006.

Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Debatni forum o budućnosti EU: www.europa.eu.int/futurum
Istraživanja javnog mnjenja Evropske unije:
www.europa.eu.int/comm/dg10/epo
The Commission's White Paper on Governance:
www.europe.eu.int/comm

Dokument o Evropskom identitetu

Na samitu EZ posvećenom evropskom identitetu održanom 14. i 15. decembra 1973. godine, ministri spoljnih poslova tadašnje devetorice usvojili su Dokument o evropskom identitetu. U njemu stoji da je devet evropskih država, koje čine jedinstveni entitet u Evropi, prevazišlo neprijateljstvo iz prošlosti. Ove zemlje su odlučile da jedinstvo predstavlja elementarnu evropsku potrebu i da će ono osigurati preživljavanje evropske civilizacije. To je bio prvi put da je u zvanični dokument EZ uveden termin „evropski identitet“. Prema ovoj deklaraciji njega čine principi predstavničke demokratije, vladavine prava, socijalne pravde koja je i cilj ekonomskog progresa, kao i princip poštovanja ljudskih prava. Takođe, ministri su ovim dokumentom potvrdili svoju nameru da do kraja decenije formiraju Evropsku uniju. U dokumentu je ista-

knut stav da samo ujedinjena Evropa može imati snage da u svetu kojim dominiraju supersile igra zapaženu ulogu u međunarodnim odnosima. Iako se u oblasti odbrane i bezbednosti dokument oslanja na nuklearne i konvencionalne snage SAD, on ipak poziva evropske države da razvijaju autentičnu evropsku spoljnu politiku kako bi bio stvoren bolji i pravičniji svet.

Hill, Cristopher and Smith E. Karen. *European Foreign Policy: Key Documents*. London: Routledge, 2000.

Evropski navigator: istorija ujedinjene Evrope na internetu:
<http://www.ena.lu/>

E

EUBAM RAFA – misija pomoći na graničnom prelazu Rafa

Vlasti Izraela i Palestine potpisale su 15. novembra 2005. godine „Sporazum o kretanju i pristupu“ (eng. *Agreement on Movement and Access*), u koji su uključeni i principi prelaska graničnog prelaza Rafa u Gazi. Savet EU pozdravio je potpisivanje ovog Sporazuma i odlučio da pokrene misiju granične asistencije pod nazivom EUBAM RAFA kako bi nadgledao situaciju na ovom graničnom prelazu (Council Joint Action 2005/889/CFSP). Misija je postala operativna 24. novembra 2005. godine, a mandat joj je u novembru 2008. godine produžen na još godinu dana. Međutim, od kada je Hamas, koji EU smatra terorističkom organizacijom, preuzeo vlast u Gazi, EU nije u stanju da sprovodi ovu misiju. Sredinom novembra 2009. godine Savet EU je potvrdio svoju spremnost EU da ponovo razmesti svoje kapacitete na granični prelaz Rafa ukoliko okolnosti to budu dozvoljavale.

Cilj misije je da obezbedi prisustvo treće strane na graničnom prelazu Rafa i da usmeri svoje napore na izgradnju poverenja između izraelskih vlasti i palestinske uprave, kao i na izgradnju institucija koje bi omogućile normalno kretanje ljudi i roba i efikasno sprečavanje kriminala.

Od 25. juna 2006. godine granični prelaz je bio zatvoren i otvaran je samo u izuzetnim slučajevima. Misija EUBAM RAFA bila je usmerena na primenu Sporazuma o kretanju i pristupu, kao i na obezbeđivanje normalnog rada i protoka ljudi. Obezbedila je to da granični prelaz bude otvoren 83 dana, u periodu od 25. juna 2006. do 13. juna 2007. godine. U tom je periodu preko ovog prelaza prešlo oko 165.000 ljudi.

Ova misija deo je šireg angažovanja EU u rešavanju bliskoistočnog

pitanja. Njena uloga je, između ostalog, da pruži podršku policijskoj misiji EUPOL COPPS, koja treba da pomogne sprovođenje reformi palestinske policijske službe. Misija EUBAM RAFA pruža podršku misiji EUPOL COPPS u dva segmenta – u utvrđivanju postojanja potrebe za obuku i u pripremanju obuke koja se vrši u Jeriho trening centru (*Jericho Training Centre*). Pripadnici misije nisu imali nikakvih izvršnih ovlašćenja. Sve carinske i policijske poslove obavljaju Palestinci. Sediste EUBAM Rafah se trenutno nalazi u Aškelonu, Izrael.

Zvanična internet prezentacija Saveta EU, tekst o EUBAM Rafah:
<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=979&lang=EN>

Factsheet o EUBAM Rafah:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090325%20FACTSHEET%20EUBAM%20Rafah%20-%20version%2010_EN.pdf
 Political and Security Committee Decision EUBAM Rafah/1/2008:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:306:0099:0099:EN:PDF>

Zvanična Internet prezentacija EUBAM Rafah:
<http://www.eubam-rafah.eu>

EUFOR ALTEA – vojna operacija EU u Bosni i Hercegovini

Savet EU doneo je 12. jula 2004. godine odluku o uspostavljanju vojne operacije EUFOR ALTEA u BiH (Council Joint Action 2004/570/CFSP). Vojna operacija EU ALTEA u Bosni i Hercegovini otpočeta je 12. decembra 2004. godine, radi obezbeđivanja sigurnosti i bezbednosti na teritoriji BiH. Odluka o uspostavljanju ove misije usledila je nakon odluke NATO da zaključi operaciju SFOR, kao i nakon usvajanja rezolucije 1575 SBUN, kojom se odobrava slanje misije EU u BiH. U okviru operacije EUFOR ALTEA, a u skladu sa Glavom VII Povelje UN, EU je anga-

žovala 7.000 vojnika kako bi se obezbedilo kontinuirano sprovođenje Parisko-dejtonskog sporazuma i osigurala bezbednost i stabilnost u BiH. Operacija EUFOR ALTEA sprovodi se uz korišćenje NATO resursa i kapaciteta, a u skladu sa Berlin plus sporazumom.

U skladu sa odlukom Saveta EU iz decembra 2006. godine, u toku 2007. godine izvršena je rekonfiguracija EUFOR. Broj trupa, sa pretećim rezervnim sastavom, smanjen je na 2.200. Mandat EUFOR baziran je na Glavi VII Povelje UN, a specifikovan rezolucijama SBUN 1575 (2004), 1639 (2005), 1722 (2006), 1785 (2007). Mandat je obnovljen rezolucijom 1845 iz novembra 2008. godine.

Operacija EUFOR ALTEA treba da:

- obezbedi stabilno i sigurno okruženje u BiH, kao i doslednu primenu Parisko-dejtonskog sporazuma;
- pruži podršku radu Međunarodnog visokog predstavnika, tj. radu Specijalnog predstavnika EU za BiH, kao i podršku lokalnim vlastima;
- podrži primenu brojnih nadležnosti koje su sa ove operacije prenete na lokalne vlasti, kao što su, na primer, deminiranje, kontrolisanje niskog vazdušnog prostora, kontrolisanje vojnog pokretanja, kao i upravljanje odlaganjem oružja;
- pruži podršku Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju u pronalaženju osoba osumnjičenih za ratne zločine;
- igra aktivnu ulogu u reformi oružanih snaga BiH.

U okviru ove vojne misije EU funkcioniše manevarski bataljon, stacioniran u bazi Butmir, u blizini Sarajeva, kao i nekoliko timova za vezu i posmatranje. Multinacionalni manevarski bataljon sastavljen je od pripadnika kontingenata Španije, Mađarske, Poljske i Turske. Političko-bezbednosni odbor EU vrši kontrolu i daje strateške smernice za rad misije.

U kontekst ukupnog angažovanja EU u BiH, Savet za spoljne poslove EU (GAERC) notirao je u maju 2009. godine to da je bezbednosna situacija u BiH, uprkos nestabilnoj političkoj situaciji, stabilna. Pozitiv-

no su ocenjeni uloga vojnih i policijskih snaga, kao i rezultati i napredak koji su postignuti za vreme trajanja misije EU. Preporučeno je da bude nastavljeno vojno i policijsko prisustvo EU u BiH, uz kontinuirano izveštavanje i evaluaciju rada. Dalja evolucija ili moguća rekonfiguracija operacije, koja bi od izvršne operacije išla ka operaciji koja je usmerena na izgradnju institucija, biće razmatrana onda kada se za to steknu uslovi. Budućnost misije, kao i buduća uloga Specijalnog predstavnika EU za BiH, biće razmatrana u skladu sa političkim razvojem situacije i stanja bezbednosti i stabilnosti u BiH i u regionu.

Savet EU, Sekreterijati EU, „Military Operation in Bosnia and Hercegovina - factsheet“, septembar 2007: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090915%20Factsheet%20EUFOR%20Althea%20-%20version%2016_EN.pdf
 Political and Security Committee, BiH/14/2008:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:319:0080:0080:EN:PDF>
 Council Joint Action 2008/130/CFSP:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:043:0022:0025:EN:PDF>
 Council Joint Action 2007/748/CFSP:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:303:0038:0039:EN:PDF>

EUFOR ARTEMIS – vojna misija Evropske unije u DR Kongo

U skladu sa rezolucijom Saveta bezbednosti UN 1484 (2003), Evropska unija je 12. juna 2003. godine pokrenula vojnu misiju pod nazivom EUFOR ARTEMIS u DR Kongo. Plan operacije odobrio je Savet EU, koji je političku kontrolu i strateško planiranje operacije poverio Političkom i bezbednosnom komitetu dok je za uspešno sprovođenje vojne operacije bio zadužen Vojni komitet EU (VKEU).

Cilj ove misije bio je da se stabilizuju bezbednosne prilike i poboljša humanitarna situacija u mestu Bunija na istoku zemlje dok se ne izvrši pojačanje misije OUN (MONUC). Misija ARTEMIS je uspešno okončana 1. septembra 2003. godine. Značaj ove misije za razvoj Evropske bezbednosne i odbrambene politike jeste u tome što je reč o prvoj vojnoj operaciji EU izvedenoj nezavisno od NATO kroz koncept „vodeće države” (eng. *framework nation*). Okvirna, odnosno vodeća država u ovom slučaju bila je Francuska, a sedište misije bilo je u Centru za planiranje operacija u Parizu.

EUFOR ČAD/C.A.R. – vojna operacija Evropske unije u Istočnom Čadu i Severoistočnoj Afričkoj Republici

Evropska unija je pokrenula vojnu operaciju EUFOR Čad/C.A.R, koja je trajala od 28. januara 2008. godine do 15. marta 2009. godine. Njen mandat definisan je Rezolucijom SBUN 1778, od 25. septembra 2007. godine. Ova operacija sprovedena je u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP), na osnovu sporazuma sa vladama Čada i Centralno Afričke Republike (C.A.R.). Operacija EUFOR Čad/C.A.R. deo je šireg regionalnog pristupa EU rešavanju krize u Darfuru i predstavlja deo paketa mera kreiranih za to da se unapredi angažovanje Evropske unije u ovom regionu. Svi instrumenti kojima Unija raspolaže – politički, diplomatski i finansijski – bili su raspoloživi i upotrebljeni su kako bi se osnažili ukupni evropski naponi u pronalaženju kompromisnog i održivog rešenja krize.

Nakon isteka mandata, 15. marta 2009. godine, operaciju su preuzele Ujedinjene nacije, na osnovu Rezolucije SBUN 1834.

Misija EUFOR Čad/C.A.R. koordinirana je sa mnogostrukim prisustvom Ujedinjenih nacija u istočnom Čadu i severoistočnom delu C.A.R. kako

bi bilo unapređeno stanje bezbednosti u ovom regionu. Operacija je trebalo da radi na ostvarivanju sledećih specifičnih ciljeva:

- zaštitu civila, naročito izbeglica i raseljenih lica
- dopremanju humanitarne pomoći, slobodnom kretanju humanitarnog osoblja i osiguranju njihove bezbednosti
- obezbeđenju i slobodi kretanja sopstvenog osoblja i osoblja UN, kao i na instalaciji opreme.

Operacija je počela rad 28. 1. 2008. godine i nakon dva meseca postigla pun operativni kapacitet angažujući 3.700 vojnika. Ovo je, po broju država koje su učestvovala, najmultinacionalnija operacija EU u Africi. Četrnaest država članica bilo je angažovano na terenu, a 22 države u operativnom štabu (OŠ) u Mon Vleriju u Francuskoj. Pripadnici operacije ovlašćeni su da upotrebe vojnu silu onda kada je to neophodno.

Kako bi obezbedio sigurnost u regionu, EUFOR Čad/C.A.R. je sproveo više od 2.000 kratkih patrola i oko 440 dugih, kao i brojne operativne zadatke u oblastima u kojima nema stalnih kampova. Prisustvo ruskih helikoptera od decembra 2008. godine povećalo je mobilnost trupa, tako da je preduzeto više od 500 vazdušnih patrola. Takođe, EUFOR Čad/C.A.R. je radio na zaštiti stanovništva i učestvovao u deminiranju oko 350 neeksplozivnih ubojitih sredstava. Iako zdravstvena zaštita ne spada u primarne zadatke operacije, medicinski timovi EUFOR Čad/C.A.R. obavili su oko 3.000 medicinskih pregleda i izvršili 65 hitnih operacija. Da bi stvorio bezbednosno okruženje, EUFOR Čad/C.A.R. je pomogao UN misiji MINURCAT da postane operabilna, obezbeđivao je pratnju njihovih konvoja i obezbeđivao je oblast u kojoj je trebalo da trupe ove misije budu raspoređene. Radi poboljšanja bezbednosne situacije primenjene su mere podrške i aktivnosti na rekonstrukciji napuštenih sela, koje su omogućile dobrovoljni povratak oko 10.000 ljudi.

Aktivnosti EUFOR Čad/C.A.R. bile su usmerene i na obezbeđenje osoblja i na omogućavanje rada humanitarnih organizacija. Humanitarna pomoć Evropske komisije izbeglicama, raseljenim licima i domaćim lokalnim zajednicama u Čadu obezbeđena je EKHO programom, koji

je u toku 2008. godine iznosio 30 miliona evra. Humanitarnu pomoć u C.A.R. koristilo je oko 250.000 ljudi u istom periodu.

Mandat misije EUFOR Čad/C.A.R. završen je, a oko 2.000 pripadnika operacije sada je angažovano pod zastavom UN u misiji MINURCAT. Evropska unija diplomatskim i političkim sredstvima, a posebno aktivnostima Specijalnog predstavnika EU za Sudan, nastavlja angažovanje u rešavanju konflikta koji postoje u Sudanu, Čadu i CAR.

Savet EU, EUFOR Čad/C.A.R.
<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1366&lang=EN>
 United Nations, Security Council Resolution 1778 (2007):
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/N0751615.pdf>
 Council Decision 2008/868/CFSP:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:307:0015:0015:EN:PDF>
 Council Decion 2008/783/CFSP:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:268:0032:0032:EN:PDF>

EUFOR D.R. KONGO – vojna misija EU u DR Kongo

Misija EUFOR DR CONGO predstavlja misiju Evropske unije, koja je pokrenuta 30. jula 2006. godine na zahtev UN i uz puno odobrenje Vlade Demokratske Republike Kongo (DRK), koja podržava i misiju MONUC namenjenu obezbeđenju regiona tokom izbornog procesa u DRK. Mandat ovoj operaciji dat je rezolucijom 1671 SBUN.

Ova misija treba da pruži pomoć misiji MONUC u obezbeđivanju regiona tokom izbora u Kongu. U međuvremenu, EU je nastavila savetodavnu i reformsku misiju EUSEC DR CONGO, kao i misiju EUPOL KINSHASA,

koja treba da pomogne u uspostavljanju Integrisane policijske jedinice i u njenom obučavanju po međunarodnim standardima. Komanda snaga (KS) ove misije bila je locirana u Kinšasi, na aerodromu Ndolo. Deo snaga EUFOR bio je stacioniran na aerodromu Nđili za slučaju da EUFOR odluči da ga iskoristi. Međutim, najveći deo snaga nije bio stacioniran u samom DR Kongu, već u susjednom Gabonu.

Proces planiranja i koordinacija cele operacije odvijali su se u Evropi. U operativnom štabu (OŠ) u Potsdamu (Nemačka), vojni i civilni eksperti koordinirali su sprovođenje operacije. Ovaj OŠ podređen je Političko-bezbednosnom odboru EU.

Misija je okončana 30. novembra 2006. godine, četiri meseca nakon što je održan prvi krug predsedničkih izbora u DRK.

EUJUST LEX – integrisana misija vladavine prava u Iraku

Misija pod nazivom EUJUST LEX predstavlja civilnu operaciju kriznog menadžmenta, koja je preduzeta u sklopu Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP). Ovo je prva integrisana misija vladavine prava koju je Evropska unija preduzela.

Evropska unija je počela planiranje ove operacije nakon konsultacija koje je obavila sa iračkim vlastima, a na osnovu izveštaja tima eksperata, koji je deo primene EU programa aktivnosti za Irak iz 2004. godine. Operativna faza misije EUJUST LEX započeta je 1. jula 2005. godine na poziv tadašnjeg premijera Iraka Ibrahim al-Džafarija. On je u molbi upućenoj EU zatražio od nje tehničku pomoć i obuku za pravosudni sistem njegove zemlje.

Misija je ustanovljena odlukom Saveta od 7. marta 2005. godine (*Council Joint Action 2005/190/CFSP*). Nakon prvog i drugog produženja

2006. i 2007. godine, mandat misije produžavan je do juna 2009. godine da bi odlukom Političko-bezbednosnog odbora EU (PBO) mandat još jednom bio produžen do 30. juna 2010. godine.

Glavni cilj misije je da pomogne u jačanju vladavine prava i u promociji kulture poštovanja ljudskih prava u Iraku, kao i da pruži mogućnost profesionalnog usavršavanja i razvoja pripadnicima krivičnog dela pravosudnog sistema u ovoj zemlji. Većina aktivnosti usmerena je na izgradnju poverenja između policije, pravosuđa i tužilaštva.

Ove aktivnosti se praktično realizuju organizovanjem obuke sudija, tužilaca i ostalih pravosudnih službenika u državama članicama EU, čiji je cilj prihvatanje glavnih postulata i principa vladavine prava i upoznavanje sa primerima najbolje prakse koja postoji u Evropskoj uniji. U sledećoj fazi, koja je počela jula 2009. godine, započeta je realizacija pilot projekata u Iraku. Rezultati misije biće evaluirani nakon isteka misije.

Prema sadašnjim ocenama, misija je ispunila ciljeve, koji su postavljeni na početku njenog mandata. Do juna 2009. godine, 2.446 iračkih sudija, istražitelja i tužilaca, kao i visokih policijskih službenika učestvovalo je u 101 integrisanoj obuci i u brojnim specijalističkim kursovima. Oni su bili sekondovani na 18 kurseva praktične radne obuke. Svi vidovi obuke održavani su u državama članicama EU, a zasnovani su na usaglašenim programima, koji su zajednički oblikovani na osnovu iskazanih potreba iračkog pravosudnog sistema, a koji su posebno usredsređenih na poštovanje ljudskih prava.

Blizu 21,3 miliona evra iz budžeta EU namenjeno je troškovima misije do 2007. godine, a oko 8 miliona evra troškovima do juna 2009. godine. Do kraja ove godine planirano je održavanje još 15 osnovnih kurseva u državama EU, a onda i sprovođenje posebnih programa obuke u Iraku.

Savet EU, EUJUST LEX:
www.consilium.europa.eu/eujust-lex

Savet EU, „EUJUST LEX – factsheet, septembar 2009:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090918%20FACTSHEET%20EUJUST%20LEX%20-%20version%2013_EN.pdf

Political and Security Committee Decision EUJUST LEX/1/2009:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:202:0082:0082:EN:PDF>

EUJUST TEMIS – misija vladavine prava EU u Gruziji

Evropski Savet u Feiri je 2000. godine definisao jačanje vladavine prava kao jednu od prioritetnih oblasti u kojima će EU posebno razvijati svoje kapacitete za pokretanje samostalnih misija i operacija, kao i za angažovanje na poslovima uspostavljanja vladavine prava u saradnji sa drugima partnerima (UN i OEBS).

Na zahtev gruzijskih vlasti, EU je odlučila da uspostavi Misiju vladavine prava u Gruziji, pod nazivom EUJUST TEMIS, i da tako pomogne Gruziji u procesu reforme vladavine prava (Council Joint Action 2004/523/CFSP of 28 June 2004). Ovo je prva misija vladavine prava preduzeta u sklopu Evropske bezbednosne i obrambene politike (EBOP). Eksperti i savetnici angažovani u misiji EUJUST TEMIS bili su razmešteni u različitim institucijama vladavine prava – Ministarstvu pravde, Apelacionom sudu u Tbilisiju, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Kancelariji javnog tužioca, Visokom savetu pravosuđa, Javnom pravobranilaštvu i Vrhovnom sudu Gruzije.

Tim misije EUJUST TEMIS asistirao je radnoj grupi visokih zvaničnika, ustanovljenoj Ukazom predsednika Gruzije br. 914 od 19. 10. 2004. godine kako bi bila razvijena strategija za reformu gruzijskog krivičnog zakonodavstva. Radna grupa predstavljala je glavni koordinacioni

mehanizam i strateško telo za donošenje odluka u procesu reforme krivičnog zakonodavstva Gruzije. Na njenom čelu nalazio se ministar pravde Gruzije gospodin Kemularija, a ostali članovi bili su: sekretar Nacionalnog saveta za bezbednost, sekretar Visokog saveta pravosuđa, ministar finansija, predsednik Vrhovnog suda, javni tužilac, javni pravobranilac, šef Parlamentarnog odbora za pravna pitanja, dva poslanika, član Radne grupe za krivični zakonik, predstavnik Instituta za slobode i predstavnik NVO IRIS Gruzija.

Radna grupa završila je svoj rad i strategiju podnela Vladi Gruzije. Vlada Gruzije je donošenjem uredbe br. 195 od 20. 5. 2005. godine pozitivno ocenila strategiju i formirala Rukovodeću grupu za razvoj plana njene implementacije.

Sama strategija je sveobuhvatna i u skladu je sa najboljim evropskim i svetskim standardima. Rukovodeća grupa, koju će voditi ministar pravde, biće zadužena za njenu implementaciju. Prva EU misija vladavine prava pod okriljem EBOP u Gruziji ostvarila je svoje glavne ciljeve i uspešno kompletirala svoje zadatke, te je stoga njen rad zaključen 14. 7. 2005. godine.

Sekreterijat Saveta EU, Tekst o EUJUST THEMIS:
<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=701&lang=en>
 Zvanična Internet prezentacija EUJUST THEMIS:
www.eujust-themis.org

EULEX KOSOVO – misija vladavine prava na Kosovu

Misija vladavine prava na Kosovu (EULEX KOSOVO) najveća je civilna misija koja je ikada angažovana u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP). Glavni cilj ove misije jeste da pruži pomoć

i podršku vlastima na Kosovu da uspostave vladavinu prava. Pružanje pomoći i podrške usmereno je, pre svega, na policiju, pravosuđe i carinu. Odlukom Saveta EU, od 4. februara 2008. godine (*Council Joint Action 2008/128/CFSP on European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO*), uspostavljena je misija vladavine prava na Kosovu. Svoj rad misija je počela 16. februara 2008. godine, a potpuno je operativna od aprila 2009. godine.

Misija EULEX KOSOVO ne predstavlja zamenu prethodne Privremene administrativne misije UN na Kosovu (UNMIK), već ima mandat da pruži pomoć, savetuje, vodi i nadgleda izgradnju lokalnih institucija vlasti, uz dodatna izvršna ovlašćenja u pojedinim nadležnostima.

Osnovni cilj misije EULEX jeste da pruži pomoć kosovskim vlastima, da nadgleda i savetuje i da vodi reformske procese u svim oblastima vladavine prava, pre svega, u policiji, pravosuđu i carini. To praktično znači da ona pruža pomoć u izgradnji institucija tako što treba da omogući postojanje nezavisnog i multietničkog pravosudnog sistema, kao i policijske i carinske službe. Ključne prioritete predstavljaju zaštita prava manjinskih zajednica, borba protiv korupcije i borba protiv organizovanog kriminala.

Misija bi trebalo da funkcioniše po principu zajedničkih aktivnosti EULEX i lokalnih vlasti, tzv. lokalnog vlasništva. To bi trebalo da dovede do uspostavljanja održivog pravosudnog i administrativnog sistema na Kosovu, koji će se zasnivati na vladavini prava, u skladu sa evropskim standardima. Osim toga, misija EULEX ima izvesna izvršna ovlašćenja u vezi sa istražnim radnjama i procesuiranjem osetljivih i vrlo ozbiljnih kriminalnih slučajeva na Kosovu.

Misija, u čijem se sastavu nalazi oko 1.950 policijskih, carinskih i pravosudnih službenika, kao i oko 1.200 lokalno angažovanih saradnika, funkcioniše u skladu sa Rezolucijom SBUN 1244. Sedište misije je u Prištini, kao i u regionima sa pravosudnim i policijskim službenicima i mobilnim carinskim timovima.

Inicijalni mandat misije na snazi je do 14. juna 2010. godine, ali postoji mogućnost da misija bude produžavana sve dok lokalne institucije na Kosovu ne budu bile sposobne da garantuju vladavinu prava svim građanima.

Savet EU, Sekretarijat, „Eulex Kosovo – factsheet”, jul 2009:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090814%20FACTSHEET%20EULEX%20Kosovo%20-%20version%208_EN.pdf
 Council Joint Action 2009/445/CFSP:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:148:0033:0033:EN:PDF>
 Council Decision 2008/814/CFSP:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:282:0032:0032:EN:PDF>

EUPAT – savetodavni policijski tim EU u Makedoniji

Evropska unija donela je odluku o formiranju Savetodavnog policijskog tima EU u Makedoniji, koji je svoj rad otpočeo 14. decembra 2005. godine, nakon što je prestao mandat policijske misije EU (PROKSIMA), koja je bila uspostavljena 15. decembra 2003. godine.

Misija EUPAT imala je cilj da podrži razvoj efikasne i profesionalne policije u Makedoniji, koja će se zasnivati na standardima policijskog rada u EU. U saradnji sa državnim organima Makedonije, policijski eksperti EU trebalo je da vrše mentorski rad i da nadziru policijski rad u nekoliko prioritarnih oblasti: rad pogranične policije, javni red i mir, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Aktivnosti misije EUPAT usmerene su na policijske službenike srednjeg i višeg nivoa. Posebna pažnja u toku rada misije EUPAT bila je posvećena potpunoj primeni reformskih programa u navedenim oblastima, uspostavljanju

saradnje policije i pravosuđa, kao i uvođenju profesionalnih standarda i interne kontrole u policiju zemlje domaćina.

Misija EUPAT počela je rad 15. decembra 2005. godine i bilo je predviđeno da traje 6 meseci. U sastav EUPAT ušli su: 30 policijskih savetnika, šef tima i osoblja, čije je sedište u Skoplju, jedna jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova i nekoliko mobilnih jedinica na određenim nivoima širom države.

Političko-bezbednosni odbor (PBO) EU politički kontroliše i strateški usmerava misiju EUPAT, a Visoki predstavnik za ZSBP davao je smernice šefu misije EUPAT posredstvom Specijalnog predstavnika EU.

Budžet misije iznosio je 1,5 miliona evra.

Savet EU, „EUPAT”:
<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=994&lang=EN>
 Savet EU, Sekretarijat, „EU police advisory team (EUPAT) in the former Yugoslav Republic of Macedonia – factsheet”, decembar 2005:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Factsheet_EUPAT_fYROM_051215.pdf

EUPOL PROKSIMA – policijska misija u Makedoniji

Misija pod nazivom EUPOL Proksima je, u skladu sa Ohridskim okvirnim sporazumom, a na osnovu rezultata Monitoring misije EU, policijska misija EU. Ona je imala za cilj:

- konsolidovanje pravnog poretka, u šta je uključena i borba protiv organizovanog kriminala
- praktično primenjivanje sveobuhvatne reforme Ministarstva

- unutrašnjih poslova, uključujući u to i policiju
- formiranje granične policije, u okviru šireg koncepta EU pod nazivom Integrisano upravljanje granicom
- izgradnju poverenja između lokalnog stanovništva i policije
- unapređenje policijske saradnje sa susedima.

Ova misija, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Makedonije i sa ostalim državnim organima, trebalo je da doprinese reformi policije, u skladu sa Ohridskim sporazumom sklopljenim 2001. godine. Policijski eksperti angažovani u misiji su edukovali, nadgledali i savetovali pripadnike policije i MUP, pomažući im u tome da unaprede borbu protiv organizovanog kriminala i da usvajaju evropske standarde policijskog rada. Misija je uspostavljena 15. decembra 2003. godine, najpre na period od godinu dana, a zatim je bila produžena za još 12 meseci.

U ovoj misiji bilo je angažovano oko 200 uniformisanih međunarodnih policajaca i stručnjaka, ali i veliki broj lokalnih saradnika. Na centralnom nivou, u MUP u Skoplju bili su angažovani policijski službenici najvišeg ranga iz svih sektora. Na regionalnom nivou bilo je angažovano oko 150 međunarodnih policijskih službenika, čije je sedište bilo u Skoplju, Tetovu, Kumanovu, Gostivaru i Ohridu (uključujući u to i sub-regionalna sedišta u Debaru, Strugi i Kičevu). Međunarodni policijski službenici bili su raspoređeni i na lokalnom nivou, a formirani su i brojni mobilni savetodavni timovi, koji su po potrebi bili angažovani na čitavoj teritoriji države domaćina.

U misiju su bili uključeni kontigenti 15 država članica EU, 10 pristupajućih država (Letonije, Litvanije, Estonije, Poljske, Mađarske, Češke, Slovenije, Slovačke, Malte i Kipra), tri države koje su bile kandidati za učlanjenje u EU (Bugarske, Rumunije i Turske) i dve države koje su članice NATO, ali ne i EU (Norveške i Islanda).

Savet EU, Sekreterijat, „European Union Police Mission PROXIMA”:

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Proxima->

Brochure.pdf

Izjava Visokog predstavnika EU Havijera Solane o EUPOL PROKSIMA:
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/press-data/EN/declarations/87469.pdf

Political and Security Committee Decision PROXIMA/2/2004:
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_367/l_36720041214en00290029.pdf

EUPOL Avganistan – policijska misija EU u Avganistanu

Policijska misija Evropske unije u Avganistanu (EUPOL AVGANISTAN) uspostavljena je u okviru širih napora međunarodne zajednice usmerenih na to da se avganistanske vlasti osposobe za uspostavljanje reda i mira u svojoj zemlji. Ova civilna misija Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU (ZBOP) deo je ukupne podrške koju Evropska unija pruža u Avganistanu, kao i deo koordiniranog pristupa EU, koji podrazumeva saradnju sa Specijalnim predstavnikom EU, zaduženim za lokalne političke prilike, i sa Delegacijom Evropske komisije u Kabulu, angažovanom na rekonstrukciji zemlje. Misiju čini oko 400 policijskih i pravosudnih službenika, kao i pravnih eksperata raspoređenih na svim nivoima: centralnom (Kabul), regionalnom (regionalne policijske komande) i lokalnom.

Misija je pokrenuta Odlukom Saveta EU, koja je doneta 30. maja 2007. godine (*Council Joint Action 2007/369/CFSP*). Počela je rad 15. juna 2007. godine i planirano je da traje do 15. juna 2010. godine. Policijska misija EU u Avganistanu treba prevashodno da doprinese uspostavljanju održive i efektivne policijske službe, koja može da obezbedi adekvatnu saradnju sa sistemom krivičnog pravosuđa pod avganistanskom upravom. Ovaj cilj moguće je dostići izgradnjom institucija koje su u skladu sa međunarodnim standardima, kao i koordiniranim naporima Evropske komisije, država članica EU i ostalih

međunarodnih aktera angažovanih u Avganistanu. Odlukom Saveta EU precizirano je da će se sve aktivnosti policijske misije odvijati u koordinaciji sa vojnom misijom ISAF.

Misija EUPOL AVGANISTAN svojim aktivnostima treba da pomogne sprovođenje reformskog procesa u policiji, izgradnju poverenja i kapaciteta za održivo obezbeđenje vladavine prava, uz poštovanje ljudskih prava. Posmatranjem, savetovanjem i obučavanjem pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova, ali i pripadnika regionalne i lokalne vlasti, misija treba da doprinese podizanju kapaciteta potrebnih za obavljanje ovih funkcija. Naročita pažnja u toku procesa reforme posvećena je jačanju institucija zaduženih za istragu krivičnih dela, kao i jačanju obaveštajnog policijskog sektora. Zatim, misija se usmerava i na primenu strategije borbe protiv korupcije i unapređenje policijskog rada kod pripadnika obezbeđenja reda i mira u velikim gradovima, kao što su Kabul i Herat (eng. *City Police Project*).

Budžet misije iznosi 64 miliona evra do novembra 2009. godine, što predstavlja deo ukupne pomoći u iznosu od 8 milijardi evra, koju je EU pružila Avganistanu u periodu 2002–2010. godine. Ovo EU čini najvećim donatorom u Avganistanu. Od te pomoći, 1,3 milijarde namenjeno je za sprovođenje aktivnosti koje treba da pruže podršku Nacionalnoj policiji Avganistana i reformi pravosuđa, izgradnji alternativnog smeštaja, reformi zdravstva i reformi upravljanja granicom. Pojedine članice EU su naročito angažovane u ovim oblastima i imaju ključnu ulogu u sektorskim reformama za koje su se specijalizovale.

Savet EU, Sekreterijati, „EU Police Mission in Afghanistan – factsheet”, jul 2009:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090708%20FACTSHEET%20EUPOL%20Afghanistan%20-%20version%2015_EN.pdf

Council Decision 2008/884/CFSP:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:316:0021:0021:EN:PDF>

Political and Security Committee Decision EUPOL AFGHANISTAN/1/2008:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:285:0020:0020:EN:PDF>

EUPOL DR Kongo – policijska misija EU u Demokratskoj Republici Kongo

U decembru 2006. godine održani su prvi demokratski izbori u Kongu od sticanja nezavisnosti 1960. godine. Evropska unija odigrala je važnu ulogu u obezbeđivanju izbornog procesa.

Policijska misija EU u Demokratskoj Republici Kongo (EUPOL D.R. KONGO) preuzela je mandat od misije EUPOL KINŠASA, prve policijske misije EU u Africi, koja je trajala od februara 2005. godine do juna 2007. godine. Mandat misije EUPOL DR KONGO počeo je u julu 2007. godine i planirano je da ona traje do 2009. godine, ali je njen mandat produžen do juna 2010. Misiju čine 53 međunarodna eksperta, među kojima su policijski i pravosudni eksperti, kao i eksperti za reformu sektora bezbednosti, posebno specijalizovani za oblast poštovanja ljudskih prava, učestvovanje dece u oružanim snagama i za rodnu ravnopravnost.

Osnovni cilj misije je da pruži pomoć u reformi policijskog i pravosudnog sektora, što je u sklopu šireg angažovanja Evropske unije na reformi sektora bezbednosti u DR Kongo. Uži cilj je uspostavljanje profesionalne, efikasne i multietničke policije. Misija je, takođe, usmerena na unapređenje komunikacije i interakcije između pravosudnih organa i policije. Usko sarađuje sa misijom Evropske unije EUSEC DR KONGO,

koja radi na reformi sektora odbrane, sa Delegacijom Evropske komisije i sa misijom UN u Kongu (MONUC), pokušavajući da stabilizuje čitav region i sprovede opsežnu reformu sektora bezbednosti.

U okviru svog angažovanja u reformi policije pripadnici EUPOL D.R. KONGO pružaju savete i pomažu direktno vlastima Konga. To čine i posredstvom Saveta za monitoring reforme policije (eng. *Police Reform Monitoring Committee*), zajedničkog konsultativnog tela, koje je uspostavio ministar policije i koje je sastavljeno ne samo od resornih ministarstava obuhvaćenih reformom policije, već i od međunarodnih predstavnika i eksperata. Ovo telo bilo je zaduženo za izradu jedinstvenog plana reforme policije, kao i za izradu predloga projekata koji podržavaju implementaciju tog plana, a koje su finansirali međunarodni donatori.

Reforma pravosuđa bila je usmerena na osnivanje inspektorata i revizorskog tela, koje treba da spreči i otkrije bilo kakve kriminalne radnje ili zloupotrebe u policiji. Ova tela bila su direktno odgovorna ministru policije.

Reforma kriminalističke policije bila je usmerena na formiranje Jedinice za istragu i intervenciju (*Police Research and Intervention unit*), koja bi bila u okviru Nacionalne policije Konga, kao i na uspostavljanje Centra za komandu, kontrolu i koordinaciju (C3C), koji bi funkcionisao na nacionalnom i lokalnom nivou.

Radi stabilizacije bezbednosne situacije u Kongu i zaokruživanja aktivnosti koje se sprovedu u okviru reforme sektora bezbednosti, mandat misije produžen je za još 12 meseci, pa će ona trajati do kraja juna 2010. godine.

Savet EU, EUPOL RD CONGO

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1303>

Savet EU, Sekreterijat, „EU Police Mission for the DRC – factsheet“, septembar 2009:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missi

onPress/files/090923%20Factsheet%20EUPOL%20RD%20Congo%20-%20version%206_EN12.pdf

EUPOL COPPS – policijska misija EU za palestinsku teritoriju

Policijska misija za palestinsku teritoriju (EUPOL COPPS) predstavlja misiju Evropske unije koja je preduzeta pod okriljem Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP). Ona je deo kontinuiranih napora Evropske unije usmerenih na uspostavljanje trajnog i održivog mira na Bliskom istoku. U tom smislu EU posebno nastoji da doprinese obezbeđenju uslova za održanje javnog reda i mira, kao i uspostavljanju vladavine prava. Misija EUPOL COPPS jedan je od instrumenata kojim EU želi da pomogne unapređenju ukupne bezbednosti palestinske teritorije.

Pokrenuta je Odlukom Saveta EU, koja je doneta 14. novembra 2005. godine (*Council Joint Action 2005/797/CFSP*). Rad je otpočela 1. januara 2006. godine, preuzevši zaduženja od Kancelarije EU za koordinaciju pomoći palestinskoj policiji (eng. *EU Coordination Office for Palestinian Police Support*), koja je ranije osnovana u okviru Kancelarije specijalnog predstavnika za bliskoistočni mirovni proces. Ova inicijativa predstavlja konkretno iskazivanje spremnosti EU da pomogne palestinskim vlastima u tome da preuzmu odgovornost za uspostavljanje i održavanje javnog reda i mira, a naročito u tome da izgrade kapacitete policije i institucija za primenu prava. Prvobitno je planirano da misija traje do 31. decembra 2010. godine, bez mogućnosti produženja njenog mandata. Prva evaluacija rezultata misije bila je početkom 2009. godine.

Misija EUPOL COPPS treba da doprinese uspostavljanju održive i efikasne policijske službe i da savetodavnom ulogom unapredi pa-

lestinski pravosudni sistem, u skladu sa evropskim standardima i u saradnji sa ostalim međunarodnim akterima angažovanim na reformi sektora bezbednosti i reformi pravosuđa.

Glavni zadaci misije EUPOL COPPS su da:

- pruži adekvatnu pomoć palestinskoj civilnoj policiji u sprovođenju trenutnih akcija, ali i u dugotrajnim reformskim naporima ove službe da se transformiše u efikasnu snagu, kao što je to definisano u Programu razvoja palestinske policije (*eng. Palestinian Civil Polic Development Programme*)
- savetuje i blisko sarađuje sa palestinskom policijom, odnosno sa službenicima visokog ranga, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou
- koordinira pružanje finansijske pomoći palestinskoj policiji, kako pomoći EU i njenih članica, tako i pomoći ostalih međunarodnih donatora, i da olakšava ovaj proces (projektne aktivnosti su uglavnom usmerene na obučavanje i opremanje palestinske policije)
- savetuje, učestvuje u planiranju i programiranju reforme palestinskog krivičnog pravosuđa.

Saveta EU, Sekreterijati, „EU Police Mission for the Palestinian Territories – factsheet”, mart 2009:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090325%20FACTSHEET%20EUPOL%20COPPS%20-%20version%2012_EN.pdf

Savet EU, Brošura o EUPOL COPPS:

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EUPOL%20COPPS%20booklet.pdf>

Savet EU, „EUPOL COPPS”:

www.consilium.europa.eu/eupol-copps

Political and Security Committee Decision EUPOL COPPS/1/2009:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:132:0018:0019:EN:PDF>

Political and Security Committee Decision EUPOL COPPS/1/2008:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:344:0139:0139:EN:PDF>

EUPOL KINŠASA – policijska misija Evropske unije u DR Kongo

Misija EUROPOL KINŠASA prva je civilna misija upravljanja krizom u Africi, koja je pokrenuta u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike EU. Uspostavljena je na poziv Vlade Demokratske Republike Kongo.

Odluka o Zajedničkoj akciji Saveta ministara Evropske unije 2004/847/PESC, na osnovu koje će biti poslata misija, doneta je decembra 2004. godine. Nakon delimičnog raspoređivanja snaga 3. februara 2005. godine, misija EUPOL KINŠASA počela je rad 12. aprila 2005. godine i trajala je do decembra 2006. godine.

Inicijalno, svrha ove misije bila je da pruži podršku Integrisanoj policijskoj jedinici kako bi ojačala svoje rukovodeće kapacitete. U okviru ove funkcije, misija je nadzirala, nadgledala i savetovala Integrisanu policijsku jedinicu kako bi je osposobila za delovanje u skladu sa najboljom međunarodnom policijskom praksom i sa standardima zaštite ljudskih prava.

Integrisana policijska jedinica je mešovita jedinica, sastavljena od Nacionalnih policijskih snaga Konga, koje uključuju 1.008 ljudi odgovornih za zaštitu institucija i aktera tranzicije.

Ova specijalizovana misija iskoristila je program za obuku i snabdevanje opremom, koji su u Kasangulu trening centru vodile Evropska komisija, Savet ministara i države članice, a koji je predviđen u Zajedničkoj akciji 2004/494/PESC maja 2004. godine.

Danas ova jedinica obavlja tri značajna zadatka:

- pruža zaštitu zvaničnicima tokom obavljanja njihovih službenih dužnosti i štiti institucije;
- doprinosi sigurnosti izbornog procesa, obrazujući preventivne i

interventne patrole;

- formira taktičke rezervne snage za održavanje reda, sačinjene od 350 ljudi.

Sprovođeci akcije koje je, u saradnji sa Delegacijom Evropske unije u Kinšasi, inicirala specijalna misija za obuku u Kasangulu centru, misija EUPOL KINŠASA pokrenula je kontinuirani program obuke za pripadnike Integrisane policijske misije. Ovaj program započet je početkom februara 2006. godine u operativnoj bazi ove jedinice, a završen je novembra iste godine. Prezentovanjem teoretskih lekcija i praktičnih iskustava, ovaj program obuke teži jačanju operacionalnih kapaciteta, kako policajaca i čelnika Glavnog štaba, tako i komandanata osnovnih jedinica. Saradnjom sa Međunarodnim komitetom Crvenog krsta, program takođe uključuje i obuku u oblasti poštovanja ljudskih prava.

EUSEK DR KONGO – savetodavna misija EU u reformi sektora bezbednosti u Demokratskoj Republici Kongo

Misija EUSEK DR Kongo predstavlja deo širih koordiniranih napora EU da, zajedno sa drugim međunarodni akterima, doprinese reformi sektora bezbednosti i unapredi ukupnu bezbednosnu situaciju u Kongu. Od decembra 2005. godine, ova misija, čiji je osnovni zadatak da konsoliduje oružane snage Konga, radi i na ostvarivanju projekta „Lanac plaćanja“ (eng. *Chain of payments*), kojim treba da bude odvojen lanac finansiranja oružanih snaga od lanca komandovanja i uspostavljena moderna administrativna struktura oružanih snaga Konga.

Blisko sarađujući sa ostalim akterima međunarodne zajednice, misija EUSEK D.R. Kongo učestvuje u reformi sektora bezbednosti tako što pruža direktnu savetodavnu pomoć vlastima ove države. Savetnici

rade sa vojnim zvaničnicima u Kinšasi, kao i sa visokim službenicima u četiri vojna regiona. Misija je pre svega usmerena na sprovođenje reforme sistema administriranja osoblja i finansijskog menadžmenta unutar vojske, pa je u skladu sa tim pokrenut projekat kojim je izvršena biometrijska registracija 130.000 pripadnika vojske.

Osnovni cilj misije bio je konsolidovanje vojske u Republici Kongo, kao i sprovođenje reforme vojske, koja bi trebalo da omogući ponovni ekonomski oporavak zemlje. Misija je bila sastavljena od 50 pripadnika lociranih u Kinšasi, kao i u Kisangani, Gomi, Bukavu i Buniju. Osnovni cilj misije EUSEK D.R. Kongo bio je da doprinese primeni koncepta reforme sektora bezbednosti, pre svega, vojske. Kada je reč o primeni principa poštovanja ljudskih prava ili principa rodne ravnopravnosti, pripadnici misije bili su angažovani na identifikaciji potreba, razvoju projekta, primeni ili nadgledanju primene projekata, koje su inicirale ili finansirale države članice EU ili Evropska komisija.

U okviru svog mandata, pripadnici misije bili su direktni savetnici zvaničnicima vojske Konga, radeći zajednički na integraciji, restruktuiranju i obnavljanju vojske. Radi toga realizovani su brojni projekti, od kojih je najznačajniji projekat koji je trebalo da prati mesečno isplaćivanje zarada vojsci tokom tri godine. Na zahtev vlasti Konga, proces kontrole plaćanja proširen je na celokupno vojno osoblje. Pripadnici misije pružali su kontinuiranu podršku reformi procedura i administrativnih mera, kao i formulisanju novih finansijskih procedura. Evropska unija i njene države članice uložile su oko 2,5 miliona evra u instaliranje kompjuterske mreže, kao i u obuku za njeno korišćenje.

Misija EUSEK DR Kongo asistirala je prilikom distribucije vojnih ličnih karata, koje sprovode Ministarstvo odbrane i Vojska Konga, a koje finansira nekoliko država EU. Nakon ostvarivanja ovog zadatka misija je okončana 30. septembra 2009.

Savet EU, „EUSEC RD Congo“:

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=909&lang=en>

Savet EU, Sekretarijat, „EUSEC Congo – factsheet“, jul 2009:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090702%20Factsheet%20EUSEC%20RD%20Congo%20-%20version%206_EN.pdf

EU MMA – EU monitoring misija u Aceh (Indonezija)

Monitoring misija u Aceh u koju je predvodila Evropska unija uspešno je okončala svoj mandat 15. decembra 2006. godine. Ona je nadgledala mirovni proces u indonežanskoj provinciji Aceh i pružala mu podršku. Reč je o civilnoj misiji pokrenutoj u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP). Ovo je bila prva misija Evropske unije u Aziji i prva saradnja ove vrste koju je EU ostvarila sa Asocijacijom jugoistočnih azijskih nacija (ASEAN).

Misija je nadzirala implementaciju brojnih aspekata mirovnog ugovora navedenih u Memorandumu o razumevanju, koji su 15. avgusta 2005. godine u Helsinkiju potpisali indonežanska Vlada i Oslobođilački pokret provincije Aceh. Evropska unija je, uz veliko zalaganje još pet zemalja ASEAN (Tajlanda, Malezije, Bruneja, Filipina i Singapura), kao i uz podršku Norveške i Švajcarske, preduzela mere koje su joj omogućile da nadzire mirovni proces u Aceh. Šef misije bio je Piter Fejt (Peter Feith).

Misija je zvanično počela rad 15. septembra 2005. godine i imala je mandat od šest meseci, koji je kasnije produžen, pa je misija trajala do 15. decembra 2006. godine.

Misija je preduzeta na osnovu zvaničnog poziva indonežanske Vlade, ali je dobila i punu podršku lidera Oslobođilačkog pokreta provincije Aceh. Osnovni cilj misije bio je da doprinese pronalaženju sveobuhvatnog i održivog mirovnog rešenja za konflikt u Aceh. Tokom čitavog trajanja misije EU i ASEAN insistirali su na poštovanju teritorijalnog

integriteta Indonezije. Misija je bila u potpunosti nepristrasna i nije ni u jednom momentu favorizovala interese neke od strana.

Jedan od zadataka misije bio je razoružavanje oružanih snaga oslobođilačkog pokreta i izmeštanje paravojnih i parapolijskih snaga. To je u potpunosti okončano 5. januara 2006. godine. U skladu sa obavezama preuzetim Memorandumom, Oslobođilački pokret predao je oružje misiji i 27. decembra 2005. godine zvanično rasformirao svoje paravojne snage, koje su, prema podacima misije, brojale oko 14.700 ljudi, i svoje parapolijske snage, koje su brojale 9.100 ljudi.

Misija je nadgledala i stanje u oblasti ljudskih prava, proces promene zakona, kao i reintegraciju pripadnika Oslobođilačkog pokreta u društvo. Nacionalni parlament doneo je 11. jula 2006. godine Zakon o Vladi u Aceh, koji je 1. avgusta 2006. godine potpisao predsednik Indonezije. Uz posredovanje misije, strane su se tokom mirovnog procesa složile oko spornih slučajeva amnestiranja koji su bili predviđeni u Memorandumu.

Od 15. septembra 2006. godine u sastav misije ulazilo je 36 posmatrača (misija je u početku obuhvatala blizu 80 međunarodnih nenaoružanih posmatrača).

U sastav misije ulazili su eksperti iz raznih oblasti, što je trebalo da omogući najuspešnije ispunjenje svih zadataka misije. Misija je bila civilnog, nevojnog karaktera, te njeni članovi nisu nosili oružje. Neki od posmatrača imali su vojno iskustvo, budući da su i takvi eksperti bili potrebni kako bi doprineli ostvarivanju određenih tehničkih zadataka misije. Posmatrači su bili prepoznatljivi po belim majicama sa oznakom AMM (eng. *Aceh Monitoring Mission*). Uglavnom su patrolirali i posredovali između strana u sporu, ali su u slučaju potrebe i vršili nadzor i sprovodili istrage.

Misija je finansirana iz budžeta EU (9,3 miliona evra), ali i iz budžeta država članica koje su učestvovala u misiji (6 miliona evra).

Savet EU, Sekreterijat, „AMM – factsheet“, 15. decembar 2008:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/061215_ACEHfactsheet_061215.pdf
 Zvanična Internet prezentacija AMM:
<http://www.aceh-mm.org>

EU NAVFOR ATALANTA – pomorska operacija EU protiv piratstva uz obalu Somalije

Pomorska operacija EU NAVFOR ATALANTA deo je šireg prisustva EU na Rogu Afrike radi rešavanja somalijske krize, koja ima političke, bezbednosne i humanitarne aspekte. Od 8. decembra 2008. godine, EU sprovodi ovu vojnu misiju kako bi odvratila, sprečila i osujetila dela piratstva i oružane pljačke na obalama Somalije. Ova prva pomorska operacija u istoriji EU sprovodi se u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP).

Vojna operacija, pod imenom EU NAVFOR Somalija – operacija ATALANTA, lansirana je u skladu sa rezolucijama 1814, 1816, 1838 i 1846, koje je tokom 2008. godine usvojio Savet bezbednosti UN. Ona treba da:

1. zaštititi plovila Svetskog programa za hranu (SPH), koja dostavljaju pomoć raseljenim licima u Somaliji
2. pomogne plovilima koja se nalaze u Adenskom zalivu i naspram obale Somalije, kao i da odvraća, sprečava i potiskuje pirate i vršenje oružanih pljački naspram somalijske obale.

Političko-bezbednosni odbor EU (PBO) vrši političku kontrolu i strateško upravljanje vojnim operacijama EU, pod odgovornošću Saveta EU. Vojni komitet EU (VKEU) zasebno nadgleda ispravno izvršenje operacije.

Kontraadmiral Piter Hadson (Peter Hudson) komanduje operacijom iz operativnog štaba (OŠ) u Nortvudu (Velika Britanija). Komodor Pieter Bindt (Pieter Bindt) komanduje evropskom pomorskom snagom iz komandi snaga (KS), koja se nalazi na palubi broda HNLMS Evertsen, u holandskoj fregati prisutnoj u vodama u kojim dolazi do piratstva.

Inicijalno je planirano da operacija traje 12 meseci, do 13. decembra 2009. godine. U junu 2009. godine Savet se složio sa tim da operacija bude produžena za još godinu dana. Tokom ovog perioda, više od dvadeset plovila i aviona učestvovala u misiji EU NAVFOR ATALANTA, drugim rečima u njoj će učestvovati preko 1.800 vojnika. Trenutno, operaciji doprinose: Holandija, Španija, Nemačka, Francuska, Grčka, Italija i Švedska. Belgija će se u operaciju uključiti tokom septembra. Od avgusta 2009. godine, Norveška je prva država koja nije članica EU koja učestvuje u operaciji. Hrvatska je, takođe, najavila da će se uskoro uključiti u ovu operaciju.

U prvoj godini na finansiranje operacije utrošeno je 8,3 miliona evra. Budžet, koji članice EU dele i koji je zasnovan na njihovom BDP, uglavnom pokriva tekuće troškove za OŠ i KS. Zbirne troškove za snabdevanje trupa finansiraju zemlje učesnice u skladu sa svojim učestvovanjem u operaciji, odnosno svaka zemlja snosi troškove reursa koje pruža.

Vojno osoblje koje učestvuje u operaciji može uhapsiti, zadržati i transportovati osobe za koje sumnja da čine ili da su počinile piratstvo ili oružane pljačke u oblastima u kojima su prisutne. Mogu zauzeti plovila pirata ili plovila oteta nakon piratstva ili oružane pljačke, kao i plovila koja se nalaze u rukama pirata i sva dobra koja se nalaze na tim plovilima. Osumnjičene mogu sudski goniti članice EU ili kenijske vlasti, prema ugovoru sklopljenom sa EU, 6. 3. 2009. godine.

Evropska pomorska sila operiše u zoni koju čine južno Crveno more, Adenski zaliv i deo Indijskog okeana, uključujući i Sejše, što predstavlja oblast veličine Mediterana. Nekoliko drugih pomorskih snaga se takođe nalazi u ovoj zoni. Misija EU NAVFOR ATALANTA stalno je u vezi

sa ovim snagama (CTF-151 koalicija predvođena SAD, NATO pomorska grupa, ruska, indijska, japanska, malezijska i kineska plovila). Svakom trgovačkom plovilu koje želi da prođe kroz Adenski zaliv ili pored obale Somalije savetuje se da se unapred prijavi putem sajta www.mschoa.eu, koji je postavljen na početku operacije kako bi olakšao koordinaciju pomorskog saobraćaja. Ova inicijativa, koju podržava cela zajednica vlasnika brodova i trgovačkih flota, omogućava plovilima koja poštuju preporuke misije EU NAVFOR da dobiju najviši mogući stepen zaštite, a često i vojnu zaštitu.

Zvanična Internet prezentacija Pomorskog centra za bezbednost:
<http://www.mschoa.eu>

Zvanična Internet prezentacija EUNAVFOR ATALANTA:
<http://www.eunavfor.eu/>

EU SSR Gvineja Bisao – misija podrške reformi sektora bezbednosti u Republici Gvineja Bisao

Savet EU odlučio je da, u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP), uspostavi misiju podrške reformi sektora bezbednosti u Republici Gvineja Bisao u februaru 2008. godine (Council Joint Action 2008/112/CFSP). To je prva misija koja je kompletno planirana u novoosnovanom Centru za civilne operacije kriznog menadžmenta EU (CCOKM). Misija je zvanično otpočeta u junu 2008. godine i odvija se u partnerstvu sa Republikom Gvineja Bisao, koja preuzima „vlastništvo“ nad reformom sopstvenog sektora bezbednosti. Takođe, misija je u skladu sa zajedničkim „EU–Afrika strateškim partnerstvom“, usvojenim 6–7. decembra 2007. godine na Evroafričkom samitu u Lisabonu. Ona je, uz aktivnosti koje preduzimaju pojedinačne države članice, deo koherentnog pristupa i komplementarnih aktivnosti koje

Evropska komisija preduzima *posredstvom* „Instrumenta za stabilnost i Evropskog razvojnog fonda“ (eng. *EC Instrument for Stability and the European Development Fond*).

Misija lokalnim vlastima pruža savete i pomoć u sprovođenju reformi sektora bezbednosti kako bi doprinela stvaranju uslova za primenu Nacionalne strategije za reformu sektora bezbednosti, koju su vlasti Republike Gvineje Bisao usvojile u novembru 2006. godine. Posebno, misija treba da operacionalizuje ovu strategiju izradom plana implementacije smanjenja vojnih i bezbednosnih snaga, kao i plana reorganizacije. Ona je, takođe, obezbedila adekvatnu obuku, kao i to da donatori prilože određena finansijska sredstva i opremu.

Sastavljena je od vojnih i civilnih savetnika koji su angažovani u vojsci, mornarici, vazduhoplovstvu, policiji, tužilaštvu i Sekretarijatu upravnog odbora za reformu sektora bezbednosti.

Prvobitno je bilo planirano da misija traje godinu dana, do maja 2009. godine. Na osnovu detaljnog izveštaja šefa misije i sugestija koje je dao komandant civilnih operacija nakon konsultovanja sa vlastima Republike Gvineje Bisao, Političko-bezbednosni odbor EU odobrio je da misija traje još 6 meseci, tj. do 30. novembra 2009. godine, kako bi svi zadaci bili u potpunosti ispunjeni. Odluka o učestvovanju EU u fazi implementacije reforme biće doneta naknadno.

Zvanična internet prezentacija EU SSR Gvineja Bisao:
<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1413&lang=EN>

EUBAM – misija EU za pograničnu podršku Moldaviji i Ukrajini

Region Pridnjestrovlja Republike Moldavije unilateralno je proglasio nezavisnost 1990. godine, nakon čega je došlo do oružanog sukoba.

Međunarodna zajednica zauzela je stav da treba zaštititi suverenitet Moldavije, te ovaj region tretira kao njen integralni deo.

Granica Moldavije i Ukrajine dugačka je 1.222 km i sastoji se od 955 km kopnene granice i 267 km granice koja se proteže rečnim tokom reke Dnjestar. Ima 67 oficijelnih graničnih prelaza. Deo ove granice, tačnije 470 km pod kontrolom je tzv. vlasti regiona Pridnjestrovlja, koji se nalazi na levoj obali reke Dnjestar. Na ovoj strani granice sa Ukrajinom nema moldavskih carinskih vlasti. Ovu „internu granicu“ sa ostatkom Moldavije kontroliše Interna carinska služba.

Misija EU za pograničnu podršku Moldaviji i Ukrajini sastavljena je od carinskih i policijskih službenika iz 20 država članica EU. Osim što posmatraju situaciju na graničnom prelazu radi prevencije ilegalnih migracija i ilegalne trgovine, oni imaju i savetodavnu ulogu i sprovode obuke kako bi pomogli izgradnju kapaciteta carinske i policijske službe Moldavije i Ukrajine.

Misija je uspostavljena na inicijativu i poziv predsednika Moldavije i Ukrajine, koji su Evropsku uniju zamolili da pruži neophodnu pomoć u izgradnji kapaciteta za upravljanje granicom i carinom duž čitave granice između ove dve države. Prvobitno je, potpisivanjem Memoranduma o razumevanju o pograničnoj podršci, 7. oktobra 2005. godine, planirano da misija traje dve godine. Mandat misije, koja je svoj rad zvanično započela u novembru 2005. godine, produžen je do novembra 2009. godine. Budžet misije je do novembra 2007. godine iznosio 2,2 miliona evra, a onda na svake dve godine po 10 miliona evra. Osnovni budžet misija obezbeđuje Programom TACIS, a brojne članice EU učestvuju u finansiranju sekondovanih policijskih i carinskih službenika u misiji. Deo aktivnosti misije se takođe finansira iz budžeta projekta Evropske komisije (BOMMOLUK), koji je usmeren na opremanje graničnih prelaza, izradu analiza rizika i obuku službenika za zajedničku kontrolu graničnih prelaza.

Pogranična saradnja usmerena je na pronalaženje rešenja za zamrznuti konflikt u regionu Pridnjestrovlja, a obavlja se prema Akcionom

planu evropskog susedstva (eng. *European Neighborhood Action Plan*).

Sedište misije EUBAM nalazi se u Odesi, a šest mesnih kancelarija postavljeno je duž moldavsko-ukrajinske granice. Četiri savetnika za analizu rizika detaširani su u Kijev i Kišnjev. Ukupno je u misiji oko 200 službenika, među kojima je 129 eksperata iz EU, a ostalo su UNDP stručnjaci i lokalni zaposleni. Njihov zadatak je da vrše obuku i savetuju policijske i carinske službenike. Oni rade na uspostavljanju međusobnog poverenja kako bi izgradili kapacitete za samostalni nadzor i kontrolu granice u skladu sa evropskim standardima i praksom upravljanja granicom. Aktivnosti su, takođe, usmerene na sprovođenje mera za normalizaciju prekogranične trgovine i na njeno pravno uređenje, odnosno na uspostavljanje prakse korišćenja i priznavanja pečata, pristupa šemama preferencijalne trgovine, kao i prakse međusobnih priznavanja administrativnih pravila trgovine.

Nakon dve godine delovanja misije registrovan je napredak u profesionalizaciji carinskih i policijskih službi obe strane. Unapređen je sistem izrade i korišćenja analiza rizika, sistem procene pogranične bezbednosti. Učvršćena je prekogranična saradnja i postignut je značajan napredak u borbi protiv korupcije.

Zvanična internet prezentacija EUBAM:
<http://www.eubam.org/>

Evropeizacija

Evropeizacija je termin koji nema precizno, jedinstveno i određeno značenje. Termin se najčešće sreće u literaturi o evropskim integracijama i označava, s jedne strane, „preuzimanje“ politika Evropske unije (EU) i njihovo implementiranje u nacionalno, državno zakonodavstvo i, sa druge strane, „ugrađivanje“ nacionalnih interesa država

članica u nadnacionalni nivo, tj. u EU. U kontekstu postkomunističke tranzicije, evropeizacija je dvoznačan pojam, jer podrazumeva proces pridruživanja EU, ali i mnogo širi proces „povratka u Evropu“ posle radikalnih promena 1989. godine.

Prema tome, treba razlikovati proces evropeizacije koji se odvijao u okviru same Evropske unije i koji je podrazumeva transfer suvereniteta država članica na nivo EU, kao i odgovor država članica na politike koje donosi EU, od procesa evropeizacije koji se odvija u postkomunističkim državama Centralne i Istočne Evrope (CIE), a posebno u državama Zapadnog Balkana (ZB). Drugo značenje ovog pojma koje smo izneli relevantnije je, jer se odnosi na države Zapadnog Balkana i ima veze sa prodiranjem evropske dimenzije u nacionalne politike. Stoga, evropeizacija utiče na države članice EU, ali i na politike zemalja koje apliciraju za učlanjenje u EU.

Između 1989. i 2004. godine, uslovi koje je EU postavljala za učlanjenje pokretali su duboku transformaciju država Centralne i Istočne Evrope. Evropska unija je postavljanjem zahteva značajno uticala na politički i administrativni sistem, odnosno na čitav niz unutrašnjih politika i odluka zemlja kandidata. Dugoročni uticaj EU je prvenstveno postigla čineći dobrovoljne ustupke i koristeći svoju „meku moć“, a ne prinudna sredstva. U toku priprema za učlanjenje, države CIE dobrovoljno su prihvatile da izvrše reformu svojih politika i institucija u skladu sa normama i standardima EU. U državama CIE bilo je veoma rasprostranjeno mišljenje da je proces evropeizacije snažno povezan sa širim procesom modernizacije i postkomunističke tranzicije. Za mnoge ljude u tom regionu, evropeizacija je bila deo, pa čak i preduslov šire transformacije njihovih država, koja je značila okretanje od komunističkog nasleđa i dobijanje punopravne uloge u evropskoj političkoj i ekonomskoj sferi.

Za zemlje Zapadnog Balkana, evropeizacija znači prilagođavanje standardima i vrednostima EU. U ovom kontekstu, evropeizacija je prvenstveno proces u kom države ZB moraju da izvrše pregled svog zakonodavstva, kao i da prilagode postojeće institucije i izgrade nove

u skladu sa evropskim zakonodavstvom, pravilima i standardima. Neposredan rezultat ovog procesa je radikalno menjanje strukture javne uprave, socijalno i ekonomsko približavanje EU standardima, menjanje suštine i procesa demokratskog upravljanja itd. Dugoročno se očekuje da će države ZB takođe doživeti duboku transformaciju baš kao što je to bio slučaj u državama CIE.

Međutim, proevropska retorika nije dovoljna ukoliko ona nije praćena konkretnim aktivnostima u političkim i ekonomskim reformama. Evropska unija je države ZB istovremeno podsticala nagradama i kaznama kako bi ih navela da ispune sve neophodne uslove za učlanjenje. Takvi mehanizmi, pozitivnog i negativnog uslovljavanja, bili su do sada najmoćnije sredstvo EU koje je služilo tome da podstakne promene u budućim članicama iz regiona ZB.

Dakle, evropeizacija predstavlja proces u kome ideje, vrednosti, norme, pravila i procedure razvijene u EU bivaju inkorporirane u domaće identitete, institucije i politike. To duboko menja zemlje koje ovaj proces zahvata, vodeći ih načelno u pravcu konsolidacije demokratije.

Grabbe, Heather. *The EU's Transformative Power: europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.

Richardson, Jeremy (ed). *European Union Power and Policy-Making*. London: Routledge, 2006.

Featherstone, Kevin and Radaelli, Claudio. *The Politics of Europeanization*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

Radaelli, Claudio M. „Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change”, *European Integration Online Papers (EIoP)* Vol. 4, No. 8, 2000.

Vučetić, Srđan. „From Southern to Southeastern Europe: Any Lessons for Democratisation Theory?”. *Southeast European Politics*, Vol. 5, No. 2–3, 2004.

Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica Evropske unije (FRONTEX)

Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica Evropske unije (FRONTEX) formirana je 26. oktobra 2004. godine Uredbom Saveta (br. 2007/2004). Ova Agencija je operativni rad započela u oktobru 2005. godine, a njeno sedište je u Varšavi (Poljska). Ona predstavlja specijalno nezavisno telo Evropske unije (EU) koje poseduje status pravnog lica, kao i autonomiju u radu i kreiranju budžeta. Predstavlja telo koje koordinira operativnu saradnju na nivou EU kako bi bila ojačana bezbednost na njenim spoljnim granicama. Ipak, ovlašćenja i kapaciteti FRONTEX, kada je reč o koordinaciji akcija država članica u upravljanju spoljnim granicama, zavise isključivo od principa solidarnosti država članica. To se vidi već na samom početku Uredbe Saveta o osnivanju FRONTEX, u kome stoji da je „odgovornost za kontrolu i nadzor spoljnih granica na državama članicama“. Ovlašćenja FRONTEX zasnovana su na ovaj način, jer se poštuje princip suvereniteta, po kome se čuvanje granica nalazi isključivo u nadležnosti država članica.

Takođe, FRONTEX je promoter saradnje organa za sprovođenje zakona u EU (Evropol, EPK, OLAF). Osim koordinisanja i pružanja podrške državama članicama EU u zajedničkim operacijama, FRONTEX pomaže u edukaciji i obuci graničnih službi država članica, u procenjivanju i analiziranju rizika, kao i u istraživanju u oblastima kontrole i nadzora granica. Aktivnosti FRONTEX zasnovane su na politici EU za integrisano upravljanje granicama.

Council Regulation (EC) No 2007/2004:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:349:0001:0011:EN:PDF>
 External evaluation of the European Agency for the Management

of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union – Final Report 2009:
http://www.frontex.europa.eu/download/Z2Z4L2Zyb250-ZXgvZW4vZGVmYXVsdF9vcGlzeS82Mi8xLzE/cowi_report_final.doc
 Jeandesboz, Julien. *Reinforcing the Surveillance of EU Borders: The Future Development of FRONTEX and EUROSUR*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2008.

Jorry, Hélène. *Construction of a European Institutional Model for Managing Operational Cooperation at the EU's External Borders: Is the FRONTEX Agency a decisive step forward?* Brussels: Centre for European Policy Studies, 2007.

Carrera, Sergio. *The EU Border Management Strategy: FRONTEX and the Challenges of Irregular Immigration in the Canary Islands*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2007.

Zvanična prezentacija Evropske agencije za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica Evropske unije (FRONTEX):
<http://www.frontex.europa.eu/>

Evropska kancelarija za pravosudnu saradnju (Eurojust)

Evropska kancelarija za pravosudnu saradnju (Eurojust) formirana je 2002. godine na osnovu odluke Saveta Evropske unije (br. 2002/187/JHA) i njeno sedište je u Hagu. U njen sastav ulaze predstavnici tužilaštva, sudstva, policije ili drugog nadležnog organa, što je u zavisnosti od pravosudnog sistema države članice. Svrha postojanja Eurojusta jeste poboljšanje efektivnosti nadležnih organa država članica, do čega bi trebalo da dođe koordinacijom rada tokom istrage i procesuiranja krivičnih dela ozbiljnog prekograničnog kriminala, povećanjem intenziteta saradnje u oblasti međusobne pravne pomoći i sprovođenjem zahteva za ekstradiciju. Kako bi sprovodio ove ciljeve, Eurojust

http://eurojust.europa.eu/official_documents/Eurojust_Decision/2002/I_06320020306en00010013.pdf

Zvanična prezentacija Evropske kancelarije za pravosudnu saradnju, Eurojust, <http://eurojust.europa.eu/index.htm>

Evropska komisija

Evropska komisija (EK) predstavlja glavno izvršno telo EU. Evropska komisija ima sledeće *nadležnosti*: inicira politike i predstavlja opšti interes EU, nastupa kao čuvar Ugovora, nadgleda trošenje budžeta, stara se o primeni evropskog zakonodavstva i vodi pregovore o međunarodnim trgovinskim sporazumima.

Danas Evropska komisija broji 27 članova (komesara) koji vode pojedine resore. Svaka država članica ima po jednog komesara, koji se stupanjem na dužnost obavezuje da će raditi u interesu EU, a ne u nacionalnom interesu. Evropska komisija bira se na pet godina, države članice sporazumno biraju komesara, a Evropski parlament mora potvrditi njihov izbor.

Na čelu EK nalazi se predsednik Komisije, kome u radu pomažu dva potpredsednika. Komesarima pomažu šefovi kabineta, koji imaju znatna ovlašćenja, kao i Generali direktorati (DG). One se, opet, dele na direkcije koje se bave politikama, opštim poslovima, unutrašnjim poslovima i spoljnim odnosima.

Odluke u EK donose se većinom glasova, *de facto* konsenzusom.

U oblastima međuvladine saradnje, u drugom i trećem stubu EU, dominiraju Evropski savet i Savet ministara. Komisija u ova dva stuba sa državama članicama deli pravo na predlaganje mera i odluka. Zna-

sarađuje sa svim relevantnim telima EU zaduženim za sprovođenje zakona, kao na primer sa Evropolom. U julu 2005. godine formirana je mreža nacionalnih eksperata, na osnovu koje se stvaraju timovi za istrage (eng. *Joint Investigation Teams*) kako bi se poboljšala razmena informacija i dobrih praksi. Ova dva tela, Eurojust i Evropol, pružaju podršku radu ovim timovima.

Ideja o formiranju Eurojust začeta je 1999. godine, za vreme samita u Tampereu, u Finskoj, da bi kasnije u čl. 31 Ugovora iz Nice (2001) bilo pomenuto formiranje tela koje bi trebalo da pojača pravosudnu saradnju država članica. Završni korak u formiranju kancelarije predstavlja stvaranje privremenog tela – ProEurojust, koje je predstavljalo temelj nove agencije u tzv. trećem stubu EU.

Guild, Elspeth and Florian Geyer (ed). *Security versus Justice: Police and Judicial Cooperation in the European Union*. Hampshire: Ashgate, 2008.

Brady, Hugo and Mónica Roma. *Let justice be done: Punishing crime in the EU*. London: Centre for European Reform, 2006: http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_justice_6april06.pdf
Council Decision 2002/187/JHA:

čajno je i to da komesar za spoljne poslove EU, zajedno sa Visokim predstavnikom za ZSBP i predsedavajućim Saveta, čini Trojku.

Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona 1. decembra 2009. godine spojene su funkcije Visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, Komesara za spoljne poslove i potpredsednika Evropske komisije. Ovim izmenama EK dobija značajna ovlašćenja i u oblasti ZSBP.

Blomberg, Elizabeth, Cram, Laura and Martin, David. „The EU's Institutions” in Blomberg, Elizabeth and Stubb, Alexander (eds). *The European Union-how does it work?*, pp. 42–67. Oxford and New York: Oxford University Press, 2003.
El-Agraa, Ali M. *The European Union Economics and Policies*. Harlow: The Financial Times Prentice Hall, 2004.
Prokopijević, Miroslav. *Evropska unija: Uvod*. Beograd: Službeni glasnik, 2005.
Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Zvanična prezentacija Evropske komisije,
www.europa.eu.int

- sti informacija u Evropi
- promoviše metode upravljanja krizom u slučaju da je bezbednost informacija kompromitovana
- podiže svest o potrebi uvođenja mera zaštite informacija.

Centrala ENISA nalazi se u gradu Heraklion, na grčkom ostrvu Krit. Njene organe čine direktor, upravni odbor i tzv. „stalni deoničari“, predstavnici 25 država koje su uložile sredstva u njeno osnivanje. Izvršni direktor postavlja članove „stalnih deoničara“, odnosno eksperte koji predstavljaju interese relevantnih grupa korisnika, kao i akademске javnosti u oblasti bezbednosti mreža i informacija. U saradnji sa „stalnim deoničarima“, izvršni direktor formira *ad hoc* radne grupe koje se bave posebnim tehničkim i naučnim problemima.

Upravni odbor utvrđuje procedure, odobrava godišnji program ENISA i postavlja i rešava direktora.

Budžet ENISA za 2009. godinu iznosi 7,93 miliona evra, a čine ga doprinosi iz budžeta EU. On je otvoren i za doprinose trećih zemalja koje učestvuju u radu Agencije.

Zvanična internet prezentacija ENISA:
www.enisa.europa.eu/index.htm

Evropska mreža i agencija za bezbednost informacija (ENISA)

Evropska mreža i agencija za bezbednost informacija (ENISA) formirana je Uredbom 460/2004, koju su marta 2004. godine usvojili Evropski parlament i Savet EU. Ova institucija:

- nudi EK i zemljama članicama rešenja koja im omogućavaju zaštitu raspoloživih informacija
- prikuplja i analizira podatke o manifestacijama pretnji bezbedno-

Evropska politička saradnja

Na samitu šefova država i vlada šest članica EZ održanom u Hagu, 1. i 2. decembra 1969. godine, ministri spoljnih poslova dobili su zadatak da napišu izveštaj o mogućnostima saradnje u oblasti spoljne politike. „Davinjonov izveštaj“, kojim su postavljeni temelji saradnje država članica EZ u oblasti spoljne politike, usvojen je u oktobru 1970. godine, na sastanku ministara spoljnih poslova održanom u Luksemburgu. Četiri godine kasnije, u decembru 1974. godine, održan je u Parizu

prvi sastanak u okviru Evropske političke saradnje (EPS). Sledeći važan korak učinjen je u izveštaju koji je usvojen na zasedanju ministara spoljnih poslova u Londonu, oktobra 1981. godine. Na ovom zasedanju zahtevano je da se države obavežu da će se konsultovati sa drugim državama članicama pre nego što preduzmu bilo kakvu inicijativu u oblasti spoljne politike.

Evropska politička saradnja odvijala se na zasedanjima Evropskog saveta, Saveta ministara spoljnih poslova i Predsedništva EZ. Lideri država članica, prvi put formalno okupljeni u Evropskom savetu 1975. godine, postavili su osnovne principe politika EZ. Pri tome, ustalila se praksa da dva puta godišnje, na posebnim sastancima – samitima, budu donete deklaracije u kojima su formulisani prioriteti EZ. Ministri spoljnih poslova su, međutim, zasedali jednom mesečno kako bi razmotrili tekuće probleme. Država koja predsedava, zajedno sa prethodnicom i naslednicom, čini „trojku“ i stiče pravo da pokreće inicijative, odnosno da se izjašnjava o određenom problemu spoljne politike. Poseban Politički komitet, koji su činili viši činovnici ministarstava spoljnih poslova, kao i Stalni sekretarijat (mali po broju osoblja), zaduženi su za to da podrže praktičan rad EPS. Mada je pomenuta u Izveštaju iz 1981. godine, kao i u Jedinostvenom evropskom aktu (JEA), Evropska komisija ostala je marginalizovana u spoljnoj politici. Evropski parlament redovno je bio izveštavan o aktivnostima u okviru EPS.

Odluke koje su bile rezultat EPS usvajane su konsenzusom i njihova implementacija počivala je na principu međuvladine saradnje. Zato što su se pozicije država članica EZ, ponekad i značajno, razlikovale, EPS se prema brojnim međunarodnim problemima odnosila na uopšten i neodređen način. Tokom osamdesetih godina usvajane su zajedničke pozicije, koje su ponekad pratile ekonomske sankcije (ili podsticaji). Evropska zajednica je nedovoljno reagovala na zaoštavanje hladnoratovske retorike osamdesetih godina, na regionalne krize poput sovjetske invazije na Avganistan ili poput izbijanja rata između Irana i Iraka, te na prekid pregovora o nuklearnom razoružanju. Spor razvoj EPS učinio je, najzad, to da EZ ne bude spremna za izbijanje krize na prostoru bivše Jugoslavije.

Najzad, JEA, donet februara 1986. godine, institucionalizovao je EPS, kodifikovao ranije prakse i ustanovio da sedište stalnog sekretarijata, čiji je zadatak da pomogne predsedništvu Zajednice, bude u Briselu. Nakon potpisivanja Ugovora o Evropskoj uniji u Mastrohtu, EPS je nasledila Zajednička spoljna i bezbednosna politika (ZSBP).

Dinan, Desmond. *Europe Recast: A History of European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.

Dinan, Desmond. *Historical Dictionary of the European Community*. Metuchen: The Scarecrow Press, 1993.

Deschamps, Etienne. „European Political Cooperation“. *European Navigator*, www.ena.lu

Evropska politika susedstva

Evropska politika susedstva (EPSU) stvorena je 2004. godine radi uspostavljanja bliže veze sa postojećim državama susedima i sa onima koje će to postati nakon proširenja Evropske unije (EU) na istok. Prvi nacrt ova politika dobila je u dokumentu „Šira Evropa“, koji je usvojen marta 2003. godine. Naredne godine usvojen je sveobuhvatniji „Strateški dokument o Evropskoj politici susedstva“. Evropska politika susedstva proizašla je iz Evromediterranskog partnerstva (EMP), koje je pokrenuto 1995. godine u Barseloni, te je zato dobilo naziv „Barselona proces“. Evromediterransko partnerstvo je obuhvatalo 12 mediteranskih zemalja: Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Liban, Maroko, palestinske teritorije, Siriju i Tunis. Među njima su bili i Malta i Kipar, koje će 2004. godine postati članice EU, kao i Turska, koja ima status kandidata za učlanjenje od 1999. godine. One neće biti obuhvaćene politikom susedstva. U odnosu na EMP, Evropska politika susedstva će proširiti opseg svog delovanja i na tri zemlje Istočne Evrope – Ukrajinu, Moldaviju i Belorusiju, koje su postale susedi EU kada se ona 2004. i 2007. godine proširila na istok, kao i na zemlje Južnog Kavkaza – Jermeniju, Azerbejdžan i Gruziju. Iako je i Rusija sused EU,

odnosi sa njom nisu obuhvaćeni EPSU, već su razvijeni Strateškim partnerstvom. Ovde treba napomenuti i to da se EPSU razlikuje od politike proširenja EU i da ne predstavlja pripremu, u ovom slučaju pomenutih zemalja Istočne Evrope i Gruzije, za učlanjenje.

Evropska politika susedstva bi prevashodno trebalo da obezbedi mir i stabilnost na spoljnim granicama EU time što će podsticati političke i ekonomske reforme u državama susedima, koje se sprovode radi jačanja demokratije, dobrog upravljanja, vladavine prava, poštovanja ljudskih prava i razvoja tržišne ekonomije. Za uzvrat, EU ovim državama predočava moguće koristi koje bi imale na tržištu EU u okviru prvog stuba EU, kao i koristi koje bi ostvarile učestvovanjem u aktivnostima Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP) u okviru drugog stuba EU. Evropska bezbedonosna i odbrambena politika se realizuje uspostavljanjem bilateralnih odnosa sa državama susedima posebnim instrumentom, tzv. Akcionim planom, koji predstavlja rezultat dogovora pojedinačne zemlje suseda i EU. Njime su dogovoreni agenda sprovođenja političkih i ekonomskih reformi, kao i kratkoročni i srednjoročni prioriteti svake zemlje. Jedan od obaveznih uslova koji EU postavlja državi susedu jeste usvajanje pravnih tekovina EU (*acquis communautaire*) koje se odnose na pitanja migracija i granične kontrole. Nekoliko Akcionih planova EPSU insistira na tome da država sused mora sa EU zaključiti Sporazum o readmisiji kako bi mogla dalje da napreduje u razvijanju partnerskih odnosa. Kada je reč o ostalim pitanjima iz domena trećeg stuba, koja se odnose na oblast Pravosuđa i unutrašnjih poslova (PUP) a koja nisu preneti u prvi stub, Akcionim planom se posebno naglašava važnost saradnje država suseda i EU povodom pitanja terorizma i organizovanog kriminala.

Zemlje Zapadnog Balkana kao potencijalne buduće članice nisu obuhvaćene ovih sporazumom, već je njihov odnos regulisan posebnim instrumentom – Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).

Keukeleire, Stephan and Jennifer MacNaughtan. *The Foreign Policy of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
Smith, Karen E. *European Union Foreign Policy in a Changing World*. Cambridge: Polity Press, 2008.

Zvanična internet prezentacija Evropske politike susedstva:
http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm
Strateški dokument o Evropskoj politici susedstva: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf
Euraktiv: <http://www.euractiv.com/en/enlargement/european-neighbourhood-policy-enp/article-129625>

Evropska pravosudna mreža (EPM)

Inicijativom Belgije nastala je Mreža saradnje pravosuđa evropskih država (EPM) radi produbljivanja saradnje pravosudnih organa država članica. Na osnovu preporuke u Akcionom planu za borbu protiv organizovanog kriminala iz 1997. godine Savet je 1998. godine zajedničkom akcijom (Joint Action 98/428/JHA) formirao EPM, prvo telo praktične pravosudne saradnje u EU. U sastav EPM ulaze advokati i sudije država članica, čiji se rad zasniva na nacionalnom zakonodavstvu i unutrašnjim pravilima. Oni predstavljaju tzv. kontakt tačke u EPM. Na taj način EPM funkcioniše kao mreža ili kao forum advokata i sudija, čija je glavna uloga da pribave i obezbede pravne i praktične informacije, na primer o nekom predmetu, onda kada kontakt tačka iz druge države članice zahteva takvu pomoć. Takođe, u okvirima EPM se organizuju sastanci predstavnika država članica i stvaraju baze podataka o pravnim sistemima država članica, kao i liste sudija i ostalih lica važnih za njihovo pravosuđe. Osnovna karakteristika EPM, po kojoj se ona razlikuje od ostalih specijalizovanih agencija u EU u pravosudnim i unutrašnjim poslovima, jeste to što je ona decentralizovano telo čiji je cilj produbljivanje saradnje na lokalnom nivou.

Guild, Elspeth and Florian Geyer (eds.). *Security versus Justice: Police and Judicial Cooperation in the European Union*. Hampshire: Ashgate, 2008.

Zvanična prezentacija EPM:
<http://www.ejn-crimjust.europa.eu/>

Evropska unija kao pravno lice

Sve do stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma 1. decembra 2009. godine Evropska unija (EU) nije imala status pravnog lica. Ugovor iz Maastrichta nije sadržao nijednu odredbu kojom se Unija određuje kao pravno lice i pored toga što su dve zajednice koje su ulazile u sastav EU (Evropska zajednica – EZ i Evroatom) imale taj status. Tako, Evropska zajednica je imala pravo da bude član u međunarodnim organizacijama, pravo da sklapa ugovore, te pravo da formira svoje delegacije u državama koje nisu članice EU. S obzirom na to da ona nije imala ovo pravo, EU je ulazila u međunarodne aranžmane posredstvom Evropske zajednice.

Ugovorom iz Lisabona izvršena je sveobuhvatna reforma evropskog sistema tako što su tri stuba koja su činila strukturu EU spojena u jedan, koji se zove Evropska unija. Samim time je i status pravnog lica transferisan na EU. Sticanjem statusa pravnog lica, EU je postala subjekt međunarodnog prava i može da predstavlja Evropu na međunarodnoj sceni, što će joj omogućiti da bude prepoznatljiviji partner za treće zemlje i međunarodne organizacije. Takođe, EU sada može da sklapa međunarodne ugovore, koji će biti direktno obavezujući za sve države članice, odnosno koji će imati supremaciju nad nacionalnim zakonodavstvom. Dalje, EU je dobila pravnu mogućnost da postane član međunarodnih institucija i organizacija, što će za posledicu imati to da EU dobije jaču pregovaračku poziciju na svetskoj sceni. Evropska unija će tako, spolja posmatrano, umnogome ličiti na državu, ali će iznutra i dalje predstavljati sporazum među državama.

Nijman, Janne Elisabeth. *The Concept of International Legal Personality: An Inquiry into the History and Theory of International Law*. Hague: Asser Press, 2004.

Telò, Mario. *European Union and Global Governance*. London: Routledge, 2009.
 De Schoutheete, Philippe and Andoura, Sami. *The Legal Personality of the European Union*. Brussels: EGMONT Royal Institute for International Relations, 2009.

The European Convention, A Single Legal Personality for the European Union:
<http://european-convention.eu.int/docs/meetings/2-EN.pdf>
 Federal Union. The constitutional treaty explained: Legal personality for the EU:
<http://www.federalunion.org.uk/europe/constitutionlegalpersonality.shtml>

Evropski centar za monitoring rasizma i ksenofobije

Evropski centar za monitoring rasizma i ksenofobije (EUMC) uspostavljen je juna 1997. godine Uredbom Saveta EU 1035/97. Sedište mu se nalazi u Beču. Centar treba da omogući EU i državama članicama objektivian uvid u primere rasizma, odnosno u slučajeve rasizma i ksenofobije, bez obzira na to da li su oni procesuirani ili nisu. Monitoring Centra usredsređen je na sledeće oblasti društvenog života:

- slobodno kretanje lica unutar Zajednice
- medije i sva druga sredstva masovne komunikacije
- obrazovanje i položaj mladih
- politiku zapošljavanja
- slobodno kretanje dobara
- kulturu.

U Upravnom odboru ovog tela sede predstavnici svake od država članica, kao i predstavnici Evropskog parlamenta, Saveta Evrope i Evropske komisije. Upravni odbor treba da dogovori smernice rada u

predstojećem periodu, pripremi nacrt budžeta i da, što je najvažnije, izveštava o stanju rasizma i ksenofobije u EU. Na predlog Komisije, izvršni odbor imenuje direktora koji je zadužen za razvoj Centra.

Budžet Centra pokriven je delom koji daje Zajednica, naknadama koje Centar dobija za svoje usluge, finansijskim doprinosima organizacija sa kojima Centar sarađuje, kao i dobrovoljnim priložima država članica. Centar je 1. marta 2007. godine prerastao u Agenciju EU za osnovna prava.

Zvanična internet prezentacija Evropskog centra za monitoring rasizma i ksenofobije:
www.eumc.europa.eu/eumc/index.php

Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet

Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet (EBOI) predstavlja koncept NATO, koji je razvijen početkom devedesetih godina. On je predstavljao pokušaj prenošenja dela odgovornosti i uticaja Severno-atlantske alijanse na evropske saveznike kako bi oni bili osposobljeni da realizuju misije u kojima ostatak Alijanse ne bi bio zainteresovan da učestvuje.

Tokom vojne intervencije NATO u Bosni i Hercegovini (1994/95. godine) postalo je vidljivo da strane koje su učestvovalе u intervenciji ne preuzimaju podjednaki rizik, pošto su oružane snage evropskih država delovale na zemlji, dok su američke snage dejstvovale iz vazduha i time bile manje izložene opasnosti. Administracija predsednika Klintonu prepoznala je da postoji mogućnost pojave novih kriza u Evropi u kojima SAD ne bi želele da intervenišu. Otuda je bila sklona ideji stvaranja svojevrsnog „evropskog stuba“ unutar NATO, odnosno

Evropskog identiteta u odbrani i bezbednosti. U takvom okruženju, na Samitu NATO održanom u Briselu januara 1994. godine uočena je važnost definisanja specifičnog evropskog identiteta vezanog za odbranu i bezbednost. Ovaj koncept je tada predstavljen radi prilagođavanja novoj realnosti u Evropi, nastaloj nakon okončanja Hladnog rata. Deo koncepta EBOI činilo je ponovno osposobljavanje Zapadno-evropske unije (ZEU) za preuzimanje uloge „evropskog stuba NATO“. To bi, između ostalog, bilo učinjeno i uz upotrebu modela *Kombinovanih združenih operativnih snaga* (KZOS), koji bi omogućio različiti nivo učestvovanja zemalja članica saveza (kasnije i članova programa „Partnerstvo za mir“) u operacijama pod evropskim vođstvom. Potreba da bude uspostavljen EBOI konačno je naglašena i definisana kao cilj na samitu NATO u Berlinu, održanom u junu 1996. godine.

Od tada je EU uspostavila sopstvene trajne, vojne i političke, strukture za političku kontrolu i stratejsko upravljanje krizama. Decembra 2002. godine, u okviru trajnih aranžmana za saradnju i savetovanje EU i NATO, poznatih pod nazivom „Berlin plus“, Unija i NATO potpisali su sporazum o strateškom partnerstvu u oblasti upravljanja krizama. Odredbama sporazuma predviđeno je da EU ima pristup resursima NATO za logistiku i planiranje, uključujući u to i obaveštajne resurse.

Važno je uočiti razliku između pojmova Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet (EBOI) i Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP). Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet je nastao kao projekat u okviru NATO, dok EBOP kao deo Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP) u potpunosti predstavlja projekat EU. Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona 1. decembra 2009. godine, EBOP je preimenovan u Zajednička bezbednosna i odbrambena politika (ZBOP).

Reichard, Martin. *The EU–NATO Relationship, A Legal and Political Perspective*. Burlington, USA, Hampshire England: Ashgate Publishing, 2006.

Gariup, Monica. *European Security Culture, Language, Theory, Policy*. Farnham, England, Burlington, USA: Ashgate Publishing, 2009.

Howorth, Jolyon and Keeler, John T. S. *Defending Europe, The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.

Merlingen, Michael and Ostrauskaite, Rasa. *European Union Peacebuilding and Policing, Governance and the European Security and Defence Policy*. New York: Routledge, 2006.

Zvanična internet prezentacija Evropske unije, pojmovnik, odrednica EBOI:

http://europa.eu/scadplus/glossary/european_security_defence_identity_en.htm

Zvanična internet prezentacija NATO, NATO priručnik, odrednica EBOI:

<http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0401.htm>

Završno saopštenje sa Samita NATO u Berlinu 1996. godine:

<http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-063e.htm>

Evropski ombudsman

Evropski ombudsman je ombudsman Evropske unije (EU). Institucija Evropskog ombudsmana stvorena je Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine, a počela je rad 2005. godine kada je na njeno čelo došao Jakob Sederman iz Finske. Sedište ove institucije nalazi se u Strazburu. Ombudsman je nezavisna institucija koja ne preuzima uputstva bilo koje vlade ili organizacije. Nosioca funkcije ombudsmana imenuje Evropski parlament na period od 5 godina, ali on može biti obnovljen. Na zahtev Evropskog parlamenta, Evropski sud pravde može nosioca funkcije ombudsmana smeniti sa dužnosti i pre isteka mandata ako utvrdi da više ne ispunjava uslove neophodne za obavljanje te funkcije i/ili utvrdi da je loše obavljao svoj posao. U toku trajanja mandata, nosilac funkcije ombudsmana ne sme obavljati nikakvu profesionalnu delatnost.

Glavni zadatak Evropskog ombudsmana jeste da istražuje pritužbe svih građana Unije, fizičkih i pravnih lica koja imaju boravište u nekoj od članica Unije, koje se odnose na loše postupanje administracije institucija i tela EU, s izuzetkom Evropskog suda i Prvostepenog suda. Ombudsman može pokrenuti istraživanje i po službenoj dužnosti. Nepravilnosti u radu institucija i tela EU koje su predmet interesovanja ombudsmana mogu biti: nepravilno postupanje, diskriminacija, zloupotreba ovlašćenja, nedostupnost ili odbijanje davanja informacija, nepotrebno odlaganje, nekorektno postupanje i sl. Kada utvrdi propust u radu neke institucije, ombudsman predmet sa predlogom za rešenje slučaja upućuje instituciji za koju je utvrđeno da ima nepravilnost u svom radu. Ukoliko ta institucija ne postupi po tom predlogu, ombudsman šalje izveštaj Evropskom parlamentu, a on zatim preduzima određene mere koje smatra nužnim za rešavanje problema.

Važno je napomenuti da Evropski ombudsman nije ovlašćen da proce-suira pritužbe na rad institucija i organa država članica EU čak i onda kada se ti slučajevi odnose na EU. On, takođe, ne može da razmatra žalbe na odluke nacionalnih sudova i ombudsmana, jer ne predstavlja apelacioni organ, te ne istražuje pritužbe koje se odnose na rad i postupanje privrednih subjekata i individua.

Najveći broj pritužbi (posmatran u odnosu na broj stanovnika članice EU) ombudsman dobija iz Malte, Luksemburga, Kipra, Belgije i Slovenije, a potom iz Austrije, Irske, Grčke, Bugarske, Portugalije i Finske. Na loš rad institucija i organ EU najviše se žale građani (74%), a manje poslovni subjekti i udruženja (26%). Najveći broj pritužbi odnosi se na nedostatak transparentnosti i na odbijanje davanja informacija od javnog značaja (36%), kao i na nepravilnost postupka i zloupotrebe ovlašćenja (20%) institucija i organa EU.

U 2008. godini je od ukupnog broja pristiglih žalbi rešeno 70% tako što je ombudsman dao stručni savet onome ko se žalio kako da reši slučaj ili tako što je sugerisao onome ko se žali da predmet uputi nacionalnim organima. Dalje, u 21% žalbi ombudsman nije imao osnova da pokrene istragu, dok je na osnovu 9% pritužbi pokrenuta istra-

ga. Najveći broj istraga pokrenut je protiv Evropske komisije (66%) i Evropskog parlamenta (10%).

Od svog osnivanja, septembra 1995. godine, pa do danas Evropski ombudsman procesuirao je preko 25.000 pritužbi, te sproveo više od 3.000 istraga. Uvođenjem ombudsmana u institucionalni sistem EU stvoren je značajan nezavisni instrument putem koga građani mogu zaštititi i ostvariti svoja prava, što bitno poboljšava njihovu ličnu sigurnost. Time je, takođe, stvoren i mehanizam putem koga se ispravljaju nedostaci koji su uočeni u funkcionisanju narasle administracije EU.

Warleigh, Alex. *Understanding European Union Institutions*. London: Routledge, 2002.

Reif, Linda C. *Ombudsman, Good Governance, And The International Human Rights System*. Brill: Brill Academic Publishers, 2004.

The European Ombudsman. „Annual Report“:

http://www.ombudsman.europa.eu/showResource?resourceId=1226331721160_guide2008_en.pdf&type=pdf&download=true&lang=en

The European Ombudsman. „What can the European Ombudsman do for you? An overview of the Ombudsman's work and how he could help you“:

http://www.ombudsman.europa.eu/showResource?resourceId=1226331721160_guide2008_en.pdf&type=pdf&download=true&lang=en

Moja Evropa: <http://www.mojaevropa.rs>

The European Ombudsman: <http://www.ombudsman.europa.eu>

Evropski parlament

Evropski parlament (EP) predstavlja predstavničko telo Evropske unije (EU), čije članove na period od pet godina građani država članica

direktno biraju na izborima. To je jedini neposredno izabran i time demokratski legitiman organ EU. Zajedno sa Savetom, on čini zakonodavnu vlast EU. Od 2007. godine, EP ima 785 poslanika, koji se biraju na teritoriji svih država članica. On zaseda na dva mesta, u Strazburu i u Briselu, dok se Sekretarijat EP, koji predstavlja administrativno telo, nalazi u Luksemburgu.

Evropski parlament je postepeno proširivao svoje nadležnosti i povećavao svoj uticaj. Trenutak u kome je on stekao mogućnost da u oblasti unutrašnjih i spoljnih poslova odlučuje zajedno sa Savetom bio je prekretnica u institucionalnoj istoriji EP. Od usvajanja Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine, koji je bio inicijativa poslanika EP, ova institucija postala je pokretač institucionalnog razvoja EU, kao i njenog prilagođavanja na promenljive međunarodne okolnosti. Evropski parlament nema formalnu ulogu prilikom rešavanja pitanja iz oblasti Zajedničke spoljne i bezbedonosne politike (ZSBP) i Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP), ali o njima redovno dobija obaveštenja. Članovi EP su veoma aktivni u organizovanju debata, pokretanju novih pitanja i vršenju uticaja na nacionalne vlade, čime EP pokreće

celokupan sistem EU. Evropski parlament teži tome da dobije dodatne nadležnosti u rešavanju pitanja spoljne i bezbedonosne politike iz nekoliko razloga. Najpre, EU pati od problema demokratskog deficita, te bi značajnija uloga EP u oblasti bezbednosti i odbrane doprinela povećanju odgovornosti i legitimnosti njenog delovanja. Zatim, drugi stub EU se u poslednjoj deceniji razvijao brže nego što su se razvijale nadležnosti EP. Ukoliko ova institucija ne dobije veće nadležnosti u ovoj oblasti, mogla bi biti odvojena od dinamike evropske integracije. Konačno, iako su nacionalni parlamenti nadležni za demokratsku kontrolu svojih oružanih snaga, Evropski parlament je, s obzirom na to da se na nivou EU razvijaju multinacionalne vojne snage, jedino predstavničko telo koje bi moglo efikasno da kontroliše ove snage.

Unutar EP postoji Odbor za spoljne odnose, a u okviru njega postoji i pododbor za odbranu i bezbednost. Ovaj pododbor zadužen je za ZSBP i EBOP.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Hiks, Sajmon. *Politički sistem EU*. Beograd: Službeni glasnik, 2007.

Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Zvanična internet prezentacija Evropskog parlamenta:
www.europarl.europa.eu

Cutler, Robert M. and Alexander von Lingen: „The European Parliament and the European Union Security and Defence Policy“:
<http://www.robertcutler.org/download/html/ar03es.html>
Diedrichs, Udo. „The European Parliament in CFSP: More than a Marginal Player?“ *International Spectator* 2/2004:
<http://www.iai.it/pdf/articles/diedrichs.pdf>

Evropski savet

Evropski savet (ES) ili samit predstavlja sastanak na najvišem nivou šefova država i vlada članica EU. U formalno-pravnom smislu ES nije telo EU, već je međuvladino telo nastalo dugogodišnjom praksom međudržavnog pregovaranja. Od 1975. godine redovno je održavan dva puta godišnje, a prvi put je ozvaničen Jedinstvenim evropskim aktom (JEA) 1986. godine. Prema članu 4 Ugovora o EU (1992), Evropski savet „daje smernice potrebne za razvoj EU i određuje opšte političke ciljeve EU“. Predsednici vlada ili država-članica EU sastaju se najmanje dva, a po pravilu tri ili četiri puta godišnje (najčešće u Briselu) kako bi razmotrili sva pitanja značajna za EU. Predsedavanje Evropskim savetom rotira se svakih šest meseci među državama članicama. Na sastancima ES razmatraju se ključna pitanja koja su od interesa za spoljnu, bezbednosnu i unutrašnju politiku EU. Zaključci se potom objavljuju u vidu saopštenja i postaju smernice za rad institucija EU. Predsednik Evropskog saveta (do 2009. godine to je bio šef države ili vlade predsedavajuće države) izveštava Evropski parlament o zaključcima svake sednice saveta. Prema Ugovoru o EU (1992), ES daje smernice potrebne za razvoj EU i određuje njene opšte političke ciljeve. Osim šefova država i vlada, sastav ES čine i predsednik Evropske komisije, ministri spoljnih poslova i jedan član EK. Odluke Evropskog saveta nisu (pravno) obavezujuće, osim u sferi drugog stuba EU (ZSBP). Pojam Evropskog saveta ne treba mešati sa pojmom Saveta Evropske unije (Saveta ministara), ali ni sa Savetom Evrope, koji predstavlja posebnu međunarodnu organizaciju koja je nastala 1949. godine, odvojeno od EU.

Od stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma, 1. decembra 2009. godine, predsednik Evropskog saveta se postavlja na period od dve i po godine uz mogućnost jednog reizbora.

Bukvar evropskih integracija. Beograd: Vlada Republike Srbije, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj uniji, 2006.
Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang. *Evropa od A do Š: priručnik*

za evropsku integraciju. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.
 Roney, Alex. *EC/EU Factbook: A Complete Guide*. London: Kogan Page Limited, 2000.
 Hix, Simon. *The Political System of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije:
<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=387>
 Zvanična prezentacija Evropske unije posvećena pravnim aktima, Jedinstvenom evropskom aktu iz 1986. godine i njime uspostavljenim ustanovama:
http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_en.htm

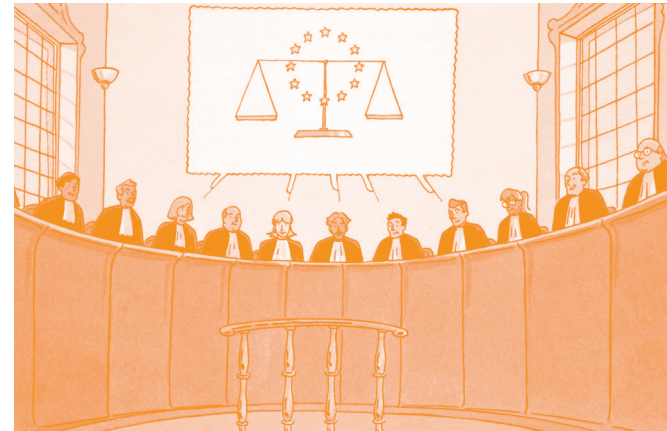
Evropski sud pravde

Evropski sud pravde (ESP) predstavlja najvišu pravnu instancu Evropske unije (EU). Osnovan je 1952. godine Ugovorom o stvaranju Evropske zajednice za uglj i čelik (EZUČ), a 1958. godine postao je jedinstven organ za sve tri Zajednice. Sedište Suda je u Luksemburgu.

Evropski sud pravde sastoji se od 27 sudija, po jedan iz svake države članice, i od 8 opštih pravobranilaca. Imenuju ih države članice na period od 6 godina, pri čemu se sastav suda delimično menja svake tri godine. Sudije među sobom biraju predsednika Suda, koji tu funkciju obavlja tri godine. Rad Suda pomažu Prvostepeni sud, koji je osnovan odlukom Saveta 1988. godine i koji treba da rastereti rad ESP, i Administrativni tribunal, koji je osnovan 2005. godine i koji treba da rešava sporove između institucija EU i njenih službenika.

Osnovna nadležnost ESP jeste u tome da obezbedi očuvanje prava prilikom tumačenja i primene Ugovora. Na osnovu Ugovora o Evrop-

skoj uniji (UEU), ESP ima nadležnost samo u okviru Evropskih zajednica, koje čine prvi stub EU. U okviru Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP), ESP je isključen iz odlučivanja, dok je u oblasti Prvosuda i unutrašnjih poslova (PUP), ESP nadležan da tumači odredbe Ugovora, ukoliko je to predviđeno tekstom Ugovora, kao i da presuđuje u sporovima koji se mogu javiti prilikom njihove primene.

Knežević-Predić, Vesna. *Ogled o suverenosti – suverenost i Evropska unija*. Beograd: Institut za političke studije, 2001.
 Nicoll, Sir William and Salmon, C. Trevor. *Understanding the EU*. Harlow: Pearson Education Limited, 2001.

Zvanična internet prezentacija Evropskog suda pravde:
http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/home
 Ugovor o Evropskoj uniji:
<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/html/11992M.html>

Evroskepticizam

Pojmom evroskepticizam označavaju se sumnja u evropske integracije i Evropsku uniju (EU) i protivljenje ovim integracijama. To je racionalan i kritički stav o EU, te ga ne treba poistovećivati sa pojmom evrofobija, kojim se označava neosnovan strah od integracije u EU. Evroskepticizam je veoma složen i sveobuhvatan pojam, jer se njime mogu istovremeno iskazati različiti stepeni intenziteta sumnje i/ili protivljenja EU i evropskim integracijama, kao i različiti razlozi za takav stav. Tako, na primer, on obuhvata stavove kojima se iskazuju kritičnost i protivljenje konkretnim političkim formama i rešenjima evropskih integracija, ali i načelno (npr. ideološko) suprotstavljanje ovom procesu, pa čak i težnju ka iščlanjenju iz EU. Uzroci evroskepticizma mogu biti veoma različiti: ekonomski (očuvanje domaće valute), kulturni (očuvanje identiteta), ideološki (očuvanje socijalne/neliberalne države) i politički (očuvanje nacionalne suverenosti). Pojedini autori nastoje da dodatno razjasne razumevanje evroskepticizma izradom tipologija ovog pojma. Pol Tagar i Aleks Serbiak razlikuju „tvrđi“ (eng. *hard*) evroskepticizam od „mekog“ (eng. *soft*). Ovi autori „tvrđi“ evroskepticizam definišu kao situaciju u kojoj je prisutno načelno protivljenje EU i evropskim integracijama. On može poprimiti oblik neposrednog zagovaranja povlačenja iz EU kod postojećih država članica ili protivljenje učlanjenju kod zemalja kandidata za učlanjenje. Nasuprot tome, „meki“ evroskepticizam odnosi se na situaciju u kojoj nema načelnog prigovora učlanjenju i članstvu, ali u kojoj se izražava zabrinutost i kritički odnos prema politici EU, što se smatra „ograničenim protivljenjem“. Nešto složeniju kategorizaciju stavova o EU razvili su Petr Kopecki i Kas Mad. Oni razlikuju četiri pozicije: *evroentuzijasti* podržavaju ideju EU integracija i optimistični su kada je reč o tumačenju trenutnog razvoja, *evropragmatici* ne podržavaju projekt EU integracija, ali je njihov stav o trenutnoj EU ipak pozitivan u onoj meri u kojoj se smatra da ona služi pojedinačnim nacionalnim ili sektorskim interesima, *evroskeptici* podržavaju ideju integracija EU, ali su pesimistični kada je reč o tumačenju njenog trenutnog razvoja i *evroprotivnici* koji ne podržavaju ideju EU, pa nisu ni optimistični ni pesimistični kada je

reč o trenutnom stanju u njoj. U ovom modelu je, dakle, sam pojam evroskeptika nešto uži nego što se uobičajeno upotrebljava, a odnosi se samo na specifičnu kategoriju kritike EU.

Inače, samu reč evroskepticizam u društveno-politički saobraćaj uveo je britanski časopis *The Times* sredinom osamdesetih godina 20. veka. U Velikoj Britaniji je, međutim, skeptički stav o evropskim integracijama bio izražen mnogo ranije, te se on u različitoj meri ispoljavao u antiintegracijskoj politici Konzervativne partije i Laburističke partije nakon završetka Drugog svetskog rata. Ukorenjenost evroskepticizma u britanskom društvu uticala je na to da ovu zemlju popularno doživljavaju kao državu koja je sumnjičava kada je reč o evropskim integracijama („evroskeptičku državu“). Iako je nastao na engleskom tlu, pojam evroskepticizma se postepeno raširio i u drugim zemljama. Početkom devedesetih godina, tokom rasprava o ratifikaciji Maastrichtskog ugovora (UEU) u mnogim zemljama je, pored sve veće prisutnosti kritičkih tonova u evropskom diskursu, jačao i evroskepticizam. Čak i u državama Istočne i Centralne Evrope dolazi do porasta evroskepticizma, uprkos tome što se nakon pada Berlinskog zida nije mogla naći gotovo nijedna partija i/ili pokret koji su se protivili „povratku u Evropu“.

Neuspeli referendumi o Evropskom ustavu u Francuskoj i Holandiji dali su dodatni podsticaj skeptičkim stavovima o EU i evropskim integracijama. Prema istraživanju javnog mnjenja Eurobarometar, 70,34% građana EU smatra da EU ide u lošem smeru, dok je samo njih 35% istaklo da ona ide u dobrom smeru. Isto istraživanje pokazalo je da je evroskepticizam najizraženiji u Finskoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji i Austriji.

Ipak, građani EU tradicionalno pružaju snažnu podršku razvoju Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP). Prema istraživanjima javnog mnjenja koje je obavio Eurobarometer 2007. godine, čak 77% građana podržava razvoj ove politike EU.

McLaren, Lauren M. *Identity, Interests and Attitudes to European integration*. New York: Palgrave MacMillan, 2006.

Taggart, Paul and Szczurbiak, Aleks. „Opposing Europe? The Politics of Euroscepticism in Europe“. In Taggart, Paul and Szczurbiak, Aleks (eds). *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Harmesen, Robert and Spiering, Menno (eds). *Euroscepticism: Party Politics, National Identity And European Integration*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2004.

Kopecky, Petr and Mudde, Cas. „The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe“. *European Union Politics*. Vol. 3, Sep. 2002, pp. 297–326.

Euro-sceptic Web Resource:

<http://www.euro-sceptic.org>

Campaign against Euro-federalism:

<http://www.poptel.org.uk/against-eurofederalism>

Public Opinion Analysis sector of the European Commission:

http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

TEAM – The European Alliance of EU-critical Movements:

<http://www.teameurope.info/node/152>

F

Federalizam

Pod terminom federalizam (lat. foedus – sporazum) podrazumeva se sistem vladavine koji ujedinjuje zasebne države, ostavljajući svakoj od njih značajan nivo autonomije. Federalizam može biti izražen kao ideologija, filozofija ili empirijsko stanje. Kao ideologija, federalizam predstavlja skup ideja koje aktivno promovišu federaciju. Filozofski federalizam podrazumeva zalaganje za federaciju kao za poželjan oblik političkog udruživanja i za najbolji način organizovanja međuljudskih odnosa. Među najpoznatijim evropskim filozofima federalizma ističu se Imanuel Kant, Žan Žak Ruso i Pjer Žozef Prudon. Kao empirijsko stanje, federalizam podrazumeva postojanje federacije kao političkog sistema. Federacija se može definisati kao „složena politička zajednica koja se sastoji od mešavine snažnih sastavnih celina i snažne centralne vlasti, koje su svoje nadležnosti dobile od građana i koje su opunomoćene da sa njima direktno ulaze u odnos prilikom vršenja svojih moći“. Iako ideje o ujedinjenju Evrope postoje mnogo duže, federalistički pokret je u Evropi nastao između dva rata. Nakon šoka koji je izazvalo krvoproliće u Prvom svetskom ratu, pojedini evropski intelektualci zagovarali su ujedinjenje Evrope. Na primer, austrijski grof Rišard Kudenov-Kaljari je 1926. godine sačinio projekat pod nazivom „Panevropa“. Ideju su prihvatile mnoge uticajne ličnosti tog vremena, poput Aristida Brijana, Viljema Beveridža, Alberta Ajnštajna i Tomasa Mana. Međutim, ove ideje će mnogo snažnije odjeknuti nakon završetka Drugog svetskog rata. Tada se pojavljuju i prve organizacije koje su kao cilj svog delovanja postavile stvaranje evropske federacije, poput Evropskog pokreta i Saveza evropskih federalista. One su se pedesetih godina aktivno zalagale za stvaranje Evropske odbrambene zajednice. Među značajnijim posleratnim federalistima bio je i italijanski teoretičar Altiero Spinelli (Altiero Spinelli). Njegov „Ventotene manifest“ iz 1941. godine, koji je predviđao stvaranje snažne evropske federacije,

bio je inspiracija posleratnim radikalnim evropskim federalistima. Sa druge strane, umereni federalista Žan Mone (Jean Monnet), takođe jedan od arhitekata evropske integracije, zagovarao je ideju da evropska federacija ne treba da bude stvorena odjednom, već postepeno, ostvarivanjem niza malih koraka i ekonomske integracije. Proces evropskog ujedinjenja je, na sreću ili na žalost, u narednih nekoliko decenija te kao po Moneovom metodu. Uprkos tome što federalizam nikada zvanično nisu prihvatile sve države članice, nakon sporazuma potpisanog 1991. godine u Mastrohtu, EU je poprimila neke elemente federacije. Stupanjem na snagu Sporazuma iz Lisabona, 1. decembra 2009. godine će proces federalizacije biti još više produbljen. Međutim, on neće i ne može biti okončan sve dok oblasti odbrane i bezbednosti budu prevashodno u rukama nacionalnih država, što će, po svemu sudeći, još dugo biti slučaj.

Cini, Michelle. *European Union Politics*, (2nd. Ed), Oxford: Oxford University Press, 2007.
Chryssochoou N, Dimitris. *Theorizing European Integration*, London: Sage, 2001.

Internet prezentacija posvećena Altieru Spinelliju:
<http://www.altierospinelli.org/>
Evropski pokret:
<http://www.europeanmovement.eu/>
Evropski pokret u Srbiji:
<http://www.emins.org/>
Savez evropskih federalista:
<http://en.federaleurope.org/>

Francusko-nemačka osovina

Francusko-nemačka osovina predstavlja specijalan odnos koji je između Francuske i Nemačke izgrađen u decenijama nakon završetka

Drugog svetskog rata. Kroz približavanje i integraciju su ovi nekadašnji ljuti neprijatelji razvili zajedničku lidersku poziciju kakvu ne bi mogli dosegnuti pojedinačno. Francusko-nemačka osovina predstavlja katalizator i motornu snagu procesa evropskih integracija. Ona ima svoju spoljopolitičku, bezbednosnu i ekonomsku dimenziju. Francusko-nemačka osovina se smatra i glavnim osloncem ostvarivanja veće samostalnosti EU u odnosu na SAD.

Partnerstvo dveju zemalja začeto je u eri predsednika Šarla de Gola, a formalno je ozvaničeno *Jelisejskim sporazumom* iz 1963. godine. Poseban ton razvoju ovog specifičnog međudržavnog odnosa davala je saradnja parova lidera-savremenika (francuskih predsednika i nemačkih kancelara), koji su bitno doprineli produbljivanju bilateralne saradnje: Šarl de Gol–Konrad Adenauer, Valeri Žiskar D'Esten–Helmut Šmit i Fransoa Miteran–Helmut Kol/Gerhard Šreder.

Početak 21. veka, Francuska i Nemačka sarađuju bliže i na više polja nego bilo koje dve suverene zemlje u istoriji međunarodnih odnosa. One sarađuju ne samo kada je reč o pitanjima spoljne politike i evropskih integracija, već i u oblasti: ekonomije, finansija, trgovine i industrije, telekomunikacija, nauke, istraživanja i tehnologije, vazduhoplovstva, svemirskih istraživanja, odbrambene i bezbednosne politike, policijske i obaveštajne saradnje, naoružanja, reciklaže nuklearnog otpada, medija, obrazovanja i kulture, bratimljenja gradova i razmene mladih.

Martin Reichard, *The EU–NATO Relationship, A Legal and Political Perspective*, Ashgate Publishing Limited, Burlington, USA, Hampshire England, 2006.

Crnobrnja, Mihailo (urednik). *Konferencija Evropska Unija – 50 godina posle*. Beograd: Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju (FEFA), 2007.

Gueldry, R. Michel. *France and European Integration: Toward a Transnational Polity?*, Westport, USA: Praeger Publishers, 2001. Milner, Susan and Parsons, Nick, *Reinventing France, State and Society in the Twenty-First Century*, London: Palgrave Macmillan, 2003.

Calle, P. David, Staal R. Eric, *Europe's Franco-German Engine*, Brookings Institution Press, 1998.

Funkcionalno prelijanje

Pojam „prelijanje“ (eng. *spillover*) uglavnom se vezuje za *neofunkcionalizam*, jednu od teorija koje su se najviše bavile proučavanjem evropskih integracija. Za veliku popularnost ove teorije tokom šezdesetih godina prošlog veka naročito je zaslužan Ernst Has (Ernst Haas), koji je u logici prelijanja, pre svega, video centralni mehanizam pomoću kojeg može biti objašnjen proces evropskih integracija. On koncept prelijanja definiše kao način na koji kreiranje i produbljivanje integracija unutar jednog ekonomskog sektora stvara pritisak za dalje ekonomsko integrisanje unutar tog sektora, ali i izvan njega. Međutim, mehanizam prelijanja nije u očima pristalica neofunkcionalizma vezan samo za ekonomski sektor. On podrazumeva i prelijanje iz ključivo ekonomskog, apolitičnog sektora u politički sektor ukoliko bi odlučio u takvom integrisanju videli neposrednu korist. Ako bismo ovu definiciju dalje suzili, mogli bismo reći da prelijanje predstavlja proces u kome politička saradnja, sprovedena radi ostvarivanja specifičnog cilja, vodi do formulisanja novog cilja čije će ostvarivanje osigurati ispunjenje originalnog cilja. Primer prelijanja može biti slobodno kretanje radnika preko granica Evropske unije (EU). Međutim, pravici na primer mogu imati velike probleme, jer ih različite nacionalne diplome sprečavaju da rade u drugoj državi članici. Zato, jedna od posledica odluke o slobodnom kretanju radnika može biti usaglašavanje obrazovnih sistema država članica. Tako se jedna politička odluka o integraciji prelija na drugu oblast.

Postoji nekoliko vrsta prelijanja: funkcionalno prelijanje, političko prelijanje, geografsko prelijanje itd. Funkcionalno prelijanje nastaje kao rezultat međupovezanosti različitih oblasti politike ili ekonomije. Njihova uska *funkcionalna* povezanost onemogućava to da budu po-

smatrane odvojeno, pošto dešavanja u jednoj oblasti proizvode reakciju u drugoj. Klasičan primer ove vrste prelivanja vezuje se za put prelaženja od Jedinstvenog tržišta do Monetarne unije u okviru EU. Naime, Jedinstveno tržište uticalo je na rast trgovine ostvarene među članicama EU, što je kompanije, ali i celokupne države učinilo mnogo ranjivijim na fluktuacije nacionalnih valuta. To je jasno pokazalo koje su funkcionalne prednosti postojanja zajedničke evropske valute. Konačan zaključak funkcionalnog povezivanja je da ostanak van nekog sistema više šteti državi članici, nego što joj koristi.

Teorija neofunkcionalizma, a sa njom i ideja prelivanja, doživela je teške trenutke tokom (za Uniju) „kriznih“ sedamdesetih godina i skoro je bila napuštena. Sam „rodonačelnik“ teorije Has vremenom je postao njen veliki kritičar. Suština njegove kritike bila je u tome da je neizbežnost integracije pod uticajem prelivanja umanjena zamenom funkcionalnog prelivanja političkim prelivanjem, odnosno idejom o tome da su politički delovi dogovora o razvoju Unije vremenom postajali sve značajniji i kompleksniji, utičući tako na neumitnost integracija. Ipak, koncept prelivanja doživljava renesansu početkom devedesetih godina kada su ubrzane evropske integracije. Razlika u odnosu na originalni koncept je u tome što se funkcionalno (ali i političko) prelivanje smatra validnim samo za delove, tj. za određene sektore razvoja Unije, ali ne i za Evropsku uniju u celini.

Mehanizam prelivanja pokretao je produbljivanje evropskih integracija pre svega u oblasti ekonomije. Međutim, u oblasti „visoke politike“ koja se tiče pitanja odbrane i bezbednosti države su dugo bile manje sklone da se integrišu. To se donekle promenilo u poslednjih deset godina stvaranjem Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP) mada su države članice u ovoj oblasti mnogo manje bile sklone delegiranju suverenosti na nadnacionalne institucije. Glavni test za neofunkcionalističku teoriju u budućnosti biće pitanje u kojoj meri će prelivanje dovesti i do dublje integracije u oblasti „visoke politike“.

Haas, B. Ernst. *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950–1957*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1958.

Richardson, Jeremy. *European Union: Power and Policy Making*, London: Routledge, 2001.

Lidnberg, Leon and Scheingold, Stuart. *Europe's Would-Be Polity* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1970.

Cini, Michelle. *European Union Politics*, New York: Oxford University Press, 2007.

G

Grupa za refleksiju

Nezavisna Grupa za refleksiju zasnovana je na zaključcima Evropskog saveta. Ona bi trebalo da pomogne EU u efikasnijem predviđanju i savladavanju izazova koji će se pojavljivati u dugoročnom vremenskom periodu od 2020. do 2030. godine. Uzevši kao početnu tačku izazove navedene u Deklaraciji iz Berlina, usvojenoj 25. maja 2007. godine, Grupa ima zadatak da identifikuje ključne izazove sa kojima će se EU dugoročno suočiti do 2030. godine i pomogne u pronalaženju odgovora na njih. Ovo, između ostalog, uključuje: ojačavanje i modernizaciju EU modela ekonomskog uspeha i socijalne odgovornosti, ojačavanje konkurentnosti unutar EU, jačanje vladavine prava i održivog razvoja kao osnovnog cilja EU, ostvarivanje globalne stabilnosti, kontrolisanje migracija, obezbeđivanje energije i zaštite klime, kao i stalnu borbu protiv globalne nesigurnosti, međunarodnog kriminala i terorizma. Naročita pažnja posvećena je stvaranju uspešnije komunikacije sa građanima i zadovoljavanju njihovih očekivanja i potreba.

Grupa obavlja svoje aktivnosti u okvirima koji su postavljeni Ugovorom iz Lisabona. S obzirom na dugoročnu dimenziju svoga rada, Grupa nema mandat da se bavi institucionalnim pitanjima, kao ni ocenjivanjem trenutnih politika i finansijskih okvira EU. U svome radu Grupa treba da uzme obzir najverovatnije scenarije razvoja događaja u Evropi i izvan nje, kao i da ispita to na koji je način najbolje postići dugoročnu stabilnost i prosperitet EU i šireg regiona. Inauguracioni sastanak Grupe održan je u decembru 2008. godine i od tada se sastanci održavaju svakog meseca. Plan je da finalni izveštaj Grupe bude pripremljen početkom 2010. godine, a da Evropskom savetu bude predstavljen na sednici koja će biti održana u junu 2010. godine.

Grupa za refleksiju ima ukupno 12 članova. Predvodi je Felipe Gonzalez Markez, nekadašnji premijer Španije, uz pomoć dva potpredsednika. Ostalih 9 članova čine eminentni eksperti u svojim oblastima rada. Grupa ima i svoj Sekretarijat na čijem se čelu nalazi generalni sekretar. Kako bi održala svoj kredibilitet, Grupa za refleksiju ne zavisi od uticaja vlada, institucija i lobističkih grupa i sama je odgovorna za organizaciju svoga rada. Među pitanjima kojima se Grupa bavi nalaze se i ona iz oblasti bezbednosti, međunarodnog kriminala i terorizma.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Zvanična internet prezentacija Grupe za refleksiju:
www.reflectiongroup.eu

H

Helsinški vodeći ciljevi

Dokumenti kojima se definiše naročita listu prioriteta razvoja vojnih kapaciteta Evropske unije za upravljanje krizama, usvojeni su 1999. godine (*Vodeći cilj za 2003. godinu*) i 2004. godine (*Vodeći cilj za 2010. godinu*). Oni predstavljaju svojevrsnu „mapu puta“ za razvoj Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU (ZBOP).

U toku Samita EU održanog u Helsinkiju decembra 1999. godine (šest meseci nakon okončanja vojne intervencije NATO u SR Jugoslaviji), a na temelju prethodnih odluka iz *Sen Maloa* (decembar 1998) i sa samita u Kelnu (jun 1999), doneta je deklaracija o potrebi uspostavljanja jedinstvene vojne sile EU, pod nazivom *Vodeći cilj za 2003*. Ovim dokumentom, predviđeno je da EU do 2003. godine razvije sopstvene Evropske snage za brzo reagovanje (ESBR). Njih bi sačinjavalo do 15 brigada, koje bi brojale između 50.000 i 60.000 vojnika koji bi mogli da budu upućeni van teritorije EU kao odgovor na međunarodne krize u cilju izvršavanja čitavog spektra Petersburških zadataka. Na istom samitu projektovano je i to da EU mora dostići sposobnost, koja će joj omogućiti da angažuje do 5.000 policajaca za civilno upravljanje krizama, od kojih bi, u slučaju potrebe, 1.000 moralo biti raspoloživo u roku od 30 dana.

Predviđeno je da ESBR budu taktički nezavisne (samoodržive), da raspolazu potrebnim komandnim, kontrolnim i obaveštajnim sposobnostima, logistikom, drugim službama za podršku borbenim sastavima, a ako je potrebno i vazдушnim i pomorskim snagama. Države članice trebalo je da se osposobe za razmeštanje svojih snaga do punog obima u roku od 60 dana, kao i za obezbeđivanje rezervnih manjih elemenata za brzo reagovanje, koji bi bili raspoloživi na visokom nivou gotovosti i spremni za razmeštanje. Kao standard je zahtevano da ove

trupe budu sposobne za to da ostanu u zoni razmeštanja najmanje godinu dana. To bi zahtevalo postojanje dodatnog fonda raspoloživih jedinica i elemenata za podršku, koji bi garantovali rotaciju odnosno smenu snagama upotrebljenim u početnoj fazi operacija (ukupno do 180.000 ljudi).

Radi sprovođenja politike definisane Vodećim ciljem 2003, osnovani su novi politički i vojni organi – *Političko-bezbednosni odbor EU* (PBO), *Vojni komitet EU* (VKEU) i *Vojni štab EU* (VŠEU) – koji su postali operativni u martu 2001. godine. Unija je time dobila obrise vojne organizacije i pokrenula je proces izgradnje kapaciteta za sprovođenje autonomnih akcija, iza kojih bi stajali pouzdana vojna sila, sredstva za donošenje odluke o upotrebi sile i spremnost da ona bude upotrebljena. Donošenje Helsinškog vodećeg cilja 2003 značajno je zbog činjenice da je njime u praksi pokrenuta Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP) kao i zbog toga što je njime uspostavljena prva vojna struktura van NATO u posthladnoratovskoj Evropi. Može se reći da je samit u Helsinkiju predstavljao prekretnicu, te da je njime napravljen korak od ranije iskazanih želja ka realnom osposobljavanju EU za vođenje operacija. Nastavak kretanja u tom smeru predstavlja donošenje *Helsinškog vodećeg kataloga* novembra 2000. godine, *Akcionog plana evropskih sposobnosti* 2001. godine, *Helsinškog kataloga napretka*, *Evropske strategije bezbednosti* 2003. godine i *Vodećeg cilja za 2010. godinu*.

Budući da do 2003. godine nisu ostvareni svi projektovani ciljevi (u prvom redu, obezbeđenje kompletne oružane sile), u maju i junu 2004. godine usvojen je novi bezbednosni plan pod nazivom *Vodeći cilj za 2010. godinu*. Njime je EU definisana kao globalni činilac, spreman da podeli odgovornost za globalnu bezbednost. Plan je obavezao države članice da do 2010. godine razviju sposobnost da reaguju na krize širom sveta, koristeći još fleksibilnije i interoperabilnije snage. Predviđeno je da one treba da učestvuju u humanitarnim akcijama i akcijama spasavanja i upravljanja krizama, kao i da učestvuju u operacijama očuvanja mira i razoružanja. Postavljen je zadatak da EU mora biti sposobna da donese odluku o pokretanju operacije u roku

od pet dana, a da njene snage moraju biti sposobne da tu odluku sprovedu u roku od deset dana nakon donošenja odluke. Uveden je koncept *Borbenih grupa* EU i predviđeno je osnivanje *Evropske odbrambene agencije* (EOA).

Whitman, G. Richard. NATO, „The EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?“, *Contemporary Security Policy*, Vol. 25, No. 3 December, 2004.

Ilić Gasmi, Gordana, *Reforme Evropske unije: Institucionalni aspekti*, Beograd: Prometej, 2004.

Gariup, Monica, *European Security Culture, Language, Theory, Policy*, Farnham, England, Burlington, USA: Ashgate Publishing, 2009.

Merlingen, Michael and Ostrauskaite, Rasa. *European Union Peacebuilding and Policing, Governance and the European Security and Defence Policy*, New York: Routledge, 2006.

Zvanična internet prezentacija Saveta EU, tekst dokumenta Vodećeg cilja za 2003. godinu:

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20Headline%20Goal.pdf>

Zvanična internet prezentacija Saveta EU, tekst dokumenta Vodećeg cilja za 2010. godinu:

[www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010 Headline Goal.pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf)

Zvanična internet prezentacije Evropskog parlamenta, studija Generalnog direktorata za spoljnu politiku Unije (Direktorata 2) iz septembra 2006. godine, „Evropska bezbednosna i odbrambena politika, od Vodećeg cilja do borbenih grupa“:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/studiesdp_/studiesdp_en.pdf

Internet prezentacija Centra za informisanje o odbrani iz Vašingtona (SAD), The Center for Defense Information (CDI), posvećena projektu reforme oružanih snaga: <http://www.cdi.org/mrp/eu.cfm>

Institut EU za studije bezbednosti

Institut EU za studije bezbednosti (IEUSB) osnovan je jula 2001. godine zajedničkom akcijom Saveta EU. Nasledio je Institut za studije bezbednosti Zapadnoevropske unije (ZEU), koji je formiran 1990. godine. Cilj IEUSB je da doprinese razvoju ZSBP izučavanjem zajedničke bezbednosne kulture EU i podsticanjem debate o strateškoj orijentaciji Evrope. Institut predstavlja autonomnu agenciju koja uživa potpunu intelektualnu slobodu. Analize koje obavlja upućuje Savetu EU i Visokom predstavniku za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku. Institut EU za studije bezbednosti partner je Koledža za evropsku bezbednost i odbranu (KEBO). U istraživanjima IEUSB se bavi borbom protiv terorizma, merama suzbijanja nuklearne proliferacije, prevencijom konflikata i upravljanjem krizama. Izdaje i publikacije u obliku serija monografija (npr. Chaillot Papers) i zbornika radova, ali i predloge politika, izveštaje i kraće analize. Institut redovno organizuje seminare i konferencije, koje okupljaju predstavnike akademske javnosti, zvaničnike EU, nacionalne eksperte, donosiocce odluka i predstavnike nevladinog sektora iz 27 zemalja članica, ali i iz ostatka sveta. Na godišnjoj konferenciji Instituta, Visoki predstavnik EU tradicionalno govori o aktuelnim perspektivama ZSBP EU.

Institut se finansira iz donacija država članica, u skladu sa njihovim bruto domaćim proizvodom.

The European Union Institute for Security Studies 2002-2006: five years for the EU. Paris: EU Institute for Security Studies, 2007.

J

Jaz između sposobnosti i očekivanja

Evropska unija se nakon završetka Hladnog rata suočila sa izuzetno visokim zahtevima i očekivanjima mnogih aktera, kao što su evropska elita, države članice, nadnacionalne institucije, države kandidati za učlanjenje, transatlantski saveznici, međunarodne organizacije, države u evropskom susedstvu itd. Od EU se istovremeno zahtevalo da očuva mir i prosperitet u Evropi, popuni vakuum moći u Istočnoj Evropi koji je nastao nestankom SSSR, stabilizuje okolne regione, reguliše svetsku trgovinu, posreduje i interveniše u sukobima koji su daleko izvan njenih granica, nadgleda svetsku ekonomiju, kao i da bude most između razvijenog i nerazvijenog sveta. Ova i mnoga druga očekivanja daleko su prevazilazila tadašnje sposobnosti EU koja je bila u procesu nastajanja. To je stvorilo „jaz između očekivanja i sposobnosti“ (eng. *capabilities-expectations gap*), kako ga je 1993. godine nazvao britanski politikolog Kristofer Hil (Christopher Hill). On je te sposobnosti koje su nedostajale Uniji definisao kao mogućnost postizanja dogovora, odvajanja resursa i razvijanja instrumenata uz pomoć kojih bi ona bila u stanju da izađe u susret svim pomenutim zahtevima. Od tada je EU u velikoj meri uspela da odvoji značajne resurse i razvije instrumente za odgovor na mnoge izazove. Najbolji primer za to su nezanemarljivi resursi koji su u datom periodu odvojeni za razvoj instrumenata u okviru Zajedničke bezbednostne i odbrambene politike (ZBOP). Međutim, EU i dalje nedostaje mogućnost postizanja dogovora. Budući da se odluke u oblasti spoljne, bezbednosne i odbrambene politike i dalje donose konsenzusom, EU koja ima 27 država članica i dalje teško i sporo donosi odluke. To se najbolje videlo kada je donošena odluka o ratu u Iraku ili o konačnom statusu Kosova i Metohije. S obzirom na to da su EU danas, za razliku od 1993. godine, na raspolaganju resursi i instrumenti, norveški poli-

tikolog Asle Toje smatra da problem više nije u postojanju jaza između sposobnosti i očekivanja, već u postojanju jaza između konsenzusa i očekivanja (eng. *consensus-expectations gap*).

Toje, Asle. „Europe’s Consensus – Expectations Gap”. *The EU-Consent*, No. 83, 2007, str. 1–15.
Hill, Christopher. „The Capability-Expectations Gap: or Conceptualizing Europe’s International Role”. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, No. 3, 1993, pp. 305–328.

K

Kancelarija EZ za humanitarna pitanja (EKHO)

Evropska unija je među najvećim donatorima humanitarne pomoći na svetu. Unutar EU za ove aktivnosti zadužena je Kancelarija EZ za humanitarna pitanja (EKHO). Osnovana je 1992. godine kao posebna institucija u okviru Evropske komisije. Kasnije, 2005. godine ona je postala Generalni direktorat Evropske komisije za humanitarnu pomoć. Kancelarija EZ za humanitarna pitanja obezbeđuje hitnu pomoć žrtvama prirodnih katastrofa ili oružanih konflikata, koji su pogodili područja izvan teritorije država članica Evropske unije. Od svog nastanka, EKHO je dopremila humanitarnu pomoć u više od 85 država i svojim godišnjim budžetom, koji iznosi više od 700 miliona evra, postala je jedan od najvećih donatora humanitarne pomoći na svetu. Svoj rad usklađuje sa akcijama koje vode druge međunarodne organizacije, posebno OUN.

Kancelarija EZ za humanitarna pitanja je sprovela humanitarnu akciju i na prostoru Zapadnog Balkana, koja je trajala u periodu od 1991. do 2003. godine. Tokom tih 12 godina, EKHO je dala pomoć u iznosu od 2,3 milijardi evra, od čega je Srbiji i Crnoj Gori, uključujući i Kosovo, bila dodeljena pomoć u iznosu od 670 miliona evra. Ona je bila namenjena trima ciljnim grupama – izbeglicama, raseljenim licima i najugroženijim grupama građana, kao što su socijalni slučajevi, stara lica i sl. Misija EKHO na Zapadnom Balkanu smatra se najdužom i najvećom humanitarnom akcijom od početka postojanja Kancelarije za humanitarnu pomoć EU.

Keukeleire, Stephan and Jennifer MacNaughtan. *The Foreign Policy of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Zvanična internet prezentacija Generalne direkcije Evropske komisije za humanitarnu pomoć:

http://ec.europa.eu/echo/index_en.htm

Zvanična internet prezentacija delegacije Evropske komisije u Republici Srbiji:

<http://www.delscg.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=2>

Sumirani pregled izveštaja o završetku misije EKHO u Republici Srbiji:

http://europa-eu-un.org/articles/en/article_2882_en.htm

Klauzula o međusobnoj odbrani

Klauzula o međusobnoj odbrani (eng. *Mutual Defence Clause*), kao i klauzula o solidarnosti, uvodi se Ugovorom iz Lisabona, koji su decembra 2007. godine potpisale države članice Evropske unije (EU), a koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine. U tekstu Ugovora piše da države članice, u slučaju da neka država članica bude predmet oružane agresije, moraju toj državi pružiti svu raspoloživu pomoć, u skladu sa odredbama člana 51 Povelje OUN. Na taj način će, potpisivanjem i stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona, EU postati još jedan savez država koji primenjuje koncept kolektivne odbrane. Pod konceptom kolektivne odbrane podrazumeva se oblik saradnje država u očuvanju bezbednosti, koji države članice saveza prevashodno treba da zaštiti od napada država koje ne pripadaju tom sistemu kolektivne odbrane. Ovaj koncept obavezuje sve države članice saveza da pomognu onoj državi članici kojoj neko pretni napadom ili koja je postala žrtva napada.

Klauzula o međusobnoj odbrani je otvorila pitanje statusa tradicionalno neutralnih država – Austrije, Irske, Švedske i Finske. U Ugovoru iz Lisabona piše da uvođenje klauzule o međusobnoj odbrani ne pogađa specifičan karakter politike bezbednosti i odbrane nekih država članica. Međutim, otvoreno je pitanje da li će, imajući u vidu samu suštinu klauzule, neutralnost tih država moći da bude u praksi očuvana.

Vukadinović, Radovan, Lidija Čehulić Vukadinović i Davor Božinović. *NATO – euroatlantska integracija*. Zagreb: Topical, 2007.
Janjević, Milutin. *Reformski ugovor Evropske unije iz Lisabona*. Beograd: Službeni glasnik, 2008.

Unošenje ove klauzule u ugovorni okvir EU predstavlja snažan korak u jačanju Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP).

Janjević, Milutin. *Reformski ugovor Evropske unije iz Lisabona*. Beograd: Službeni glasnik, 2008.

Klauzula o solidarnosti

Ugovorom iz Lisabona se pored Klauzule o međusobnoj odbrani uvodi i Klauzula o solidarnosti (eng. *Solidarity Clause*). Prvi nacrt klauzule o solidarnosti nastao je godinu dana nakon terorističkog napada na SAD septembra 2001. godine. Nakon terorističkog akta počinjenog u Madridu marta 2004. godine bilo je izvesno da će se navedena klauzula naći u Ugovoru o Ustavu EU. Međutim, on nije stupio na snagu zbog toga što ratifikacija ovog ugovora nije izvršena u Francuskoj i Holandiji 2005. godine.

Klauzula o solidarnosti odnosi se na zajedničko delovanje EU i država članica u situacijama u kojima je jedna država članica žrtva terorističkog napada, prirodne katastrofe ili katastrofe prouzrokovane ljudskim faktorom. U tim situacijama EU može da mobilise sva sredstva koja joj države članice stave na raspolaganje, uključujući u to i vojna sredstva. Kada je reč o terorističkom napadu, EU ima dvojaku funkciju: da spreči da do terorističkih napada dođe i da, ako do njih dođe, pruži pomoć državi članici na njenoj teritoriji. Pomoć pogođenoj državi članici pruža se na zahtev njenih političkih organa. Tada Evropska komisija (EK) i Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i politiku bezbednosti, čija se funkcija uvodi Ugovorom iz Lisabona, upućuju zajednički predlog na osnovu kog Savet utvrđuje načine delovanja EU. Država članica može da, uz poštovanje mera koje EU usvaja zarad pružanja pomoći pogođenoj državi članici, izabere sredstva koja joj najviše odgovaraju kako bi ispunila obaveze koje proističu iz Klauzule o solidarnosti.

Komunitarizacija

Ugovor iz Amsterdama predstavlja treću veliku reviziju Rimskih ugovora. Ovom revizijom osnovnih ugovora politika viza, azila, imigracije, kao i druge politike povezane sa slobodnim kretanjem ljudi prenete su iz trećeg stuba u prvi stub EU, tj. za njih se kaže da su „komunitarizovane“.

Prostor slobode, bezbednosti i pravde, odnosno treći stub karakteriše metod međuvladine saradnje država članica, dok prvi stub predstavlja integraciju država članica i odlikuje ga nadnacionalnost. U trećem stubu dominiraju oblici odlučivanja na međuvladinom nivou. Zbog toga je glavni organ delovanja Savet, a jednoglasnost u Savetu i dalje je pravilo usvajanja odluka, dok Evropska komisija (EK) i Evropski parlament (EP) imaju savetodavno-pomoćnu ulogu. Sud pravde ovde nema gotovo nikakvu ulogu. Ovom izmenom stvorena je mogućnost za to da pravni akti koje treba usvojiti o ovim pitanjima budu obavezujući u mnogo višem stepenu, kao i da postoji mogućnost da Evropski sud pravde (ESP) vrši kontrolu.

U deo prvog stuba dodata je nova Glava IV Ugovora o EZ („Politike vezane za vize, azil, imigraciju i druge politike koje se odnose na slobodno kretanje ljudi“). U međuvremenu, prebacivanjem nadležnosti iz trećeg u prvi stub, promenjen je naziv trećeg stuba u „Policijska i pravosudna saradnja u krivičnim stvarima“. Samim tim, nova Glava VI UEU sada pokriva manji broj područja, a njeni ciljevi su uspostavljanje bliske saradnje između policijskih službi, carinskih i pravosudnih tela.

U prelaznom periodu koji traje pet godina od trenutka kada države članice usvoje ove izmene Ugovora, proces odlučivanja će podrazumevati to da Komisija i države članice imaju podeljeno pravo inicijative. Savet će, nakon konsultovanja EP, jednoglasno odlučiti o primeni procedure saodlučivanja u ovoj oblasti, kao i o značajnoj modifikaciju određenih odredbi koje se odnose na pravosudni sistem zaštite. Po isteku ovoga roka, glavni organi koji će ubuduće regulisati ova pitanja biće EK, koja ima isključivo pravo da inicira donošenje zakonskih predloga, zatim Savet, koji predstavlja glavni organ odlučivanja (glasanje kvalifikovanim većinom u Savetu), a koji može vršiti i kontrolu ESP. Uloga EP će ostati dosta ograničena.

Uređivanje ovih oblasti je u interesu svih država članica, jer EU teži stvaranju prostora slobode, bezbednosti i pravde. Pripajanjem politike iz oblasti azila, imigracije i viza prvom stubu, a time i dalekosežnim prenošenjem nadležnosti na EZ, EU stiče mogućnost da uređuje oblasti koje su do tada pripadale jezgru nacionalnog suvereniteta. Unapređenje zajedničkog funkcionisanja u ovim oblastima politike može se smatrati merilom kvalitativnog napretka evropske integracije. Rezultat bi trebalo da bude podizanje politike u oblasti azila, imigracije i viza na viši nivo integracije.

Knežević-Predić, Vesna. *Ogled o suverenosti – suverenost i Evropska unija*. Beograd: Institut za političke studije, 2001.
Samardžić, Slobodan. *Evropska unija kao model nadnacionalne političke zajednice*. Beograd: Institut za evropske studije i Fondacija Fridrih Ebert, 1998.

Zvanična internet prezentacija svih ugovora:
<http://europa.eu.int/eur-lex/de/treaties/index.html>
Evropojmovnik. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i pravdu, 2005:
<http://www.differentia-nis.org/pdf/evropojmovnik.pdf>

Konstruktivno uzdržavanje

Konstruktivno uzdržavanje predstavlja mogućnost koja je Ugovorom iz Amsterdama uvedena u član 23 Ugovora o Evropskoj uniji (UEU). Ona zemlji članici dopušta da se u Savetu uzdrži od glasanja o pitanjima iz oblasti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP) bez blokiranja jednoglasnog donošenja odluke. Ukoliko je uzdržavanje od glasanja praćeno i formalnom deklaracijom, država članica koja se uzdržala od glasanja nije obavezna da primenjuje odluku, ali mora prihvatiti činjenicu da će EU sprovesti datu odluku. Stoga se ta država članica mora uzdržati od bilo kakve akcije koja bi mogla biti suprotna akcijama EU koje proističu iz donete odluke. Prema istom članu UEU, odluka ne može biti doneta ukoliko uzdržani članovi Saveta koji su priložili takvu deklaraciju čine više od jedne trećine ponderisanih glasova u Savetu.

Savet EU usvojio je 4. 2. 2008. godine Zajedničku akciju 2008/124/CFSP o uspostavljanju *Misije EU za vladavinu prava na Kosovu* (EULEX KOSOVO). Prilikom glasanja o uspostavljanju ove zajedničke akcije Republika Kipar zauzela je poziciju konstruktivnog uzdržavanja. Ona zbog toga nije obavezana ovom odlukom. Svoj stav ona je objasnila činjenicom da iza odluke o uspostavljanju misije Euleks (EULEX KOSOVO) ne stoji *Savet bezbednosti UN*.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
Richardson, Jeremy (ed). *European Union – Power and Policy-making*. 3rd edition. New York: Routledge, 2006.

N

Severnoatlantski savez (NATO) predstavlja vojni savez sačinjen od 28 zemalja Evrope i Severne Amerike. Osnovan je 4. aprila 1949. godine potpisivanjem Vašingtonskog sporazuma, koji predstavlja pravni temelj Saveza. Članice saveza zadržavaju suverenost, a odluke se donose konsenzusom. Najznačajniji organ NATO je *Severnoatlantski savet* koji ima punu političku vlast i moć da donosi odluke. Sastoji se od ambasadora, ministara ili šefova vlada članica. Najznačajniji organ vojne strukture jeste Vojni komitet. On je vrhovni vojni autoritet Saveza koji civilne strukture odlučivanja savetuje o vojnim pitanjima. Sastoji se od vojnih predstavnika država članica. Severnoatlantski savez nema sopstvene oružane snage. Kada on donese odluku o započinjanju vojne operacije, države članice stavljaju na raspolaganje svoje oružane snage. Nakon završetka misije, snage se vraćaju u svoje nacionalne strukture.

Tokom Hladnog rata NATO je delovao prevashodno kao organizacija kolektivne odbrane zapadnih demokratskih država od sovjetske pretnje. Međutim, nakon urušavanja SSSR 1991. godine i završetka Hladnog rata NATO otpočinje svoju transformaciju u pravcu organizacije za kolektivnu bezbednost. Tako svoje prve vojne operacije NATO izvodi van teritorije država članica na prostoru Zapadnog Balkana najpre u Bosni i Hercegovini (1994. i 1995) a zatim i u SRJ (1999). Nakon terorističkih napada na SAD 11. septembra 2001. godine, NATO prvi put u svojoj istoriji pokreće član 5 Vašingtonskog sporazuma o kolektivnoj odbrani. Dve godine kasnije NATO preuzima i operaciju ISAF u Avganistanu.

Danas NATO ima prvorazredni značaj za evropsku bezbednost ne samo zbog toga što većinu članica čine evropske zemlje, već i zbog

toga što je između Evropske unije (EU) i NATO razvijeno strateško partnerstvo. Zahvaljujući „Berlin plus“ sporazumima, EU ima pristup NATO kapacitetima za planiranje vojnih operacija. Osim toga, ove dve organizacije se stalno konsultuju o razvoju vojnih kapaciteta koji su zajednički za obe organizacije.

Laković, Aleksandar i Kristina Stojan. *NATO leksikon*. Zagreb: Topical, 2008.

Čehulić, Lidija. *Euroatlantizam*, Zagreb: Politička kultura, 2003.
NATO Handbook. Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2006.

Severnoatlantski sporazum: <http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm>

Zvanična internet prezentacija NATO: <http://www.nato.int>

Normativna moć Evropske unije

Jedan od ciljeva kojima EU teži u međunarodnim odnosima jeste promocija normi. Do ovoga cilja ona ne dolazi upotrebom prinude, već kako to kaže Ian Meners (Ian Manners) uz pomoć svoje normativne moći.

U akademskoj raspravi priroda normativne moći istorijski je tumačena kao „moć nad mišljenjem“, „moć ideje“, odnosno kao „ideološka moć“. Ovim tumačenjima Meners dodaje sopstveno razumevanje normativne moći, tumačeći je kao sposobnosti aktera da oblikuje (izvozi) dominantne predstave o tome „šta je normalno“ u međunarodnim odnosima.

„Normativna razlika“ EU, po kojoj se ona razlikuje od drugih aktera u međunarodnim odnosima, posledica je istorijskog konteksta njenog

nastanka, kao i činjenice da ona predstavlja hibridnu političku tvorinu, koja se, posmatramo li njene institucije, nalazi na pola puta između međunarodne organizacije i države. Upravo je zato EU razvoj sopstvenih odnosa sa drugim akterima usloвила njihovom spremnošću da prihvate norme i principe sadržane u osnivačkim Ugovorima.

Vrednosti demokratije, uspostavljanja vladavine prava i poštovanja ljudskih prava i sloboda čine „normativnu bazu“ EU. Meners prepoznaje pet ključnih „normi“ unutar zajedničkih pravnih i političkih teokovina EU (fr. *acquis communautaire* i *acquis politique*). To su, redom:

1. mir kao vrhunska vrednost, kako je uostalom saopšteno Deklaracijom Roberta Šumana i preambulama osnivačkih ugovora
2. ideja slobode, saopštena preambulom Ugovora o EU
3. demokratija
4. vladavina prava i
5. poštovanje ljudskih prava i fundamentalnih sloboda.

Pet osnovnih normi prate četiri norme „manjeg reda važnosti“, koje navodi Meners. Reč je o društvenoj solidarnosti koja se nalazi u članu 2 Ugovora o EU, o odredbi protiv diskriminacije koja je sadržana u članu 13 istog Ugovora, odnosno o odredbama o zaštiti manjina prisutnim u Kopenhaškim kriterijumima. Treća norma je održivi razvoj, a četvrtu čini koncept *dobrog upravljanja*.

Diez, Thomas and Ian Mannes. „Reflecting on Normative Power Europe“. in Berenskoetter, Felix and Williams, Michael J. (eds). *Power in World Politics*, London: Routledge, 2007. Laidi, Zaki (ed.). *EU Foreign Policy in a Globalized World: Normative Power and Social Preferences*. London: Routledge, 2008. Mannes, Ian. „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?“ *Journal of Common Market Studies*, Vol. 40, No. 2, 2002, pp. 235–58.

Neofunkcionalizam

Neofunkcionalizam je teorija regionalnih integracija koju su, pre svega, razvili američki politikolozi Ernst Has (Ernst Haas) i Leon N. Lindberg. Prema ovoj teoriji, države započinju integraciju u određenim funkcionalnim oblastima kako bi uspešnije postigle ostvarivanje nekog zajedničkog cilja. Međutim, ovo dovodi do stvaranja situacije u kojoj je zacrtani cilj lakše postići ukoliko dođe do integracije i u drugim oblastima. Tako se stvara zamajac koji dovodi do preliivanja (eng. *spill over*) saradnje u sve većem broju oblasti. Pored ovog „funkcionalnog preliivanja“, postoji i „političko preliivanje“, koje dovodi do stvaranja novih centara moći, odnosno do stvaranja supranacionalnih institucija zaduženih za koordinaciju zajedničkih aktivnosti, kao što je to, na primer, Evropska komisija.

Neofunkcionalisti su svoje ideje zasnivali na idejama klasičnog funkcionalizma koji je razvio Dejvid Mitrani (David Mitrany). Međutim, za razliku od klasičnih funkcionalista koji su smatrali da će obim međunarodne integracije biti određen ciljevima koji su u početku bili zacrtani, neofunkcionalisti su veliki značaj pridali autonomnom uticaju koji supranacionalne institucije imaju na dalje produbljivanje procesa integracije. Pored toga što predstavlja teoriju, neofunkcionalizam predstavlja i strategiju integrisanja. Još pre nego što je ovaj pravac teorijski uobličen, otac osnivač evropskih integracija Žan Mone (Jean Monnet) razmišljao je kao neofunkcionalista. Naime, on je želeo da se evropske nacije postepeno ujedine u federalnu superdržavu time što će svaki dalji korak u integracijama biti pravdan ekonomskim razlozima i što će imati dalekosežne političke posledice. Međutim, tokom šezdesetih godina dvadesetog veka dolazi do usporavanja evropske integracije, kao i do jačanja međuvladinih elemenata unutar EZ. To je dovelo do razvijanja rivalske „teorije međuvladinih odnosa“. Prema neofunkcionalističkoj teoriji, logika preliivanja će, pre ili kasnije, dovesti do toga da evropske države svoje nadležnosti iz oblasti tzv. visoke politike, odnosno iz oblasti spoljne politike, odbrane i bezbednosti, sa međuvladinih institucija prebace na supranacionalne institucije.

Ernst, B. Haas. *The Uniting of Europe: Political, social and Economic Forces 1950–1957*, London: Steven and Sons, 1958.

Lindberg, Leon. *The Political Dynamics of European Integration*, Stanford, CA: Princeton University Press, 1963.

Hiks, Sajmon. *Politički sistem Evropske unije*, Beograd: Službeni glasnik, 2007.

Niemann, Arne. *Explaining Decisions in the European Union*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Mitrany, David. *The Functional Theory of Politics*, London: Martin Robertson, 1975.

O

OEBS

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) nastala je iz Konferencije za evropsku bezbednost i saradnju (KEBS), koja je 1975. godine održana u Helsinkiju, a koja se potom periodično sastajala u obliku diplomatske konferencije. Konferencija za evropsku bezbednost i saradnju je 1995. godine preimenovana u OEBS, koji danas čini 56 država članica (sve države Evrope, SAD i Kanada) i 11 država partnera. Ova organizacija je specifična, zato što nije osnovana međunarodnim ugovorom, već se zasniva na političkoj saglasnosti država članica. Saglasnost članica je izražena u praksi i u političkim dokumentima.

U Helsinkiju je 1975. godine potpisan Završni akt, kojim su usvojena načela međusobnih odnosa država učesnica. Završni akt je potvrdio načela UN i načela nepovredivosti granica. Sadržao je, takođe, i odredbe vezane za poštovanje ljudskih prava, u šta je uključena i sloboda mišljenja, savesti, veroispovesti i uverenja. Obaveze izlistane u Završnom aktu dalje su razrađene i proširene Pariskom poveljom za novu Evropu (1990) i drugim kasnije usvojenim dokumentima. Posle demokratskih promena u istočnoj i srednjoj Evropi, aktivnosti organizacije dobijaju novi zamah. Danas je OEBS najveća regionalna bezbednosna organizacija na svetu, a njeni osnovni zadaci su preventivna diplomatija, sprečavanje sukoba i postkonfliktna izgradnja. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju sprovodi aktivnosti u tri dimenzije odnosno "korpe" bezbednosti – političko-vojnoj, ekonomsko-ekološkoj i humanitarnoj. Iako je SFRJ učestvovala u KEBS i bila među potpisnicama Završnog akta, SRJ je suspendovana iz OEBS 1992. godine. Nakon demokratskih promena, već u novembru 2000. godine SRJ je ponovo primljena u članstvo OEBS.

Zvanična internet prezentacija OEBS:

www.osce.org

Zvanična internet prezentacija Misije OEBS u Srbiji:

www.osce.org/srbia

„Opt-out“

„Opt-out“ predstavlja mogućnost koja stoji na raspolaganju svakoj članici EU koja ne želi da se pridruži ostalim članicama u nekoj oblasti saradnje. Trenutno je šest država iskoristilo „opt out“ mogućnost: Danska (ZBOP, PUP, pravo građanstva EU, EMU), Velika Britanija (Šengenski sporazum, EMU, Povelja o ljudskim pravima, PUP), Poljska (Povelja o ljudskim pravima) Irska (Šengenski sporazum, PUP), Švedska (EMU) i Češka (Povelja o ljudskim pravima).

Za oblast evropske bezbednosti posebno je značajan i zanimljiv danski „opt out“ u odnosu na Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku (ZBOP). Načelno gledano, ona je izrazito aktivna u spoljnoj politici EU, ali od Ugovora iz Mاستrihta nije spremna da učestvuje u razvoju politike odbrane EU. U skladu sa tim, oružane snage ove države nisu učestvovala u vojnim operacijama EU mada su ciljevi ovih operacija bili bliski njenim spoljnopoličkim prioritetima. Specifičnost danske pozicije zapravo je u činjenici da njeni politički predstavnici pružaju podršku EU u razvoju politike odbrane koja je usredsređena na implementaciju Petersberških zadataka i da učestvuju u radu tela EU koja raspravljaju o problemima bezbednosti i odbrane. Međutim, njene snage ne učestvuju u vojnim operacijama EU. Tako Danska nije učestvovala u operaciji KONKORDIJA, prvoj vojnoj operaciji koju je EU poduzela 2003. godine u Makedoniji. Kada je, međutim, u decembru iste godine bila pokrenuta policijska misija EUPOL PROKSIMA, šest danskih policajaca priključilo se ovoj misiji.

Pozicija „opt-out“ postala je predmet kritike, zato što je nekonzistentna, kao i zato što je u suprotnosti sa opredeljenjem Danske da učestvuje u Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici EU (ZSBP). U pojedinim kritikama izražena je sumnja u to da Danska može voditi aktivnu spoljnu politiku bez punog oslanjanja na EU.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. London: Oxford University Press, 2007.

Archer, Clive (ed). *New security issues in Northern Europe: the Nordic and Baltic states and the ESDP*. London: Routledge, 2008.

P

Parlamentarni nadzor Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike

Parlamentarni nadzor predstavlja jedan od glavnih stubova demokratske kontrole i nadzora sektora bezbednosti, koja podrazumeva stavljanje sektora bezbednosti pod kontrolu i nadzor legitimnih i demokratski izabranih organa vlasti, a pre svega pod nadzor parlamenta. Pored nacionalnih parlamenata država članica u okviru EU demokratsku kontrolu i nadzor politike odbrane i bezbednosti sprovodi i Evropski parlament (EP).

Efikanas parlamentarni nadzor, pre svega, podrazumeva postojanje jasno definisanih ugovornih ovlašćenja koja stoje na raspolaganju EP i njegovim radnim telima radi sprovođenja kontrole i nadzora nad Zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom (ZBOP). Budući da su postojeća formalna ovlašćenja EP skromna, efikanas nadzor je dosta otežan. Njega je teško sprovesti, jer organi koji su formirani u domenu ZBOP nemaju obavezu da se konsultuju sa Parlamentom i da ga informišu o svom radu. U okviru sadašnjih odredaba člana 21 Ugovora o EU, Predsedništvo EU ima obavezu da se konsultuje sa EP i da ga informiše o glavnim aspektima i osnovnim smernicama ZSBP, uključujući u to i ZBOP. Takođe, na otežan nadzor utiče i to što EP ima ograničeni pristup poverljivim informacijama iz oblasti bezbednosti i odbrane. Ovo pitanje delimično je rešeno time što su EP i Savet potpisali međuinstitucionalni sporazum. Uslovi za obavljanje uspešnog nadzora su, pored formalnih ovlašćenja, i postojanje običajne prakse vezane za odgovornost i sprovođenje nadzora, politička volja poslanička da vrše efektivan nadzor, kao i postojanje odgovarajućih resursa.

Za sprovođenje nadzora nad aktivnostima u okviru ZBOP na raspolaganju EP stoji i budžetska kontrola, kao jedan od najvažnijih mehani-

zama kontrole. Evropski parlament usvaja i nadgleda način trošenja budžeta EU određenog za civilne misije upravljanja krizom koje se odvijaju pod njenim okriljem. Sledeći mehanizam nadzora je pravo Parlamenta, i to kao kolektivno pravo i kao pravo članova Parlamenta, da postavlja pitanja i da usmeno ili pismeno dobija odgovore od EK. Sledi, zatim, pravo imenovanja Ombudsmana i, najzad, pravo EP i njegova ugovorna obaveza, po kojima EP jednom godišnje otvara debatu o napretku u sprovođenju ZBOP.

Ugovor iz Lisabona nije pojačao ulogu Evropskog parlamenta u oblasti ZBOP. Međutim, od stupanja na snagu ovog Ugovora 1. decembra 2009. godine Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku postao je istovremeno i Komesar EU za spoljne poslove i potpredsednik Evropske komisije. Budući da se za izbor Evropske komisije zahteva saglasnost EP, time je ovo telo dobilo jednu polugu više u demokratskoj kontroli ZSBP i ZBOP.

Parlamentarnu kontrolu ZBOP vrše i nacionalni parlamenti. Ova kontrola takođe ima svoje nedostatke. Naime, nacionalni parlamenti nemaju direktan pristup informacijama o procesu donošenja odluka na nivou EU u oblasti bezbednosti, već ih o ovim pitanjima informišu njihove vlade. Takođe, uloga parlamenta u procesu donošenja odluka o slanju vojnih snaga razlikuje se u državama članicama EU. Ta neusklađenost onemogućava razvoj zajedničkih minimalnih standarda za parlamentarno učestvovanje u donošenju odluka o slanju vojnih snaga na nivou EU. Glavnu prepreku i dalje predstavlja to što su spoljna i bezbednosna politika tradicionalni deo suvereniteta država, pa države članice nisu spremne da odlučivanje prepuste nadnacionalnim telima.

Janković, Saša. „Parlamentarna kontrola sektora bezbednosti“. u Janković, Pavle. (urednik). *Antologija tekstova sa škola reforma sektora bezbednosti*, Beograd: ISAC, 2006.
Đurašinić-Radojević, Dragana. „Parlamentarna kontrola evropske bezbednosne i odbrambene politike“. *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br. 11, 2009, str. 64–75.
Parlamentarni nadzor bezbednosnog sektora, DCAF priručnik za poslanike br. 5, Ženeva: Ženevski centar za demokratsku kontro-

lu oružanih snaga, 2003.

Born, Hans (ed). *Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*. Geneva: Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces, 2003.

Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices, Handbook for Parliamentarians, Geneva: Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces, 2003: <http://se2.dcaf.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=DCAF&fileid=F6F8C74B-2E32-E85E-A996-6E01D5255F91&lng=sr> ISIS, "The Impact of the Lisbon Treaty on CFSP and ESDP", mart 2008: http://www.isis-europe.org/pdf/2008_artrel_150_esr37tol-mar08.pdf

Ugovor iz Lisabona koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine proširio je Petersberške zadatke na operacije razoružavanja, vojno savetovanje i pomaganje, nametanje mira i post konfliktnu stabilizaciju, prevenciju konflikata i post konfliktnu stabilizaciju i pomaganje trećih država u borbi protiv terorizma na njihovoj teritoriji.

Gajić, Dejan. „Razvoj oružanih snaga u Evropskoj uniji”. *Međunarodni problemi*, br. 3–4, 2003, str. 339–353.

Gnesotto, Nicole. *EU Security and Defence Policy: The first five years (1999–2004)*. Paris: EU Institute for Security Studies, 2004.

Pagani, Fabrizio. „A New Gear in the CFSP Machinery: Integration of the Petersberg Tasks in the Treaty on European Union”. *European Journal of International Law*, Vol. 9, No. 4, 1998, pp. 737–749.

Petersberški zadaci

Petersberški zadaci podrazumevaju angažovanje oružanih snaga u humanitarnim i spasilačkim misijama, operacijama održanja mira i upravljanja krizama, kao i u operacijama uspostavljanja mira. Ovako definisana, ova tri zadatka pokrivaju širok opseg vojnih operacija, ali isključuju teritorijalnu odbranu. Prvi put su definisani 1992. godine, na sastanku saveta Zapadnoevropske unije (ZEU) u zamku Petersberg kraj Bona. Na ovaj su način članice ZEU želele da odgovore na krize koje su se događale izvan njenih granica. One su time pokazale spremnost da svoje oružane snage stave na raspolaganje ZEU, ali i NATO i EU. Ovo je bio značajan korak u razvoju odbrambenih kapaciteta EU. Petersberški zadaci uključeni su u Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku (ZSBP) Ugovorom iz Amsterdama iz 1997. godine. Naknadno su Petersberški zadaci dopunjeni zadacima prevencije konflikata, programima razoružanja, vojnim konsultacijama i pružanjem pomoći i podrške trećim zemljama u borbi protiv terorizma.

Zvanična internet prezentacija Evropske unije:

<http://europa.eu>

Zvanična internet prezentacija Instituta za bezbednosne studije Evropske unije, The European Union Institute for Security Studies (EUISS): <http://www.iss.europa.eu>

Zvanična internet prezentacija Zapadnoevropske unije: <http://www.weu.int/>

Petogodišnji programi za saradnju u pravosuđu i unutrašnjim poslovima EU

Evropska unija je cilj izgradnje evropskog Prostora slobode, bezbednosti i pravde (PSBP) utvrdila u Preambuli Ugovora iz Amsterdama 1997. godine. Prioriteti saradnje, kao i načini izgradnje PSBP formulisani su u prvom petogodišnjem programu, na samitu u Tampereu održanom 1999. godine, za vreme finskog predsedavanja EU. Drugi petogodišnji

plan, poznat pod imenom Haški program, usvojen je 2004. godine za vreme holandskog predsedavanja EU. U decembru 2009. godine ističe važenje Haškog programa, pa je jedan od glavnih zadataka švedskog predsedavanja EU formulisanje novog plana policijske i pravosudne saradnje. On je trenutno poznat pod radnim nazivom kao Štokholmski program.

Program bi trebalo da pruža smernice za saradnju država članica EU u sledećim oblastima: slobodno kretanje ljudi; vize; spoljne granice EU; šengensko područje; imigracije; azil; pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim stvarima; borba protiv ilegalnih droga; građanstvo EU; zaštita podataka; ljudska prava; rasizam i ksenofobija; prevencija kriminala; borba protiv organizovanog kriminala i politika proširenja u kontekstu pravosudnih i unutrašnjih poslova.

Bezbednosno okruženje u EU nije se mnogo promenilo tokom poslednje decenije, tako da su prioriteti postavljeni u petogodišnjim programima ostali isti ili slični. Ipak, u predlogu Štokholmskog programa primećuje se da je naglasak stavljen na koncept ljudske bezbednosti. Objašnjava se da je „sadašnji prioritet postavljanje građanina u srce prostora slobode, bezbednosti i pravde“. Predviđeno je da razmenom policijskih oficira za vezu, intenzivnijom razmenom informacija, kao i direktnim priznavanjem sudskih odluka drugih zemalja članica EU bude pojačana saradnja policija kako bi bila lakše ostvarena zagarantovana prava građana.

Guild, Elspeth, Carrera, Sergio and Atger Faure Anaïs. *Challenges and Prospects for the EU's Area of Freedom, Security and Justice: Recommendations to the European Commission for the Stockholm Programme*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2009.

Guild, Elspeth and Carrera, Sergio. *The Hague Programme & the EU's agenda on freedom, security and justice: delivering results for Europe's citizens?* Brussels: Centre for European Policy Studies, 2006.

„The Hague Programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union“. *Official Journal of the European Union*, (2005/C 53/01).

Internet: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF>

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: An Area of Freedom, Security and Justice Serving the Citizen (proposal, the Stockholm Programme), COM (2009) 262 final. Internet:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0262:FIN:EN:PDF>

European Commission, Justice and Home Affairs:

http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_priorities/

Swedish Presidency of the European Union, the Stockholm Programme: http://www.se2009.eu/en/the_presidency/about_the_eu/justice_and_home_affairs/1.1965

PMEU – policijska misija EU u Bosni i Hercegovini

Od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine, Evropska unija ima značajnu ulogu u procesu stabilizacije Bosne i Hercegovine. Misija PMEUE, koja je poslove preuzela od Međunarodnih policijskih snaga UN (eng. *UN International Task Force*), predstavlja deo širih napora Evropske unije i međunarodne zajednice, koji su usmereni na uspostavljanje vladavine prava u Bosni i Hercegovini.

Misija EUPM je prva misija koja je ikad pokrenuta u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP). Rad je otpočela 1. januara 2003. godine. Prvobitno je planirano da joj mandat bude tri godine, ali je Evropska unija, na inicijativu vlasti Bosne i Hercegovine, donela odluku da joj produži mandat do 31. decembra 2009. godine.

Odlukom Saveta EU od 19. novembra 2007. godine (*Council Joint Action 2007/749/CFSP*) osnovni zadaci misije usmereni su na „obrazovanje održive, profesionalne i multietničke policijske službe u Bosni i Hercegovini, u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima”. Misija PMEUE treba da sprovedi reformu policije u BiH tako što će biti u ulozi mentora i tako što će nadgledati i kontrolisati ovaj proces. Njen angažman istovremeno treba da odgovara zahtevima Procesu stabilizacije i pridruživanja, naročito u onim delovima koji se odnose na borbu protiv organizovanog kriminala.

U tom smislu, misija je angažovana na obavljanju sledećih zadataka:

- *Pružanje podrške lokalnoj policiji* u borbi protiv organizovanog kriminala. Misija PMEUE usmerava transformaciju Državne agencije za istragu i zaštitu u operativnu policijsku agenciju, koja ima izvršna ovlašćenja u borbi protiv organizovanog kriminala. Takođe, misija kontinuirano radi na unapređenju institucija na svim nivoima vlasti, kao što su, na primer, Ministarstvo bezbednosti i Granična policija. Službenici misije savetuju i pružaju operativnu podršku u planiranju i sprovođenju istraga i akcija protiv organizovanog kriminala. Aktivnosti misije posebno su usmerene na unapređenje saradnje policije i tužilaštva.
- *Unapređenje odgovornosti lokalne policije*. Misija PMEUE obavlja inspekciju i nadzor policijskih operacija, počev od samog početka planiranja, preko vođenja istražnog postupka i sprovođenja akcije, pa sve do eventualnog dolaska slučaja na sud. Ona prati situaciju u samoj policiji radi otkrivanja protivpravnog delovanja policijskih službenika, kao što su, na primer, slučajevi gde je bilo postupanja koje je suprotno ustanovljenim pravilima službe ili najboljoj postojećoj praksi.
- *Podrška sprovođenju reforme policije*. Misija PMEUE asistira prilikom sprovođenja reformi policije BiH tako što pruža pravnu i tehničku podršku, naročito tokom procesa primene Zakona o policiji, usvojenog u aprilu 2008. godine. U okviru misije formiran je Sektor za reformu policije, koji zajedno sa Ministarstvom sigurnosti BiH ima zadatak da identifikuje i formuliše predloge projekata usmerene na dalji razvoj policijske strukture, kao i da unapredi operativne kapacitete i efikasnost policijskog rada.

Zvanična prezentacija PMEUE:

www.eupm.org

Savet EU, “EUPM/BiH”:

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=585&lang=EN>

Savet EU, Sekreterijati, “EUPM/BiH - factsheet”, mart 2009:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090325%20FACTSHEET%20EUPM%20-%20version%206_EN02.pdf

Political and Security Committee, EUPM/1/2008:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:298:0030:0030:EN:PDF>

PMEUE – posmatračka misija EU u Gruziji

Posmatračka misija Evropske unije u Gruziji (PMEUE) ustanovljena je 1. oktobra 2008. godine, u skladu sa sporazumom koji je uz posredovanje Evropske unije postignut između Moskve i Tbilisija 12. avgusta i 8. septembra 2008. godine.

Odlukom Saveta EU od 15. septembra 2008. godine osnovana je civilna posmatračka misija u Gruziji. Ona je u skladu sa prethodnom odlukom koja je doneta na vanrednoj sednici Saveta 1. septembra iste godine. Samo dve nedelje nakon toga, u Gruziju je upućeno 200 posmatrača. Ova misija je misija koju je EU najbrže pokrenula.

Misija ima mandat da primeni sporazum usvojen 12. avgusta i 8. septembra 2008. godine. Svojim aktivnostima ona treba da doprinese stabilizaciji prilika i normalizaciji odnosa nakon konflikta, da nadgleda angažovanje gruzijske policije i da procenjuje posvećenost obeju strana poštovanju ljudskih prava i humanitarnog prava. Drugi važan zadatak misije je da pomogne u stvaranju poverenja između strana koje su dovele do eskalacije konflikta u avgustu 2008. godine. Poverenje se stvara putem prevencije incidenata i korišćenjem mehanizama za

brz odgovor (eng. *Incident Prevention and Response Mechanism*). Sve to obavlja se u skladu sa Ženevskim razgovorima, na kojima je uspostavljen redovan kontakt između strana u konfliktu kako bi trajno mogle da se konsultuju o bezbednosnim pitanjima. Misija PMEUE ima mandat na čitavoj teritoriji Gruzije. Pripadnici misije nisu naoružani i nemaju izvršnih ovlašćenja.

Misija treba da doprinese:

- stabilizaciji prilika analizom situacije na terenu, usredsređenom primenom „šest tačaka sporazuma“, uključujući u to i odredbe o povlačenju trupa, kao i primenom odredbe o prestanku kršenja ljudskih prava i odredaba humanitarnog prava
- normalizaciji odnosa nadgledanjem i analizom situacije u oblastima javne uprave, vladavine prava, javnog reda i mira, kao i nadgledanjem bezbednosti, infrastrukture i povratka izbeglih i interno raseljenih lica
- izgradnji poverenja smanjenjem tenzija, nadgledanjem i posredovanjem u uspostavljanju kontakata između strana u konfliktu, kao i primenom ostalih mera za izgradnju poverenja.
- boljoj informisanosti političkih odlučilaca u Briselu kontinuiranim izveštavanjem.

Misija je struktuirana tako da deluje posredstvom svojih kancelarija i patrolnih timova, koji su sastavljeni od EU eksperata koji deluju u tri oblasti: u oblasti humanitarnog prava i međunarodne pomoći, u oblasti koja nastaje na relaciji policija–sudstvo–ljudska prava i u oblasti rada vojske.

Savet EU, EUMM Georgia:

www.consilium.europa.eu/eumm-georgia

Savet EU, Sekretariat, „European Union Monitoring Mission (EUMM) in Georgia - factsheet“, septembar 2009:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/090917%20FACTSHEET%20EUMM%20Georgia%20-%20version%2010_%20EN.pdf

Zvanična internet prezentacija MMEU u Gruziji:

<http://www.eumm.eu/>

Pojačana saradnja

Pojačana saradnja (eng. *enhanced cooperation*) predstavlja mehanizam koji pojedine države članice Evropske unije (EU) koriste onda kada žele da unaprede saradnju u određenoj oblasti unutar strukture EU, kao i kada žele da ubrzaju i prodube integraciju. Pri tome, one izostavljaju one članice koje to ne žele ili koje nisu za to spremne, ostavljajući im mogućnost da se kasnije pridruže. Mogućnost uključivanja u pojačanu saradnju mora uvek biti otvorena za svaku državu članicu. Unutar okvira pojačane saradnje imaju pravo da glasaju samo one države koje su u nju uključene. Ovaj oblik saradnje koristi se samo kao poslednje sredstvo, odnosno onda kada je utvrđeno da ciljevi takve saradnje ne mogu biti realizovani primenom odgovarajućih odredbi Ugovora.

Pojačana saradnja uvedena je Ugovorom iz Amsterdama. Međutim, ona nije praktično realizovana, pošto je njena primena uslovljena izuzetno komplikovanim zahtevima. Prema odredbama ovog ugovora, da bi bila pokrenuta pojačana saradnja, potrebno je da je sve države članice jednoglasno odobre i da u njoj učestvuje više od polovine država. U uslovima proširene EU to bi bilo praktično nemoguće postići. Iz tog razloga Ugovorom iz Nice uvedena je izmena koja omogućava prilagođavanje i uprošćavanje uslova za pojačanu saradnju. Za pokretanje pojačane saradnje prema ovoj izmeni potrebno je minimum osam država članica, nezavisno od ukupnog broja država, a uvedena je i kvalifikovana većina koja je dovoljna za njeno uspostavljanje. Države članice pojačanom saradnjom ne dovode u pitanje interese, prava i obaveze ostalih članica, kao ni funkcionisanje jedinstvenog tržišta, ekonomske i socijalne kohezije.

Ugovorom iz Nice pojačana saradnja uvedena je i u oblast Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP), odnosno u drugi stub EU. U prvom i trećem stubu EU ovim ugovorom olakšana je procedura za uspostavljanje saradnje. Kako bi mogla da se ostvari, u pojačanoj saradnji neophodno je učestvovanje minimum devet država članica.

U drugom stubu pojačana saradnja može se koristiti samo za sprovođenje zajedničkih stavova ili združenih akcija, ali ne i u oblastima koje imaju vojne ili odbrambene implikacije. Zainteresovane države članice upućuju zahtev Savetu koji odobrava ovu vrstu saradnje. Komisija daje svoje mišljenje o tome da li je takva saradnja u skladu sa politikama EU. Komisija i Parlament EU, na kraju, samo dobijaju informacije o razvoju saradnje.

Države članice koje žele da uspostave pojačanu saradnju u trećem stubu traže od Komisije da podnese predlog Savetu, koji o tome treba da odluči kvalifikovanom većinom uz konsultovanje Parlamenta EU. Ukoliko Komisija odbije da pošalje predlog, države članice koje su to od nje tražile mogu same sastaviti predlog i uputiti ga Savetu, koji i u tom slučaju odlučuje kvalifikovanom većinom.

Pojačana saradnja nastala je kao rezultat duge debate koju su vodile države članice o brzini, dubini i okvirima integracije. Tokom te debate uočeno je da se stavovi država članica značajno razlikuju. Tom prilikom zaključeno je da ne bi trebalo sputavati nameru pojedinih država članica da unaprede međusobnu saradnju, odnosno zaključeno je da trenutne teškoće koje može imati jedna od država članica ne moraju biti prepreka za napredak EU kao celine. Međutim, zbog straha da bi to moglo dovesti do velikih podela unutar EU, postavljeni su mnogobrojni uslovi za uspostavljanje ove saradnje i ograničena je oblast u kojoj do nje može doći, čime je dovedeno u pitanje funkcionisanje takvog mehanizma.

Ugovor iz Lisabona, koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine, proširio je mogućnost pojačane saradnje i na oblast odbrane. Sa tim ciljem uvedena je mogućnost *trajne strukturne saradnje* (eng. *Permanent Structured Cooperation*), koja omogućava državama članicama čije vojne sposobnosti ispunjavaju određene kriterijume da uspostave dublju integraciju i u oblasti odbrane. Za razliku od pojačane saradnje, trajna strukturna saradnja ne zahteva učestvovanje minimalnog broja država članica EU.

Smith, Michael E. *Europe's Foreign and Security Policy – The Instruments of Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Hill, Christopher and Smith, Michael (eds). *International Relations and European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
Chalmers Damian, Hadjiemmanuil Christos, Monti Giorgio and Tomkins Adam. *European Union Law: text and materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Craig, Paul P. and De Burca, Grainne. *EU Law: text, cases, and materials*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Rečnik zvanične internet prezentacije EU:

http://europa.eu/scadplus/glossary/enhanced_cooperation_en.htm

Zvanična internet prezentacija Evropskog parlamenta:

<http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/staticDisplay.do?id=55&pageRank=10&language=EN>

Politika azila EU

Azil je zaštita koju neka država pruža pojedincu koji je traži utočište na njenoj teritoriji ili na mestu van njene teritorije koje je pod kontrolom organa te države. Reč „azil“ potiče od latinske reči *asylum*, koja u doslovnom prevodu znači sklonište, utočište, dok u širem prevodu predstavlja nepovredivo mesto. Istorijski gledano, azil se u praksi antičkih država Bliskog istoka i Mediterana pojavljuje kao privilegija koju uživa određeni pojedinac, a ne kao njegovo pravo. U početku, azil je predstavljao mesto na koje je pojedinac mogao da se skloni, što su obično bili hramovi i svetilišta. Razvojem modernih država azil postepeno dobija politički karakter i danas se uglavnom daje samo političkim izbeglicama i počinocima političkih krivičnih dela. Pravo na azil jedno je od temeljnih ljudskih prava i određeno je Opštom dekla-

racijom o pravima čoveka OUN. Azil može dobiti onaj pojedinac koji je bio prinuđen da napusti svoju zemlju ili onaj koji je prinudno izgnan iz nje. Takođe, on može biti dat i grupi koja je u svojoj zemlji izložena progonu zasnovanom na verskoj, rasnoj ili političkoj osnovi. Azil ne mogu da dobiju osobe za koje se sumnja da su počinile zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovečnosti.

Evropa je ponosna na svoju duđu tradiciju srdačnog prihvatanja stranaca, kao i na svoju spremnost da ponudi azil izbeglicama koje beže od opasnosti i progona. Zbog naglog povećanja broja ljudi koji su tokom devedesetih godina dvadesetog veka tražili zaštitu u Evropskoj uniji, države članice odlučile su da nađu rešenja koja bi važila za ceo prostor EU. Najznačajniji instrumenti za restriktivnu strategiju pristupa evropskom sistemu azila proističu iz Dablinske konvencije (potpisana je 1990. godine, a na snagu stupila 1997) i Londonske rezolucije iz 1992. godine. Ta dva dokumenta predviđaju to da je zemlja preko koje je onaj koji traži azil ušao u jedinstveni EU prostor nadležna i za razmatranje njegovog zahteva za azil. Taj koncept kasnije je dopunjen „konceptom sigurne treće zemlje“, koji u praksi predviđa vraćanje

onoga koji traži azil u treće zemlje, najčešće u tranzitne države. Ovo se čini bez ispitivanja osnovanosti njihovih zahteva, jer se smatra da je treća zemlja sigurna, te da je azilant trebalo tamo da zatraži zaštitu pre nego što je ušao u EU.

To, međutim, nije bilo dovoljno, pošto su pojedine zemlje članice povremeno odstupale od ovih pravila i sprovodile svoju nacionalnu politiku. Zato je politika azila dodatno definisana Ugovorom iz Amsterdama 1997. godine. Ovim ugovorom postavljene su osnove za prebacivanje pitanja azila i migracija iz tzv. trećeg stuba u prvi stub EU. Potom su usvojene i određene tehničke mere, poput *minimalnih standarda za prijem* onih koji traže azil i za dodeljivanje statusa izbeglice. U minimalne standarde koji se primenjuju u celoj EU ubrajaju se: hrana, stanovanje, zdravstvena zaštita, mogućnosti učenja jezika i zapošljavanje. U međuvremenu, osnovan je i *Evropski fond za izbeglice*. Evropska unija, međutim, još uvek radi na uspostavljanju Zajedničkog evropskog sistema azila, koji bi trebalo da bude uspostavljen do 2010. godine.

Kreća, Milenko. *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Pravni fakultet, 1996.

Grečić, Vladimir. *Politika viza i Zapadni Balkan*. Beograd: Evropski pokret u Srbiji i Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2006.

Zvanični sajt Evropske komisije o politici azila:

www.europa.eu/justice_home/fsj/asylum

Američko udruženje advokata za imigraciju:

www.aila.org

Zvanična prezentacija Agencije UN za izbeglice:

www.unhcr.ch

Politika zaštite spoljnih granica EU

Šengenskim sporazumom zemlje članice EU dogovorile su se da ukinu unutrašnje granice i da unutar tog prostora omogućе nesmetano kretanje robe, kapitala i ljudi. Istovremeno, pojavila se potreba da bude uspostavljena jača kontrola na spoljnim granicama EU. Od tada su države članice usvojile čitav set pravila o kontroli i nadzoru granica. Usvajanje ovih mera teče uporedo sa razvojem Prostora slobode, bezbednosti i pravde (PSBP). Uspostavljanje i funkcionisanje granične kontrole zbog toga ima i praktičan i teorijski značaj. Prelazak spoljnih granica dozvoljen je na graničnim punktovima koji se zovu *ovlašćene prelazne tačke*. Službe granične kontrole stacionirane su na spoljnim granicama zemalja koje pripadaju Šengenskom sporazumu (zemaljskim granicama, međunarodnim aerodromima i lukama). One blisko sarađuju sa drugim službama, kao što su policija i konzularna odeljenja, prilikom zaštite podataka, kao i prilikom pristupanja zajedničkom Šengenskom informacionom sistemu (ŠIS). Sistem predstavlja bazu podataka koja se pre svega koristi prilikom potrage za osobama i imovinom u okviru šengenske oblasti. Ova oblast uključuje 26 zemalja članica Evrope, izuzimajući Veliku Britaniju, Irsku, Island i Švajcarsku. Saradnja zemalja potpoinica Šengenskog sporazuma zamenila je unutrašnju graničnu kontrolu. Nadzor spoljnih granica EU se uglavnom sprovodi na njenim istočnim i južnim granicama (Rusija, Ukrajina, Zapadni Balkan, kao i Severna Afrika).

Nadzor spoljnih granica sprovode nacionalne vlasti na isti način na koji se to radi i na prelaznim punktovima. Ključnu ulogu u integrisanom upravljanju spoljnim granicama ima Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama (FRONTEX). Ova agencija koordinira rad i pomaže zemljama članicama tokom kontrole zajedničkih granica. Osim toga, ona je zadužena i za obuku nacionalnih graničara, izradu analize rizika, kao i za pomaganje zemljama članicama onda kada im je neophodna pojačana tehnička i operativna podrška na spoljnim granicama. Sedište Agencije je u Varšavi (Poljska).

U međuvremenu, uočeno je da bi boljoj kontroli spoljnih granica EU doprineo i zajednički sistem koji bi objedinio rad *Centralnog viznog informacionog sistema* (CVIS) i nacionalnog viznog informacionog sistema. Odluka o uspostavljanju *Viznog informacionog sistema* (VIS) doneta je još 2002. godine, ali on još uvek nije počeo da radi. Trebalo bi da VIS služi zemljama članicama za razmenu podataka o vizama. Sve vize i boravišne dozvole koje su članice izdale građanima trećih zemalja trebalo bi da sadrže biometrijske podatke koji mogu biti provereni pomoću CVIS. Ovaj sistem bi trebalo da, pored uspostavljanja zajedničke vizne politike, spreči trgovinu vizama i omogućу proveru svakog podnetog zahteva za ulazak u EU.

Tokom 2007. godine počela je da radi i Evropska patrolna mreža, i to prvenstveno duž južne obalne granice. Formiran je Tim za brze granične intervencije. Evropski granični sistem za nadzor (EUROSUR) brine o zaštiti spoljnih granica EU.

Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Konvencija o primeni Šengenskog sporazuma. Official Journal L 239, 22/09/2000.

Zvanični sajt Evropske komisije o Fondu za spoljne granice: http://ec.europa.eu/justice_home/funding/borders/funding_borders_en.htm

Zvanični sajt EU, sažetak evropskog zakonodavstva o Frontex: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33216_en.htm

Savet za izbeglice:

<http://www.refugeecouncil.org.uk/policy/responses/2007/frontex.htm>

Pomoć za razvoj prekomorskih teritorija

Još od prvih dana postojanja Evropske ekonomske zajednice (EEZ) na nju je vršen pritisak da proširi obim svojih međunarodnih ekonomskih politika. Stoga se od šezdesetih godina dvadesetog veka pa do danas EEZ (danas Evropska unija) kontinuirano bavi pomaganjem razvoja zemalja u razvoju. Međutim, i razvijene zemlje imaju deo odgovornosti u tom pogledu. Evropska unija (EU), kako na nivou država članica tako i na nivou Unije, posvećena je ispunjenju svoga dela odgovornosti. Ona obezbeđuje više od polovine pomoći na svetskom nivou, a teži ka tome da dalje poveća svoj udeo, kao i njegov kvalitet i efektivnost. Takođe, ona je i najvažniji ekonomski i trgovinski partner zemalja u razvoju, jer im nudi specifične trgovinske pogodnosti, naročito onim državama koje spadaju u najmanje razvijene.

Saradnja u oblasti razvojne politike pominje se još u Sporazumu o osnivanju EEZ, koji je 1957. godine potpisan u Rimu. Tako član 177 ovog Sporazuma kaže da će politika Zajednice usmerena na saradnju u razvoju podsticati:

- održivi ekonomski i socijalni razvoj zemalja u razvoju, naročito onih koje su najnerazvijenije
- postepenu integraciju zemalja u razvoju u svetsku ekonomiju
- vođenje kampanja protiv siromaštva.

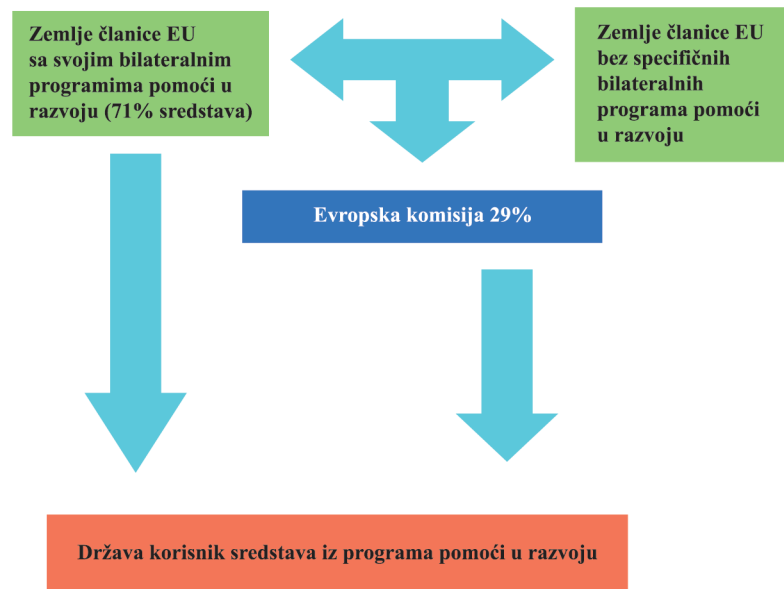
U julu 2005. godine Evropska komisija (EK) usvojila je novu strategiju za razvojnu politiku pod nazivom Evropski konsenzus. Ova strategija, koju je decembra 2005. godine potvrdio i Evropski savet, pruža EU i državama članicama zajednički okvir za sprovođenje razvojne politike. Strategija formuliše evropsku viziju vrednosti, ciljeva i principa razvoja.

Pomoć u razvoju predstavlja nadležnost koja je podeljena između EK i država članica. Politike EK u oblasti razvojne saradnje komplementarne su politikama koje sprovode države članice. Zvaničnu pomoć u razvoju usmerava i kontroliše ili EK i njene delegacije ili direktno svaka

država članica i njene ambasade. Pomoć u razvoju koju usmerava EK predviđa samo programe dobijanja grantova, dok pomoć koju usmeravaju države članice predviđa dobijanje grantova i povoljnih kredita. U zavisnosti od ciljeva, pomoć može da se usmerava ili vladinim agencijama ili civilnom društvu.

Postoje dva centralna faktora koja dovode do stvaranja problema pri likom sprovođenja politika pomoći u razvoju EU:

- unutrašnji institucionalni problemi – preklapanje nadležnosti EU i država članica
- politizacija pitanja ekonomskog i socijalnog razvoja na globalnom nivou – pomoć ne predstavlja samo ekonomsko pitanje, već se sve više povezuje sa pitanjima poštovanja ljudskih prava,

Grafik: Shematski prikaz principa podeljene nadležnosti u realizaciji politika pomoći u razvoju

postojanjem dobrog sistema vlasti i postojanjem državnog aparata u slabije razvijenim državama, zbog čega je EU razvila brojne mehanizme pomoću kojih se bavi rešavanjem ovih pitanja.

Pomoć za razvoj prekomorskih teritorija (PRPT) jedna je od formi pružanja pomoći zemljama u razvoju, a odnosi se na afričke, karipske i pacifičke zemlje (AKP). Evropska unija i ove države trenutno imaju dve zajedničke institucije:

- Savet AKP–EU i
- Zajedničku parlamentarnu skupštinu AKP–EU

Obe institucije osnovane su 2003. godine kako bi podstakle dijalog između dve strane i sprovođenje razvojnih politika.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Hiks, Sajmon. *Politički sistem EU*. Beograd: Službeni glasnik, 2007.

Pravo građanstva u EU

Ugovorom o EU (UEU) sklopljenim 1992. godine ustanovljeno je pravo građanstva Unije. Ugovor u članu 17, stavu 1 propisuje: „Ustanovljava se pravo građanstva Unije. Građanin Unije je svako lice koje ima državljanstvo neke od država članica. Građanstvo Unije kompletira, a ne zamenjuje nacionalno državljanstvo.“ Ovom odredbom ustanovljene su dve važne osobenosti prava građanstva EU. Najpre, građanstvo Unije je *derivativno* po karakteru, jer je posedovanje državljanstva zemlje članice EU preduslov za sticanje građanstva EU. Drugo, ono je *komplementarno*, jer svrha prava građanstva nije da zameni nacionalna državljanstva zemalja članica EU. U državama su ove dve kategorije objedinjene, jer su svi državljani istovremeno i građani, te je malo onih koji nemaju državljanstvo države u kojoj žive, a uživaju pravo građanstva.

S obzirom na to da EU nije država, u njoj je pravo građanstva (eng. *citizenship*) odvojeno od državljanstva (eng. *nationality*). Naime, državljanstvo predstavlja status individue u kome ona ima prava, ali i, što je još važnije, dužnosti (npr. da poštuje državne zakone, da plaća porez, da ispuni vojnu obavezu i sl.). Za uzvrat državljanin uživa zaštitu svoje države, čak i onda kada se nalazi u inostranstvu. Pravo građanstva, s druge strane, odnosi se pre svega na skup prava (građanskih, političkih i socijalnih) koje individua poseduje.

Ugovor EU navodi šest konkretnih prava građanstva EU. To su: sloboda kretanja i boravka na teritoriji druge države članice, bez posebnog navođenja svrhe boravka; aktivno i pasivno biračko pravo, to jest pravo građana da biraju i budu birani kao kandidati na lokalnim izborima i izborima za Evropski parlament (EP), bez obzira na to u kojoj državi članici imaju prebivalište; pravo svakog građanina EU na diplomatsku i konzularnu zaštitu na teritoriji treće države, koje mu omogućuju diplomatsko-konzularni organi druge članice pod istim uslovima kao i svojim državljanima; pravo svih građana EU da ulože peticiju pred EP; pravo na obraćanje ombudsmanu ili pravo postavljanja pitanja drugom organu Unije na jednom od službenih jezika; pravo pristupa dokumentima EP, Evropske komisije ili Evropskog saveta pod određenim uslovima. Od svih rečenih prava, aktivno i pasivno biračko pravo predstavlja srž prava građanstva EU, jer su njime postavljeni temelji stvaranja jedinstvenog evropskog *demosa*. Time je učinjen i značajan korak ka otklanjanju deficita legitimnosti političkih institucija EU, koji je bio posebno izražen krajem osamdesetih godina 20. veka.

Iako je pravo građanstva EU kodifikovano samo Maastrichtskim ugovorom, ono je rezultat dugogodišnje evropske prakse. Naime, pravo građanstva Unije ima svoje korene u Ugovoru iz Rima iz 1957, kojim je utvrđeno pravo slobodnog kretanja robe, kapitala i usluga. Iz njega su kasnije sledile regulative koje su omogućile to da radnici jedne države članice Evropskih zajednica (EZ) imaju pravo da se zaposle u drugim državama članicama pod jednakim uslovima. Ova prava radnika su tokom godina dalje unapređivana i proširivana da bi konačno činila skup socioekonomskih prava. Međutim, kako su nedostajala politička prava, u EU je porastao deficit legitimnosti, te se javila potreba za tim da

ova prava budu dopunjena skupom političkih pravila, što je i učinjeno Ugovorom iz Mastrihta (UEU). Dakle, pravo građanstva predstavlja status koji je tokom vremena stalno unapređivan i koji još uvek nije u potpunosti uobličen, te se i dalje proširuje novim pravima.

Tako je Ugovor iz Amsterdama iz 2007. godine uveo odredbe protiv diskriminacije na osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, konfesije, godina i seksualne orijentacije, te ojačao pravo na slobodno kretanje ljudi inkorporiranjem Šengenskog sporazuma u pravni sistem EU. Ugovor iz Nice iz 2001. godine dalje je ojačao pravo slobodnog kretanja, uvođenjem principa kvalifikovane većine za usvajanje odluka koje se odnose na ovo pravo. Upravo stoga što državljanstvo EU predstavlja dinamičnu kategoriju, Evropska komisija ima obavezu da svake tri godine napiše izveštaj o primeni odredaba Ugovora koji se odnose na državljanstvo EU i da ga podnese Parlamentu, Savetu, kao i Ekonomskom komitetu i Socijalnom komitetu. Pravo građanstva EU bi trebalo da doprinese stvaranju „Evrope građana“, odnosno oblikovanju Unije koja će građanima biti bliska i sa kojom će oni moći da se identifikuju.

Closa, Carlos. „European Union Citizenship and Supranational Democracy“, pp. 171–187 in Weale, Albert and Nentwich, Michael (eds.), *Political Theory and the European Union-Legitimacy: constitutional choice and citizenship*, London and New York: Routledge, 2005.

Étienne Balibar, *We, the people of Europe?: Reflections on Transnational Citizenship*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2004.

Jacobs, G. Francis. „Citizenship of the European Union – A Legal Analysis“, *European Law Journal*, Vol. 13, No. 5, September 2007, pp. 591–610.

Magnette, Paul. „How can one be European? Reflections on the Pillars of European Civic Identity“, *European Law Journal*, Vol. 13, No. 5, September 2007, pp. 664–679.

Koslowski, Rey. „EU citizenship: implications for identity and legitimacy“, pp. 158–184 in Banchoff, Thomas and Smith, P. Mitchell (eds.), *Legitimacy and the European Union: The Contested Polity*, London and New York: Routledge, 2005.

Besson, Samantha and Utzinger André, „Toward European Citi-

zenship“, *Journal Of Social Philosophy*, Vol. 39, No. 2, Summer 2008, pp. 185–208.

Banchoff, Thomas and Smith, P. Mitchell (eds.), *Legitimacy and the European Union: The Contested Polity*, Routledge, London and New York, 2005.

Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang, *Evropa od A do Š*, Bon: Fondacija Konrad Adenauer, 2002.

Evropska komisija, „European Union citizenship, a wide set of rights and obligations“:

http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/citizenship/fsj_citizenship_intro_en.htm

Extending EU Citizenship:

<http://81.21.43.186/eucitizenship/>

Centar za demokratiju u Beču:

<http://www.demokratiezentrum.org/en/topics/democracy-debates/eu-citizenship.html>

Proširenje NATO

Politika otvorenih vrata predstavlja načelo koje je prisutno od osnivanja NATO. Ono je utemeljeno u članu 10 Vašingtonskog sporazuma u kome se kaže da: „stare (članice) mogu jednoglasnom odlukom, pozvati bilo koju drugu evropsku državu koja je u stanju da pomogne ostvarenju načela Ugovora i da doprinese bezbednosti severnoatlantskog područja da pristupi ovom Ugovoru“. Od osnivanja Saveza do danas bilo je šest proširenja: 1952. godine (Grčka i Turska), 1955. godine (Zapadna Nemačka), 1982. godine (Španija), 1999. (Češka, Mađarska i Poljska), 2004. godine (Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija) i 2009. godine (Albanija i Hrvatska). Severnoatlantski savet osnovalo je 12 država Zapadne Evrope i Severne Amerike, a danas on uključuje 28 zemalja.

Strateškim konceptom usvojenim u Rimu 1991. godine NATO se proglasio odgovornim za bezbednost zemalja Centralne i Istočne Evrope koje su započele proces demokratizacije. Od tada, proširenje NATO na bivše komunističke zemlje prethodilo je njihovom uklanjanju u EU. Načela poslehladnoratovske politike proširenja NATO je definisao u dokumentu pod nazivom „Studija proširenja NATO“ iz 1995. godine. U studiji se predviđa da će proširenje NATO doprineti jačanju demokratskih reformi, unapređenju i sveobuhvatnoj saradnji država, transparentnosti u planiranju odbrane, jačanju sposobnosti NATO da doprinese evropskoj i međunarodnoj bezbednosti, kao i jačanju i proširenju evroatlantskog partnerstva.

Proces pristupanja NATO sastoji se iz nekoliko koraka. Prvo se odvija u razgovori o pristupanju koji vode eksperti NATO i predstavnici svake pozvane države pojedinačno. Nakon razgovora utvrđuje se redosled sprovođenja neophodnih reformi, koji buduća članica mora da usvoji. Potom buduća članica u pismu o namerama koje ministar spoljnih poslova šalje generalnom sekretaru NATO potvrđuje to da je prihvatila obaveze članstva i predlaže plan individualne reforme sistema odbrane. Zemlje partneri koje su izrazile želju da postanu članice Alijanse uključuju se u „Akcioni plan za članstvo“ (MAP). Ovaj plan pomaže partnerima da se pripreme za ispunjavanje ciljeva i prioriteta koji su istaknuti u „Godišnjem nacionalnom planu pripreme“ u pet oblasti delovanja: političko-ekonomskoj oblasti, vojno-odbrambenoj oblasti, oblasti resursa i oblasti bezbednosti i prava. U trećoj fazi NATO priprema Protokole o pristupanju, koji predstavljaju dodatke Vašingtonskom sporazumu. Nakon toga, države članice NATO i države kandidati potpisuju i ratifikuju Protokole o pristupanju u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom. U petom koraku generalni sekretar NATO poziva novu državu da pristupi Savezu. Na kraju, država članica deponuje svoje pristupne instrumente u Ministarstvu spoljnih poslova SAD, čime formalno postaje članica NATO.

Pored zadobijanja formalnog članstva, NATO je 1994. godine razvio i program „Partnerstvo za mir“, koji podrazumeva praktičnu bilateralnu saradnju NATO i pojedinačnih država. Partnerske države se u okvi-

ru programa „Partnerstvo za mir“ opredeljuju za aktivnosti u skladu sa sopstvenim prioritetima. Program „Partnerstvo za mir“ početkom 2010. godine ima 21 članicu. Srbija je pozvana da pristupi PzM na samitu NATO održanom u Rigi 29. novembra 2006. godine. U prezentacionom dokumentu predstavljenom 14. decembra 2007. godine Srbija je odabrala osam prioriternih oblasti saradnje. To su: demokratska kontrola sistema odbrane; politika odbrane i strategija; planiranje i finansiranje odbrane i upravljanje resursima; vojno obrazovanje, obuka i doktrina; konceptualni, planski i operacioni aspekti učešća u mirovnim i humanitarnim operacijama; vojnomedicinske službe; nuklearna, biološka i hemijska odbrana i izučavanje stranih jezika.

Laković, Aleksandar i Stojan, Kristina. *NATO leksikon*. Zagreb: Topical, 2008.
 Čehulić, Lidija. *Euroatlantizam*. Zagreb: Politička kultura, 2003.
 Turković, Bisera. *NATO: od sigurnosnog saveza do savremenih izazova*. Sarajevo: Centar za sigurnosne studije, 2006.
 Gligorijević, Srđan i Petrović, Đorđe. *Vodič kroz Partnerstvo za mir*. Beograd: ISAC Fond, 2007.

Zvanična internet prezentacija NATO: <http://www.nato.int>

R

Revizorski sud

Revizorski sud Evropske unije (RSEU) predstavlja instituciju Evropske unije (EU), koja je nadležna za obavljanje revizorske kontrole prihoda i troškova institucija EU, kao i za praćenje zakonitosti i usklađenosti finansijskih operacija unutar EU, unutar država članica i unutar drugih subjekata koji su korisnici sredstava iz fondova EU. Sud zajedno sa Evropskim parlamentom i Savetom vrši nadzor trošenja budžeta EU, tako da u njegovu nadležnost spada i kontrola izdataka u oblasti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP) i u oblasti Pravosuđa i unutrašnjih poslova (PUP).

Sud je ustanovljen 1975. godine Sporazumom iz Brisela, a počeo je da radi 1977. godine. Nakon što je Ugovor iz Maastrichta stupio na snagu, Revizorski sud je postao jedan od organa EU. Ugovorom iz Amsterdama sud je ovlašćen da sprovodi reviziju upravljanja finansijama EU, a omogućeno mu je i da se pozove na Evropski sud pravde radi zaštite svojih prerogativa u odnosu na druge institucije EU. Na zahtev Suda, sva dokumentacija i informacije neophodne za obavljanje kontrole moraju mu biti stavljene na raspolaganje. On nema ovlašćenja da izriče sankcije, ali sastavlja godišnji izveštaj koji podnosi drugim organima EU, u kome ih posebno izveštava o utvrđenim neregularnostima. Takođe, Sud priprema specijalne izveštaje koji mogu analizirati uspešnost određene aktivnosti EU, između ostalog, aktivnosti u spoljnoj politici.

Sud čini po jedan predstavnik svake od država članica koje Savet, nakon konsultovanja Evropskog parlamenta, bira na period od šest godina. Sedište suda je u Luksemburgu.

Bache, Ian and Stephen, George. *Politics in the European Union*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2006.
Vajdenfeld, Verner i Wolfgang Vesels. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

European Court of Auditors. Special Report No. 9. „The Effectiveness of EU Support in the area of Freedom, Security and Justice for Belarus, Moldova and Ukraine”. 2008: <http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/2362310.PDF>
Zvanična internet prezentacija Revizorskog suda EU:
http://eca.europa.eu/portal/page/portal/eca_main_pages/home

S

Savet Evrope

Savet Evrope (SE) predstavlja međunarodnu organizaciju koja okuplja sve evropske države, izuzev Belorusije i Kazahstana. Osnovan je 5. maja 1949. godine kako bi podsticao demokratiju, poštovanje ljudskih prava i vladavinu prava u državama članicama. Nastoji da širom Evrope razvija zajedničke i demokratske principe, zasnovane na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (EKLJP) iz 1992. godine i na drugim dokumentima koji regulišu zaštitu prava pojedinca. Odbrana i jačanje navedenih vrednosti nisu isključivo unutrašnja stvar pojedinih država, nego i zajednička odgovornost svih članica SE. Organizacija je, takođe, aktivna u održavanju i promovisanju evropskog identiteta i saradnje, očuvanju kulturnog nasleđa, zaštiti životne sredine, zaštiti zdravlja, aktivnosti mladih i zaštiti potrošača. Savet Evrope osnovalo je deset država – Velika Britanija, Francuska, Italija, Holandija, Belgija, Luksemburg, Danska, Švedska, Norveška i Irska. Danas on broji

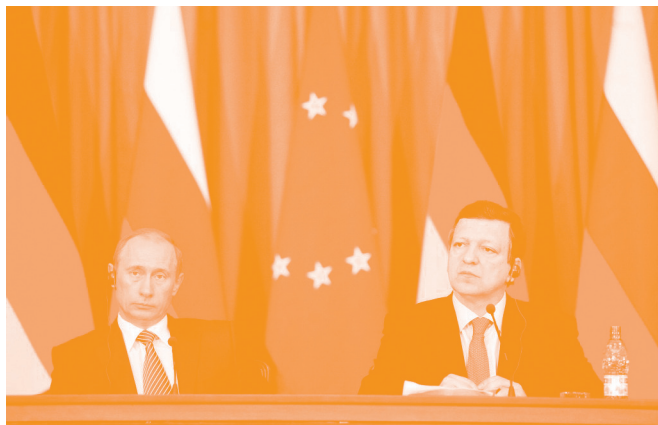
47 država evropskog kontinenta. Evropski savet nije ustanova EU iako postoje različiti oblici saradnje. Njega ne bi trebalo mešati sa Evropskim savetom (eng. *European Council*). Članstvo u SE predstavlja važan (neformalni) preduslov za učlanjenje u EU, budući da podrazumeva sposobnost i spremnost države kandidata da štiti ljudska prava i prava etničkih manjina, kao i da poštuje princip vladavine prava. Sedište SE nalazi se u Strazburu (Francuska).

Bukvar evropskih integracija. Beograd: Vlada Republike Srbije, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj uniji, 2006.
Vajdenfeld, Verner i Wolfgang Vesels. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju.* Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.
Roney, Alex. *EC/EU Factbook: A Complete Guide.* London: Kogan Page Limited, 2000.

Zvanična internet prezentacija Saveta Evrope posvećena osnovnim informacijama o organizaciji, njenom istorijatu i misiji:
<http://www.coe.int/aboutCoe/default.asp>
Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije:
<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=387>

Savet za pravosudne i unutrašnje poslove

Savet za pravosudne i unutrašnje poslove (SPUP) okuplja ministre unutrašnjih poslova i pravosuđa država članica EU. Sastanci ministara održavaju se svaka dva meseca, a na njima se diskutuje o razvoju, implementaciji i produbljivanju saradnje u okviru pravosudnih i unutrašnjih poslova.

Istorijski gledano, ministri unutrašnjih poslova i pravosuđa započeli su saradnju 1976. godine. Nekoliko radnih grupa bavilo se proble-

mima terorizma, policijske saradnje, trgovinom ilegalnih droga i carinskom saradnjom. Na taj način se pokušavalo doći do zajedničkog odgovora na bezbednosne izazove, rizike i pretnje. Tako se stvarala tzv. Trevi grupa. Rad ove grupe nije imao pravni okvir, te su razgovori bili neformalne prirode.

Stupanjem na snagu Ugovora o Evropskoj uniji 1993. godine dolazi do stvaranja SPUP u okviru Saveta EU, kao i do stvaranja tzv. K4 komiteta, u čiji sastav ulaze predstavnici višeg ranga (npr. viši savetnici) ministarstva unutrašnjih poslova. U okviru K4 komiteta postoje tri radne grupe. Prva se bavi imigracijama i azilom, druga policijskom i pravosudnom saradnjom, a treća pravosudnom saradnjom. Osnovna uloga K4 komiteta jeste u tome da priprema i koordinira rad Saveta za pravosudne i unutrašnje poslove.

Guild, Elspeth and Geyer, Florian (eds.) *Security versus Justice: Police and Judicial Cooperation in the European Union*. Hampshire: Ashgate, 2008.

Zvanična prezentacija Evropske komisije za oblast saradnje u pravosuđu i unutrašnjim poslovima:
http://ec.europa.eu/justice_home/index_en.htm
 Zvanična prezentacija Žaka Baroa, potpredsednika Evropske komisije:
http://ec.europa.eu/commission_barroso/barrot/welcome/default_en.htm

Sekuritizacija

Sekuritizacija predstavlja proces konstrukcije opažanja izazova, rizika i pretnji. Teoriju sekuritizacije je tokom devedesetih godina razvio danski politikolog Ole Viver (Ole Wæver), a ona je kasnije razrađena u okviru Kopenhaške škole studija bezbednosti. Prema ovoj teoriji seku-

ritizacija predstavlja diskurs kojim političke elite određene pojave obeležavaju kao bezbednosne pretnje i u borbi protiv njih zahtevaju da dobiju legitimitet za usvajanje specijalnih mera koje raskidaju sa opšte prihvaćenim pravilima igre. Ukoliko kao posledica takvog diskursa budu usvojene i sprovedene specijalne mere, svedoci smo postojanja uspešne sekuritizacije. Kada proces sekuritizacije zahvati čitav međunarodni sistem, kao što je bio slučaj sa Hladnim ratom ili sa Globalnim ratom protiv terorizma, na delu je makrosekuritizacija. Suprotan proces, kojim se određeno pitanje iz polja bezbednosti vraća u polje normalne politike, naziva se desekuritizacija. Proces sekuritizacije sadrži pet osnovnih elemenata. Prvi element je jezički akt, odnosno sekuritizujući potez kojim se određeno pitanje predstavlja kao bezbednosno. Njime se definišu pretnje za opstanak određene zajednice i ističe urgentnost preduzimanja specijalnih mera. Drugi element sekuritizacije čini sekuritizujući akter, odnosno politički subjekt koji preduzima sekuritizujući potez. To su uglavnom predstavnici državne vlasti, ali mogu biti i nedržavni akteri. Treći element sekuritizacije predstavljaju funkcionalni akteri. To su društveni akteri koji ne vrše neposredno sekuritizaciju, ali su izuzetno značajni za proces sekuritizacije u određenom sektoru (npr. vojno industrijski kompleks). Četvrti element procesa sekuritizacije čini publika kojoj je sekuritizujući potez namenjen i koja odobrava ili ne odobrava upotre-

bu specijalnih mera. Publika predstavlja širu ili užu relevantnu grupu subjekata, koja ima legitimitet da pristane na kršenje redovnih pravila igre i dopusti njihovu privremenu ili trajnu suspenziju potrebnu radi očuvanja bezbednosti. Konačno, peti element sekuritizacije predstavljaju specijalne mere. One mogu varirati od „tvrdih mera“, odnosno od upotrebe oružane sile, pa sve do „mekih mera“, kojima se vrši neka vrsta prinude.

Kako bi jedan sekuritizujući potez uspeo, odnosno kako bi publika dala svoj pristanak za primenu specijalnih mera, potrebno je da budu zadovoljeni odgovarajući uslovi. Struktura jezičkog akta mora poštovati gramatiku bezbednosti i sadržati određene elemente, kao što su: referentni objekat, egzistencijalna pretnja, tačka bez povratka, specijalne mere itd. Takođe, sekuritizujući akteri moraju imati socijalni i politički kapital kako bi njihov jezički akt bio uverljiv. Konačno, priroda pretnje na koju oni ukazuju mora biti realistična i ubedljiva.

Wæver, Ole. „Securitization and Desecuritization“. pp. 46–86 in Lipschutz, Ronnie (ed.) *On Security*, New York: Columbia University Press, 1995.

Buzan, Barry, Wæver, Ole and Wilde, Jaap de. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder CO.: Lynne Rienner, 1998.

Stritzel, Holger. „Towards a Theory of Securitization: Copenhagen School and Beyond“. *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No. 13, 2007, pp. 357–83.

McDonald, Matt. „Securitisation and the Construction of Security“. *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No. 14, 2008, pp. 563–87.

Buzan, Barry and Wæver, Ole. „Macrosecritisation and security constellations: reconsidering scale in securitisation theory“. *Review of International Studies*, No. 35, 2009, pp. 253–276.

Služba za spoljne poslove

Ugovor iz Lisabona, koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine, uvodi tri velike institucionalne novine u oblast spoljne i bezbednosne politike: poziciju Visokog predstavnika EU za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, predsednika Evropskog saveta i Službu za spoljne poslove (SZSP). Sedište ove službe biće u Briselu. Njen zadatak biće da pruža stručnu podršku Visokom predstavniku EU. Služba će sarađivati sa diplomatijama država članica i obuhvatiće zvaničnike iz različitih odeljenja Generalnog sekretarijata Saveta i Komisije EU, kao i osoblje sekondovano iz nacionalnih diplomatskih službi država članica. Organizacija i način funkcionisanja SZSP biće naknadno utvrđeni odlukom Saveta EU.

Služba će preuzeti deo poslova Evropske komisije i biće zadužena za funkcionisanje prekomorskih, evropskih diplomatskih misija i ambasada u preko 123 zemlje. Ambasade EU biće formirane u trećim zemljama u kojima je nekoliko država ili manje država članica rasporedilo diplomatska predstavništva. Nacionalne ambasade udružiće se sa postojećim delegacijama Evropske komisije, zadržavajući pravo autonomnog delovanja. Pozitivan efekat trebalo bi da ima postojanje mogućnosti lakšeg pokretanja zajedničkih inicijativa. Obuka ovih „EU diplomata“ vodiće razvoju posebnih škola diplomatije EU. Predloženo je da Služba broji 1.000 zvaničnika Evropske komisije, 200 zvaničnika koji dolaze iz Saveta EU i 2.000 zvaničnika koji dolaze iz država članica. Vremenom bi ukupan broj mogao da naraste na 6.000. Zvaničnici bi u određenom vremenskom periodu bili rotirani na svojim položajima kako ne bi stali na stranu zemlje u kojoj služe.

European Integration Working Group, *The European External Action Service: The nucleus of a strong European foreign policy*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung, 2009.

Sola, Natividad Fernandez. *The European Union External Action Service*. Madrid: Real Instituto Elcano, 2008.

Crowe, Brian. *The European External Action Service Roadmap for*

Success. London: Chatham House Report, 2009.
Gaspers, Jan. *The quest for European Foreign Policy Consistency and the Treaty of Lisbon*. London, New York: Cambridge University Press, 2008.

Zvanična internet prezentacija Specijalnog predstavnika EU na Kosovu: www.eusrinkosovo.eu
Zvanična internet prezentacija Specijalnog predstavnika EU u BiH: www.eusrbih.eu
Savet EU, Specijalni predstavnici EU:
<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=263&lang=en>

Specijalni predstavnici

Specijalni predstavnici EU (SPEU) predstavljaju instituciju podrške radu Visokog predstavnika EU za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku (ZSBP) u regionima u kojima su oni angažovani. Oni imaju važnu ulogu u razvijanju jače i efikasnije ZSBP, a time i u realizovanju težnji EU da postane aktivniji, koherentniji i sposobniji akter na svetskoj sceni. Specijalni predstavnici EU promovišu politiku i interese EU u nestabilnim zemljama i regionima i imaju aktivnu ulogu u pokušajima konsolidacije mira, stabilnosti i vladavine prava, delujući kao „glas i lice” EU. Oni sprovode svoje dužnosti po uputstvima Visokog predstavnika Unije za spoljne odnose i bezbednosnu politiku i pod njegovom nadležnošću, a finansiraju se iz sekcije za ZSBP EU.

Evropska unija trenutno ima 11 specijalnih predstavnika u različitim delovima sveta: Avganistanu/Pakistanu, regionu Velikih jezera u Africi, Afričkoj uniji, Bosni i Hercegovini, Centralnoj Aziji, Kosovu, Makedoniji, Bliskom istoku, Moldaviji, Južnom Kavkazu i Sudanu. Neki od Specijalnih predstavnika tokom mandata borave u zemlji ili u regionu za koji su zaduženi, dok drugi u regione i države putuju iz Brisela.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
Grevi, Giovanni. „Pioneering Foreign Policy: the EU Special Representatives”. EU Institute for Security Studies. *Chaillot Paper*, No. 106, October, 2007.

Spoljni odnosi EU

Spoljni odnosi EU predstavljaju ukupnost odnosa u koje EU ulazi sa ostalim akterima međunarodne politike. Od njihovog osnivanja pedesetih godina 20. veka, Evropske zajednice (EZ) prevashodno su bile orijentisane ka unutra, odnosno ka ekonomskoj, a kasnije i ka političkoj integraciji između država članica. Međutim, proces evropske integracije nikada nije mogao potpuno biti introvertan, već je uvek značajno uticao i na spoljni svet. Kao regionalni ekonomski blok, EZ su najpre počele da ulaze u spoljne ekonomske odnose. Od nastanka Evropske zajednice za ugalj i čelik 1951. godine, pa sve do 1970. godine, spoljni odnosi EZ uglavnom su se svodili na zajedničko predstavljanje pri međunarodnim organizacijama, kao i na spoljnu trgovinsku politiku. Od sedamdesetih godina dvadesetog veka, EZ su se u šest velikih talasa proširile sa originalnih 6 članica na 27 članica, koliko ih ima danas. Proširenje je povećalo geografski domet i političku težinu spoljnih odnosa EU, ali po nekim tumačenjima i zaustavilo širenje supranacionalnog odlučivanja na domen spoljne, bezbednosne i odbrambene politike. Međutim, politika proširenja, zbog svog potencijala da temeljno transformiše države koje žele učlanjenje, postala je sama najuspešnija spoljna politika EU.

U prvom stubu, EU ima neka ekskluzivna ovlašćenja u vođenju spoljne politike, kao što je na primer slučaj sa spoljnim trgovinskim politikama. U nekim drugim oblastima, poput spoljnih politika vezanih za

zaštitu životne sredine, EU deli nadležnost sa državama članicama. Budući da je prvi stub supranacionalan (odluke se donose većinski, a Evropska komisija i Evropski parlament imaju značajnu ulogu u donošenju odluka), države su se u određenoj meri odrekle suvereniteta u spoljnim ekonomskim odnosima Unije. Koordinacija nacionalnih spoljnih politika započeta je takođe sedamdesetih godina u okviru Evropske političke saradnje. Međutim, zbog nedovoljne artikulisanosti spoljno političkih ciljeva, a posebno zbog nedostataka neophodnih instrumenata za njihovu implementaciju, EZ nije uspjela da razvije sopstvenu spoljnu politiku sve do devedesetih godina 20. veka. Do toga dolazi tek nakon potpisivanja Ugovora o EU (UEU) u holandskom gradu Maastrichtu, februara 1992. godine, kojim je osnovana Zajednička spoljna i bezbednosna politika (ZSBP). U članu 2 UEU piše da je „jedan od ciljeva Unije da potvrđuje svoj identitet na međunarodnoj sceni, posebno sprovođenjem ZSBP, uključujući i eventualno uobličavanje zajedničke odbrambene politike koja tokom vremena može dovesti do zajedničke odbrane”. Od 1998. godine pa do danas u okviru ZSBP razvija se i Zajednička bezbednosna i odbrambena politika (ZSDP), koja treba da stvori zajedničke oružane snage EU. Treći stub saradnje, koji se odnosi na Pravosuđe i unutrašnje poslove (PUP), takođe ima snažan element inostranosti. To se posebno odnosi na neke elemente borbe protiv terorizma i organizovanog kriminala. Kao što su u drugom, tako su i u trećem stubu države sačuvalle svoju suverenost.

Upravo zato što EU u spoljne odnose ulazi posredstvom sva tri stuba saradnje postoji čitav niz institucija koje su trenutno zadužene za ovu oblast. U prvom stubu su to EP i EK, a posebno njihovi komesari za proširenje, spoljne poslove i zajedničku susedsku politiku, pravdu, slobodu, bezbednost i razvoj, i humanitarnu pomoć. U drugom stubu to su Evropski savet, njen Visoki predstavnik za spoljnu i bezbednosnu politiku, kao i niz specijalnih predstavnika EU za pojedine regione. Zbog velikog broja aktera koji su uključeni u evropske spoljne odnose na različitim nivoima, mnogi su kritikovali evropsku spoljnu politiku tvrdeći da je neefikasna i nekoherentna.

Nakon stupanja na snagu Ugovor iz Lisabona 1. decembra 2009. godine, EU je stekla status pravnog lica u spoljnim odnosima (to su do tada imale samo EZ). Visoki predstavnik za spoljne odnose i bezbednosnu politiku postao je istovremeno i Komesar za spoljne poslove i zamenik predsednika EK, a njemu će pomagati i Evropska služba za spoljne poslove (EZSP). Time će neki od pomenutih nedostataka biti prevaziđeni.

Knott, Michele and Princen, Sebastian (eds.). *Understanding the European Union's External Relations*. London: Routledge, 2003.

Ejdus, Filip. „Razvoj spoljnih odnosa EU od međunarodnog ‘prisustva’ do zajedničke spoljne politike”. *Međunarodna politika*, Vol. 59, br. 1132, 2008, str. 32–43.

Smith, Karen. *EU Foreign Policy in a Changing World*. Cambridge: Polity Press, 2008.

Keukeleire, Stephen and MacNaughtan, Jennifer. *The Foreign Policy of the European Union*. Basingstoke: Palgrave, 2008.

Janjević, Milutin. *Spoljna politika Evropske unije*. Beograd: Službeni glasnik, 2007.

Zvanična internet prezentacija spoljnih odnosa Evropske komisije: http://ec.europa.eu/external_relations/
 Mreža za izučavanje i nastavu iz oblasti Evropske spoljne politike: <http://www.fornet.info/>
 Zvanična internet prezentacija Zajedničke spoljne i bezbednosne politike: http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/index_en.htm
 Evropske sveske, tema broja Evropska bezbednost, broj 6, godina 2, maj 2009:
<http://www.emins.org/sr/publikacije/periodika/esveske/download/evropskesveske06.pdf>

Strategija prevencije i kontrole organizovanog kriminala EU

Strategija prevencije i kontrole organizovanog kriminala predstavlja akt EU, koji treba da na jednom mestu okupi različite akcije za prevenciju i suzbijanje organizovanog kriminala, zajedno sa detaljima o implementaciji, redosledu prioriteta i nadležnim organima. Strategija je usvojena 2000. godine i podeljena je na nekoliko delova. Na početku Strategije govori se o porastu pretnje od organizovanog kriminala, pa je shodno tome naglašeno da je nužno sprovesti zajedničke akcije i vršiti koordinaciju akcija država članica kako bi se sprečila pojava organizovanog kriminala i kako bi se on suzbio. Zatim se prelazi na konkretne akcije koje moraju biti preduzete na nivou Unije. One su date u 39 detaljnih preporuka, a težnja je da bude sprovedeno 11 glavnih ciljeva. To su: razvoj baza podataka o organizovanom kriminalu, sprečavanje prodiranja organizovanog kriminala u javni i privatni sektor, jačanje intenziteta saradnje između krivično-pravnog sistema i građanskog društva, poboljšanje zakonodavnog okvira na nacionalnom nivou i nivou EU, unapređenje mehanizama istrage o organizovanom kriminalu, jačanje Evropolu, unapređenje načina nalaženja i kasnijeg iskorišćavanja imovine stečene kriminalom, jačanje saradnje policijskih i pravosud-

nih organa na nivou EU i, na kraju, praćenje implementacije mera za prevenciju i suzbijanje organizovanog kriminala.

„The prevention and control of organised crime: a strategy for the beginning of the new millennium“. *Official Journal*, C 124 (3. 5. 2000):

http://eur-lex.europa.eu/JOIndex.do?year=2000&serie=C&textfield2=124&Submit=Search&_submit=Search&ihtmlang=en.

Zvanična prezentacija Evropske komisije za oblast saradnje u pravosuđu i unutrašnjim poslovima:

http://ec.europa.eu/justice_home/index_en.htm

Zvanična prezentacija Žaka Baroa, potpredsednika Evropske komisije:

http://ec.europa.eu/commission_barroso/barrot/welcome/default_en.htm

Supranacionalizam

Najprecizniji odgovor na pitanje šta je Evropska unija (EU) bio bi da je EU međunarodna organizacija sa elementima supranacionalnosti, odnosno nadnacionalnosti. Ova definicija isključuje mogućnost da EU tretiramo kao državu, ali saopštava da ona sadrži neke karakteristike moderne države. Definicija, isto tako, saopštava da EU nije ni klasična međunarodna organizacija kao što je to OUN, budući da svojim nadležnostima i strukturom prevazilazi okvir delovanja klasičnih međunarodnih organizacija. Princip supranacionalnosti koji EU čini specifičnim entitetom u međunarodnim odnosima karakterističan je samo za oblast koja se do stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona 1. decembra 2009. godine nazivalo prvim stubom EU - tj. oblast Evropskih zajednica.

Princip supranacionalnosti se kao karakteristika delovanja EU prepoznaje u karakteru njenih bazičnih institucija, kao i u vrsti odluka i u načinu njihovog donošenja. Jasnu vezu između ovog principa i EU

prepoznao je i potvrdio sopstvenom praksom Sud pravde EU. Supranacionalnost predstavlja rezultat pregovaranja država članica, kao i njihovog pristajanja na kompromise. Ona može biti određena kao oduzimanje država od dela svog nacionalnog suvereniteta i prenošenje klasičnih državnih ovlašćenja na viši, naddržavni nivo. Države to čine zarad interesa i dobiti koje imaju od ovakvog udruživanja, obavezujući se na to da će poštovati i primenjivati odluke donete na tom nivou.

Uzimajući u obzir sadržinu bazičnih ugovora EU i praksu Suda pravde EU, možemo zaključiti da princip supranacionalnosti u delovanju EU čini pet elemenata:

1. *postojanje primata komunitarnog prava* – pravni propisi EU nadređeni su pravnom sistemu zemalja članica EU. Nacionalni organi ne smeju usvajati propise koji nisu usklađeni sa komunitarnim pravom, a nacionalni sudovi imaju obavezu da, u slučaju kada u nacionalnim i komunitarnim propisima postoje različita rešenja, primene odredbe komunitarnog prava. Ovo je prvi put eksplicitno navedeno tek u Ugovoru iz Lisabona, što je ujedno i prvi put da je ovakvom principu dat primat u jednom osnivačkom ugovoru EU;
2. *postojanje odluka koje su obavezujuće bez obzira na to kako je glasala država članica* – članice EU unapred pristaju na situaciju u kojoj njihov predstavnik može biti preglasan u Savetu EU. Prihvatanje ovog principa podrazumeva to da se država obavezuje da na svojoj teritoriji primenjuje sadržinu odluka EU uprkos tome što je u instituciji EU koja je o tome odlučivala možda glasala protiv;
3. *postojanje nezavisnih institucija EU u kojima nisu predstavljene države članice i koje deluju u interesu EU* – Evropska komisija, Evropski parlament i Sud pravde EU;
4. *postojanja odluka koje su obavezujuće za fizička i za pravna lica* – komunitarno pravo stvara prava i obaveze koji idu u korist ili na teret subjekata komunitarnog prava, među kojima se nalaze fizička i pravna lica. Svako lice ima pravo da od svog nacionalnog sudije zahteva da na njega primeni odredbe osnivačkih ugovora, uredbi, direktiva ili komunitarnih odluka. Nacionalni sudija ima obavezu da koristi ove tekstove, bez obzira na zakonodavstvo dr-

žave članice iz koje potiče;

5. *postojanje obavezujuće sudske nadležnosti za sporove iz domena Zajednica* – Sud pravde EU prilikom tumačenja i primene osnivačkih ugovora brine o poštovanju prava i nadležan je u svim slučajevima koji su njima predviđeni. Presuda Suda pravde EU ne može osporiti nijedno telo zemalja članica.

Vukadinović, Radovan D. *Pravo Evropske unije*. Kragujevac: Centar za pravo Evropske unije Pravnog fakulteta u Kragujevcu, 2006.

Knežević-Predić, Vesna. *Ogled o suverenosti: suverenost i Evropska unija*. Beograd: Institut za političke studije, 2001.

Prokopijević, Miroslav. *Evropska unija: uvod*. Beograd: JP Službeni glasnik, 2005.

Čavoški, Aleksandra. *Pravni i politički poredak Evropske unije*. Beograd: JP Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, 2006.

Institut za međunarodne odnose (Hrvatska), EU i Dokumentacioni centar – EnterEurope:

<http://www.entereurope.hr/page.aspx?PageID=53>

Zvanična internet prezentacija Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija Republike Hrvatske:

<http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=497&sid=&akcija=&jezik=1>

Supsidijarnost

Princip supsidijarnosti potiče iz ustava federalnih država, u kojima reguliše podelu nadležnosti između federalne države i njenih delova, pri čemu vlast raspodeljuje nižim nivoima koji su odgovorni za njegovo sprovođenje. U tom smislu, viši nivoi su „supsidijarni“, odnosno oni su pomoćni nivoi nižim nivoima. Svaki nivo zajednice (centralni, državni,

regionalni i lokalni) treba da u skladu sa ovim principom obavlja one zadatke i raspolaže onim nadležnostima koje je u stanju da obavlja, rukovodeći se načelom dobro uređene političke zajednice.

U EU se princip supsidijarnosti (eng. *subsidiarity*) vezuje za podelu nadležnosti između EZ i država članica. Principom supsidijarnosti (čl. 5 UoEZ), koji je nakon Mastrihta utemeljen u Ugovoru o EZ, Zajednica deluje u okvirima nadležnosti koje su joj dodeljene i prema ciljevima koji su utvrđeni Ugovorom o EU. Međutim, stavom 2 ovoga člana predviđa se da „u oblastima koje ne spadaju u njenu isključivu nadležnost, Zajednica preduzima mere, u skladu sa načelom supsidijarnosti, samo ukoliko države članice ne mogu u potrebnoj meri ostvariti ciljeve predviđene akcije, odnosno ukoliko ih uspešnije može ostvariti Zajednica, imajući u vidu veličinu i učinak predviđene akcije“. U tom slučaju, aktivira se princip supsidijarnosti, tj. princip zajedničke procene o korisnosti prenošenja nekog novog zadatka na EZ. Odluka o prepuštanju nekog ovlašćenja EZ donosi Savet, a pošto Savet čine predstavnici država članica, nemoguće je izbeći politizaciju principa supsidijarnosti. Postoji predlog da se ova materija jasnije reguliše. Naime, potrebno je uvesti kontrolnu ulogu Evropskog suda pravde (ESP) koji bi doprineo transparentnijoj podeli nadležnosti. Do sada se postavljeno načelo poštuje u oblastima koje se odnose na uklanjanje barijera slobodnom kretanju roba, lica, usluga i kapitala, zatim u onim oblastima koje se odnose na osnovne elemente saobraćajne politike, ali i u drugim oblastima. Kako bude napredovala integracija, tako će se ove oblasti dalje širiti.

Princip supsidijarnosti bi trebalo da pomogne tome da se, u procesu stvaranja sve čvršćeg jedinstva između naroda Evrope, odluke donose na nivou koji je najbliži građanima.

Knežević-Predić, Vesna. *Ogled o suverenosti – suverenost i Evropska unija*. Beograd: Institut za političke studije, 2001.
Nugent, Neill. *The Government and Politics of the EU*. Hampshire: Palgrave, 1999.
Samardžić, Slobodan. *Evropska unija kao model nadnacionalne političke zajednice*. Beograd: Institut za evropske studije i Fondacija Fridrih Ebert, 1998.

Š

Šengenski informacijski sistem

Stvaranje „zone Šengena“, odnosno regije u kojoj se slobodno kreću ljudi i u kojoj su poništene granice među državama potpisnicama Šengenskog sporazuma, uzrokovalo je potrebu da budu eliminisani mogući bezbednosni problemi. Zato je sredinom osamdesetih godina prošlog veka osmišljen *Šengenski informacijski sistem* (ŠIS). On predstavlja sofisticiranu bazu podataka, koja omogućava ovlašćenim institucijama zemalja potpisnica (pre svega organima koji se bave kontrolom granica i sudstvu) da dobiju informacije o određenim kategorijama ljudi i predmeta. Sistem sadrži podatke o osobama za kojima je raspisana poternica, o potencijalnim svedocima, o nestalim osobama ili o osobama koje se ciljano nadgledaju. Registruju se i vozila, lične karte, oružje ili bankovni računi koji su ukradeni. Države članice ubacuju informacije putem svoje nacionalne mreže (N-ŠIS), koja je povezana sa centralnim sistemom (C-ŠIS). Ovaj IT sistem dopunjen je mrežom koja se zove SIRENE, a koja predstavlja ljudsku dopunu ŠIS. Šengenski informacijski sistem ključni je faktor normalnog funkcionisanja Prostora slobode, bezbednosti i pravde (PSBP).

U ovakvom formatu ŠIS je operativan od marta 1995. godine. Ugovorom iz Amsterdama celokupan pravni korpus Šengenskog ugovora, a sa njim i ŠIS, postao je deo pravnog sistema EU. Dizajniran je tako da obuhvata 18 zemalja – 15 država članica Evropske unije (EU), Island i Norvešku, a jedno mesto ostavljeno je kao rezerva. Ipak, Velika Britanija i Irska nisu postale njegov deo. Od kraja devedesetih godina prošlog veka postoje planovi o tome da se razvije „druga generacija“ ŠIS, tzv. ŠIS II. Razlog tome je prijem novih članica u EU, promena pravnog konteksta ŠIS, kao i izuzetan razvoj tehnologije. Druga generacija ŠIS bi trebalo da omogući Velikoj Britaniji, Irskoj, kao i novim članicama (njih 12) da učestvuju u sistemu, ali predviđa i dosta novih funkcija, kao što su: korišćenje biometrijskih podataka, formulisanje novih

kategorija „mogućih terorista“ i „nasilnika“, kao i uključivanje novih institucija u njegovo korišćenje (unutar država članica – bezbednosne snage, ali i na nadnacionalnom nivou – Evropol, Eurojust itd.). Sedište i centralno odeljenje ŠIS II biće smešteno u Strazburu (Francuska), a podrška ovom odeljenju biće u Sankt Johann im Pongau (Austrija). Pošto je ovo pitanje deo prvog stuba EU, Komisija EU zadužena je za implementiranje projekta, tj. za saradnju sa državama članicama, za odabir mreže i nivoa obezbeđenja podataka itd. Ipak, iz različitih razloga stvaranje nove generacije sistema kasni, zbog čega je, krajem 2007. godine, devet novih država članica postalo deo ŠIS (koji je tada promenio svoje ime u ŠIS 1+). Bugarska, Kipar, Rumunija, Velika Britanija i Irska još uvek nisu deo ovog sistema. Uspostavljanje ŠIS II planirano je za 2010. godinu, s tim što Velika Britanija neće imati pristup dosijeima vezanim za imigraciju ili azil, pošto insistira na tome da zadrži sopstvenu graničnu kontrolu (eng. *opt-out*).

Council of the European Union, Slovenian and Austrian Delegation Staff Shortage and Workload SIS I: <http://www.statewatch.org/news/2009/may/eu-sis-figures-5171-09.pdf> (pristupljeno 10. 10. 2009).

Statewatch analysis: From the Schengen Information system to SIS II and the Visa Information System (VIS): the Proposals Explained: http://www.sosf.ch/cms/upload/pdf/eu_statewach_analysis-sisII_2.pdf

European Parliament, „Schengen Information System SIS”: http://www.europarl.europa.eu/comparl/libe/elsj/zoom_in/25_en.htm

EU, The Schengen Area Cooperation: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/I33020_en.htm

EU, „Schengen Information System II” http://europa.eu/legislation_summaries/other/I33183_en.htm

Šengenski sporazum

Šengenski sporazum potpisale su 14. juna 1985. godine Belgija, Francuska, Nemačka, Luksemburg i Holandija. Sporazum je potpisan na brodu „Princeza Mari-Astrid“, na reci Mozel. Ova reka nalazi se pored Šengena, malog mesta u Luksemburgu na granici Francuske i Nemačke. Tim sporazumom ukinuta je kontrola na graničnim prelazima između država članica, dok je na svim spoljnim graničnim prelazima granična kontrola obavljana po istim pravilima. Sporazum su kasnije potpisale i Italija (1990), Portugal, Španija (1991), Grčka (1992), Austrija (1995), Danska, Finska, Švedska (1996), Kipar, Češka Republika, Estonija, Mađarska, Letonija, Litvanija, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija i Švajcarska (2004), Rumunija i Bugarska (2007). Od članica EU Šengenski sporazum nisu potpisale Velika Britanija i Irska. Šengenski sporazum i Konvencija o njegovoj primeni iz 1990. godine predstavljaju polaznu osnovu za sve propise EU kojima se reguliše pitanje viza, azila, migracija i kontrole granica, a koji su deo zajedničkih tekovina (fr. *acquis communautaire*).

Ukidanje unutrašnjih granica može stvoriti nove bezbednosne izazove, pa se zato na spoljnim granicama primenjuju jedinstvene mere kontrole. U vreme potpisivanja ovog sporazuma stare članice EU nisu bile obavezne da mu pristupe. Međutim, sve nove članice to moraju učiniti. Takođe, zemlje koje pretenduju na to da u budućnosti postanu članice EU obavezne su da ispune kriterijume Šengenskog sporazuma, koji se odnose na suzbijanje ilegalne migracije, kriminala, terorizma i sive ekonomije. Za uzvrat one će biti svrstane na belu šengensku listu.

Zvanična Internet prezentacija šengenske regije: <http://europa.eu/scadplus/leg/>

Zvanična internet prezentacija Evropske komisije: http://ec.europa.eu/youreurope/nav/en/citizens/travelling/schengen-area/index_en.html
http://ec.europa.eu/justice_home/faq/freetravel/faq_freetravel_en.htm

Ka beloj šengenskoj listi. Beograd: Grupa 484, 2008.
 Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju.* Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Konvencija o primeni Šengenskog sporazuma. Official Journal L 239, 22/09/2000.

T

Teorija međuvladinih odnosa

Teorija međuvladinih odnosa je teorija evropskih integracija koja polazi od pretpostavke da integraciju pokreću interesi vlada čiji je glavni cilj zaštita nacionalnih interesa, poput zaštite bezbednosti i blagostanja. Ova teorija, koju su prvi razvili Endrju Moravčik (Andrew Moravcsik) i Stenli Hofman (Stanley Hoffman), integraciju definiše kao niz pogađanja između šefova država i vlada vodećih država u regionu. Za razliku od neofunkcionalizma, ova teorija u procesu produbljivanja integracija ne pridaje veliki značaj supranacionalnim institucijama. Države će, prema ovoj teoriji, integrisati svoje politike samo ukoliko je to u interesu onih najmoćnijih država, koje poseduju formalnu moć stavljanja veta prilikom odlučivanja o fundamentalnim promenama pravila igre. Zbog toga, dogovor uvek teži najmanjem zajedničkom imeniocu interesa najmoćnijih država. Male države postupaju onako kako velike zahtevaju, pri čemu im velike sile daju određena zadovoljenja (eng. *side payments*). Prema shvatanju teorije međuvladine saradnje, države odlučivanje na nivou Evropske unije vide kao igru sa zbirom nula (eng. *zero sum game*), u kojoj niko ne želi da bude prevaren. Teorija međuvladinih odnosa bila je snažno inspirisana realističkom teorijom međunarodnih odnosa i predstavljala je potpunu suprotnost neofunkcionalizmu. Međutim, zbog snažnih kritika, Endrju Moravčik je kasnije pokušao da unapredi ovu teoriju, razvijajući liberalnu teoriju međuvladinih odnosa. Prema njoj, proces odlučivanja u EU sastoji se iz dve faze. U prvoj fazi, nacionalne preferencije bivaju oblikovane pritiscima raznih domaćih aktera, koji su izazvani ekonomskom međuzavisnošću. U drugoj fazi, ishod međuvladinog pregovaranja o nekom pitanju određen je odnosom pogodbene moći (eng. *bargaining power*) između država. To ne mora biti ishod sa zbirom nula, već on može dovesti do pozitivnog zbira (eng. *win-win*). Inkorporiranjem neofunkcionalističkih elemenata (prva faza), liberalna teorija međuvladine saradnje uspeła

je da učini manje vidljivom granicu između neofunkcionalizma i teorije međuvladinih odnosa. Prema viđenju teorije međuvladinih odnosa (kako klasične, tako i liberalne), dublja integracija u oblasti odbrane i bezbednosti osuđena je na neuspeh. Razlog je, pre svega, nastojanje velikih država da sačuvaju svoju autonomiju i suverenitet u oblasti visoke politike i nacionalne bezbednosti.

Hiks, Sajmon. *Politički sistem Evropske unije*, Beograd: Službeni glasnik, 2007.
 Hoffman, Stanley. „Obstinate or Obsolete: The fate of the Nation State and the Case of Western Europe”. *Daedalus*, Vol. 95, No. 4, 1966, pp. 892–915.
 Mattli, Walter. *The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
 Moravcsik, Andrew. „Preferences and Power in the European Community: a liberal Intergovernmentalist Approach”. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, No. 4, 1993, pp. 473–524.
 Moravcsik, Andrew. „Negotiation of the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community”, *International Organization*, Vol 45, No. 1, 1991, pp. 19–56.

Transformativna moć
Evropske unije

Transformativna moć predstavlja sposobnost EU da transformiše društva u svom okruženju. Svoju sposobnost projekcije transformativne moći EU manifestovala je uspostavljanjem zajedničkog tržišta i institucija Zajednice. Kadra da privuče podršku za aktivnosti u domenu spoljne politike, EU počinje da postavlja pravila koja postaju obavezujuća u celom svetu. Mark Leonard koji je prvi EU nazvao transformativnom silom navodi primere osnivanja Svetske trgovinske zajednice, te Protokola iz Kjotoa i Statuta Međunarodnog suda pravde. On zaključuje kako je Evropa sporo i haotično iskoristila veličinu svog

tržišta i diplomatskog aparata kako bi stvorila jednu drugačiju vrstu moći – transformativnu moć.

U međunarodnoj politici EU ne pretilom oružja, već obustavom svakog kontakta. Moguća korist od učlanjenja u EU transformisala je različite države, poput Grčke, Poljske i Češke Republike. Pri tom, pored 500 miliona ljudi, koliko ih živi u članicama EU, postoji i više od 80 zemalja koje su neraskidivo vezane za EU kao za svoje tržište, izvor roba, kredita, stranih investicija i pomoći. Zato, smatra Leonard, gotovo trećina svetske populacije živi u „Evrosferi“ ili u zoni uticaja EU.

Koristeći se ovim konceptom kako bi objasnila fenomen evropeizacije, Heder Grabe (Heather Grabbe) smatra da su primarni činilac kojim EU ostvaruje uticaj zapravo zajedničkih tekovina (fr. *acquis communautaire*). Veliko proširenje iz 2004. godine predstavlja rečit primer demonstracije moći EU. Proces pristupanja pružio je EU mogućnost da putem politike uslovljavanja utiče na formulisanje prioriteta u unutrašnjoj politici država Centralne i Istočne Evrope.

Leonard, Mark. *Why Europe Will Run The World in the 21st Century?* New York: Public Affairs, 2005.

Grabbe, Heather. *The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*. London: Palgrave Macmillan, 2006.

Centre for European Reform, Leonard, Mark. "Europe's Transformative Power", 2005: http://www.cer.org.uk/articles/40_leonard.html

Treći stub Evropske unije

Evropska unija (EU) uspostavljena je pod tim imenom 1992. godine, odnosno Ugovorom iz Maastrichta, koji je bio kruna dogovora država članica na međuvladinim konferencijama. Ovim Ugovorom stvorena je nova arhitektura EU, koja je često slikovito prikazana u obliku antičkog hrama koji ima tri stuba. U trećem stubu nalazi se Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova (PUP). Ovakva konstrukcija odraz je različitih shvatanja o tome kakav treba da bude konačni oblik Unije, jer su stubovi, između ostalog, podeljeni i prema akterima koji u njima imaju glavnu ulogu. Drugim rečima, treći stub zasniva se na međuvladinoj saradnji, što znači da nadnacionalne institucije, kao što su Evropski parlament, Evropska komisija i Evropski sud pravde, imaju minimalna ovlašćenja. U ovom slučaju, glavnu ulogu u procesu odlučivanja ima formacija Saveta ministara, u čijem sastavu se nalaze ministri unutrašnjih poslova država članica.

Revizijom Ugovora iz Maastrichta pokazano je razumevanje za neophodnost daljeg komunitarizovanja politika iz oblasti trećeg stuba, pa su Ugovorom iz Amsterdama (1997) politike ilegalne imigracije, viza, azila, kao i Šengenska konvencija pridodate prvom stubu i nadnacionalnom nivou odlučivanja. Tada je treći stub preimenovan u *Policijsku i pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima*. Osim toga, u preambuli Ugovora o Amsterdamu utvrđeno je da je cilj Unije stvaranje jedinstvenog Prostora slobode, bezbednosti i pravde (PSBP). Takođe, kao novina Ugovora iz Amsterdama, saradnja u oblasti pravosuđa uključena je u građanske predmete u EZ. U korpus novina značajnih za „treći stub“ spada i stvaranje Biroa evropske policije – EVROPOL.

Od 1999. godine EU ustanovila je praksu da na svakih pet godina formuliše programe saradnje u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Tako formulisana oblast potpada i pod prvi i pod treći stub, i često se razmatra kao jedna celina. U programima su formulisani prioriteta, kao i smernice za izgradnju Prostora slobode, bezbednosti i pravde. Prvi takav program formulisani je za vreme finskog predse-

davanja EU 1999. godine i poznat je pod imenom Tampere program. Krajem 2009. godine Švedska, koja je trenutno predsedavajuća, treba da usvoji treći po redu program saradnje, jer Haški program ističe krajem 2009. godine. Novi program je već dobio svoje „drugo ime“ i poznat je pod nazivom Štokholmski program.

Konačno, stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona 1. decembra 2009. godine struktura Unije koja podrazumeva stubove prestala je da postoji, a ingerencije će biti podeljene, uz nešto promenjenu raspodelu „snaga“ u ovoj oblasti.

Lavenex, Sandra and Wallace, William. „Justice and Home Affairs“, in Wallace, Helen, Wallace William. and Polack Mark. (eds) *Policy-Making in the European Union*, 5th edition, Oxford: Oxford University Press, 2005.
Janjević, Milutin, *Treći stub Evropske unije*, Beograd: Službeni list SCG, 2003.

Zvanična prezentacija Evropske unije za poslove u oblasti prava i unutrašnjih poslova:
http://ec.europa.eu/justice_home/index_en.htm
Centar za studije evropskih politika: <http://www.ceps.be/>.
Centar za evropsku reformu: <http://www.cer.org.uk/>

Trojka

Trojka predstavlja sistem u kome državi koja predsedava Evropskom unijom (EU) pomažu država koja je njom predsedavala u prethodnom periodu i država koja će preuzeti predsedavanje u narednom periodu. Budući da se Predsedništvo menja svakih šest meseci, sistem Trojke treba da uspostavi kontinuitet u vođenju zajedničkih politika u okviru evropskih zajednica, odnosno u okviru prvog stuba EU, a koristi se i u drugom stubu EU, tj. u oblasti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP).

Mehanizam Trojke uspostavljen je 1981. godine na samitu u Londonu, u okviru Evropske političke saradnje (EPS) koja je prethodila uspostavljanju ZSBP. Smenjivanje predsedavajuće države prvobitno je bilo uređeno po alfabetskom redu, ali je ovo promenjeno 1988. godine kako bi se obezbedila ravnoteža između malih i velikih država članica. Države se tako sada rotiraju po unapred određenom rasporedu koji utvrđuje Evropski savet.

Od usvajanja Ugovora iz Amsterdama 1997. godine Trojka sprovodi ZSBP i čine je predstavnik države članice koja trenutno predsedava EU, komesar zadužen za spoljne poslove i generalni sekretar Saveća koji ima funkciju Visokog predstavnika za spoljnu i bezbednosnu politiku.

Ugovorom iz Lisabona koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine predviđeno je da se rotirajuće predsedništvo zameni jednim Predsednikom evropskog saveta, čiji bi mandat trajao dve i po godine, uz mogućnost da bude ponovo izabran za još jedan mandat.

Bache, Ian and George, Stephen. *Politics in the European Union*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2006.
Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
Hiks, Sajmon. *Politički sistem Evropske unije*. Beograd: Službeni glasnik, 2007.

Richardson, Jeremy. (ed) *European Union – Power and Policy-making*. New York: Routledge, 2006.

Zvanična internet prezentacija Evropskog saveta: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1&lang=en>
 Internet prezentacija Kancelarije za evropske integracije Vlade Republike Srbije: <http://www.seio.sr.gov.yu/code/navigate.asp?Id=2>
 Internet prezentacija Delegacije Evropske komisije u Srbiji: <http://www.europa.org.rs/code/navigate.php?Id=2>

Tvrđava Evropa

Tvrđava Evropa je kolokvijalan i često pejorativan naziv za sve oštrije antiimigracione politike koje se sprovode bilo na nivou država članica, bilo na nivou Evropske unije. Sve do osamdesetih godina prošlog veka imigracije u Zapadnu Evropu, uključujući i one ilegalne, nisu posmatrane kao bezbednosni problem. Izražena potreba za pronalaženje radne snage koja je postojala u posleratnoj Evropi tada prestaje, a na migrante se počinje gledati kao na izazov „državi blagostanja“ i kulturnoj homogenosti evropskih društava. Međutim, kako pokazuje Džef Hajsman (Jef Huysmans), važnu ulogu u definisanju (ilegalnih) imigracija kao bezbednosnog problema odigrale su institucije sile. U Velikoj Britaniji je to učinilo Ministarstvo unutrašnjih poslova (eng. *Home Office*), tako što je počelo razvijati određenu politiku pre nego što je problem zaista bio sekuritizovan odnosno doživljen kao bezbednosni. U ovom specifičnom slučaju, veza je uspostavljena između razvoja unutrašnjeg tržišta i pretnje da, nakon ukidanja unutrašnjih granica, transnacionalna razmena kapitala, dobara, usluga i ljudi može narušiti javni red i mir.

Pitanje ilegalne imigracije i borbe protiv nje postalo je jedno od onih pitanja na kojima se u društvima država Zapadne Evrope izbori gube

ili dobijaju. U korenu ove pojave je paradoks svoje vrste. Naime, zbog pooštrenih kriterijuma, tokom devedesetih godina zabeležen je pad broja lica koja su zatražila utočište u državama EU. Tome je doprinelo usvajanje standarda, koji su tačno definisali status prisilnog migranta, lica progonjenog iz političkih razloga, čime su odvojeni oni koji su se na migraciju odlučili iz ekonomskih pobuda. Teroristički napad na Sjedinjene Države 11. septembra 2001. godine i pretnja koju je terorizam inspirisan radikalnim tumačenjem islama predstavio Zapadu, uneo je novu tenziju u sistem režima azila i izbeglica. Restriktivnije tumačenje prava na azil primoralo je migrante da potraže alternativni, praktično ilegalni, put ulaska i nastanivanja u državama Evropske unije.

U tom trenutku termin „tvrđava Evropa“ dobija današnje značenje. Evropska unija počinje se posmatrati kao sigurno utočište u haotičnom svetu. Bezbednost države meri se time koliko su vlasti uspele da zadrže ilegalne migrante i teroriste, zaustave jeftin uvoz koji ugrožava EU proizvode, kao i da udalje sve druge pretnje iz Prostora slobode, bezbednosti i pravde (PSBP). Međutim, ova imaginarna tvrđava pre svih štiti stanovnike Zapadne Evrope pošto su mnogi koji traže azil takođe Evropljani, ali dolaze iz nestabilnih evropskih država koje nisu članice EU.

Problem imigracije postao je tako nalik gromobranu koji privlači sve frustracije izazvane nesigurnošću zbog nemogućnosti ostvarivanja perspektive mira, napretka i socijalnog reda i pravde u 21. veku. Upravo je zato problem imigracije u brojnim evropskim državama postao jedno od pitanja na kojima se izbori gube ili dobijaju. Početkom ovog veka, ekstremni desničari, počev od Žan Mari le Pena (Jean Marie Le Pen), preko Jerga Hajdera (Jörg Haider), pa sve do Pima Fortejna (Pim Fortuyn) beležili su zapažene rezultate, dobijajući poene upravo na porastu ilegalne imigracije, time što su je vezivali za rast kriminala i osećaj gubitka nacionalnog identiteta.

Evropska unija pokušava da ublaži posledice ovako restriktivne politike time što ulaže novac u projekte koji potenciraju značaj stabilizacije

države porekla migranata. Članice nastoje da utvrde ugovorne odnose koji regulišu problem ponovnog prihvatanja migranata, odnosno problem readmisije. Međutim, u nekim slučajevima saradnja nije moguća. Italija bezuspešno nastoji da ubedi Libiju u neophodnost strože kontrole plovnih puteva. Turska se, kada je reč o odnosu sa Grčkom, ne pridržava sporazuma o readmisiji koji je potpisala, te ne prihvata nazad migrante. U Italiji, u koju opasnim putem preko Sredozemnog mora godišnje pristigne više od 37.000 ljudi, usvojena je praksa pre-sretanja i vraćanja brodova koji prevoze migrante. Pri tome, svake godine stotine njih strada u prenatrpanim i trošnim brodovima.

U globalnoj tržišnoj utakmici sve više do izražaja dolazi razlika koja postoji između pojedinih područja ujedinjene Evrope u prihodima i razvijenosti. Uplašene za stabilnost sopstvenih tržišta rada, demokratije svesno postaju deo tvrđave Evrope, usvajajući identične norme koje treba da pomognu smanjivanju broja imigranata koji svoju sreću pokušavaju da pronađu unutar EU.

Huysmans, Jef. „European Union and the Securitisation of Migration”. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 38, No. 5, 2000, pp. 751–77.

Levy, Carl. „European Union after 9/11: the Demise of a Liberal Democratic Asylum Regime?” *Government and Opposition*, Vol. 40, No. 1, Winter 2005, pp. 26–59.

Christie, Ian and Willis, Rebecca. „Beyond Orwell: Scenarios for a European Long-Term”: http://www.opendemocracy.net/democracy-europefuture/article_371.jsp

Bentley, Tom. „The Immigration Problem”: http://www.opendemocracy.net/people-migrationeurope/article_927.jsp

Lobjakas, Ahto. „Fortress Europe Buckles Under Immigrant Siege”: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?ots591=4888CAA0-B3DB-1461-98B9-E20E7B9C13D4&lng=en&id=106223>

U

Ugovor iz Amsterdama

Ugovor iz Amsterdama usvojen je 2. oktobra 1997. godine, a na snagu je stupio 1. maja 1999. godine. On predstavlja treću veliku reformu Rimskih ugovora. Takođe, on sadrži niz novih elemenata u odnosu na Ugovor iz Maastrichta: pojednostavljen je postupak odlučivanja, uvedeni su novo poglavlje o politici zapošljavanja i zaštitna klauzula. Deo odredaba koje se odnose na saradnju u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova (treći stub) prenet je u prvi stub EU: vizni režim, azil, sudska saradnja u građanskim sporovima itd. Sporazum je pre svega donet kako bi bila formirana efikasnija Zajednička spoljna i bezbednosna politika (ZSBP), koja će EU omogućiti da ima značajniju ulogu u međunarodnoj politici.

Nakon raspada bivše Jugoslavije bilo je jasno da je neophodno sprovesti hitnu reformu sistema EU, jer se tada jasno pokazalo da EU mora biti osposobljena i za sprečavanje kriza, a ne samo za reagovanje posle njih. Stupanjem na snagu Ugovora iz Amsterdama, EU je dobila novi instrument – zajedničku strategiju. Takođe, ugovorom je predviđeno i to da se u EU odlučuje kvalifikovanom većinom pod određenim uslovima. Ovim ugovorom Zapadnoevropska unija (ZEU) postala je „integralni deo razvoja EU“, čime joj je data mogućnost da deluje i u oblasti odbrane. Kao osnovni ciljevi ZSBP definisani su: zaštita zajedničkih vrednosti i osnovnih interesa, jačanje bezbednosti EU, održavanje mira i jačanje međunarodne bezbednosti itd.

Ugovorom iz Amsterdama ustanovljena je i funkcija Visokog predstavnika za ZSBP, koji treba da pomaže Evropskom savetu prilikom rešavanja pitanja iz ove oblasti. On posebno treba da doprinese formulisanju, pripremi i implementaciji odluka i da, onda kada je to potrebno, vodi politički dijalog sa trećim zemljama. Za prvog Visokog predstavnika ZSBP 1999. godine imenovan je Havijer Solana (Javier Solana)

i tu funkciju on je obavljao do kraja 2009. godine. Zbog visokih ovlašćenja koje je imao, on je često pominjan kao „prvi evropski ministar spoljnih poslova“. Ugovorom iz Amsterdama u okviru ZSBP ustanovljene su Jedinica za planiranje politike i Jedinica za rano upozoravanje, koje imaju zadatke da: prate i analiziraju dešavanja u okviru ZSBP, procenjuju spoljne i bezbednosne interese EU, ukazuju na oblasti u koje bi Unija mogla da se uključi i procenjuju potencijalne političke krize koje bi mogle imati posledice na ZSBP. Ustanovljeni su i mehanizmi za vođenje redovnog političkog dijaloga sa trećim zemljama. Ovaj dijalog odvija se na sastancima sa Trojkom EU organizovanim na ministarskom nivou, nivou viših zvaničnika i na nivou radnih grupa, kao i na samitima i sastancima Evropske komisije organizovanim na nivou ministara i na nivou viših zvaničnika.

Kada je reč o finansiranju operacija ZSBP, Ugovorom je predviđeno da se novac za to izdvaja iz budžeta Unije. Jedine izuzetke predstavljaju operacije sa vojnim ili odbrambenim implikacijama, ukoliko Savet jednoglasno ne odluči drugačije.

Vajdenfeld, Verner i Vesels, Wolfgang. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Zvanična prezentacija EU, Ugovori i zakoni: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm

Ugovor iz Lisabona

Ugovor iz Lisabona, koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine, uneo je neke značajne novine u oblast spoljne, bezbednosne i odbrambene politike. Što se tiče spoljne politike, dosadašnju ulogu rotirajućeg Predsedništva u predstavljanju Unije u međunarodnim odnosima preuzeo je novouspostavljeni predsednik Evropskog saveta. Takođe, Visoki predstavnik Unije za spoljne odnose i bezbednosnu politiku, koji je nasledio Visokog predstavnika za spoljnu i bezbednosnu politiku, istovremeno je preuzeo i ulogu evropskog komesara za spoljne poslove, odnosno potpredsednika Evropske komisije. Visokom predstavniku pomaže Služba za spoljne poslove EU, sastavljena od zvaničnika iz Generalnog sekretarijata Saveta EU, Evropske komisije i iz nacionalnih diplomatskih predstavništava.

U oblast bezbednosne i odbrambene politike je takođe uveden niz novina. Prvo, EBOP je promenila ime u Zajednička bezbednosna i odbrambena politika (ZBOP). Drugo, iako su odbrana i bezbednost ostale u domenu međuvladine saradnje, gde je konsenzus glavni način donošenja odluka, neke odluke će od sada moći da budu donete i većinski. To se pre svega odnosi na uvođenje mogućnosti Trajne strukturne saradnje čime se stvaraju preduslovi da jedna grupa država, ukoliko želi, donese većinski odluku da ubrza međusobnu saradnju u oblasti odbrane. Treće, Petersberški zadaci su prošireni novim zadacima kao što su združene misije razoružavanja, vojno savetovanje i pomaganje, nametanje mira i postkonfliktna stabilizacija, prevencija

konflikata i pomoć trećim državama u borbi protiv terorizma. Četvrto, Evropska odbrambena agencija (EOA), koja je osnovana 2004. godine radi kordinacije evropske odbrambene industrije, sada je uključena u ugovorni okvir. Konačno, Ugovor iz Lisabona uvodi i klauzulu o međusobnoj odbrani, kao i klauzulu o solidarnosti država članica. Iako ove klauzule nemaju uticaja na postojeće obaveze i odbrambene politike država njima se članice EU obavezuju da, u slučaju da neka od njih bude objekat oružanog ili terorističkog napada, odnosno prirodne ili industrijske katastrofe, pruže pomoć jedna drugoj.

Izmenama koje je predvideo Ugovor iz Lisabona stvoreni su uslovi da EU vodi koherentniju i delotvorniju spoljnu, bezbednosnu i odbrambenu politiku, kao i da postane još vidljiviji činilac međunarodnih odnosa. Da li će to zaista i biti tako, zavisice kako od političke volje država članica, tako i od detaljnije operacionalizacije odrednica koje su u Ugovoru iz Lisabona ostale pomalo neodređene. To se odnosi, pre svega, na nadležnosti Službe za spoljne poslove EU, kao i na podelu posla između Visokog predstavnika i predsednika Evropskog saveta.

„The Impact of the Lisbon Treaty on CFSP and ESDP”, ISIS, Number 37, March 2008:

http://www.isis-europe.org/pdf/2008_artrel_150_esr37tol-mar08.pdf

Biscop, Sven and Algieri, Franco, „The Lisbon Treaty and ESDP: transformation and integration”. *Egmont paper* 24, June 2008:

<http://www.egmontinstitute.be/paperegm/ep24.pdf>

Ugovor iz Mاستrihta

Ugovor iz Mاستrihta ili Ugovor o Evropskoj uniji (UEU) potpisan je 1992. godine, a ratifikovan 1993. godine. Njemu je prethodio *Delorov izveštaj* iz 1989. godine, kojim su predloženi reforma Evropske zajednice (EZ) i uspostavljanje Evropske monetarne unije (EMU) i Evropske centralne banke. Pad Berlinskog zida i nestanak bipolarnog sveta stvorili su potrebu da EZ aktivnije učestvuje u rešavanju međunarodnih problema. Održavanje dve međuvladine konferencije 1990. godine – jedne o EMU i druge o produbljivanju saradnje u neekonomskim politikama – označile su početak nove ere u istoriji evropskog kontinenta.

Rezultat međuvladinih konferencija, sadržan u UEU, bio je uspostavljanje EU, čime je izvršena do tada najradikalnija reforma EZ. Ugovorom je predviđeno stvaranje EMU, uvođenje jedinstvene valute, stvaranje Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP), uspostavljanje Saradnje u pravosudnim i unutrašnjim poslovima (PUP), uvođenje državljanstva EU i „progresivno uobličavanje“ zajedničke odbrane.

Struktura EU se od Ugovora iz Mاستrihta, pa sve do stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona, zasnivala na *tri stuba*, koja se razlikuju prema stepenu integrisanosti.

Prvi stub, odnosno stub EZ, jeste stub integracije, u kome odlučuju organi EU. U njemu nadležnosti ima i Evropski sud pravde (ESP) ukoliko

je došlo do neizvršenja obavezujućih i direktno primenljivih odluka. Prvi stub pokriva sledeće oblasti: oblast politike unutrašnjeg tržišta, oblast EMU, oblast socijalnih pitanja, oblast regionalne politike, oblast životne sredine, oblast spoljnotrgovinskih odnosa, kao i oblasti transporta i konkurencije.

Drugi stub je poznat kao ZSBP, koji je, kao i treći stub PUP, baziran na međuvladinoj saradnji. U okviru ova dva stuba ne mogu se donositi odluke, već se isključivo donose zajednički stavovi i zajedničke akcije. Nad njima ESP nema nadležnosti, jer ne spadaju u komunitarno pravo, već se smatraju međunarodnim ugovorom između država članica. U drugom i trećem stubu je ograničena uloga EK i EP, a odlučivanje se, jednoglasno ili kvalifikovanom većinom, odvija na sednicama Saveta ministara.

Ugovor iz Mاستrihta je propisane veće nadležnosti za zajednička institucije. Savet ministara dobio je dalje proširenje glasanja kvalifikovanom većinom, kao i pravo da predlaže zakonodavstvo u drugom i trećem stubu zajedno sa EK. Evropski parlament je dobio veću ulogu u imenovanju EK, kao i kvaz zakonodavnu vlast u određenim oblastima. Evropski sud pravde dobio je ovlašćenje da pokreće tužbe protiv država članica u prvom stubu integracije.

Kada je reč o spoljnoj i bezbednosnoj politici, UEU je utvrdio osnov za razvoj ZSBP ukoliko to bude volja država članica. Utvrđena je i namera da se razvija zajednička odbrambena politika, koja bi mogla da dovede do stvaranja zajedničke odbrane. Zapadnoevropska unija (ZEU) označena je kao buduće vojno krilo EU, što je predstavljalo kompromisno rešenje sukoba između onih koji zagovaraju osamostaljivanje EU u odnosu na NATO savez i onih koji se protive tome da EU bude pretvorena u vojni savez. Konačno, Ugovorom iz Mاستrihta, u poglavlju 5, članu J, data je mogućnost da „EU na međunarodnoj sceni govori jednim glasom“, čime je naglašen značaj EU kao globalnog aktera.

Značaj Ugovora iz Mاستrihta je, sem u stvaranju ZSBP, i u tome što je snažno izražavao duh sve povezanije Evrope. U njemu se ogleda ve-

lika želja EU za dalja proširenja, koja je vođena entuzijazmom nakon pada Berlinskog zida.

Alendar, Branislava. „Spoljna i bezbednosna politika Evropske unije”. *Evropske sveske*, br. 6, 2009, str. 16-18.

Dinan, Desmond. „How did we get here?” u Blomberg, Elizabeth i Stubb, Alexander (urednici) *The European Union: How does it work?* pp. 19–39. Oxford and New York: Oxford University Press, 2003.

Peterson, John and Smith E. Michael „The EU as a global actor”. pp. 195–215 in Blomberg, Elizabeth i Stubb, Alexander *The European Union: How does it work?*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2003.

Prokopijević, Miroslav. *Evropska unija: uvod*. Beograd: Službeni glasnik, 2005.

Vlada Republike Srbije. Kancelarija za pridruživanje EU. Bukvar evropskih integracija, novembar, 2006.

Zvanična prezentacija Ugovora o Evropskoj uniji:
http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_en.htm

Ugovori o readmisiji

Readmisija predstavlja postupak vraćanja i prihvatanja onih lica koja ne ispunjavaju uslove za ulazak ili za boravak na teritoriji drugih država. Pravni instrument kojim se regulišu ova pitanja jeste ugovor o readmisiji. Tokom osamdesetih godina prošlog veka, a posebno tokom devedesetih, zemlje Evropske unije (EU) i druge zapadnoevropske zemlje suočile su se sa velikim prilivom izbeglica i migranata, što je na političkom nivou sekuritizovano kao pretnja po bezbednost i stabilnost EU. I u ovom veku jedan od prioriteta politike EU predstavlja borba protiv ilegalnih migracija i upravljanje migracionim tokovima. Ugovori (ili sporazumi) o readmisiji predstavljaju jedan od važnih uslova koje države u procesu evropske integracije treba da ispune u ovim oblastima, kao i jedan od mehanizama kontrole migratornih tokova kojim države EU vraćaju matičnim zemljama one državljane koji više nemaju legalan osnov za boravak u toj zemlji.

Ugovori o readmisiji predstavljaju međudržavne, bilateralne sporazume koji regulišu način i postupak povratka lica, državljana jedne od ugovornih strana, kojima je prestao legalan osnov boravka na teritoriji druge ugovorne strane, kao i državljana trećih država ili apartrida, pod uslovima koji su predviđeni sporazumima.

Republika Srbija je 18. septembra 2007. godine sa Evropskom unijom potpisala Opšti ugovor o readmisiji, koji je stupio na snagu 1. januara 2008. godine. Na osnovu ovog ugovora državljani Srbije kojima je prestao da važi osnov za boravak u inostranstvu obavezni su da napuste zemlju u kojoj su boravili i da se vrate u Srbiju. Ugovori o readmisiji su ugovori kojima se država obavezuje da će, na zahtev druge zemlje, prihvatiti svoje građane koji nelegalno borave na teritoriji te druge zemlje. Obaveza Srbije je da ugovore o readmisiji potpiše sa svim članicama EU i državama regiona, a uspešna realizacija ovih ugovora jedan je od uslova za pristupanje Srbije EU.

Ministarstvo spoljnih poslova vodilo je prve pregovore o ugovorima o readmisiji. Međutim, nakon formiranja Državne zajednice SCG i Saveta ministara 2002. godine Ministarstvo za ljudska i manjinska prava preuzelo je nadležnost da u ime države potpisuje sporazume o readmisiji i da nadzire taj proces, dok je za sprovođenje sporazuma nadležno Ministarstvo unutrašnjih poslova. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije po ovim ugovorima postupa po sledećoj proceduri: nakon što utvrdi da je došlo do gubljenja osnova za legalan boravak na njenoj teritoriji, određena država upućuje, u našem slučaju, MUP RS zamolnicu da prihvati takvo lice. Ministarstvo unutrašnjih poslova, potom, proverava identitet osobe i, ako je reč o državljaninu državljaninu Srbije, to lice vraća u našu zemlju.

Ovim ugovorima se, sa pravnog aspekta, može najviše zameriti to što nijedan od njih ne definiše dovoljno jasno uslove prihvata povratnika, ne profilise politiku reintegracije, niti jasno određuje obaveze države iz koje povratnici dolaze. Takođe, ugovori koje je potpisala Republika Srbija ne sadrže odredbe o zaštiti ličnih dobara, pa ni neophodnu garanciju bezbednosti povratnika, kao ni odredbe o odgovarajućoj zdravstvenoj zaštiti. Ugovori o readmisiji trebalo bi da u svojim odredbama afirmišu one vrednosti koje proklamuje Evropska konvencija o ljudskim pravima, kao i druge međunarodne konvencije koje omogućavaju oblike zaštite prava stranaca.

Godišnji izveštaji Grupe 484 dostupni na adresi: www.grupa484.org

Ugovori o stabilizaciji i pridruživanju

Proces stabilizacije i pridruživanja predstavlja politički i institucionalni okvir dugoročne politike Evropske unije (EU) koju ona vodi prema državama *Zapadnog Balkana* (Srbija, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Albanija i Bosna i Hercegovina) radi pridruživanja država ovog regiona EU. Istovremeno, ona uspostavlja punu i trajnu stabilizaciju i ekonom-

ski prosperitet svih država ponaosob, kao i regiona u celini. Zvanično je predstavljen na Zagrebačkom samitu u novembru 2000. godine. Suštinu Procesu predstavlja zaključivanje *Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju* (SSP).

Sporazum predstavlja pravni akt kojim se regulišu politički, bezbednosni i privredni instrumenti. Ovi instrumenti služe tome da se proces evropske integracije nastavi kako bi država koja ih primenjuje dobila status kandidata za u članjenje u EU. Potpisivanjem *Sporazuma* sa državama članicama EU, država kandidat dobija status pridružene članice EU. Ciljevi *Sporazuma* mogu biti klasifikovani u tri kategorije – stabilizacija, pridruživanje i zona slobodne trgovine:

1. *Stabilizacija* se odnosi na transformaciju političkog, društveno-ekonomskog, institucionalno-pravnog i bezbednosnog sistema država Zapadnog Balkana. Ona treba da dovede do jačanja regionalne stabilnosti i bezbednosti i do uspostavljanja stabilnog evropskog poretka koji je zasnovan na poretku EU.
2. *Pridruživanje* podrazumeva stvaranje primerenog okvira za politički dijalog između EU i država Zapadnog Balkana. Njime se omogućava razvoj političkih odnosa između ugovornih partnera, podupiranje sprovođenja tržišnih reformi i razvoja skladnih ekonomskih odnosa, čija je perspektiva uspostavljanje zone/a slobodne trgovine i podsticanje regionalne saradnje.
3. *Zona slobodne trgovine* uspostavlja se primenom ovog *Sporazuma*. Njime se ukidaju sve carine, količinska ograničenja, kao i mere koje imaju slična dejstva na uvoz industrijskih i poljoprivrednih proizvoda u EU (izuzev jednog broja poljoprivrednih i tekstilnih proizvoda i proizvoda od čelika). Istovremeno, ukidaju se isti instrumenti koji utiču na uvoz industrijskih i poljoprivrednih proizvoda u državu koja želi da postane članica EU, pri čemu se carine na jedan broj „osetljivih” proizvoda postepeno smanjuju dok ne istekne utvrđeni prelazni period (6–10 godina).

Tokom pregovora o zaključenju *Sporazuma* utvrđuje se dužina prelaznog perioda potrebnog za stvaranje zone slobodne trgovine sa EU, kao i okvirni rok za usklađivanje zakonodavstva u prioritetnim obla-

stima sa pravnim tekovinama EU. Kada se pregovori uspešno završe, sledi potpisivanje *Sporazuma* i njegovo sprovođenje u predviđenom periodu. Da bi *Sporazum* stupio na snagu, neophodno je da bude ratifikovan u svim državama članicama EU. Do njegovog stupanja na snagu sve trgovinske odnose između pridružene države i Evropskih zajednica reguliše *Privremeni sporazum*. Reč je o dokumentu koji se zaključuje kako bi bilo omogućeno brže sprovođenje onih delova *Sporazuma* koji se nalaze u nadležnosti EU. Stupanje na snagu *Privremenog sporazuma*, za razliku od SSP, ne zahteva ratifikaciju u državama članicama EU.

Kada u Republici Srbiji na snagu bude stupio SSP, ona će postati pridružena država EU i potvrditi status potencijalnog kandidata za dobijanje punopravnog članstva u Uniji. *Sporazumom* se naglašava individualni pristup vrednovanju dostignuća Srbije u približavanju EU, odnosno individualni pristup vrednovanju sposobnosti prihvatanja evropskog prava, standarda i kriterijuma. Vrednuju se dostignuća u izgradnji regionalne stabilnosti i rezultati sprovođenja obaveza koje proizilaze iz pridruženog statusa. Pravna i ekonomska prilagođavanja do kojih dolazi u vezi sa sprovođenjem SSP predstavljaju ozbiljan početak sveobuhvatnog prilagođavanja, koje će u potpunosti biti nastavljeno nakon što Republika Srbija postane kandidat za učlanjenje u EU.

Ateljević, Vladimir. *Proces stabilizacije i pridruživanja*. Beograd: Vlada Republike Srbije, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj uniji, 2005.
Radić, Ivana et al. (ur.). *Vodič kroz Proces stabilizacije i pridruživanja*. Beograd: G17 Institut, 2005.
Radić, Ivana, Vesna Kahrinović i Branko Budimir. *Vodič kroz pridruživanje Evropskoj uniji*. Beograd: ISAC Fond, 2007.

Zvanična internet prezentacija Evropske komisije o proširenju EU: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/index_en.htm
Zvanična internet prezentacija Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija Republike Hrvatske: <http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=510>
Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije: <http://www.seio.sr.gov.yu/code/navigate.asp?Id=131>

Upravljanje na više nivoa

Proučavanje Evropske unije (EU) karakterišu dve različite teorijske faze. Tokom prve faze dominirale su studije koje su preuzete iz međunarodnih odnosa, dok se u drugoj fazi u obzir uzimaju specifičnosti same Unije. Najjednostavniji način razumevanja ovog teorijskog preokreta jeste prelazak sa shvatanja po kome se EU tretira kao međunarodna organizacija slična drugim takvim organizacijama na shvatanje po kome je ona jedinstvena po svojoj prirodi, po pravcu u kome se razvija i po svom institucionalnom sklopu.

Teorija upravljanja na više nivoa (eng. *Multi-level Governance*) pripada drugoj fazi i objašnjava promenu odnosa između aktera koji se nalaze na različitim teritorijalnim nivoima i koji pripadaju javnom, ali i privatnom sektoru. Pojam je 1993. godine osmislio Geri Marks (Gary Marks),

pokušavajući da objasni regionalnu i strukturnu politiku Evropske komisije (EK). Iako ni sam nije verovao u to da bi „iskustvo strukturne politike EU moglo da dobije generalnu primenu na nivou cele Zajednice“, vrlo brzo se pokazalo suprotno. Pojam je tokom devedesetih godina bio povezivan sa proučavanjem konceptima decentralizacije, kao i principima supsidijarnosti.

Ova teorija prevazilazi tradicionalnu podelu na domaću i međunarodnu politiku, naglašavajući da u okviru evropskih integracija nestaju razlike među njima. Ona posmatra EU kao politički sistem, sastavljen od međusobno povezanih institucija koje postoje na više nivoa i koje imaju jedinstven politički izgled. Drugim rečima, EU je politički sistem koji funkcioniše na evropskom nivou (EK, Evropski savet, Evropski parlament itd.), na nacionalnom nivou i na regionalnom nivou. Različiti nivoi utiču jedni na druge na dva načina: vertikalna dimenzija uticaja podrazumeva interakciju među nivoima (npr. direktive EK koje se primenjuju u državama članicama), dok horizontalna dimenzija uticaja upućuje na interakciju relevantnih aktera unutar jednog nivoa (npr. saradnja EK i EP). Naglašavajući pojačani značaj nadnacionalnih i nedržavnih aktera, ali i složene odnose među samim državnim akterima, teorija upravljanja na više nivoa postavila je značajna pitanja vezana za ulogu država u EU.

Iako je na prvi pogled ova teorija vrlo pogodna za definisanje EU kao zasebnog organizma, ona je suočena sa ozbiljnim kritikama, od kojih najznačajnija negira njenu suštinu. Naime, pojedini kritičari smatraju da je to pre pristup, odnosno pre opis funkcionisanja EU nego što je teorija koja ima relevantne hipoteze. Ako joj se i prizna status teorije, onda se ona ne doživljava kako nešto novo, već kao „amalgam“, smeša postojećih teorija. Kontroverzan je i značaj koji ova teorija pridaje nedržavnim akterima u procesu evropskih integracija (njihovu mobilizaciju na evropskom nivou doživljava kao dokaz njihovog uticaja), kao i činjenica da ona potpuno izbegava raspravu o *suverenitetu* i *transferru lojalnosti* između nacionalnih i nadnacionalnih entiteta u EU, što je pitanje koje se smatra važnim za budućnost Unije.

Bache, Ian and Flinders, Matthew (ed.) (2005) *Multi-level Governance* Oxford: Oxford University Press.

Hooghe, L. and Marks, G. (2003) *Unravelling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance*, Vienna: Institute for Advanced Studies.

V

Visoka politika

Pojam visoka politika (eng. *high politics*) koristi se u međunarodnim odnosima, i označava pitanja koja su ključna za opstanak države, tj. pitanja vezana za suverenost, odbranu, teritorijalni integritet i nacionalnu bezbednost. Iako je sama ideja visoke politike bila prisutna u svim epohama i kulturama, ipak je Hobs bio prvi koji je definisao to da opstanak države, društva i zakona zavisi od postojanja određenih ključnih faktora. Ti faktori čine ono što danas zovemo visokom politikom. Sam pojam verovatno je prvi put upotrebljen tokom Hladnog rata kada je postojanje atomske bombe jasno pokazalo to šta je vredno borbe, a šta nije. Sve one oblasti zbog kojih je moglo da dođe do izbijanja rata nazivane su visokom politikom, dok je, nasuprot njima, niska politika (eng. *low politics*) predstavljala zbirno ime za one oblasti koje nisu mogle da izazovu katastrofu, čak ni u slučaju postojanja ozbiljnih neslaganja.

Teorije međunarodnih odnosa danas koriste pojam visoke politike da bi njime objasnile sva ona pitanja koja se direktno vezuju za politički i ekonomski integritet jedne države i za njeno pravo i sposobnost da legitimno koristi svoju moć. Dve su ključne dimenzije ovog pojma: korišćenje oružane sile da bi se održali spoljašnja bezbednost i red u državi, kao i korišćenje vrednosti nacionalne monete da bi se obezbedio prosperitet.

Na nivou Evropske unije (EU) visoka politika podrazumeva Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, pitanja odbrane, policije itd. To su pitanja povodom kojih države članice često imaju suprotstavljene interese. Niska politika predstavlja one politike EU kod kojih se interesi država članica prožimaju i lakše usaglašavaju (poljoprivreda, spoljna trgovinska politika itd.).

Na osnovu postojanja ove razlike evropskeptici pronalaze granice širenja ingerencija EU. Oni smatraju da države članice neće dozvoliti da pitanja visoke politike potpuno ostanu van njihovog zahvata, osim ako to u nekom trenutku ne bude u njihovom interesu. Za sada, njihova shvatanja imaju potporu u realnosti: dok se na nivou niske politike integracija odvijala relativno brzo i uspešno, na nivou visoke politike međuvladini pregovori uglavnom su postizali skromne rezultate, koji su oličavali interese nacionalnih elita. Evropska unija u tom smislu kaska za stvarnošću i za svojim potrebama. No, u nekim situacijama je razvoj na nivou niske politike omogućio, odnosno pogurao razvoj visoke politike na terenu. Tako su, na primer, ekonomske sankcije protiv nekih zemalja mogle da se usaglaise samo na nivou Zajednice, jer je većina ovlašćenja već bila preneti na nadnacionalni nivo.

Da ni evropskeptici, ali ni evroentuzijasti nisu u potpunosti u pravu, pokazuju najnoviji trendovi na nivou Unije. Ugovor iz Lisabona koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine predviđa ukidanje strukture stubova i prenošenje novog seta ovlašćenja na EU i u oblasti visoke politike, odnosno prenošenje ovlašćenja iz sadašnjeg drugog i trećeg stuba, koji su do sada bili najčvršći bedemi odbrane principa suverenosti.

Bache, Ian and George, Stephen. *Politics in the European Union*, New York: Oxford University Press, 2006.
 Dinan, Desmond. *Origins and Evolution of the European Union*, New York: Oxford University Press, 2006.
 McCormick, John. *Understanding the European Union – a Concise Introduction*, New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Visoki predstavnik Unije za spoljne odnose i bezbednosnu politiku

Završetak Hladnog rata i postojanje brojnih kriza u evropskom susedstvu podstakli su EU na to da Ugovorom iz Maastrichta (1992) razvije zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku (ZSBP). Ugovor iz Amsterdam (1997) uveo je poziciju Visokog predstavnika EU za ZSBP. Prvi Visoki predstavnik bio je tadašnji generalni sekretar Saveta EU Jürgen Trumpf (Jürgen Trumpf), ali je na tom mestu ostao svega nekoliko meseci. U junu 1999. godine za Visokog predstavnika za ZSBP postavljen je Havijer Solana (Javier Solana) koji je time istovremeno postao i generalni sekretar Saveta EU. Visoki predstavnik EU za ZSBP dobio je ovlašćenja da kordinira Evropskom bezbednosnom i odbrambenom politikom (EBOP), igra ulogu generalnog sekretara Saveta EU i Zapadnoevropske unije i bude predsednik Evropske odbrambene agencije. Zbog širokih ovlašćenja koje je imao, Havijera Solanu su često nazivali prvim evropskim ministrom spoljnih poslova. Stvaranjem institucije Visokog predstavnika Evropa je odgovorila na pitanje koje je Henri Kissindžer (Henry Kissinger) davno postavio: „Kome da telefoniram kada zovem Evropu?“

Ustav EU, koji su na referendumima održanim 2004. i 2005. godine odbacili građani Francuske i Holandije, predviđao je da Visoki predstavnik za ZSBP bude unapređen u ministra spoljnih poslova EU. Ugovor iz Lisabona koji je zamenio neuspeli Ustav stupio je na snagu 1. decembra 2009. godine. Njime je dodatno ojačana ova važna funkcija koja je preimenovana u Visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku. Visoki predstavnik je sada istovremeno i Komesar EU za spoljne odnose i zamenik predsednika Komisije, ali ne više i generalni sekretar Saveta EU. Pored novih ojačanih ovlašćenja Visokom predstavniku u radu pomaže i novoosnovana Služba za spoljne poslove EU. Za novog Visokog predstavnika krajem 2009. godine izabrana je Ketrin Ešton (Catherine Ashton) na period od pet godina.

Vajdenfeld, Verner i Volfgang Vesels. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Savet EU, Visoki predstavnik:

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1847&lang=en>

„The Impact of the Lisbon Treaty on CFSP and ESDP”, ISIS, No. 37, March 2008:

http://www.isis-europe.org/pdf/2008_artrel_150_esr37tol-mar08.pdf

Vizna politika EU

Viza je odobrenje nadležnog organa jedne zemlje, koja se, najčešće u formi nalepnice, unosi u pasoš ili u drugi dokument priznat u međunarodnom saobraćaju. Ona nosioca ovlašćuje na to da može preći granicu države čiji je državni organ izdao vizu.

Slobodno kretanje unutar EU jedno je od osnovnih prava državljana članica EU. Implementacijom Sporazuma iz Šengena države članice dogovorile su se da ukinu unutrašnje granice i kontrolu na njima. Istovremeno je, međutim, nametnuta i obaveza pojačane kontrole spoljnih granica EU, kao i osoba koje ulaze na teritoriju EU. Jedinstveni prostor za putovanje ne postoji bez postojanja jedinstvene politike viza. Ona pak zahteva postojanje dobre administrativne saradnje i pravnog uređenja. Zbog toga je, onda kada je uspostavljen šengenski prostor, uvedena i jedinstvena šengenska viza. Sve zemlje potpisnice Šengenskog sporazuma primenjuju iste uslove i postupke za izdavanje viza. Viza koju izda jedna od 24 članice EU načelno važi i za ostale 23 države. Potpisnice Šengenskog sporazuma mogu izdati vizu za kratki boravak, tranzitnu vizu i aerodromsku tranzitnu vizu.

Kada je reč o politici viza koju EU vodi prema trećim zemljama, EU je ustanovila dve liste država – „crnu listu“ država čijim je građanima potrebna viza za ulazak u EU i „belu šengen listu“ država čijim građanima nije potrebna viza. U toku su pregovori sa zemljama Zapadnog Balkana o liberalizaciji viznog režima, koja je zasnovana na ispunjavanju određenih uslova iz Mape puta. Ispunjenje ovih uslova trebalo bi da dovede do ukidanja viza i do stavljanja ovih zemalja na „belu šengen listu“. Srbija je sa EU potpisala *Sporazum o viznim olakšicama*, koji pojednostavljuje proceduru izdavanja viza za boravak do 90 dana. Ovaj Sporazum ne podrazumeva olakšice prilikom dobijanja viza za Veliku Britaniju i Severnu Irsku, Irsku, Dansku, Island i Norvešku.

Evropska komisija radi na uspostavljanju *Viznog informacionog sistema* (VIS) koji će potpisnicama Šengenskog sporazuma omogućiti da razmenjuju podatke o tranzitnim vizama i vizama za kratak boravak. Kada postane operativan, VIS će obrađivati podatke o viznim aplikacijama, uključujući u to i fotografije i otisak prsta svih onih koji su se prijavili za dobijanje vize. Taj sistem trebalo bi da olakša procedure izdavanja viza, spreči „kupovinu viza“ i olakša provere na spoljnim granicama EU, kao i unutar država članica. Razmatra se i osnivanje Viznog aplikacionog centra, a jedan takav centar osnovan je kao pilot projekat i radi od 2007. godine u Kišnjevu (Moldavija).

Vajdenfeld, Verner i Volfgang Vesels. *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2003.

Zvanični sajt Evropske komisije o viznoj politici: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/freetravel/visa/fsj_freetravel_visa_en.htm

Z

Zajednički situacioni centar (SitCen)

Zajednički situacioni centar (SitCen), čije je sedište u Briselu predstavlja obaveštajnu ustanovu EU. Njegov zadatak je da osmatra i procenjuje novonastale situacije širom sveta usredsređujući se na krizne regione, terorizam i proliferaciju oružja za masovno uništenje. Takođe, SitCen pruža podršku Visokom predstavniku EU, specijalnim predstavnicima i drugim visokim zvaničnicima, kao i EU u operacijama upravljanja krizom.

Zajednički situacioni centar je podeljen u tri jedinice. Prva jedinica je „Civilna obaveštajna čelija“ (COČ), koju čine civilni-analitičari iz nacionalnih službi bezbednosti članica EU. Sledi zatim „Jedinica za glavne operacije“ (JGO), koja pruža dvadesetčetvorosatnu operativnu podršku, istražuje i vrši analize koje po karakteru nisu obaveštajne. Najzad, tu je „Jedinica za komunikacije“ (JK), zadužena za bezbednost komunikacija koje vodi komunikacioni centar (KC) Saveta EU.

Prioriteti SitCen su u velikoj meri usmereni na ZSBP. Stvaranje protivterorističkog analitičkog kapaciteta unutar COČ, 1. februara 2005. godine, predstavlja veliki korak u razvoju SitCen od napada 11. marta 2004. godine u Madridu. Inicijalni, šestomesečni radni program rezultat je prioriteta šefova država koji su zapisani u Evropskom akcionom planu borbe protiv terorizma. Operativna saradnja se ne vrši na evropskom, već na bilateralnom, trilateralnom ili na nekom drugom nivou. Specifični rezultati zajedničkog rada su strogo poverljivi.

Van Buuren, Jelle „The Secret Truth: The EU Joint Information Centre“, Euro Watch:
<http://www.statewatch.org/news/2009/aug/SitCen2009.pdf>

House of Lords, „European Union Committee, After Madrid: the EU Response to terrorism“, March 2005:
<http://www.parliament.the-stationery-office.com/pa/ld200405/ldselect/ldeucom/53/53.pdf>

Zajednički stav

Zajednički stav (eng. *joint position*) predstavlja jedan od instrumenata Evropske unije, koji je predviđen Ugovorom iz Maastrichta. Njime se ostvaruju ciljevi Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP). Savet usvaja zajednički stav kada je to neophodno i on predstavlja rezultat pregovora država članica o svim pitanjima iz oblasti spoljne politike i bezbednosti koja su od opšteg interesa. Zajednički stav predstavlja stav EU o nekom specifičnom pitanju koje ima geografski ili tematski karakter, te se države članice staraju da svoje nacionalne politike usaglase sa zajedničkim stavovima.

Savet usvaja zajednički stav jednoglasno, pri čemu se državi ostavlja mogućnost da se uzdrži od glasanja (tzv. konstruktivno uzdržavanje) i da ne blokira proces. U tom slučaju ona nije obavezna da primeni odluku, ali prihvata to da ova odluka obavezuje EU. U duhu uzajamne solidarnosti, ta se država uzdržava od bilo kakve aktivnosti koja bi mogla da bude suprotna ovoj odluci ili da sprečava aktivnosti EU zasnovane na tom stavu. Da bi bio usvojen zajednički stav, nije potrebno da Evropski savet prethodno usvoji opšte smernice ili zajedničke strategije, kao što je to slučaj sa usvajanjem zajedničke akcije. Kada usvaja zajednički stav na osnovu zajedničke strategije ili kada usvaja neku odluku kojom se primenjuje zajednički stav, Savet može glasati kvalifikovanom većinom. Država članica se može suprotstaviti ovakvom načinu glasanja, obrazlažući takvu odluku nacionalnim interesima.

Samim tim što je Savetu data mogućnost da procenjuje kada je potrebno usvojiti zajednički stav, jasno je da njega nije moguće doneti za svaki međunarodni problem. Države članice često imaju različite

pozicije i međusobno su podeljene, te zato nisu u mogućnosti da postignu saglasnost koja je neophodna za njegovo usvajanje. Ponekad je pitanje previše osetljivo i ugrožava interese pojedinih država članica, pa je u tom slučaju bolje i ne pokretati pitanje usvajanja zajedničkog stava. Dakle, postojanje zajedničkih interesa predstavlja pretpostavku za usvajanje zajedničkog stava.

Prilikom svog delovanja u međunarodnim organizacijama ili u međunarodnim forumima, države članice EU usklađuju svoje aktivnosti i zastupaju zajedničke stavove. Ukoliko se desi da na tim forumima nisu prisutne sve države članice, one koje su prisutne zastupaju zajedničke stavove i obaveštavaju ostale o svim pitanjima koja su od zajedničkog interesa. Prilikom glasanja u međunarodnim organizacijama države članice EU u preko 90% slučajeva glasaju na osnovu zajedničkog stava. Međutim, takva vrsta solidarnosti se najteže postiže unutar Saveta bezbednosti OUN, jer Velika Britanija i Francuska imaju mesto stalnog člana, dok ostale države EU zauzimaju dva mesta i smenjuju se na njima kao nestalne članice.

Značajan broj zajedničkih stavova odnosi se na Srbiju (SRJ Jugoslaviju, DZ Srbija i Crna Gora). Najčešće su se odnosili na usvajanje restriktivnih mera (npr. sankcija) ili kasnije na njihovo ukidanje. Oni se najčešće usvajaju pozivanjem na rezolucije SB OUN. Pokušaj da se usvoji zajednički stav povodom proglašenja nezavisnosti Kosova propao je i pored zalaganja većine država članica.

Janjević, Milutin. *Spoljna politika Evropske unije*. Beograd: JP Službeni glasnik, 2007.
 Lopandić, Duško (ur.). *Osnivački ugovori Evropske unije*. Beograd: Evropski pokret u Srbiji, 2003.
 Smith, Karen E. *European Union Foreign Policy in a Changing World*. Cambridge: Polity Press, 2008.
 Smith, Michael E. *Europe's Foreign and Security Policy – The Instruments of Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
 Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Rečnik zvanične internet prezentacije EU: http://europa.eu/scadplus/glossary/common_position_cfsp_en.htm
 Institut za međunarodne odnose (Hrvatska), EU i Dokumentacijski centar – EnterEurope: <http://www.entereurope.hr/page.aspx?PageID=105>
 Zvanična internet prezentacija Nemačke kancelarije za spoljne poslove: <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Europa/Aussenpolitik/GASP/InstrumenteGASP.html>

Zaštitna klauzula

Pokretanje mehanizma pojačane saradnje unutar sva tri stuba Evropske unije (EU) zavisi od odluke koja se usvaja kvalifikovanom većinom unutar Saveta. Međutim, države članice na raspolaganju imaju zaštitnu klauzulu, koja svakoj pojedinačnoj državi omogućava da spreči kvalifikovano glasanje o pojačanoj saradnji, obrazlažući to nacionalnim interesom.

Savet, nakon glasanja kvalifikovanom većinom, odlučivanje može proslediti Evropskom savetu onda kada to pitanje potpada pod oblast pokrivenu drugim i trećim stubom EU. U slučaju da se pitanje nalazi u oblasti prvog stuba EU, ono se prosleđuje Savetu koji zaseda na nivou šefova država ili vlada. U sva tri slučaja, da bi odluka o pojačanoj saradnji bila doneta, neophodna je jednoglasnost. U oblast „drugog“ i „trećeg“ stuba EU, Ugovorom iz Amsterdama uvedena je mogućnost upotrebe zaštitne klauzule.

Kada dođe do pojave ovakve situacije, od suštinskog značaja je uloga Suda pravde EU, jer on ima ovlašćenja da odluči o stepenu važnosti zaštite nacionalnog interesa na koji se poziva država članica. Postupanje Suda pravde EU treba da bude garant toga da zaštitna klauzula neće biti zloupotrebljena.

Lopandić, Duško, ur. Osnivački ugovori Evropske unije. Beograd: Evropski pokret u Srbiji, 2003.

Zaštita podataka o ličnosti u Evropskoj uniji

Od samog početka evropskih integracija države članice Saveta Evrope veliku pažnju poklanjale su zaštiti podataka o ličnosti. Tako je Savet Evrope (SE) još 1950. godine usvojio Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP), a 1981. godine Konvenciju o zaštiti pojedinaca u odnosu na automatsku obradu podataka o ličnosti, koja prvi put lične podatke priznaje kao posebno pravo individue. Istovremeno je i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) usvojila smernice kojima apeluje na svoje članice da usvoje mere zaštite ličnih podataka. Sve ove inicijative uticale su na to da veliki broj država članica usvoji norme kojima se štiti privatnost pojedinaca.

Međutim, nagli razvoj tehnologije i tehnike prikupljanja i obrade podataka, te tehnike umnožavanje, kao i proširenje kruga subjekata koji prikupljaju lične podatke na privatni sektor (privatne firme za obezbeđenje lica i imovine), ukazao je na to da postojeće konvencije i nacionalna zakonodavstva nisu dovoljan okvir zaštite ličnih podataka. Dodatni problem je predstavljalo i to što zakonodavstva država članica nisu bila međusobno usklađena, uprkos tome što su bila zasnovana na principima usvojenim u rečenim konvencijama SE. Zbog toga je EU 1995. godine usvojila Direktivu 95/46/EC, kojom se određuju osnovni principi i uslovi koji moraju najpre biti poštovani da bi podaci mogli biti predmet obrade. Prvi princip je transparentnost i podrazumeva da lice ima pravo da bude obavešteno ako se o njemu prikupljaju podaci. Drugi princip je načelo legitimne svrhe, prema kome podaci mogu biti prikupljeni i obrađivani jedino onda kada je svrha te operacije legitimna i jasno određena. Konačno, načelo srazmernosti nalaže da obrada ličnih podataka mora biti u skladu sa svrhom zbog koje se oni

procesuiraju, te da svi podaci koji nadilaze svrhu za koju su prikupljeni i obrađeni moraju biti uništeni.

Sledeći važan korak ka ostvarenju zaštite podataka o ličnosti na nivou EU predstavlja usvajanje Odluke 45/2001. Njom je uvedena institucija Evropskog supervizora podataka o ličnosti (eng. *European Data Protection Supervisor*), čiji je zadatak da obezbedi poštovanje ove regulative, kao i svih ostalih normi koje se odnose na zaštitu privatnosti. Regulativa, takođe, obavezuje institucije i tela EU da postave unutrašnjeg službenika (eng. *Data Protection Officer*), čija je dužnost da vodi registar u koji upisuje sve slučajeve obrade ličnih podataka. Oba tela nadležna su da primaju žalbe pojedinaca čije lične podatke obrađuju institucije EU.

Obrada ličnih podataka i zaštita privatnosti u elektronskim komunikacijama (finansijski transferi, spam i sl.) uređena je Direktivom 2002/58/EC (eng. *Privacy Directive*). Konačno, usvajanjem Okvirne odluke 2008/977 (eng. *Framework Decision 2008/977/JHA*), EU je prvi put odredila opšti pravni okvir za zaštitu podataka o ličnosti u okviru „trećeg stuba“, odnosno postavila je temelj zaštite podataka ličnosti u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova.

Borba protiv terorizma i organizovanog kriminala često kao posledicu imaju eroziju prava na privatnost i zaštitu podataka o ličnosti. Na primer, posebnu zabrinutost izazvao je sporazum koji su SAD i EU stigli o razmeni podataka o putnicima (eng. *Passenger Name Record*) 2007. godine. Sjedinjene Američke Države često potpisuju i bilateralne memorandume o saradnji sa državama članicama, kojima se reguliše međusobna razmena određenih podataka, a koji nisu u potpunosti u saglasnosti sa standardima EU. Uprkos brojnim kritikama na račun načina na koji EU i države članice štite podatke o ličnosti svojih građana, evropski standardi u ovoj oblasti su ipak najrazvijeniji na svetu.

David Banisar, *Privacy And Data Protection Around The World*, internet:
<http://www.pcpd.org.hk/textonly/english/infocentre/files/bani->

sar-paper.doc, accessed: June 21, 2009.

Schoeman, Ferdinand David (ur.): *Philosophical Dimensions of Privacy – An Anthology*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.

Pearce, Graham. Platten, Nicholas, „Achieving Personal Data Protection in the European Union”, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 36, No. 4, 1998, pp. 529–547.

Rosemary, Jay i Hamilton, Angus. *Data Protection Law and Practice*, London: Sweet and Maxwell, 2003.

European Data Protection Supervisor, www.edps.europa.eu
Privacy International, <http://www.privacyinternational.org/>

Združene akcije

Kako bi Evropska unija (EU) ojačala svoj identitet na međunarodnoj sceni i kako bi se ozbiljnije posvetila rešavanju međunarodnih kriznih situacija, Ugovorom iz Maastrichta predviđeni su odgovarajući instrumenti i procedure za ostvarivanje ciljeva Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP). Jedan od tih instrumenata predstavlja združena akcija (eng. *joint action*). To je najčešća vrsta akata koji se usvajaju u okvirima ZSBP. U onim oblastima ZSBP u kojima države članice imaju važne zajedničke interese ciljevi te politike ostvaruju se usvajanjem i postepenom realizacijom združenih akcija. One se odnose na specifične situacije u kojima se preduzimanje operativne akcije EU smatra neophodnim. Na taj način se predviđa političko, ekonomsko i vojno angažovanje EU i država članica. Združena akcija predstavlja rezultat želje i interesa država članica da zajednički deluju u vezi sa nekim pitanjem.

Na osnovu opšte smernice koju usvaja Evropski savet, Savet EU odlučuje o tome da li će neko pitanje biti predmet združene akcije. Nakon

toga, na predlog predsedavajućeg, Komisije ili države članice, Savet jednoglasno usvaja združenu akciju. U situaciji kada Savet usvaja združenu akciju na osnovu zajedničke strategije Evropskog saveta, odluka može biti usvojena i kvalifikovanom većinom. Tu proceduru glasanja Savet koristi i onda kada donosi odluku kojom se primenjuje združena akcija. Ukoliko država članica ne želi da odluka bude usvojena, ona može iskoristiti rezervnu klauzulu kojom sprečava glasanje, pozivajući se na nacionalni interes. Time se donošenje odluke prenosi na nivo šefova država ili vlada. Država ima mogućnost i da se konstruktivno uzdrži, ne protiveći se usvajanju odluke. Tada ona nije obavezna da primeni odluku, ali prihvata to da ova odluka obavezuje EU. Združenom akcijom se utvrđuju opšti i posebni ciljevi akcije, domaćaj, sredstva koja su na raspolaganju EU, kao i uslovi njihove primene. Ako je neophodno, utvrđuje se i vreme u kojoj će ona biti realizovana, kao i pitanja o kojima se odluke donose kvalifikovanom većinom.

Na koji način i koliko se EU angažuje prilikom rešavanja međunarodnih kriznih situacija može se zaključiti ukoliko se posmatra praksa usvajanja združenih akcija, kao što je, na primer, pružanje podrške mirovnim pregovorima na Bliskom istoku. Od formiranja Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP) upravo se putem združenih akcija pokreću brojne civilne i vojne misije EU. Prva takva operacija bila je osnivanje policijske misije EU u Bosni i Hercegovini (PMEU). Potom je usledila i prva vojna misija (KONKORDIJA) u Makedoniji marta 2003. godine, koja je transformisana u policijsku misiju EUPOL PROKSIMA, praćenu policijskim savetodavnim timom (EUPAT). Jednu od najambicioznijih združenih akcija predstavlja vojna misija u Bosni i Hercegovini (EUFOR ALTEA), kojom je jula 2004. godine EU od NATO (SFOR) preuzela odgovornost i vođstvo misije za očuvanje mira i poštovanje odredbi Dejtonskog ugovora. Najveću civilnu misiju EU, i najznačajniju sa stanovišta Srbije, predstavlja misija vladavine prava na Kosovu i Metohiji (EULEX KOSOVO). Pokrenuta je združenom akcijom februara 2008. godina, a započela je rad decembra 2008. godine.

Janjević, Milutin. *Spoljna politika Evropske unije*. Beograd: JP Službeni glasnik, 2007.

Lopandić, Duško (ur.) *Osnivački ugovori Evropske unije*. Beograd: Evropski pokret u Srbiji, 2003.

Smith, Karen Elizabeth. *European Union Foreign Policy in a Changing World*. Cambridge: Polity Press, 2008.

Smith, Michael E. *Europe's Foreign and Security Policy – The Instruments of Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Cini, Michelle. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Rečnik zvanične internet prezentacije EU: http://europa.eu/scadplus/glossary/foreign_security_policy_en.htm

Zvanična prezentacija združene akcije EU na Kosovu – EULEX: <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/index.php?id=24>

Institut za međunarodne odnose (Hrvatska), EU i Dokumentacijski centar - EnterEurope: <http://www.entereurope.hr/page.aspx?PageID=105>

Lista akronima

Akronim na srpskom	Pun naziv na srpskom	Akronim u originalu	Pun naziv u originalu
AKP	Afričke, karipske i pacifičke države	ACP	African, Carribean and Pacific Countries
AMIS	Podrška EU misiji Afričke unije u Darfuru	AMIS	EU Support to the African Union Mission in Darfur
ASEAN	Udruženje država Jugoistočne Azije	ASEAN	Association of South East Asian Nations
BDP	Bruto domaći proizvod	GDP	Gross Domestic Product
BOMMOLUK	Poboljšanje graničnih prelaza na moldavsko-ukrajinskoj granici	BOMMOLUK	Improvement of Border Controls at the Moldova-Ukraine border
C3C	Komanda, kontrola i kordinacija	C3C	Command, Control and Coordination
CCOKM	Centar za civilne operacije kriznog menadžmenta	CPCC	The Civilian Planning and Coduct Capability
CIE	Centralna i Istočna Evropa	CEE	Central and Eastern Europe
CIVCOM	Komitet za civilne aspekte upravljanja krizom	CIVCOM	The Committee for Civilian Aspects of Crisis Management
COĆ	Civilna obaveštajna ćelija	CIC	Civilian Intelligence Cell
CVIS	Centralni vizni informacioni sistem	CS VIS	Central Visa Information System
DRK	Demokratska Republika Kongo	DRC	Democratic Republic of Congo
EBOI	Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet	ESDI	European Security and Defense Identity

EBOP	Evropska bezbednosna i odbrambena politika	ESDP	European Security and Defense Policy
ECMDZ	Evropski centar za monitoring droga i zavisnosti	EMCDDA	European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction
EK	Evropska komisija	EC	European Commission
EKHO	Kancelarija EZ za humanitarna pitanja	ECHO	European Community Humanitarian Office
EKLJP	Evropska konvencija o ljudskim pravima	ECHR	European convention on Human Right
EMP	Evromediterransko partnerstvo	EMP	Euro-Mediterranean Partnership
EMPK	Evropska mreža za prevenciju kriminala	EUCPN	European Crime Prevention Network
EMU	Ekonomska i monetarna unija	EMU	Economic and Monetary Union
ENISA	Evropska mreža i agencija za bezbednost informacija	ENISA	European Network and Information Security Agency
EOA	Evropska odbrambena agencija	EDA	European Defense Agency
EP	Evropski parlament	EP	European Parliament
EPK	Evropski policijski koledž	CEPOL	European police College
EPM	Evropska pravosudna mreža	EJN	European Judicial Network
EPS	Evropska politička saradnja	EPC	European Political Cooperation

EPSU	Evropska politika susedstva	ENP	European Neighborhood Policy
ESBR	Evropske snage za brzo reagovanje	ERRF	European Rapid Reaction Force
ESP	Sud pravde Evropske unije	ECJ	Court of Justice of the European Union
EU	Evropska unija	EU	European Union
EU NAVFOR ATALANTA	Pomorska operacija EU protiv piratstva uz obalu Somalije	EU NAVFOR ATALANTA	European Union Naval Force Somalia
EU SSR Gvineja Bisao	Misija podrške reformi sektora bezbednosti u Republici Gvineja Bisao	EU SSR Guinea Bissau	EU mission in support of the Security Sector Reform in Guinea-Bissau
EUBAM	Misija EU za pograničnu podršku Moldaviji i Ukrajini	EUBAM	EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine
EUBAM RAFA	EU Misija pomoći na graničnom prelazu Rafa	EUBAM RAFAH	Mission of the European Union Border Assistance Mission at the Rafah Crossing Point
EUFOR ALTEA	Vojna operacija EU u Bosni i Hercegovini	EUFOR ALTHEA	EU Military operation in Bosnia and Herzegovina
EUFOR ČAD – C.A.R.	Vojna operacija Evropske unije u Istočnom Čadu i Centralnoafričkoj Republici	EUFOR TCHAD/RCA	EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic
EUFOR D.R. Kongo ARTEMIS	Vojna operacija EU ARTEMIS u DR Kongo	EUFOR DR Congo	EU Military Operation ARTEMIS in the Democratic Republic of Congo

EUJUST LEX	Integrisana misija vladavine prava u Iraku	EUJUST LEX	European Union Integrated Rule of Law Mission in Iraq
EUJUST TEMIS	EU Misija vladavine prava u Gruziji	EUJUST Themis	European Union Rule of Law Mission in Georgia
EULEKS KOSOVO	Misija vladavine prava na Kosovu	EULEX KOSOVO	European Union Rule of Law Mission in Kosovo
EUMC	Evropski centar za monitoring rasizma i ksenofobije	EUMC	European Monitoring Centre on racism and xenophobia
EUPAT	Savetodavni policijski tim EU u Makedoniji	EUPAT	EU police advisory team in the former Yugoslav Republic of Macedonia
EUPOL AVGANISTAN	Policijska misija EU u Avganistanu	EUPOL AFGHANISTAN	EU Police Mission in Afghanistan
EUPOL COPPS	Policijska misija EU za Palestinsku teritoriju	EUPOL COPPS	EU Police Mission for the Palestinian Territories
EUPOL D.R. KONGO	Policijska misija EU u Demokratskoj Republici Kongo	EUPOL RD CONGO	EU Police Mission in Democratic Republic of Congo
EUPOL KINŠASA	Policijska misija Evropske unije u D.R. Kongo	EUPOL KINSHASA	EU Police Mission in RD Congo
EUPOL PROKSIMA	Policijska misija EU u Makedoniji	EUPOL PROXIMA	EU Police Mission in the former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM)

EUROGEN-DFOR	Evropske žandarmerijske snage	EUROGEN-DFOR	European Gendarmerie Force
EUROSUR	Evropski granični sistem za nadzor	EUROSUR	European Border Surveillance System
EUSEK D.R. KONGO	Savetodavna misija EU u reformi sektora bezbednosti u Demokratskoj Republici Kongo	EUSEC CONGO	EU Advisory and Assistance Mission for Security Reform in the Democratic Republic of Congo
Evroatom	Evropska zajednica za atomsku energiju	EUROATOM	European Atomic Energy Community
Evrojust	Organ EU za saradnju u istrazi i krivičnom gonjenju prekograničnog kriminala	Eurojust	Body for investigation and prosecution of serious cross-border crime
Evropol	Biro evropske policije	Europol	European Police Office
EZ	Evropske zajednice	EC	European Communities
EZUČ	Evropska zajednica za ugalj i čelik	ECSC	European Coal and Steel Community
Fare	program pomoći za ekonomsko restruktuiranje država Srednje i Istočne Evrope	PHARE	Assistance for Economic Restructuring in the countries of Central and East Europe
FRONTEX	Evropska agencija za upravljanje spoljnim granicama država članica EU	FRONTEX	European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union

GAERC	Savet za spoljne poslove EU	GAERC	General Affairs and External Relations Council
GD	Generalni direktorat (Evropske komisije)	DG	Directorate General (of the European Commission)
IEUSB	Institut EU za studije bezbednosti	EUISS	EU Institute for Security Studies
ISAF	Međunarodne snage za podršku bezbednosti	ISAF	International Security Assistance Force
JEA	Jedinstveni evropski akt	SEA	Single European Act
JGO	Jedinica za glavne operacije	GOU	General Operations Unit
JK	Jedinica za komunikacije	CU	Communications Unit
KC	Komunikacioni centar	Comm Centre	Communication Centre
KEBO	Koledž za evropsku bezbednost i odbranu	ESDC	European Security and Defense College
KONKORDIJA	Vojna operacija EU u Makedoniji	CONCORDIA	EU military operation in the former Yugoslav Republic of Macedonia
OŠ	Operativni štab	OHQ	Operational Headquarter
KZOS	Kombinovane združene operativne snage	CJTF	Combined Joint Task Forces
MAP	Akcioni plan za članstvo	MAP	Membership Action Plan
MMA	EU monitoring misija Aceh	AMM	Aceh monitoring Mission

MMEU	Monitoring misija EU	EUMM	EU Monitoring Mission
MONUC	Misija OUN u D.R. Kongo	MONUC	United Nations Mission DR Congo
NATO	Severnoatlantski pakt	NATO	North Atlantic Treaty Alliance
OCTA	Procena bezbednosnih pretnji organizovanog kriminala	OCTA	Organized Crime Threat Assessment
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju	OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj	OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OLAF	Evropski biro za borbu protiv prevara	OLAF	European Anti-fraud Office
PBO	Političko-bezbednosni odbor	PSC	Political Security Committee
PMEU	Policajska misija EU u Bosni i Hercegovini	EUPM	European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina
PMEU	Posmatračka misija EU u Gruziji	EUMM	European Union Monitoring Mission in Georgia
PRPTA	Pomoć za razvoj prekomorskih teritorija	ODA	Overseas Development Assistance
PSBP	Prostor slobode bezbednosti i pravde	AFSJ	Area of Freedom, Security and Justice
PUP	Pravosuđe i unutrašnji poslovi	JHA	Justice and Home Affairs
RSEU	Revizorski sud EU	ECA	European Court of Auditors

SBUN	Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija	UNSC	United Nations Security Council
SE	Savet Evrope	CoE	Council of Europe
SIRENE	Sistem dodatnih informacija Šengenskog sporazuma	SIRENE	Supplementary Information System of Schengen
SitCen	Zajednički situacioni centar EU	SitCen	The EU Joint Situation Centre
SPEU	Specijalni predstavnik EU	EUSP	EU Special Representative
SPH	Svetski program za hranu	WFP	World Food Program
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju	SSA	Stabilization and Association Agreement
SZSP	Služba za spoljne poslove	EAS	External Action Service
ŠIS	Šengenski informacioni sistem	SIS	Schengen Information System
TACIS	Tehnička pomoć za Zajednicu nezavisnih država	TACIS	Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States
UEU	Ugovor o Evropskoj uniji	Treaty on European Union	TEU
UNAMID	Hibridna mirovna operacija UN u Darfuru	UNAMID	United Nations Hybrid Operation in Darfur
UNDP	Program UN za razvoj	UNDP	UN Development Programme

UNMIK	Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu	UNMIK	The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
VIS	Vizni informacioni sistem	VIS	Visa Information System
VKEU	Vojni komitet Evropske unije	EUMC	European Union Military Committee
KŠ	Komanda snaga	FHQ	Force Headquarter
ZB	Zapadni Balkan	WB	Western Balkans
ZBOP	Zajednička bezbednosna i odbrambena politika	CSDP	Common Security and Defense Policy
ZEU	Zapadnoevropska unija	WEU	Western European Union
ZSBP	Zajednička spoljna i bezbednosna politika	CFSP	Common Foreign and Security Policy

Autori pojmova

Nikolina Trivunović: Politika azila EU, politika viza EU, politika zaštite spoljnih granica EU, Šengenski sporazum, Ugovor iz Amsterdama, Visoki predstavnik za ZSBP

Nikola Živković: Pojačana saradnja, supranacionalnost, ugovori o stabilizaciji i pridruživanju, zajednički stav, Zaštitna klauzula, združena akcija

Mina Lazarević: Demokratski deficit, Evropska komisija, Evropska strategija bezbednosti, načini donošenja odluka, Ugovor iz Maastrichta

Danko Aleksić: Evropski parlament, konstruktivno uzdržavanje, OEBS, specijalni predstavnici, četiri slobode, grupa za refleksiju, pomoć prekomorskim teritorijama

Gorana Odanović: Agenda 2000, Finansijski (računovodstveni) sud, komitologija, trojka

Maja Bjeloš: Supsidijarnost, ugovori o readmisiji, komunitarizacija, parlamentarna kontrola ZBOP, evropeizacija

Jelena Bešlin: Evropska politika susedstva, Evropski sud pravde, Kancelarija EZ za humanitarna pitanja, Klauzula o međusobnoj odbrani, Klauzula o solidarnosti

Zorana Brozović: Deklaracija iz Sen Maloa, NATO, proširenje NATO, Petersberški zadaci

Saša Đorđević: Evropska pravosudna mreža, EVROJUST, EVROPOL, FRONTEX, Savet za pravosudne i unutrašnje poslove, petogodišnji programi za saradnju u pravosuđu i unutrašnjim poslovima Evropske unije, Strategija prevencije i kontrole organizovanog kriminala

Filip Ejodus: Dokument o evropskom identitetu, jaz između sposobnosti i očekivanja, sekuritizacija, spoljni odnosi EU, borbena grupa, civilni element ZBOP, federalizam, teorija međuvladine saradnje, neofunkcionalizam, Ugovor iz Lisabona

Marko Savković: Civilna moć EU, normativna moć EU, transformativna moć EU, tvrđava Evropa, opt-out, evropska politička saradnja

Milan S. Milutinović: Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet, Evropski savet, Savet Evrope, francusko-nemačka osovina, Helsinški vodeći ciljevi

Predrag Petrović: Pravo građanstva u EU, zaštita podataka o ličnosti, evroskeptizam, Evropski ombudsman, EU kao pravno lice

Aleksandar Đelošević: Akcioni plan EU za borbu protiv droge, borba EU protiv organizovanog kriminala

Nataša Dragojlović: Misije Evropske unije

Adel Abusara: Funkcionalno prelijevanje, upravljanje na više nivoa, Šengenski informacioni sistem, treći stub Evropske unije, visoka politika

Indeks pojmova

- Afričke karipske i pacifičke države 109
 Agenda 2000 7, 114
 Akcioni plan EU za borbu protiv droge 7, 114
 Akcioni plan za članstvo 77, 111
 Biro evropske policije 10, 11, 111
 Borbeni grupa 11, 12, 114
 Bruto domaći proizvod 33, 109
 Centar za civilne operacije kriznog menadžmenta 34, 109
 Centralna i Istočna Evropa 36, 109
 Centralni vizni informacioni sistem 73, 109
 Civilna moć EU 114
 Civilna obaveštajna ćelija 104, 109
 Četiri slobode 16, 114
 Deklaracija iz Sen Maloa 17, 114
 Demokratska Republika Kongo 23, 109
 Demokratski deficit 17, 114
 Development Assistance Policy & Overseas Development Assistance (ODA) 112
 Dokument o evropskom identitetu 18, 114
 EJM 41, 42, 109
 EKHP
 Ekonomska i monetarna unija 64, 96, 97, 109
 ESDI 109
 EU kao pravno lice 114
 EU misija pomoći na graničnom prelazu Rafa 20, 110
 EU misija vladavine prava u Gruziji 24, 25, 110
 EU monitoring misija Aceh 32, 111
 EUROJUST 38, 111
 EUROPOL 8, 9, 30, 111
 Evromediteransko partnerstvo 109
 Evropeizacija 35, 36, 114
 Evropska agencija za upravljanje spoljnim granicama država članica EU 4, 37, 73, 111
 Evropska bezbednosna i odbrambena politika 43, 54, 55, 109
 Evropska komisija 7, 30, 31, 34, 38, 40, 59, 62, 74, 76, 83, 85, 90, 109, 114
 Evropska konvencija o ljudskim pravima 98, 109
 Evropska mreža i agencija za bezbednost informacija 39, 109
 Evropska mreža za prevenciju kriminala 11, 109
 Evropska odbrambena agencija 95, 109
 Evropska politička saradnja 39, 40, 109, 114
 Evropska politika susedstva 40, 41, 110, 114
 Evropska pravosudna mreža 41, 110, 114
 Evropska strategija bezbednosti 11, 15, 114
 Evropska unija 8, 9, 11, 13, 16, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 31, 32, 36, 39, 42, 47, 54, 57, 58, 60, 67, 68, 72, 74, 75, 82, 84, 85, 86, 90, 92, 94, 96, 101, 107, 110
 Evropska zajednica za atomsku energiju 111
 Evropska zajednica za ugalj i čelik 111
 Evropske snage za brzo reagovanje 54, 110
 Evropske zajednice 16, 42, 47, 82, 96, 111
 Evropske žandarmerijske snage 14, 15, 111
 Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet 43, 109
 Evropski biro za borbu protiv prevara 37, 112
 Evropski centar za monitoring rasizma i ksenofobije 42, 110
 Evropski granični sistem za nadzor 73, 111
 Evropski ombudsman 44, 45, 114
 Evropski parlament 17, 38, 39, 40, 40, 44, 45, 46, 59, 66, 75, 83, 85, 90, 96, 100, 109
 Evropski policijski koledž 37, 109
 Evropski savet 11, 24, 38, 46, 74, 79, 83, 91, 100, 104, 107
 Evropski sud pravde 44, 47, 59, 78, 90, 96
 Evropski centar za monitoring droga i zavisnosti 109, 8
 Evroskepticizam 48, 114
 Federalizam 50, 114
 Francusko-nemačka osovina 50, 51, 114

- FRONTEX 4, 37, 73, 111
 Funkcionalno prelivanje 51, 114
 Generalni direktorat(Evropske komisije) 58, 111
 Grupa za refleksiju 53, 114
 Hibridna mirovna operacija UN u Darfuru 8, 113
 Institut EU za studije bezbednosti 56, 111
 Integrisana misija vladavine prava u Iraku 23, 110
 Jaz između sposobnosti i očekivanja 57, 114
 Jedinica za glavne operacije 104, 111
 Jedinica za komunikacije 104, 111
 Jedinstveni evropski akt 111
 Kancelarija EZ za humanitarna pitanja 58, 109, 114
 Klauzula o međusobnoj odbrani 58, 114
 Klauzula o solidarnosti 58, 59, 114
 Koledž za evropsku bezbednost i odbranu 56, 112
 Komanda snaga 23, 113
 Komanda kontrola i kordinacija 29, 109
 Kombinovane združene operativne snage 43, 112
 Komitet za civilne aspekte upravljanja krizom 14, 109
 Komitologija 114
 Komunikacioni centar 104, 111
 Komunitarizacija 59, 114
 Konstruktivno uzdržavanje 60, 104, 114
 Specijalni predstavnici 82, 114
 Međunarodne snage za podršku bezbednosti 28, 61, 111
 Misija EU za pograničnu podršku Moldaviji i Ukrajini 34, 35, 110
 Misija OUN u DR Kongo 22, 23, 29, 112
 Misija podrške reformi sektora bezbednosti u Republici Gvineja Bisao 34, 110
 Misija vladavine prava na Kosovu 25, 107, 110
 Monitoring misija EU 112
 Načini donošenja odluka 114
 NATO 4, 17, 20, 21, 22, 27, 34, 43, 54, 61, 67, 76, 77, 96, 107, 112
 Neofunkcionalizam 51, 62, 114
 Normativna moć EU 114
 OEBS 24, 64, 112
 „Opt-out“ 64, 65, 87, 114
 Organ EU za saradnju u istrazi i krivičnom gonjenju prekograničnog kriminala 111
 Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj 106, 112
 Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju 64, 112
 Petogodišnji programi za saradnju u pravosuđu i unutrašnjim poslovima Evropske unije 114
 Podrška EU misiji Afričke unije u Darfuru 8, 109
 Pojačana saradnja 68, 70, 71
 Policijska misija EU u Avganistanu 27, 110
 Policijska misija EU u Bosni i Hercegovini 68, 112
 Policijska misija EU u Demokratskoj Republici Kongo 28, 110
 Policijska misija EU u Makedoniji 111
 Policijska misija EU za Palestinsku teritoriju 29, 110
 Policijska misija Evropske unije u D.R. Kongo 30, 110
 Političko-bezbednosni odbor 26, 33, 34, 54, 112
 Politika azila EU 71, 114
 Politika viza EU 114
 Politika zaštite spoljnih granica EU 73, 114
 Pomoć za razvoj prekomorskih teritorija 74, 75, 112
 Pomorska operacija EU protiv piratstva uz obalu Somalije 33, 110
 Posmatračka misija EU u Gruziji 69, 112
 Pravo građanstva u EU 75, 114
 Pravosuđe i unutrašnji poslovi 11, 41, 47, 64, 78, 83, 90, 96, 112
 Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu 25, 113
 Procena bezbednosnih pretnji organizovanog kriminala 10, 112
 Program pomoći za ekonomsko restruktuiranje država Srednje i Istočne Evrope 7, 111
 Program UN za razvoj 35, 114
 Prostor slobode bezbednosti i pravde 59, 112
 Proširenje NATO 76, 77, 114
 Revizorski sud EU 78, 112
 Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija 8, 20, 21, 22, 25, 112
 Savet Evrope 79, 106, 112, 114
 Savet za pravosudne i unutrašnje poslove 79, 114
 Savet za spoljne poslove EU 79
 Savetodavna misija EU u reformi sektora bezbednosti u Demokratskoj Republici Kongo 31, 111

- Savetodavni policijski tim EU u Makedoniji 26, 110
Sekuritizacija 80, 114
Severnoatlantski pakt 112
Sistem dodatnih informacija Šengenskog sporazuma 11, 112
Služba za spoljne poslove 81, 83, 95, 102, 112
Specijalni predstavnik EU 9, 82, 112
Spoljni odnosi EU 82, 114
Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju 41, 98, 99, 112
Strategija prevencije i kontrole organizovanog kriminala 84, 114
Sud pravde Evropske unije 47, 59, 60, 86, 96
Supranacionalnost 84, 85, 114
Supsidijarnost 85, 86, 100, 114
Svetski program za hranu 33, 112
Šengenski informacioni sistem 11, 87, 112, 114
Šengenski sporazum 11, 64, 88, 114
Tehnička pomoć za Zajednicu nezavisnih država 35, 112
Teorija međuvladine saradnje 89, 114
Transformativna moć EU 114
Treći stub Evropske unije 90, 91, 114
Trojka 91, 114
„Tvrđava Evropa“ 92, 93, 114
Udruženje država Jugoistočne Azije 32, 109
Ugovor iz Amsterdama 59, 76, 94, 102, 114
Ugovor iz Maastrichta 18, 42, 78, 94, 96, 114
Ugovor o Evropskoj uniji 96, 112
Ugovori o readmisiji 97, 98, 114
Ugovori o stabilizaciji i pridruživanju 98, 114
Upravljanje na više nivoa 99, 114
Visoka politika 101, 114
Visoki predstavnik za ZSBP 26, 102, 114
Vizni informacioni sistem 73, 113
Vojna operacija EU ARTEMIS u DR Kongo 21, 22, 110
Vojna operacija EU u Bosni i Hercegovini 20, 110
Vojna operacija EU u Makedoniji 64, 107, 112
Vojna operacija Evropske unije u Istočnom Čadu i Severoistočnoj Afričkoj Republici 22
Vojni komitet Evropske unije 33, 54, 113
Vojni štab 54
WEU 67, 113
Zajednička bezbednosna i odbrambena politika 43, 83, 95, 113
Zajednička spoljna i bezbednosna politika 83, 94, 113
Zajednički situacioni centar EU 104, 112
Zajednički stav 94, 104, 105, 114,
Zapadni Balkan 72, 73, 113
Zapadnoevropska unija 94, 95, 113
Zaštita podataka o ličnosti 106, 114
Zaštitna klauzula 94, 105, 115
Združene akcije 107, 108

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

327.56 : :351.88 (4-672EU) (031)
341.232. 1 (4-672EU) (031)

REČNIK evropske bezbednosti/[urednici: Filip Ejdos i Marko Savković]. –
Beograd: Centar za civilno-vojne odnose, 2010 (Vršac: Triton). – 118 str.:
ilustr.; 24 cm

Tiraž 800. – Reč urednika: str. 3-4. –Autori pojmova: str. 114. – Registar

ISBN 978-86-83543-83-0

а) Безбедност (политика) – Европска унија – Лексикони

COBISS.SR-ID 175416588